

Jenesis (Letotletot)

Anutunöŋ jiiga yuai pakpak letotket.

Jim-asa-asari

Buk kianön kösohot kewöŋi jiza: Anutunöŋ suep, gölme, mietkö yuaiŋiri pakpak aka ambazip miwikŋaim enŋiiga siŋgisöndoknöŋ et etkuiga lömböt sihimbölönambuk mi gölme dop neŋgö qaknine öŋgöyök. Mewö et neŋguiga Anutunöŋ oyaenköyaen aka malbingö köna denöwöŋi mi areŋgöba miwikŋaiyök. Letotletot (Jenesis) buk kiangö uruŋe likepŋi yahöt kewö ahözahot:

1) Bon 1-11 Kösohot könakönahiŋi: Anutunöŋ suep aka gölme miwikŋaim etküiga ambazip yeŋgö malmalŋine mutuk miangören denöwö asuhuyök. Adam aka Iw, Kein aka Abel yeŋgö kösohotŋini. Noagö nalöŋe göulu ketanŋan asuhiba gölme turuyök. Babilon miangören miri köröpŋi kötökŋi meget.

2) Bon 12-50 Israel yeŋgö bömöŋ jalöurupŋini yeŋgö kösohotŋini: Mutuk Abrahamnöŋ Anutu möt nariba keuŋi tem köla maliga keuŋi jim teköiga solaniyök. Yangö andöŋe nahönŋi Aisak, isiŋi Jeikob qetŋi alaŋi Israel aka yangö nahönurupŋi 12 miengö kösohotŋini könaŋi könaŋi. Azi 12 mi Israel könagesögö kambu 12 miengö bem bömöŋŋina aket. Bem bömöŋ Josefkö kösohotŋi mi tandökŋi kun. Denöwö asuhuiga Josefnöŋ mutuk Ijpt aniga yangö andöŋe iwiŋi Jeikob aka darumunurupŋi pakpak yeŋön mewöyök saiwaurupŋini yembuk

Ijpt kantrinöŋ anda kiana malget.

Buk kianön ambazip yeŋgö malmalŋinanŋö kösohotŋi gwötpuk jizapmö, Anutunöŋ denöwö ak enŋiyöhi, mianön kösohot miengö likepŋi bohonŋi akza. Malmalgö kösohot pakpak miengö ahakmeme azi bohonŋi mi Anutu. Könakönahiŋe suep, gölme aka mietkö yuainŋiri pakpak miwikŋaim enŋiiga ŋiŋisöndoknöŋ et etkuiga pöndaŋ Iwiŋini ölni mala bölöŋamŋini kewöta keuŋini jim teköba likepŋini melen enŋii qakŋine öŋgöi malget. Tosatŋan Anutugö keu bapŋe angeri, i ölöpŋanök köyan köla enŋuanŋiri malmalŋinan mianŋö dop uteköba asuhuyök. Noagö nalöŋe saiwaŋi 8 yeŋön qahöpmö, ambazip tosatŋi pakpak yeŋön kömuget. Könaŋgep jöhöjöhö keuŋi mi Abraham aka gwölönarökurupŋi könaŋgep asuhugeri, yeŋgöra enŋiyök. Jöhöjöhö keu miengö dop Anutunöŋ könagesöurupŋan oyaenŋkoyaen akingöra galöm köl enŋiiga mala kota mal öŋgöme. Ambazipnöŋ mönöwök denöwö Anutu möt narim waŋgigeri, kösohot tömbuŋi mienön mönö nalö kewöŋe mewöyök mötnariŋinan guliba köhöimapköra bauköm neŋgimakze.

Buk kianŋö bahöŋi bohonŋi 10 mi kewö:

- 1) Suep, gölme aka yuai pakpak miwikŋaiyök. *1.1-2.25*
- 2) ŋiŋisöndokö lömböt sihimbölöŋambuk könahiyök. *3.1-24*
- 3) Adamgö nalöŋeyök könahiba Noagöreŋ kaŋgorök. *4.1-5.32*
- 4) Noagö nalöŋe o göulu ketaŋan asuhuyök. *6.1-10.32*
- 5) Babilon miri köröpŋi kötökŋi meget. *11.1-9*

- 6) Sengö nalöneyök könahiba Abramgören kaŋgorök. 11.10-32
- 7) Bömön jalö karöbut Abraham, Aisak aka Jeikob 12.1-35.29
- 8) Isogö gwölönarökurupŋi mi kewö: 36.1-43
- 9) Josef aka yaŋgö darumunurupŋi 37.1-45.28
- 10) Israel könagesö yeŋön Ijipt malget. 46.1-50.26

Anutunöŋ jim kutuiga yuai pakpak letotket.

¹ Könakönahiŋe Anutunöŋ Suep aka gölme miwikŋaim etkiyök. ² Miwikŋaim etkiiga gölme mi gwamönŋi aka kizik-kazukŋambuk ahöyök. Ahöiga o diginŋambuk mi söŋaupnöŋ turuiga tarök. Mewö tariga Anutugö Uŋa Töröŋan o mienŋö qakŋine anda kaba malök. ³ *Mewö maliga Anutunöŋ kewö jim kutuyök: “Asakŋan mönö asuhum tiŋgitma.” Mewö jim kutuiga miri mönö asariyök. ⁴ Asarii ehi mianŋön mönö ölöwahiga asakŋi pandamanöhök mendenŋ etkiyök. ⁵ Asakŋaŋgö qetŋi wehön asakŋi aka pandamangö qetŋi suŋgem mewö etkoholök. Mewö etkoholiga wehön mutukŋi teköiga miri söŋauba gianjiyök.

⁶ Gianjiiga Anutunöŋ kewö jim kutuyök: “Mönö o sutŋine suepkö jabö köhöikŋi asuhuba o mendenŋiga euke aka emuke ahömahot.” ⁷ Mewö jim kutuba suepkö jabö köhöikŋi miwikŋaiba mianŋön o mendenŋiga tiŋgita jabö qakŋe euke aka jabö bapŋe emuke ahöyohot. Mewö asuhuiga ⁸ suepkö jabö köhöikŋi eukeaŋgö qetŋi suep qerök.

---

* 1:3: 2 Kor 4.6; 2 Pitö 3.5

Mewö qeriga wehön yahötņi teköiga miri kunbuk sönğauba gianjiyök.

⁹ Gianjiiga Anutunöņ kewö jim kutuyök: “O suep bapņe ahözei, mi mönö qezakögetka kambu mohot aiga gölme örönņi asuhuma.” Mewö jim kutuiga mönö mewö asuhuyök. ¹⁰ Mewö asuhuiga örönņangö qetņi gölme qeta o kambu tokogeri, mianğö qetņi köwet etkoholök. Etkohola etkehiga mianğön mönö ölöwahök. ¹¹ Ölöwahiga kewö jim kutuyök: “Gölme qakņe mönö yuai görökņi (töņgönņi) pakpak kewö asuħuba wahötme: Gwözözak yuai kötninambuk mi mönö asuħuba wahöta kötnini kuņguba söhömakņe. Ip kösö tandökņini könaņi könaņi mönö gölmenöņ asuħuba ölni kötninambuk kuņguba söhömakņe.” Mewö jim kutuiga mönö kewö asuhuyök: ¹² Gölme qakņe yuai görökņi (töņgönņi) pakpak asuħuba wahötket. Gwözözak yuai kötninambuk tandökņini könaņi könaņi mi asuħuget. Ip kösö tandökņini könaņi könaņi mi gölmenöņ asuħuba ölni kötninambuk kuņgum söhöget. Mewö asuhuiga Anutunöņ enğehiga mianğön mönö ölöwahök. ¹³ Wehön karöbutņi teköiga miri kunbuk sönğauba gianjiyök.

¹⁴ Gianjiiga Anutunöņ kewö jim kutuyök: “Suepkö jabö köhöikņe mönö asakņi asakņi asuħuba wehön aka suņgem mi menderņ etkiba kinda (yara) yambu, kömunjaņ kie nalö aka wehön nalö, gwani nalö aka silim mohot mohotkö aiwesökņina ahöme. ¹⁵ Mienğön mönö suepkö jabö köhöikņi mianğöreņ asakņi asakņi aka gölme mem asarime.” Mewö jim kutuiga mönö kewö asuħuget: ¹⁶ Anutunöņ asakņi ketani yahöt

miwikɲaim etkiyök: Asakɲaŋgö galömɲi wehön jeɲi kiniga miangö eretɲi köiɲ mi sunɲemgö galömɲa kinda ahöm öngömahot. Sengelau mi mewöɲanök miwikɲaim enɲiyök. ¹⁷ Anutunöɲ mi suepkö jabö köhöikɲe miangöreɲ gölme mem asarimegöra al enɲiyök. ¹⁸ Mi gölme mem asariba wehön aka sunɲem galömɲina kinda asakɲi aka pandamanɲi mendeɲ etkimegöra al enɲiyök. Mewö asuhuiga Anutunöɲ enɲehiga mianön mönö ölöwahök. ¹⁹ Wehön 4:ɲi teköiga miri kunbuk söɲauba gianɲiyök.

²⁰ Gianɲiiga Anutunöɲ kewö jim kutuyök: “O köwet miengö uruɲine mönö yuai isikusukɲinambuk asuhaɲa dop köla o qeba ölölaɲgöba laɲ anda kaba malme. Mewöɲanök neiɲi neiɲi gölme qakɲe könakemba bölbölgöba kutuba anda kaba malme.” ²¹ Mewö jiba köwetkö sömbupɲi ketanɲi ketanɲi aka yuai isikusukɲinambuk tandökɲini könanɲi könanɲi o qeba ölölaɲgöba qeqelanɲaɲ anda kamakzei, mi miwikɲaim enɲiyök. Mewöyök nei tandökɲini könanɲi könanɲi ginginɲinambuk mi miwikɲaim enɲiyök. Miwikɲaim enɲiɲa enɲehiga mianön mönö ölöwahök. ²² Ölöwahiga kötuɲköm enɲiɲa keu kewö jiyök: “Inɲi mönö köt moröɲinambuk jul sehiba o köwet dop köla malme aiga nei inɲi mönö mewöɲanök gölme qakɲe ahum sehime.” ²³ Keu mewö jiiɲa wehön 5:ɲi teköiga miri kunbuk söɲauba gianɲiyök.

²⁴ Gianɲiiga Anutunöɲ kewö jim kutuyök: “Gölme qakɲe mönö yuai pakpak malmalɲinambuk tandökɲini könanɲi könanɲi asuhume. Mirigö

sömbupņi, yuai bapņinan kōla ölölöngömakzei aka arökņangö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi, mi mönō asuhume.” Mewö jim kutuiga mönō kewö asuhuget: ²⁵ Anutunöņ arökņangö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök. Mirigö sömbupņi tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök aka yuai pakpak bapņini gölmenöņ kōla ölölöngömakzei, tandökņini kōnaņi kōnaņi mi miwikņaim enġiyök. Miwikņaim enġiba enġehiga mianöņ mönō ölöwahök. Mewö.

Anutunöņ azi aka ambi miwikņaim etkiyök.

²⁶ *Mianġö andöņe Anutunöņ kewö jiyök: “Ayop, nini mönō azi nanine tandökö dop meinga kaisoņgolomnini ewö aka yuai pakpak galöm köl enġiba malma. Yuai pakpak mi köwetkö söraņi, suepkö neiņi aka mirigö sömbupņi, gölme körek aka yuai pakpak bapņini gölmenöņ kōla ölölöngömakzei, mönō mienġö galömņina aka malma.” ²⁷ *Mewö jiba nanņi kaisoņgolomņangö dop azi miwikņaiyök. Anutugö kaisoņgolomņi ewö malmapkōra i miwikņaim wanġiyök. Azi aka ambi malmahotkōra i miwikņaim etkiyök. ²⁸ Miwikņaim etkiba i kötuetköba kewö jim kutum etkiyök: “Inġiri mönō ahum sehiba gwölönarökpuk malohotka gölme dop kōla malme. Mewö mala gölme toņi akņe. Mewö aka köwetkö söraņi, kōnakembagö neiņi aka sömbup mokoleņ laigisip gölmenöņ anda kamakzei, mönō mi pakpak galöm köl enġiba malme.” ²⁹ Mewö jiba keu kewö jiyök: “Mötket, nöņön yöha kōnaņi kōnaņi gölme pakpak dop kōla

---

* **1:26:** 1 Kor 11.7; Mat 19.4; Mak 10.6   * **1:27:** Jen 5.1-2

asuhuba wahöta kötnini kuḡum söhömakzei aka ip kösö pakpak öl kötninambuk kuḡum söhömakzei, mi numbu nenenini akḡapköra al engizal. ³⁰ Arökḡaḡö sömbupḡi pakpak, könakembagö neiḡi pakpak aka yuai pakpak gölmenöḡ anda kamakzei aka tosatḡi pakpak söḡörö ösumḡini örömakzei, yeḡgöra gwözözak görökḡi (töḡgönḡi) könaḡi könaḡi mi nenenamḡini akḡapköra al engizal. “Keu mewö jiiga mönö mewö asuhuyök. ³¹ Asuhuiga Anutunöḡ yuai pakpak miwikḡaiyöhi, mi ehiga mönö ölop kötökḡi aiga urusösöḡgai mörök. Wehön 6:ḡi teköiga miri kunbuk söḡauba gianḡiyök. Mewö.

2

Anutunöḡ kendon tarök.

¹ Gianḡiiga suepkö jakenḡi jakenḡi, gölme aka mi-etkö yuaiḡiri aködamuraḡirambuk pakpak mi lök miwikḡaim engim teköyök. ² *Anutunöḡ nupḡi mi mei teköiga wehön 7 miangöreḡ kendon tarök. Nupḡi pakpak meyöḡaḡgöra wehön 7 miangöreḡ luhut meyök. ³ Miwimiwikḡai nupḡi pakpak meyöḡaḡgöra aka wehön miangöreḡ luhut meyök. Miangöra wehön 7:ḡi mi kendon jiba kötuetköba jim kömbuhiyök. Mewö.

Oyaḡḡkoyaḡ miri qetḡi Eden

⁴ Anutunöḡ suep gölme miwikḡaim etkiiga asuhuyohoraḡgö kösohotḡi mi mewö. Kembu Anutunöḡ suep aka gölme miwikḡaim etkiyöhi, nalö miangöreḡ ⁵⁻⁶ Kembu Anutugö jitsihitköra

* **2:2:** Hib 4.4, 10; Eks 20.11

gölme qakŋe kie qahö yöhöiga nup kölkömötköra azi kun kude malökmö, gölme uruŋeyök bedunöŋ miyök kota gölme qakŋi dop köla mem samuruyök. Mianğöra arökŋaŋgö ip kösö kun me sombembgö gwözözak yuai kun mi gölmenöŋ qahö asuhum tiŋgita ahöyök.

⁷ *Nalö mianğoreŋ Kembu Anutunöŋ gölme sömsöm memba mianöŋ azi mem yaköba malmalgö numbu ösumŋi söŋgöroŋe ui geiga öröba guliba malmalgö uŋaŋambuk ahök. Mewö.

⁸ Mewö aiga Kembu Anutunöŋ wehön kotkotŋe göröken miri qetŋi Eden mianğoreŋ oyaenköyaen nup kömöta azi miwikŋaiyöhi, i mianğoreŋ al waŋgiyök. ⁹ Al waŋgiba jüiga gölmenöhök ip tandökŋini könaŋi könaŋi asuhuba wahötket. Ip mi eksihimŋinambuk aiga ölni nenenji mi nahömŋinambuk. Oyaenköyaen nup bibiŋe malmal köhöikŋaŋgö ipŋi aka mötkutukutugö ipŋi mi mohotŋe jim kutuiga asuhuyohot. Mötkutukutugö ipŋaŋgö könaŋi kewö: Ölni namba mianöŋ ölöpŋi aka bölöŋi mietkö könaŋiri mi möt kutubahotpuk.

¹⁰ Ip mewö wahötketka o töwatŋi kun mi Edenök könahiba oyaenköyaen miri mem kelita mianğoreŋök eta jula o böröŋi töwatŋi 4 aka anget.

¹¹ O töwatŋi mutukŋaŋgö qetŋi Pison, mi Hawila gölme körek liliköba ahöba anja. Gölme mianğoreŋ goul ahöza. * ¹² Gölme mianğö goulŋi mi ölöpŋi kötökŋi akza. Sileqösösök umköhöwakŋambuk qetŋi bedelion aka köt ölnambuk qetŋi oniks mi

---

* **2:7:** 1 Kor 15.45; Ind 2.7; 22.2, 14; Mat 19.5; Mak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31 * **2:11:** Hawila mi Babilonia gölmegö jabö kösutŋe ahöza.

mewöyök mianğöreñ ahözahot. ¹³ O böröñi töwatñi jañgö 2 mianğö qetñi Gihon. Mi (Mesopotemiagö) gölme qetñi Kus mi körek liliköba ahöba anja. ¹⁴ O böröñi töwatñi karöbutñi qetñi Taigris. Mi Asiria gölme wösöñe wehön kotkotñe göröken geba anja. O böröñi töwatñi jañgö 4 mianğö qetñi mi Yufreitis.

¹⁵ Mewö aiga Kembu Anutunöñ azi wañgita oyaenköyaen miri Eden köl kömöta ek galöm akñapköra jiba al wañgiyök. ¹⁶ Al wañgiba kewö jiba jim kutum wañgiyök: “Oyaenköyaen nup uruñe ip pakpak kin anjei, miengö öñjini mi ölöp amqeba mem nempa malman. ¹⁷ Mimö, mötkutukutugö ipkö öñji mi mönö kude neman. Mi nempa ölöpñangö könañi aka bölöñangö könañi möt kutuman ewö, gi mönö wehön mianğöreñök kömum köhöiman. Mianğöra mi mönö kude neman.”

¹⁸ Mewö jiba Kembu Anutunöñ jiyök: “Azinöñ nanñök maliga ölöp qahö akza. Mianğöra nöñön mönö nanñi tandökñangö dop alabaukñi miwikñaimam.” ¹⁹ Mewö jiba arökñangö sömbupñi pakpak aka könakembagö neiñi pakpak mi gölmenöñ miwikñaim enğiba azigö kösutñe enğuañgita azinöñ qetñini denöwö qetmawi, mi eka mötmapköra yañgöreñ al enğiyök. Al enğiiga azinöñ yuai malmalñinambuk pakpak miengö qetñini mohok mohok qeriga Anutunöñ mewö mia ahömapköra jim köhöiyök. ²⁰ Mewö aiga azinöñ mirigö sömbupñi pakpak, könakembagö neiñi pakpak aka arökñangö sömbupñi pakpak mi qetñini enğim teköyök. Enğim teköyökmö, nanñi tandökñangö dop alabaukñi malmapköra kun qahö miwikñaiyök.

²¹ Qahö miwikñaiiga Kembu Anutunöŋ mi eka azi mem lömböriiga gaun lömbötñi ahöyök. Ahöiga maröm sihitñi kun öröba dumdumñi busuñan mem gwözöŋñök. ²² Gwözöŋda azinöhök maröm sihitñi meyöhi, mianñon ambi meyök. I memba azigöreŋ waŋgita kayök. ²³ Waŋgita kaiga azinöŋ i eka kewö jiyök:

“Yei! Ki nani tandöha. Yangö sihit busuñi mi nani sihit busunöhök asuhuza. Anutunöŋ i azigö sile kitipñeyök mei letota azi tandök ewö maljawañgöra qetñi mönö ambi (azigö alañi) qetme.†”

²⁴ Mewö jiiga Anutunöŋ kewö jim kutum etkiyök: “Mewö aiga azinöŋ mönö iwinamñi etkömosöta anömñañgöreŋ qekötahöba silemohot aka malmahot.”

²⁵ Azi mianñon anömñambuk opo söröŋjiri qahö aukñe malohotmö, töndup nannñiraŋgö gamuñjiri qahö möta malohot. Mewö.

3

Adam aka Iw Anutugö keuñi qetala et etkuyök.

¹ *Kembu Anutunöŋ gölmegö sömbup malmalñinambuk pakpak miwikñaim enñiyöhi, miengö sutñine mokoleñnöŋ isimkakalek mötmötnöŋ sömbup pakpak mi enñongita öngöyök. Mewö öngöba ambigöra kewö jiyök: “Oyaenñkoyaen mire ip pakpak kin anjei, miengö öññini kun kude nemahotköra Anutunöŋ öñña jim kutum etkiyök me qahö?”

---

† **2:23:** Inñlis keu eknöŋ: man aka woman keu yahöt mi öröröŋ tandök akzahot. * **3:1:** Ind 12.9; 20.2; 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14

² Mewö jiiga ambinöŋ melenḁa mokolenḁöra kewö jiyök: “Oyaenḁoyaenḁ mire ip tosatŋi kin anjei, miengö ölni mi ölop nembitköra jiyök. ³ Mimö, miri bibiŋe ip kun kinjawi, miangö ölni mi nemba kömumbitpuköra mönö kewö jiyök: ‘Mi mönö kude nemahot. Mia kude misirimahot.’ Mewö jim kutum netkii maljit.”

⁴ Mewö melenḁa jiiga mokolenḁöŋ ambigöra kewö jiyök: “Mi saumbaŋ! Injiri kude kömumahot. ⁵ Mimö, ip miangö ölni mi neyohotka wehön miangöreŋök mönö jeŋiran tohoiga Anutu ewö aka ölopŋangö könaŋi aka bölöŋangö könaŋi möt tekömahot. Anutunöŋ keu mi möta mewö asuhubapuköra keuŋi mewö jiyök.”

⁶ Mewö jiiga ambinöŋ ip mi uba ehiiga ölni ölopŋi nenenangö dop ahök. “Mi eksihimŋambuk kiniga mötkutukutu ketanŋi awamŋanök niŋgima,” mewö mötmöriba ölni kun meköba neyök. Nemba apŋi yambuk malöhi, i tok wanggiiga neyök. ⁷ Neiga jeŋiran mönö miangöreŋök tohoiga silenjiri aukŋe malohori, mi angek kutuyohot. Mewö angek kutuba kinda fig ipkö sinŋi mumburatiba opo söronjiri uba lata malohot.

⁸ Malohotka wehön jeŋi geiga miri löwöriiga Kembu Anutunöŋ oyaenḁoyaenḁ mire tiba kaiga köna ötoŋi mörohot. Mi möta awanöm yetkön Kembu Anutugö jemesoholŋeyök mömölaköba oyaenḁoyaenḁ mirigö ip uruŋine anda asambörohot. ⁹ Asambörohotmö, Kembu Anutunöŋ azigö qeta kewö jiyök, “Gi mönö denike maljane?”

¹⁰ Mewö qeta jiiga kewö melenḁök: “Gi oyaenḁoyaenḁ miri uruŋe tiba kanöŋga köna ötoŋgi

möta sileni aukne maljalangöra kengetni mötzal. Miaᅅgöra mömölaköba asamböta maljal.”

11 Mewö melenᅅniga kewö jiyök: “Gi sile aukne maljani, mi mönö daᅅön jii mötzan? Nöᅅön ip kungö köᅅᅅi nembanbukö soᅅgo al gihiali, göᅅön miaᅅgöreᅅök kun nezan me?”

12 Mewö jiiga azinöᅅ kewö jiyök: “Ambi nömbuk malmapköra niᅅᅅinöᅅi, yanöᅅ mönö ip miaᅅgö köᅅᅅi niᅅᅅiiga nezal.”

13 Mewö jiiga Kembu Anutunöᅅ ambi kewö qesim waᅅᅅiyök: “Göᅅön wuanöᅅgöra mewö akzane?” Qesim waᅅᅅiiga kewö melenᅅök: “Mokoleᅅnöᅅ mönö tilipköm niᅅᅅiiga nezal.”

Anutunöᅅ likeᅅᅅi melenᅅda lömböt enᅅimapkö jiyök.

14 Mewö melenᅅniga Kembu Anutunöᅅ mokoleᅅgöra kewö jim waᅅᅅiyök: “Mewö akzanaᅅgöra aka gi mönö mirigö sömbupᅅi pakpak aka arökᅅaᅅgö sömbupᅅi pakpak yeᅅgö sutᅅᅅiᅅe kewö jim qesuahöm gihibiga malman: Göᅅön mönö gölmenöᅅ malmanaᅅgö dop bapkan köla anda kaba sömsöm uruᅅe mala nesak yuai nemakᅅan. 15 *Mewö namba ambibuk sutᅅᅅiᅅe kerök al etkibiga mi möta malman. Kerök mi göhö gwölönarökurupki aka yaᅅgö gwölönarökurupᅅi yeᅅgö sutᅅᅅiᅅe toroᅅeba ahöm öᅅgöi kewö asuhuma: Yeᅅgöreᅅök azi kunöᅅ mönö göhö nöropki tölölahöiga göᅅön yaᅅgö köna gwaköᅅᅅi yöhösulmakᅅan.”

16 Toroᅅeba ambi kewö jim waᅅᅅiyök: “Göᅅön gölömgabuk aka malnöᅅga sihimbölöᅅi ketanᅅi al gihibiga masö ahum ghiᅅiiga möta morö mem

* 3:15: Ind 12.17; Hib 6.8

enġimakna. Mi tondup sihimġan mōnō apkahōra ahōm gihiġa yaŋōn galōmġi aka malma.”

17 Toroqeba azi kewō jim waŋġiyōk: “Nōŋōn ip kungō ōlŋi nembanbukōra ‘Mia kude neman,’ jiba sonġo al gihiālmō, gōŋōn mi tondup anōmġahō keuŋi wuatāŋgōba nezan. Mianġōra nōŋōn gōlme mi gōhōra aka saitkōbiga ahōma. Mewō ahōġa gōŋōn gōlmenōŋ malmanāŋgō dop mōnō sileqeġe aka nup gwōtpuk memba sihimbōlō mōta nenegi miwikŋaiba malman. 18 Nup memba malnōŋġa gōhō nene nupnōŋ nuŋgakal, koururuk (kōwōrōrōk) yuai mi asuġiġa arōkŋāŋgō yōha yuai mi memba malman. 19 Mewō mala mesoholġe nōŋgōp ariba nup memba tup yakagi mewō memba mala gōlmenōŋ mem gihiāli, gōlme mianġōreŋ mōnō kunbuk liliŋgōba geman. Sileġi gwakōmnōŋ mem gihibiġa mala ōŋgōbagun mōnō kunbuk gwakōm akŋan. “Mewō jim waŋġiyōk.

20 Azinōŋ anōmŋi yuai pakpak malmalŋinambuk malġei, miēŋgō namŋini aġa azinōŋ qetŋi Iw (Ewa) qerōk. * 21 Kembu Anutunōŋ sōmbup sileŋan opo sōrō memba Adam anōmŋet lat etkiġa malohot.

Anutunōŋ Adam aka Iw Eden mianġōreŋōk kōzōl etkiyōk.

22 *Mewō malohotka Kembu Anutunōŋ kewō jiyōk: “Yei! Ambazip mi neŋgōreŋōk kungō dop aka ōlōpŋi bōlōŋi mietkō kōnaŋiri lōk mendeŋ etkibitkō mōtzahot. Mewō aġa malmal kōhōikŋāŋgō ip kōtŋi kude nemahotkōra sonġo alalmō, yetkōn nalō kewōŋe toroqeba

* 3:20: Iw keu mianġō kōnaŋi mi ‘Malmal malġei, miēŋgō namŋini.’

* 3:22: Ind 22.14

böröñiri börañda mi mewöyök mem nemba mewö mianjön qahö kömumba teteköñi qahö köhöikñanök mal öngöbahotpuk.”²³ Mewö jiba mianğöra oyaenköyaen nup Eden mianğöreñök közöl etkiba gölmenöhök mem etkiyöhi, mönö gölme mianğöreñök kölkömöt nup memahotköra melaim etkiiga yaigep geba anohot.²⁴ Ambazip mewö közöl etkiba oyaenköyaen miri Edengö likepñe wehön kotkotñe göröken zerubim garata tosatñi al enjiiga malmal köhöikñangö ip mianğö könañi utuba galöm kölget. Yengö böröñine bimgö souñi ketañi aliga mianjön könöp bölam ewö gilikbilikñambuk jeba andöñe wösöñe liliköba biliksikö dop aiga kinda galöm köla malget. Mewö.

4

Keinöñ Abel qei kömuyök.

¹ Azi Adamnöñ anömñambuk mala amiyohotka Iwnöñ (Ewa) gölöm ala Kein (Kain) meyök. Memba Kein qetköra kewö jiyök: “Anutunöñ bauköm niñgiiga nahöni mezal.”² Iwnöñ könañgep Adamgö nahönñi Abel, Keingö munñi meyök. Abelnöñ mala qariba lama galömñina aiga Keinöñ kölkömöt azia aka malök.³ Mewö malohotka nalö kunöñ Keinöñ nupkö nene tosatñi memba kaba Kembugöra jöwöwöl ohom wañgiyök.⁴ *Abelnöñ mewöyök lama kambuñangö mutuk asuasuhunñi tosatñi meköba enguba kitipñi kelökñinambuk memba kaba Kembugö jöwöwöl ohoyök. Ohoiga Kembunöñ Abel nanñi aka jöwöwölñi etkeka möri ölöwahök.⁵ Ölöwahökmö, Kembunöñ Kein

* 4:4: Hib 11.4

aka yangö jöwöwölñi mi ek tököyök. Mewö aiga Keingö irimñi seholiiga kömbuhiba jemesoholñan bosoliyök. ⁶ Bosoliiga Kembunöñ Keingöra kewö jii mörök: “Iringi mönö wuanöngöra seholiiga jemesoholgan bosoliza? ⁷ Gi yuai ölopñi aknönga möt anğön köl gihibiga ölop jemesoholgi öhal (hak) akñan me qahö? Yuai ölopñi qahö aknönga sinğisöndokö Toñan mönö urugahö nanğunje kinda göhöra ak gihiba mönömakza. Mewö mönömakzapmö, göñön mönö mianğö sonğö ala galöm memba luhut alman.”

⁸ Kembunöñ Keingöra mewö jii mörökmö, Keinöñ töndup munñi Abelgöra kewö jiyök: “Mönö nanirök nupnöñ anbit. “Mewö jiiga nupnöñ anda mala Keinöñ luhuba munñi Abel qelanjiba memba qeba qei kömuyök.*

⁹ Kömuiga Kembunöñ Kein kewö qesim wañgiyök: “Mungi Abel mi denike malja?” Qesim wañgiiga kewö melenök: “Ni qahö mötzal. Ni munangö jegalöma qahö akzal.”

¹⁰ Mewö melenniga Kembunöñ jiyök: “Gi wani yuaia akzan? Mötnöñ, mungahö sepñan mönö gölmenöhök qeriga mötzal.* ¹¹ Gölme kianğö numbuñan añañiba mungahö sep börögeyök mezawi, nöñön mönö kianğöreñök közöl gihibi anman. Jöramörahö mi mönö göhö qake albi öngöza. ¹² Közöl gihibiga kölkömöt nup menönga gölmenöñ möriamñangö ölni anğön köl gihiiiga gölme dop mömölaköba kekelolo aka ölöñ köla lan anda kaba malman.”

* **4:8:** Mat 23.35; Luk 11.51; 1 Jon 3.12   * **4:10:** Hib 12.24

13 Mewö jiiga Keinöŋ Kembangöra kewö jiyök, “Keunangö likepŋi melenöŋga qakne öŋgözawi, mianjön mönö ösumni onğiri lömböriiga bisimangö osimam. 14 Mötnöŋ, gi merak ni nupqege gölmenöhök nuatangönöŋga jemesoholgeyök mömölaköba gölme dop kekelolo aka ölöŋ köla laŋ anda kaba malmam. Mianğöra kunŋan ni neka ölop nunğui kömumbilenbuk.”

15 Mewö jiyökmö, Kembunöŋ kewö jii mörök: “Mewö qahö. Kunŋan Kein qei kömuma ewö, mianğö likepŋi mönö yangö qakŋe öŋgöiga ambemŋi 7 akŋa. “Mewö jiba kunŋan Kein miwikŋaiba i qei kömumbapuköra sileŋe aiwesök kulem kun alök. 16 Mi aliga Kembangö jemesoholŋi mosöta anda anda gölme qetŋi Lanlaŋ lilikqilik (Nod) mianğöreŋ aŋgota malök. Gölme mi Edenök wehön kotkotŋe göröken ahöza. Mewö.

Keingö gwölönarökurupŋi

17 Keinöŋ anömŋambuk mala amiyohotka gölöm ala Henok meyök. Keinöŋ taon kun memba nahönŋangö qetŋi Henok qet wanğiyök. 18 Henökö nahönŋi qetŋi Irad. Iradkö nahönŋi Mehujael. Mehujaelgö nahönŋi Metusael. Metusaelgö nahönŋi Lamek. Mewö asuhuget. 19 Lameknöŋ ambi yahöt etkömeyök: Kun qetŋi Ada, kun qetŋi Zila. 20 Adanöŋ gölöm ala Jabal meyök. Yanjön ambazip opo seri koumŋine ahöba mala bau bulmakau galöm köl enğiba maljei, yeŋgö bömönŋini ahök. 21 Jabalgö munŋangö qetŋi mi Jubal. Yanjön ambazip gita kulele qeba awölop uba maljei, yeŋgö bömönŋini ahök. 22 Zilanöŋ mewöyök nahönŋi qetŋi Tubal-Kein meyök.

Yañön qariba börögö tulsñi aka bimqeqegö yuaini könañi könañi mi bras aka ainöñ ohoi kolkolgoi qekötahöba mezapma. Tubal-Keingö nenñi qetñi Nama.

²³ Lameknöñ nalö kunöñ anömyahötñi mi kewö jii mörohot,

“Ada aka Zila anömyahötñi, inñiri mönö kezap ala keuni ki mötmahot: Kunñan nuñgum kuziriga uzinañgö kitipñañgöra mönö azi kun qebi kömuma. Kunñan nuñgum miziriga gurusep (gulibambam) löpötñañgö kitipñañgöra mönö azi gwabö kun qebi kömuma.

²⁴ *Kunñan Kein qeiga likepñi yañgö qakñe öñgöiga ambemñi 7 akñapmö, kunñan Lamek ni nuñguiga miñañgö likepñi mönö yañgö qakñe öñgöiga ambemñi 77 akña. “Mewö.

Set aka Enos

²⁵ Azi mutukñi Adam yañön kunbuk anömñambuk mala amiyohotka nahönñiri kun memba kewö jiyök: “Keinöñ Abel qei kömuyöhañgöra Anutunöñ Abegö salupñe nahöni kun niñgiza. “Miñañgöra qetñi Set (Niñgiza) qerök.

²⁶ Setkö nahönñi mewöyök asuhuiga qetñi Enos qerök. Mewö.

Nalö miñañgöreñ ambazip yeñön könahiba Kembugö qetñi köuluköba malget. Mewö.

5

Adamgö gwölönarökurup yeñgö qet areñini 1 Hist 1.1-4

---

* **4:24:** Mat 18.22

¹ *Adamgö isimorö aka amböisikurupñi yengö qet areñ papianji ki. Anutunöñ azi miwikñaiyöhi, yañön mi nanñi kaisongolomñangö dop meyök.

² Mewö memba azi ambi malmahotköra miwikñaim etkiba nalö miangören qetñiri ambazip *

qeta kötuetköm etkiyök.* ³ Adamnöñ mala yambunji 130 aiga nahönñi kun asuhuyök. Mi Adam nanñi kaisongolomñi aka tandökñangö dop maliga qetñi Set qerök. ⁴ Set asuhuiga nalö miangörenök Adamnöñ toroqeba yambu 800 mala mala maliga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ⁵ Adamnöñ mewö mala öngöba yambunji mindiriba 930 meköba kömuyök.

⁶ Kömuiga nahönñi Set yañön yambunji 105 aiga nahönñi Enos asuhuyök. ⁷ Enos asuhuiga nalö miangörenök Setnöñ toroqeba yambu 807 mala mala maliga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ⁸ Öngögetka Setnöñ mala mala öngöba yambunji mindiriba 912 meköba kömuyök.

⁹ Kömuiga nahönñi Enos yañön yambunji 90 aiga nahönñi Kenan asuhuyök. ¹⁰ Kenanöñ asuhuiga nalö miangörenök Enosnöñ toroqeba yambu 815 mala mala mal öngöiga nalö sutñe miangören nahönböratñi tosatñi asuhaba öngöget. ¹¹ Öngögetka Enosnöñ mala mala öngöba yambunji mindiriba 905 meköba kömuyök.

¹² Kömuiga nahönñi Kenan yañön yambunji 70 aiga nahönñi Mahalalel asuhuyök. ¹³ Mahalalel asuhuiga nalö miangörenök Kenanöñ toroqeba

---

* **5:1:** Jen 1.27-28   * **5:2:** Ambazip mi Hibru keunöñ adam.

* **5:2:** Mat 19.4; Mak 10.6

yambu 840 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

¹⁴ Öngögetka Kenanön mala mala öngöba yambu mindiriba 910 meköba kömuyök.

¹⁵ Kömuiga nahönni Mahalalel yañon yambu 65 aiga nahönni Jared asuhuyök. ¹⁶ Jared asuhiiga nalö miangörenök Mahalalelnön toroqeba yambu 830 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

¹⁷ Öngögetka Mahalalelnön mala mal öngöba yambu mindiriba 895 meköba kömuyök.

¹⁸ Kömuiga nahönni Jared yañon yambu 162 aiga nahönni Enok asuhuyök. ¹⁹ Enok asuhiiga nalö miangörenök Jarednön toroqeba yambu 800 mala mala mal öngöiga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

²⁰ Öngögetka Jarednön mala mala mal öngöba yambu mindiriba 962 meköba kömuyök.

²¹ Kömuiga nahönni Enok yañon yambu 65 aiga nahönni Metusela asuhuyök.

²² Metusela asuhiiga nalö miangörenök Enoknön yambu 300:gö dop uruñi Anutubuk jöhöba anda kaba maliga nalö sutje miangören nahönböratni tosatni asuha öngöget.

²³ Öngögetka Enoknön mala mal öngöba yambu mindiriba 365 meköyök. ²⁴ Meköba uruñi Anutubuk jöhöba anda kaba maliga Anutunön

öne wañgiriga atatop (jیاتatop) kölöc.*

²⁵ Atatop köliga nahönni Metusela yañon yambu 187 aiga nahönni Lamek asuhuyök.

²⁶ Asuhiiga nalö miangörenök Metuselanön

---

* 5:24: Hib 11.5; Jud 14

toroqeba yambu 782 mala mal öngöiga nalö sutje miangörej nahönböratni tosatni asuhaba öngöget. ²⁷ Öngögetka Metuselanöj mala mala mal öngöba yambuñi mindiriba 969 meköba kömuyök.

²⁸ Kömuiga nahönñi Lameknöj yambuñi 182 aiga nahönñi kun asuhuyök. ²⁹ Asuhuiga qetni Noa (kölalep) qeta kewö jiyök: “Anutunöj gölme saitköiga nini börönanan nup köl kömöta sileqeçe aka sihimbölä möta malinga morö kianön mönö öläp urukölalep neñgimakña.” ³⁰ Noa asuhuiga nalö miangörejök Lameknöj toroqeba yambuñi 595 aiga nalö sutje miangörej nahönböratni tosatni asuhaba öngöget. ³¹ Öngögetka Lameknöj mala mala mal öngöba yambuñi mindiriba 777 meköba kömuyök.

³² Lameknöj kömuiga nahönñi Noa yañön yambuñi 500 aiga nahönurupni karöbut qetjini Sem, Ham aka Jafet asuhuget. Mewö.

6

Gölme ambazipnöj böliba anğöjörakñinambuk aket.

¹ *Ambazip gölme qakçe malgetka qötöñinan könahiba qariiga böraturupni mi mewöyök asuhuget. ² Asuhugetka nalö miangörej Anutugö nahönurupni yeñön ambazip yeñö böraturupni engeketa eksihimñinambuk aketka engek sorigeranğö dop mi pakpak enğömegetka anömurupni aket. ³ Mewö aketka nalö miangörej Kembunöj keu kewö jiyök: “Gölme ambazipnöj silebuk nalö teteköñi qahö mal öngömömö, yeñön mönö kömume. Areñini mewö al enğizal.

---

* **6:1:** Job 1.6; 2.1

Nalö kewöneyök könahiba malmalñini mönö yambu 120 jaᅅgö mi qahö oᅅgita mal öᅅgöme.”

⁴ Anutugö nahönurupñi yeᅅön gölme ambazip yeᅅgö böraturopñini eᅅgömegetka morö mem eᅅgigetka nalö mianᅅöreᅅ aka könaᅅep mewöyök azi weliwelipñinambuk mönö asuhuba qariba gölmenöᅅ malget. Möpᅅaᅅgö möpᅅeyök bemurup qetbuᅅañinambuk malgeri, yeᅅön mönö mia aket.*

⁵ Gölme ambazip yeᅅgö bölöᅅamñini mi keta bölöᅅñi aiga uruᅅinaᅅgö mötmöt areᅅini pakpak mi nalö dop qösösök (qörörök) bölöᅅanök pakpak aka malgeri, mi Kembunöᅅ ehök.

⁶ Mi eka ambazip miwikᅅaim eᅅᅅiiga gölmenöᅅ malgeri, mianᅅöra Anutunöᅅ möt bölim aᅅguiga wösöbiriknöᅅ uruᅅi kokolak qeiga sihimbölö möta malök. ⁷ Mewö möta mala keu kewö jiyök:

“Ambazip miwikᅅaim eᅅgiali, nöᅅön mönö mi gölmenöhök qeteköm eᅅgimam. Ambazip, mirigö sömbupñi, yuai bapñinan köla ölölöᅅgömakzei aka könakembagö neiᅅi mi miwikᅅaim eᅅgialaᅅgöra möt bölim aᅅguba mi mönö qeköm eᅅgimam.”

⁸ Mewö jiyökmö, azi Noa yaᅅön Kembangö jeᅅe ak-kömükömu miwikᅅaiyök.* ⁹⁻¹⁰ Noagö gwölönarökurupñi miᅅᅅgö kösohotñini mi kewö:

Nahönurupñi karöbut qetñini Sem, Ham aka Jafet mi asuᅅuget. Noanöᅅ ambazip sutᅅine azi solanᅅi köpösihitkö keuᅅi qahö mala uruᅅi Anutubuk jöhöba anda kaba malök.* ¹¹ Noanöᅅ mewö malökmö, ambazip tosatᅅi pakpak yeᅅön Anutugö jeᅅe goᅅgiba bölim tekögetka ambazip

* **6:4:** Jaᅅ 13.33   * **6:8:** Mat 24.37; Luk 17.26, 1 Pitö 3.2

* **6:9-10:** 2 Pitö 2.5

ayuhum enġienġi mi ġölme körek dop köla ahöyök. ¹² Ambazip pakpak ġölmenöŋ anda kaba malmalŋini mem bölim tekögetka miri ġölme pakpak yeŋġö ahakmemeni mi ġoŋġiba aŋġöjörakŋinambuk aiga Anutunöŋ ġölme uba tandökŋini mi mewö ehök.

Waŋge memegö areŋi

¹³ Mewö eka Anutunöŋ Noagöra keu kewö jii mörök: “Ambazip yeŋġöra aka ayuhum enġienġi mi ġölme körek dop köla ahöza. Mianġöra nöŋön ambazip pakpak mem kömum teköm enġimamgöra mönö keuni jöhöyal. Mötnöŋ, nöŋön mönö onöŋ ġölme melenbi geiga yuai pakpak isikusukŋinambuk mi kömum teköme. ¹⁴ Mianġöra göŋön mönö suman ip köla mianöŋ nangahöra waŋge kun meman. Mianġö uruŋi kutunöŋga uruŋi morömorö asuhume. Waŋgegö uruŋi aka silenġi mi qandöŋnöŋ me gisak marasinöŋ kösiba ohom teköman. ¹⁵ Waŋge mi kewö meman: köröpŋamŋi 133 mita (450 fit), andipŋi 22 mita (75 fit) aka köŋgeŋi 13 mita (45 fit) mewö meman. ¹⁶ Boŋi muhungöba sel aka bo sutŋire liliköba jeŋgenan tiŋi 44 sentimita (18 ins) mi mosöta kötohoman. Waŋgegö uruŋi mösöŋnöŋga uruŋi qakŋi, kembaŋi aka dutŋi karöbut asuhume. Waŋge nanġuŋi mi namŋe alman. ¹⁷ Mötman! Nöŋön mönö jibiga göulu ketanjan kota ġölme jömukŋi köl turuiga ambazip aka yuai malmalgö ösumŋinambuk pakpak suep bapŋe maljei, mienöŋ mönö o nemba nemulahöba kömume. Mewö kömumba ġölmegö yuai pakpak mi mönö qahöwak teköme.

18 Mewö asuhumapmō, nöḥön göbuk jöhöjöhö areḥ kewō akzal: Gi mönō waḥgenōḥ öḥgöman. Gi, anömgi aka nahöniranurupki eḥön mönō mohotḥe waḥgenōḥ öḥgöme. 19 Öḥgöba mala yuai malmalḥinambuk pakpak mi qahöwak teköbepuköra yeḥgöreḥök yahöt yahöt aziḥi aka ambiḥi mi dopḥine eḥguaḥgitnöḥga göbuk mohotḥe waḥgenōḥ öḥgöme. 20 Nei tandökḥini könaḥi könaḥi, mirigö sömbupḥi tandökḥini könaḥi könaḥi aka gölmegö mokoleḥ, lolohom yuai tandökḥini könaḥi könaḥi körek yeḥgöreḥök yahöt yahöt mi mönō kömumbepuköra eḥguaḥgitnöḥga göhöreḥ kaḥgotketka öḥgöme. 21 Mewöyök nanḥini aka nei, sömbup yuai pakpak yeḥön nemeaḥgö dop mönō numbu nene könaḥi könaḥi miwikḥaiba otoḥ qezaköba waḥgenōḥ alnöḥga kahaimök ahöma.” 22 *Anutunöḥ Noa mewö akḥapkö jim kutum waḥgiiga miḥḥgö dowök mönō tem köla mi pakpak ahök. Mewö mia aka mem teköyök.

7

Ambazip aka sömbup pakpak mi waḥgenōḥ öḥgöget.

1 Noanöḥ waḥge mem teköiga Kembunöḥ keu kewō jii mörök: “Gi ambazip kambu kiḥḥgö sutḥine solanḥi aka maljan. Nöḥön göhö könaḥamgi mewö miwikḥaizal. Miḥḥgöra gi aka saiwaurupki pakpak iḥini mönō waḥgenōḥ öḥgöme. 2 Sömbup neneḥi, döḥqizizinnḥini qahö mi pakpak yeḥgöreḥök sewen sewen, aziḥi 7 aka ambiḥi 7 dopdop eḥgömenöḥga göhöreḥ kaḥgotme. Mewöyök sömbup

---

* 6:22: Hib 11.7

dönqizizinñinambuk pakpak yengörenök yahöt yahöt aziñi aka ambiñi mewö enğömenönğa göhöreñ kañgotme. ³ Toroqeba nei könañi könañi pakpak yengörenök mewöyök sewen sewen, aziñi 7 aka ambiñi 7 mi enğuanğitnönğa göbuk wañgenönğ öngöme. Mewö aknönğa sömbup aka nei tandökñini könañi könañi pakpak mi kude qahöwakñemö, toroqeba gölmenönğ ahumsehip aka malme. ⁴ Öngögetka wehön 7 teköiga jim kutubiga kie röbum ketañan mönö gölmenönğ eta yöhöiga sunğem silim 40:gö dop toroqeba yöhöm teköma. Mewö yöhöiga yuai isikusukñinambuk pakpak miwikñaim enğiali, mi mönö mohotñe jim teköbiga gölmenöhök qahöwakñe.” ⁵ Kembunönğ Noa mewö akñapkö jim kutum wañgiğa mianğö dowök mönö tem köla mi pakpak ak teköyök.

⁶ Mewö mia aka meiga yambuñi 600 aiga göulu ketañan gölme qakñe kañgorök. ⁷ *Kañgotmapkö aiga Noa anömñet aka nahöniranurupñiri yeñön mohotñe gölunönğ kömumbepuköra ölöñ köla wañgenönğ öngöget. ⁸ Mewöyök sömbup neneñi, dönqizizinñini qahö aka sömbup dönqizizinñinambuk aka nei aka yuai pakpak bapñinan köla ölölöngömakzei, ⁹ mi yahöt yahöt pakpak aziñi aka ambiñi mi dopdopñine wañgenönğ öngöba Noagöreñ kaget. Anutunönğ Noa jim kutum wañgiyöhi, mi mönö mianğö dop asuhuyök. Mewö.

Göulunönğ ambazip turum enğii kömuget.

¹⁰ Mewö asuhuiga wehön 7:göra jiyöhi, mi teköiga göulu ketañan gölme qakñe kañgorök.

---

* **7:7:** Mat 24.38-39; Luk 17.27

11 *Noanöŋ yambuŋi 600 aiga yambu miangö köiŋi 2 miangö wehöŋŋi jaŋgö 17 silim miangören o jeŋi pakpak, o digiŋŋinambuk miengö namŋini pakpak mi emuyök qariba qariba kotket. Mewöyök euyangören könakembagö oŋi oŋi miengö numbuŋini mi aŋaŋiget. 12 Kie römbum ketanŋi mi gölmenöŋ eta yöhöba yöhöba suŋgem silim 40:gö dop ahöyök. 13 Kienöŋ könahimapköra aiga wehöŋ miangören Noa aka nahönurupŋi Sem, Ham aka Jafet, Noagö anömŋet aka iranurupŋiri karöbut yeŋön mohotŋe waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 14 Toroqeba arökŋaŋgö sömbupŋi aka mirigö sömbupŋi pakpak, yuai pakpak bapŋinan köla ölölöŋgömakzei, nei pakpak aka yuai giŋgiŋŋinambuk pakpak mi ambazip yembuk mohotŋe waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 15 Anutunöŋ yuai pakpak malmalgö ösumŋinambuk miwikŋaim eŋgiyöhi, miengörenök yahöt yahöt (2-2) mi Noagören kaŋgota waŋgenöŋ öŋgöm teköget. 16 Anutunöŋ Noa jim kutum waŋgiyöhaŋgö dop yuai isikusukŋinambuk pakpak waŋgenöŋ öŋgöm tekögeri, mi aziŋi aka ambiŋi ahot. Körekŋan öŋgöm tekögetka Kembunöŋ nanŋak Noagö andöŋe waŋgegö naŋguŋi kölöc.

17 Naŋguŋi köliga miangörenök göulu ketanŋan könahiba suŋgem asak 40:gö dop toroqeba gölmenöŋ kaŋgoriga o yeŋön qariba qariba gölme köl turuba öŋgöba waŋge gölmenöhök koaŋgetka wahöta öŋgöyök. 18 Öŋgöiga o yeŋön gölme qakŋe qariba qariba öŋgögetka waŋgenöŋ o qakŋe nanŋök öne laŋ anda kaba ahöyök. 19 Mewö

---

* 7:11: 2 Pitö 3.6

aiga onöŋ gölme qakŋe kunbuk qariba öŋgöyök. Mewö kundunŋi köröpŋi köröpŋi suepkö bapŋe kin anjei, mi pakpak mönö musulungöm enġiyök. ²⁰ Musulungöm enġiba öŋgöba öŋgöba kundunŋi bohonŋi bohonŋi mi köl turuba 8 mita (25 fit) mianġö dop enġonġita ahöyök.

²¹ Mewö ahöiga yuai isikusukŋinambuk pakpak gölme qakŋe anda kaba malgeri, mienön o nemba nemulahöba kömum teköget. Yuai pakpak mi nei me mirigö sömbupŋi me arökŋaŋgö sömbupŋi me mokoleŋ, gisip aka yuai pakpak kambuŋini köla gölmenöŋ qeqelaŋlaŋ anda kamakzei aka ambazip pakpak mi mohotŋe qahöwak teköget. ²² Yuai pakpak gölme örönŋe mala malmalgö ösumŋi söŋgöronŋine öröba malgeri, mi körekŋanök kömum teköget. ²³ Yuai malmalŋinambuk pakpak gölmenöŋ malgeri, mi Anutunöŋ enġum teköyök. Yuai pakpak mi ambazip, sömbup me yuai bapŋinan köla ölölöŋgömakzei me könakembagö neiŋi neiŋi mi mönö Anutunöŋ enġum teköyök. Noa aka saiwaurupŋi waŋŋe uruŋe malgeri, miyök mönö enġehoriba aŋgön köla gou köl enġiyök. ²⁴ O göulu mianön gölme köl turuba qahö öröba geyökmö, wehön 150:gö dop ahöyök.

8

Göulunöŋ öröba eriga gölmenöŋ öröniyök.

¹ Wehön 150 mi teköiga mianġöreŋ Anutunöŋ Noagö aka arökŋaŋgö mirigö sömbupŋi aka yuai pakpak yambuk waŋŋenöŋ malgeri, mi mötmörim enġiba luhut ketanŋi röja aliga gölme qakŋe qeiga onöŋ könahiba öröba erök. ² Anutunöŋ emune

o diginñinambuk yengö jeñini aka euyangören könakembagö onji onji mienğö numbuñini mi qaliba songo aliga kienöñ tingita tömböriba suepnöhök kunbuk qahö erök. ³ Qahö eriga o ketanjan könahiba gölme qakñe ahöahöñeyök lilingöba öröba eta geyök. Wehön 150:gö dop o mienön öröba eta geba ahöget. ⁴ Mewö ahögetka wanğenöñ köiñ 7 miangö silimñi 17 miangören kundunji qetñi Ararat miangö bohonñi kunöñ mekötahöba köhöiba tarök. ⁵ Miangören tariga o mianön toroqeba öröba eta eta anök. Anda köiñ 10 miangö silimñi mutukñi miangören kundunji mienğö bohonñini mi aukñe asuhum tingitket.

⁶ Tingitketka wehön 40 teköiga Noanöñ wanğegö jeñgenañi mutuk memenji mi metalök. ⁷ Metala koekoe nei kun melaiiga könakemba lañ bölbölgöba anda kaba qahö lilingöba maliga gölmegö onji mianön jöpköyök. ⁸ Miangö andöñe Noanöñ kembö kun melaiiga anök. Gölme qakñe onöñ öröba geyök me qahö, miangö könanji mötmangöra mi melaiiga anök. ⁹ Kembönöñ anda kaba onöñ toroqeba gölme körekñanök turuba ahöyöhanğöra luhut memenangö tatatñi qahö miwikñaiiba wanğegören lilingöiga Noanöñ böröñi böranđa wange uruñe wanğiriga öngöyök. ¹⁰ Öngöiga wehön 7:gö dop toroqeba mamböt mala miangören kembö mi kunbuk wanğenöhök melaiiga anök. ¹¹ Anda mare miangören lilingöba oil ipkö sinñi gwölögwölö kun mi meteköba numbuñan yöhösanđa Noagören kayök. Mewö kaiga Noanöñ mi eka kewö möt asariyök: Onöñ mönö öröba eriga gölmenöñ asuhum teköza. ¹² Mi möt asariba kunbuk

wehön 7:gö dop mamböta kinda kembö mi kunbuk melaiiga bölbölgöba anök. Anökmö, nalö miangören mi yangören kunbuk qahö lilingöba kayök.

¹³ Noagö malmal yambuñi 601 miangö köiñ mutukñangö silimñi mutukñi miangören onöñ gölme qakñe jöpköba öröniba ahöyök. Mewö aiga Noanöñ wañgegö boñi mei aniga kewö uba ehök: Gölme qakñan mönö öröniba ahöyök. ¹⁴ Mi ehi kunbuk öröniba köiñ yahötñangö silimñi 27 miangören örönim teköba ahöyök.

¹⁵ Anutunöñ Noagöra keu kewö jiba jii mörök: ¹⁶ “Gi, anömgi aka nahöniranurupki inini mönö wañge mosöta etket. ¹⁷ Eta sömbup yuai malmalñinambuk pakpak göbuk wañgenöñ maljei, mi neiñi neiñi, mirigö sömbupñi aka mokolen yuai pakpak bapñini gölmenöñ köla ölölöngömakzei, mi mönö körek enguanğita etket. Mewö aknöñga ölop gölmenöñ ahum sehiba gwölönarökpuk aka denđa gölme dop köla malme.”

¹⁸ Mewö jii möta Noa anömñet aka nahöniranurupñi yeñön mohotñe wañge mosöta etket. ¹⁹ Etketka arökñangö sömbupñi pakpak, mokolen yuai pakpak, nei pakpak aka yuai pakpak gölmenöñ anda kamakzei, mienöñ mönö mewöñanök isikñinangö dop wañge mosöta awatanğöba et teköget. Mewö.

Noanöñ Anutugöra jöwöwöl ohoba saiwap jiyök.

²⁰ Et tekögetka Noanöñ Kembugöra jöwöwöl alta kun memba mirigö sömbupñi dönqizizinnini qahö mi pakpak aka nei dönqizizinnini qahö mi pakpak yeñgörenök tosatñi enğömemba alta qakñe ala

mianjon Anutugöra jöwöwöl ohoyök. ²¹ Ohoiga Kembunöŋ wöron umköhöwakŋi nahömŋambuk mi möri dop köliga uruŋan keu kewö jiyök: “Ambazip yeŋgö uruŋinaŋgö mötmöt areŋinan mönö moröŋineyök könahiba bölöŋi akzemö, töndup gölme mi nalö kunöŋ ambazipköra aka kunbuk kude qesuahömam. Yuai pakpak malmalŋinambuk maljei, nöŋön mi lök qahöwak teköm enġialmö, mianġö dop nalö kunöŋ kunbuk qahö jim teköba ak enġimam. ²² Gölmönöŋ ahöm öŋgömawaŋgö dop mönö gölmönöŋ köl kömötketka öŋi asuhui megetka mianjon mönö kude qahöwak teköma. Miri amöriiga sanġenŋi mörakŋe aka könöŋambuk aiga könöwiba mörakŋe. Kömunjan kie nalö aka wehön nalö, sunġem aka asakŋi mi nalöŋi nalöŋi lilikqilik aka awatan ahöba anmahot. Mi pakpak teteköŋi qahö ahöm öŋgöiga malme. Mewöŋan mönö mewö toroqeba ahöma. “Mewö”.

9

Anutunöŋ Noabuk jöhöjöhö areŋ alök.

¹ *Mewö jiba Anutunöŋ Noa aka nahönurupŋi kewö jiba kötuatköm enġiyök: “Inini mönö ahum sehiba gwölönarökpuke mala gölme dop köla malme. ² Mewö aketka gölmegö sömbupŋi pakpak, könakembagö neiŋi pakpak, yuai pakpak bapŋinan gölme köla ölöŋgömakzei aka köwetkö söraŋi pakpak mi mönö enġö böröŋine al enġibi enön mi galöm köl enġiba malgetka yeŋön enġöra keŋgöt mötmöt aketka jönömŋini unduiga malme. ³ Yuai pakpak isikusukŋinambuk anda kaba maljei, mi

* **9:1:** Jen 1.28

engö neneya aka ahöma. Mutuk yöha yuai görökñi (töngönñi) nenenina al engiala merak yuai pakpak ki mewöyök al engizal. ⁴ Mohok-kun mi mönö kude neme. Mi sömbup sepñambuk. Sep mi malmalgö söpsöpñi akzawañgöra aka sonjo ki al engizal.*
⁵ Nanñini sepñini mi kunñan kun kude mokoma. Kunñan mi mokomawi, miangö likepñan mönö nanñi qakñe öngöma. Sömbup kunñan me ambazip kunñan ambazip kun qeiga malmalñangö söpsöpñi mokomawi, miangö likepñan mönö nanñi qakñe öngöiga kömuma. ⁶ Anutunöñ ambazip nanñi kaisongolomñi tandök meyöhanğöra aka kun danön ambazip kun qei kömumawi, kunñan mönö i mewöñanğök qei kömuma.*

⁷ Inini mönö ahum sehiba gwölönarökpuak aka malme. Mewö gölme qakñe ahum sehigetka qötöñinan qarim öngöma.”*

⁸ Anutunöñ toroqeba Noa aka nahönurupñi yambuk malgeri, yengöra keu kewö jiyök:
⁹ “Nöñön merak inini aka engö gwölönarökurupñini könangep asuhumei, embuk jöhöjöhö areñ akzal.
¹⁰ Mewöñanök yuai malmalñinambuk pakpak, mi mirigö me arökñangö nei sömbupñi pakpak göbuk mala wañgenöhök etkeri, mönö gölmegö öroyuai malmalñinambuk pakpak yembuk jöhöjöhö areñ kewö akzal: ¹¹ Nöñön jöhöjöhö areñni mi embuk kewö al köhöizal: Nöñön o gölunöñ öroyuai isikusukñinambuk pakpak mi kunbuk kude engubi qahöwakñe. O göulu mi gölme ayuhumapköra kunbuk qahö albi kama.” ¹² Anutunöñ toroqeba

* **9:4:** Jen 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23   * **9:6:** Jen 1.26; Eks 20.13   * **9:7:** Jen 1.28

keu kewö jiyök: “Nöñön mönö jöhöjöhö areñ ki mi nani aka inñini aka öröyuai malmalñinambuk pakpak embuk maljei, neñgö sutnine albiga teteköñi qahö köhöiba ahöm öñgöma. Jöhöjöhö areñ mianğö aiwesökñi mi kewö:

¹³ Nöñön nani marilonloñni mi kousunöñ albiga ahöma. Nöñön nani aka gölmenöñ maljei, neñgö sutnine jöhöjöhö areñ akzali, marilonloñ mianñön mönö mianğö aiwesökñi aka ahöma. ¹⁴ Nöñön nalö kunöñ kousuñi kousuñi gölme qakñe öröm enğibi eta tokogetka marilonloñan kousunöñ asuhumawi, ¹⁵ nalö mianğöreñ nöñön jöhöjöhö areñni mi mötmörimam. Mi nani aka inñini aka öröyuai malmalñinambuk pakpak tandökñini könañi könañi neñgö sutñine ahali, mönö mia mötmörimam. Mianğöra o mienñön kunbuk mewö kude qariba yuai isikusukñinambuk pakpak ayuhumegöra göulu ketañi qahö akña.

¹⁶ Nalö kunöñ marilonloñan kousunöñ asuhumawi, nöñön mi eka mianğöreñök jöhöjöhö areñni mi mötmörimam. Mi teteköñi qahö nani aka öröyuai malmalñinambuk pakpak tandökñini könañi könañi gölme qakñe maljei, neñgö sutnine al köhöibi ahöza.” ¹⁷ Anutunöñ Noagöra mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Nöñön jöhöjöhö areñ ki mi nani aka gölmegö öröyuai malmalñinambuk pakpak neñgö sutnine al köhöizal. Jöhöjöhö areñ mianğö aiwesökñi mi mewö.”

Noagö nahönurupñi

¹⁸ Noagö nahönurupñi wañgenöhök etkeri, yeñgö qetñini mi Sem, Ham aka Jafet. * Ham mi

---

* **9:18:** Jafet sehiza

Keinangö iwiŋa. ¹⁹ Yeŋön Noagö nahönurupŋi karöbut aket. Ambazip pakpak denŋenda gölme dop köla maljini, nini yeŋörenök asuhuin.

²⁰ Noanöŋ kölkömöt azia aka wain kösö nup mutukŋi kömörök. ²¹ Mi kömörökmö, nalö kunöŋ wain o tosatŋi memba neiga uruŋi eŋololoŋ aiga nanŋi opo seri koum uruŋe oponi qeköba sile aukŋe ahöyök. ²² Keinangö iwiŋi Ham yaŋön iwiŋan sile aukŋe ahöyöhi, mi eka yaigep geba darumunyahötŋi jii mörohotka iwiŋi mewö gamu qem waŋgiyök. ²³ Sem aka Jafet yetkön mi mörohotmö, maluku kun memba awötŋire ala andöandö öŋgöba iwiŋiran sile aukŋe ahöyöhi, mi esuhuyohot. Jeŋiri kungen uyohoraŋgöra aka iwiŋiran aukŋe ahöyöhi, mi qahö ehot. ²⁴ Noanöŋ eŋololoŋ aiga imbiŋi törörök möta wahöta nahönŋi moröŋan silik ak waŋgiyöhi, mi mörök. ²⁵ Mi möta uruŋi öŋgöiga Hamgöra kewö jiyök:

“Keinan mi jim suehöm waŋgizal. Yaŋön mönö darumunyahötŋi yetkö welenqeŋeurupŋiri yeŋö welenqeŋeni omanŋi aka malma.”

²⁶ Toroqeba kewö jiyök:

“Anutu, Sengö Kembuŋi, ia mönö möpöseizal.

Keinanöŋ mönö Sengö welenqeŋeni omanŋi aka malma.

²⁷ Anutunöŋ mönö Jafetkö gölmeŋi mem qari-iga Sengö opo seri koumŋine malme.

Keinan yeŋön mönö Sem yeŋö welenqeŋeurupŋini omanŋi aka malme.”

²⁸ Göulu ketanjan teköiga Noanöŋ toroqeba (yara) yambu 350:gö dop mal öŋgöyök. ²⁹ Malmalŋangö yambuŋi mi mindiriba 950 mianŋö dop mala kota kömuyök. Mewö.

10

Noagö nahönurup yengö gwölönarökurup arenjini

1 Hist 1.5-23

¹ Noagö nahönurupñi Sem, Ham aka Jafet yengö gwölönarökurupñini göulu teköiga asuhugeri, yengö qet arenjini kewö:

Jafetkö gwölönarökurupñi

² Jafetkö nahönurupñi yengö qetñini mi Gomer, Magog, Madai, Jawan, Tubal, Mesek aka Tiras.

³ Gomergö nahönurupñi yengö qetñini mi Askenas, Rifat aka Togarma. ⁴ Jawangö nahönurupñi yengö qetñini mi Elisa, Tarsis aka Saiprus könagesö aka Dodan könagesö. ⁵ Yengö isimoröurupñini mi jula denqenja Sutñire Köwetkö jitje aka miangö gölme jöhanñi jöhanñi miangörej nannjini gölmeñine anda malje. Yenön isikñini dop, kambuñini dop aka keuñini dop nannjini gölmeñine anda malje. Jafetkö könagesöñi mewö.

Hamgö gwölönarökurupñi

⁶ Hamgö nahönurup yengö qetñini mi Kus, * Ijpt, Libia aka Keinan. ⁷ Kugö nahönurupñi yengö qetñini mi Seba, Hawila, Sabta, Rama aka Sabteka. Ramagö nahönyahötñi yetkö qetñiri mi Seba aka Dedan. ⁸ Kugö nahönñi kun qetñi Nimrod asuhuyök. Yanön qariba wahöta bimqeqegö suahö azi köhöikñi kötökñi aka gölmenön malök. ⁹ Yanön Kembugö jemesoholñe böröjan azi köhöikñi malöhangöra aka keu saini kewö jimakze: “Kunön Nimrod ewö Kembugö jemesoholñe böröjan azi köhöikñi akza.” ¹⁰ Nimrodkö

* **10:6:** Kus mi Sudan kantrigö qetñi.

bemtohoŋi mi gölme kewöŋe mianğöreŋ könahiget: Babel, Erek, Akad aka Kalne. Taon 4 mi Babilonia (Sinar) gölmenöŋ ahöze. ¹¹ Nimrodnöŋ Babilonia gölme mosöta Asiria anda miri ketanji ketanji qetŋini Niniwe, Rehobotir aka Kala mi mem wahörök. ¹² Mewöyök Resen mi Niniwe aka siti ketanji qetŋi Kala yetkö sutŋire mem wahörök.

¹³ Ijptkö gwölönarökurupŋi yeŋön Libia könagesö, Anam könagesö, Lehab könagesö aka Naftu könagesö akze. ¹⁴ Mewöyök Patrus, Kaslu aka Krit. Krit mi Filistia könagesö yeŋgö bömöŋŋini ahök.

¹⁵ Keinangö nahönŋi mutukŋi mi Saidon. Yaŋgö andöŋe Keinanöŋ könagesö kewöŋi yeŋgö bömöŋŋini ahök: Hit könagesö, ¹⁶ Jebus könagesö, Amor könagesö, Girgas könagesö, ¹⁷ Hiwi könagesö, Arka könagesö, Sini könagesö, ¹⁸ Arwad könagesö, Zemar könagesö aka Hamat könagesö. Keinanöŋ körek pakpak yeŋgö iwi bömöŋŋini aiga yeŋön könaŋep jula deŋqetget.

¹⁹ Mewö deŋqetgetka Keinan könagesö yeŋgöreŋ gölme göraŋi mi miri qetŋi Saidon mianğöreŋök könahiba anda Gerar mire anda Gaza mianğöreŋ teköza. Mewöyök Sodom göröken anda Gomora anda Adma aka Zeboim anda Lasa mianğöreŋ teköza. ²⁰ Hamgö nahönurupŋi mi isikŋini dop, keuŋini dop, gölmeŋini dop aka könagesö kambuŋini dop mewö malje.

Semgö gwölönarökurupŋi

²¹ Jafetkö datŋi Sem yaŋgö nahönurupŋi mewöŋanök asuhuget. Semnöŋ mewö Ebergö nahönurup pakpak yeŋgö bömöŋŋini ahök.

²² Sengö nahönurupni yengö qetjini mi Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Lud) aka Aram. ²³ Aramgö nahönurupni yengö qetjini mi Uz, Hul, Geter aka Mas. Mewö malget. ²⁴ Arfaksadkö nahönni Sela asuhuiga yangö nahönni Eber asuhuyök. ²⁵ Ebergö nahönyahötñi yahöt asuhuyohot. Kunöñ asuhaba mala koröhi, nalö miangören gölme ambazipnöñ jula denqenget. Miangöra yangö qetji Peleg (Denqen) qetket. Munñangö qetji mi Joktan. ²⁶ Joktangö nahönurupni kewö asuhuget: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Ofir, Hawila aka Jobab. Azi pakpak mi Joktangö nahönurupña. ³⁰ Yengö tatat malmal gölmeñini mi miri qetji Mesa miangörenök könahiba miri qetji Sefar miangören göröken anda wehön kotkotñangö gölme kundunambuk miangören teköza. ³¹ Sengö nahönurupni mi isikñini dop, keuñini dop, gölmeñini dop aka könagesö kambuñini dop mewö malje.

³² Noagö isimoröurupni mi isikurup areñini, könagesöñini aka gölmeñini dop mewö aket. Yeñön jul sehiba denqennda könagesö kambuñi kambuñi aketka göulu ketanjan teköiga anda gölme dop köla malget. Mewö.

11

Anutunöñ ambazip yengö keuñini menderñök.

¹ Mutuk miangören gölmeñi gölmeñi pakpak yeñön keu mohot jigetka mianön mindirim engii malget. ² Mewö mala mosöta wehön kotkotñe

görüken anda Babilon uruñe gölme köröñi ketani kun miwikñaiba miangörej miriñini memba tatket. ³ Miangörej tata nanñinök kewö eraum-mötket: “Mönö kaget. Nini mönö birik mem mözözömgöba könöpnöñ ohoinga köhöikñi akñe. “Mewö jiba miri selñi membingöra köt jamönñiñ qahöpmö, birik ala sutñine gölme sapösapö qandön ewö algetka miangön birik mi mekötahöm engiyök. ⁴ Nup mewö memba kunbuk kewö jiget: “Mönö kaget. Nini mönö naninañgöra siti kun memba miangörej miri köröpñi kötökñi (taua) meinga boñan suep oseima. Mewö oseiga qahö denqenda gölme pakpak dop köla lañ anda malbinbuköra mönö nanini qetbuñaninambuk akin.”

⁵ Mewö jiba nup megetmö, Kembunöñ ambazip siti aka miri köröpñi megeri, mi ekñangöra erök. ⁶ Eta mi eka kewö jiyök: “Yeñön simbisembel qahöpmö, urumohot könagesö aka keuñini mohot jiba kinda yuai ki könahiba meze ewö, könangep i me wai membingö areñini albeak, mi mönö miangöra qahö osiba qaköme. ⁷ Ayop, nini mönö gölmenöñ geba keuñini mem sohoinga kambu kun yeñön kambu tosatñi yeñgö keuñini qahö möt asariba malme.”

⁸ Kembunöñ mewö jiba ambazip miangörej mendenqendenñ engiiga gölme körek dop köla anda kaba siti memegö nupñi jöhöba mosötket. ⁹ Kembunöñ ambazip pakpak yeñgö keuñini mem sohoyöhi, miangöra miri miangö qetñi Babel (enjololon siksauk) ahök. Miangöreñök Kembunöñ i mendenqendenñ engiiga denñda gölme pakpak dop köla anget. Mewö.

*Qet arej Sengörenök könahiba Abramgören anja.
1 Hist 1.24-27*

¹⁰ Sengö gwölönarökurup yengö qet arejini ki. Göulu andöñe yambu yahöt teköiga Semnön yambuñi 100 aiga nalö mianğören nahönñi Arfaksad asuhuyök. ¹¹ Arfaksadnön asuhuiga mianğö andöñe Semnön toroqeba yambu 500 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹² Arfaksadnön yambuñi 35 aiga nahönñi Sela asuhuyök. ¹³ Selanön asuhuiga mianğö andöñe Arfaksadnön toroqeba yambu 403 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁴ Selanön yambuñi 30 aiga nahönñi Eber asuhuyök. ¹⁵ Ebernön asuhuiga mianğö andöñe Selanön toroqeba yambu 403 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁶ Ebernön yambuñi 34 aiga nahönñi Peleg asuhuyök. ¹⁷ Pelegnön asuhuiga mianğö andöñe Ebernön toroqeba yambu 430 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

¹⁸ Pelegnön yambuñi 30 aiga nahönñi Reu asuhuyök. ¹⁹ Reunön asuhuiga mianğö andöñe Pelegnön toroqeba yambu 209 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

²⁰ Reunön yambuñi 32 aiga nahönñi Serug asuhuyök. ²¹ Serugnön asuhuiga mianğö andöñe Reunön toroqeba yambu 207 maliga nalö sutñe mianğören nahönböraturupñi tosatñi asuhuget.

²² Serugnön yambuñi 30 aiga nahönñi Nahor asuhuyök. ²³ Nahornön asuhuiga mianğö andöñe

Serugnöŋ toroqeba yambu 200 maliga nalö sutŋe miangörej nahönböراتurupŋi tosatŋi asuhuget.

²⁴ Nahornöŋ yambuŋi 29 aiga nahönŋi Tera asuhuyök. ²⁵ Teranöŋ asuhuiga miangö andöŋe Nahornöŋ toroqeba yambu 119 maliga nalö sutŋe miangörej nahönböراتurupŋi tosatŋi asuhuget. ²⁶ Teranöŋ yambuŋi 70 aiga nahönŋi Abram, Nahor aka Haran asuhuget.

Teragö gwölönarökurupŋi.

²⁷ Teragö gwölönarökurup yengö qet arenini ki. Teragö nahönurupŋi Abram, Nahor aka Haran asuhuget. Harangö nahönŋi Lot asuhuyök.

²⁸ Haranöŋ Kaldia yengö gölmenöŋ mala nanŋi ahuahu miriŋi qetŋi Ur miangörej kömuiga Harangö iwiŋi Teranöŋ toroqeba malök.

²⁹ Abram aka Nahor yetkön öröröŋ ambi meyo-hot. Abramgö anömŋi qetŋi Sarai aiga Nahorgö anömŋi qetŋi Milka. Milkanöŋ Harangö böratŋa ahök. Haranöŋ Milka aka Iska yetkö iwiŋiri ahök.

³⁰ Sarainöŋ ambi köpina moröŋi qahöpmö, öne malök.

³¹ Teranöŋ nahönŋi Abram, isiŋi Lot Harangö nahönŋi aka iranŋi Sarai, nahönŋi Abramgö anömŋi mi enġuangiriga mohotŋe Kaldia gölmegö miri qetŋi Ur mosöta Keinan gölmenöŋ anbingöra anget. Mewö angetmö, Haran miri gölmenöŋ kaba kinda miangörej miriŋini memba tatket.

³² Tatketka Teranöŋ yambuŋi 205 aiga Haran miri miangörej tata kömuyök. Mewö.

12

Anutunöŋ Abram oholök.

1 *Kembunöŋ Abramgöra kewö jiyök: “Gi gölmeği, könagesögi aka iwigahö miri yuainji mosöta gölme kondel gihimami, mönö miangören anman. 2 Nöŋön ahumsehip gihibiga gwölönarökurupkan könagesö ketanji akŋe. Nöŋön kötuetköba naŋgöm gihibiga qetbuŋagan qariba ketanji akŋa. Mewö aiga Anutunöŋ göhöra aka könagesö tosatnji kötuetköm enġiba malma.

3 Denike yeŋön gi kötuetköm gihimei, nöŋön mönö i kötuetköm enġiba malmam.

Denike yeŋön gi jim suehöm gihimei, nöŋön mönö i mewöyök jim suehöm enġiba malmam.

Göhöra aka nöŋgö kötümötuetnan mönö gölmeġö könagesö kambuŋi pakpak yeŋgö qakŋine öŋgöiga oyaenġkoyaenġ akŋe.”*

4 Mewö jiiga Abramnöŋ Kembunöŋ jiyöhaŋgö dop Haran miri mosöta aniga Lotnöŋ yambuk anohot. Abramnöŋ yambuŋi 75 aiga miangören Haran miri mosöta anök. 5 Anmam jiba anömŋi Sarai, behötŋi Lot, sukinapŋi pakpak qezakögetka sehiyöhi aka welenqeŋe ambazip Haran mirinöŋ mala enġömegeri, mi memba enġuangita mosöta Keinan gölmenöŋ anbingöra anda mala miangören aŋgotket.

6 Abramnöŋ gölme miangören anda mala mala miri qetŋi Sekem miangören kaŋgota in ip ketanji qetŋi More miangö kösutŋe koumŋi qeba tarök. Nalö miangören Keinan ambazip yeŋön lök gölme miangören malget. 7 Mewö malgetka Kembunöŋ Abramgören asuhiba kewö jiyök: “Gölme ki mi mönö göhö gwölönarökurupki yeŋgö buŋaya qem

* 12:1: Apo 7.2-3; Hib 11.8 * 12:3: Gal 3.8

enjimam. “Mewö jiiga Abramnöŋ Kembu yaŋgöreŋ asuhuyöhi, yaŋgöra jöwöwöl ohohogö altaŋi kun mianğöreŋ meyök.*

⁸ Mianğöreŋök mosöta toroqeba Betel mirigö wehön kotkotŋe göröken gölme kundunambuk mianğöreŋ anda opo seri koumŋi möröreŋgöba kunğui kinök. Mewö kiniga Betel miri mianğön wehön gegeŋe göröken tariga Ai taonöŋ wehön kotkotŋe göröken tarök. Mewö tarohotka sutŋire kinda Kembugö jöwöwöl altaŋi kun mianğöreŋ memba Kembugö qetŋi qeta köuluköm waŋgiyök.

⁹ Mianğö andöŋe gölme mi mosöta toroqeba Saut göröken anda distrik qetŋi Negew mianğöreŋ tata malget. Mewö.

Abramnöŋ Ijpt kantrinöŋ anda malök.

¹⁰ Nalö mianğöreŋ Keinan gölmenöŋ bödi (buörö) asuhuiga mianğön köhöiba lömbötŋi aiga Abramnöŋ Ijpt kantrinöŋ kusukŋanök malbingöra anget.

¹¹ Könanöŋ anda Ijpt dopdowigetka Abramnöŋ mianğöreŋ anömŋi Saraigöra keu kewö jiyök: “Mötnöŋ, göŋön ambi eksihimgabuk akzani, mi mötzal. ¹² Mewögöra Ijpt azi yeŋön gi geke kewö jime: ‘Ki yaŋgö anömŋa.’ Mewö jiba ni nunğuget kömumam-mö, gi gehorigetka malman.

¹³ *Mianğöra göŋön mönö kewö jiman: ‘Ni yaŋgö nenŋa.’ Mewö jinöŋga göhöra aka ölöŋanök ak niŋgiba nöŋgö malmalni gou kölgetka malman.”

¹⁴ Abramnöŋ Ijpt kaiga Ijptkö ambazipŋi yeŋön Sarai eketka ambi eksihimŋambuk qetpuke ahök. ¹⁵ Mianğöreŋök Faraö kiŋ kembugö pom

---

* **12:7:** Apo 7.5; Gal 3.16   * **12:13:** Jen 20.2; 26.7

jembonurupni yeñon i ekerangöra Farao kiñgöreñ anda Saraigö silenji möpöseigetka mörök. Mi möta jiiga Sarai wañgita kiñ kembugö jakömbuak miri uruñe öngöget. ¹⁶ Öngögetka Farao kiñnön Saraigöra aka Abram ölöpñanök ak wañgiyök. Mewö ak wañgiiga yuai kewöñi mi Abramgö buñaya ahök: lama, bulmakau, donki aziñi aka ambiñi, welenqege azi aka ambi aka kamel jesöngöñi mi Abram wañgiiga buña qem aņguyök.

¹⁷ Mi buña qem aņguyökmö, Kembunön Abramgö anömni Sarainön Farao kiñgö mire malöhañgöra aka jiiga kawöl bölöñi kötökñan Farao kiñ aka ambazip yañgö jakömbuak mire malgeri, yeñgö qakñine öngöyök. ¹⁸ Mi öngöiga Farao kiñnön Abram köl öroi kaiga kewö qesim wañgiyök: “Göñon mönö wani kimbial ak ninginön? Wuanöngöra ‘Mi anömna,’ mewö qahö jinönga möral? ¹⁹ Wuanöngöra ‘I mi nena,’ jinön? Mewö jinönga nöñon i anömna akñapköra wañgiral? Anömgi ki. Mönö i wañgita anohot.”

²⁰ Mewö jiba aziurupni jim kutum enñiiga Abram wañgita könanön anda al enñigetka anömni aka öroyuaiñi pakpak ahöm wañgiyöhi, mi memba enñuanñgita anget. Mewö.

13

Lot aka Abram yetkön deñnohot.

¹ Abramnön Ijpt gölme mosöta anömni aka bau inap yuaiñi pakpak memba enñuanñgita Lotpuk mo-hotñe lilingöba anda Keinan gölmegö Saut likepni qetñi Negew miangöreñ kañgotket. ² Abramgöreñ lama bulmakau aka goul silwö mi lömbötpuk ahöm

wanjiiga azi kindinbirik malök. ³ Mewö mala Negew distrik uruñe tata mosöta kusukñanök rowonqeqeqine ahöba wahöta anda mala Betel mire kañgotket. Opo seri kounji mutuk Betel aka Ai miri mietkö sutñire kuñgui kinöhi, mönö mianğoreñ kañgotket. ⁴ Mutuk jöwöwöl alta meyöhi, mönö mianğoreñ kañgota Kembang qetñi qeta köuluköyök.

⁵ Lotnön Abram buk tata mosöta malöhi, yañön mewöñanök lama bulmakau kambuñi kambuñi aka opo seri kounji kounji mi gwötpuk memba malök. ⁶ Mewö mala sömbup sukinap yuainjiri gwötpuk ketañ ahöm etkiiga gölmenön qahö dop kölok. Mi örörön gumohom enjiengigö dop qahö ahöiga mohotñe tata malmalgö lömböriba osiyohot. ⁷ Osiba Abram aka Lot yetköreñ sömbup galömurupñiri yeñgö sutñine gölmegö anğururuk asuhuyök. Nalö mianğoreñ Keinan könagesö aka Periz könagesö yeñön gölme mianğö tonji aketka yembuk mohotñe malget.

⁸ Mewö mala Abramnön Lotköra kewö jii mörök: “Niri mönö iwi moröya maljit. Mianğöra ni aka gi sutñire me sömbup galömurupñiri yeñgö sutñine anğururuk kude ahöma. ⁹ Mianğöra ölop denbit. Gölmegö pakpak mönö göhö jemesoholge aukñe ahöm anjawi, mi ölop ekzan. Mewö aiga göñön qaninire göröken anmam jiman ewö, nöñön ölop ölnire göröken anmam. Me göñön ölnire göröken anmam jiman ewö, nöñön ölop qaninire göröken anmam.”

¹⁰ *Mewö jiiga Lotnön uba wahöta Jordangö gölme köröñi ketañi pakpak ehiga Anutunön mi

---

* **13:10:** Jen 2.10

ölöp mem keloriga Kembangören oyaen koyaen arö kelökñambuk ewö ahök. Mi Ijpt yengö gölme ewö ahöba Zoar miri göröken anök. Mutuk Kembunöñ Sodom aka Gomora qahö ayuhum etkiiga nalö mianğören gölme mi mewö ahöyök. ¹¹ Mewö ahöiga Lotnöñ mi ek kewöta Jordangö gölme köröñi ketanji pakpak mi möwölöhöba wehön kotkotñe göröken anök. Mewö aka deñnohot. ¹² Deñda Abramnöñ Keinan gölmenöñ anda malökmö, Lotnöñ gölme köröñi ketanğö taonñi taonñi yengö sutñine anda kaba malök. Mewö mala opo seri kounñi meköba memba kuñguba anda kinda teteköñe Sodom kösutñe anğota malök. ¹³ Mianğören malökmö, Sodom könagesö yenön könagesö tandök bölöñi aka Kembu qetala sinğisöndok keta bölökñi aka memba malget.

Abramnöñ Hebron gölmenöñ anda tata malök.

¹⁴ Lotnöñ Abram umbula aniga nalö mianğören Kembunöñ Abramğöra keu kewö jiyök: “Mönö jegi ötok ala mesoholge uba wahöta eleñda andöge uba mewöyök wehön kotkotñe aka wehön gegene göröken unöñ. ¹⁵ *Gölme pakpak ki ekzani, mi mönö gi aka göhö gwölönarökurupki engö buñaya qebi nalö teteköñi qahö buñajina ahöm öngöma. ¹⁶ Nöñön gwölönarökurupki ahumsehip gwötpuk engibiga qötöñinan qariba gölmegö sakösakñi (sakösini) ewö akña. Kun dañön sakösin kötni miengö jañğöñini oyonbawak, yañön ölöp gwölönarökurupki yengö jañğöñini mema. ¹⁷ Nöñön gölme ki mönö göhö buñaya qem gihizal. Mianğöra

---

* **13:15:** Apo 7.5

ölöp wahöta anda kaba gölme pakpak ki bahöbahö euke emuke ek kutuba malman.”

¹⁸ Mewö jiiga Abramnöḅ wahöta opo seri koumḅi qeköba memba kuḅguba anda Hebron gölmenöḅ kaba Mamre mire in ip ketanḅi kin angeri, miḅḅö kösutḅine tarök. Mianḅöreḅ tata Kembangöra jöwöwöl alta kun meyök. Mewö.

14

Abramnöḅ Lot mi kerök yeḅḅö böröḅineyök meköyök.

¹ Nalö mianḅöreḅ Babilongö (Sinargö) kinḅi qetḅi Amrafel, Elasarḅö kinḅi qetḅi Ariok, Elamḅö kinḅi qetḅi Kedorlaomer aka Goimḅö kinḅi qetḅi Tidal malḅet. ² Yeḅön kinḅi kewö miembuk könahiba bim auḅet: Sodom taongö kinḅi qetḅi Bera, Gomora taongö kinḅi qetḅi Birsä, Adma taongö kinḅi qetḅi Sinab, Seboim taongö kinḅi qetḅi Semeber aka Bela (qetḅi alanḅi Zoar) taon mianḅö kinḅi. ³ Kinḅi pakpak kienön öruē (ruerue) qetḅi Sidim mianḅöreḅ tokoba kukösumḅini mindiriba jöhöjöhö aket. Sidim öruenöḅ nalö kewöḅe Sihi Köwet Köhömunḅi mi ahöza. ⁴ Yeḅön yambu 12:gö dop Kedorlaomergö jimkutukutu bapḅe mala kota yambu 13 mianḅöreḅ yanḅö keu bapḅe anbingö qetala karim aka yarö gilḅet.

⁵ Mewö aketka yambu 14 mianḅöreḅ Kedorlaomer aka kinḅi tosatḅi yambuk jöhöjöhö aka malḅeri, mienön kaba könagesö kewöḅi yembuk bim qeba luhut alḅet: Refa könagesö mi Asterot Karnaim mire eḅguba luhut alḅet. Zuzi

könagesö mi Ham mire aka Eme könagesö mi Kiri-ataim miri miangören enguba luhut alget. ⁶ Hor könagesö mi Seir gölme kundunambuk miangören enguba enguatangöba anda anda El Paran miri miangören angota luhut al engiget. El Paran mi gölme qararankölkölnangö göranje ahöza. ⁷ Luhut al engiba miangörenök lilingöba En Mispat (qetnji alaşi Kades) miangören kaba Amalek könagesö luhut al engiba gölmenini pakpak angön kölget. Amor könagesö Hazon Tamar gölmenöş malgeri, mi mewöşanök enguba luhut al engiget.

⁸ Mewö asuhuiga Sodomgö kişi, Gomoragö kişi, Admagö kişi, Zeboimgö kişi aka Bela (qetnji alaşi Zoar) miangö kişi yeşön wahöta asasaitiba Sidim öruenöş angota kiş kewö miembuk bim qebingö jaböşi ala aröşda kinget: ⁹ Elamgö kişi Kedorlaomer, Goimgö kişi Tidal, Babilongö (Sinargö) kişi Amrafel aka Elasargö kişi Ariok. Kiş 4 mienön kiş 5 yembuk aröşget.

¹⁰ Mewö aröşgetmö, Sidim gölme öru miangören löm dodoho sapöşapöşambuk mişön kokolak qeba tarök. Mewö tariga Sodom aka Gomora taon mietkö kişiran yarö aziurupşiri yembuk unjurata angaitketka azi tosatşan löm miangören tötohoba geba enguyök. Mewö enguiga alaurupşini tosatşi pakpak yeşön ölöş köla unjurata gölme kundunambuk miangören öşgöget. ¹¹ Öşgögetka kiş 4 mienön Sodom aka Gomora anda sukinapşini aka numbu neneşini pakpak mi kiom köla memba tököba anget. ¹² Abramgö behötşi Lot yaşön Sodom malöşangöra aka i mewöşanök sukinapşambuk waşgita anget.

¹³ Mewö angetka azi kunjan ölöñ köla mişingöba kaba miangö buzup keñji mi Hibru (kian) azi Abramgöra jii mörök. Nalö miangören Abramnöñ Amor azi qetñi Mamre yangören in ip ketañi ketañi miengö kösutñine malök. Mamrenöñ munyañhöñ qetñiri Eskol aka Aner yetpuk mohotñe Abrambuk jöhöjöhö aka malget. ¹⁴ Abramnöñ behöñji Lot wañgita angeri, miangö keñji möta aziurupñi 318 nanñi mire asuhuba mötmöt möta bimqeçe köl guliba malgeri, mi engohol tokoba kerök kambu enguatañgöba Not göröken anda mala Dan mire angotket.

¹⁵ Abramnöñ aziurupñi menden enjiiga yeñön sunjem miangören közöla kerök kambu qeraköm enjimemba luhut al enjiget. Luhut al enjiba enguatañgöba anda mala Damaskusgö Not likepñe miri qetñi Hoba miangören angotket. ¹⁶ Miangören angota sukinap pakpak kiom qeba memba angeri, mi miwikñaiget. Behöñji Lot aka yangö öroyuainji mi memba wañgita lilingöba kayök. Sodom aka Gomora yeñgö ambimoröurupñini aka ambazip tosatñi mi tok lökñanök enguañgita kaget.

Melkizedeknöñ Abram kötuatköm wañgiyök.

¹⁷ Abramnöñ mewö Kedorlaomer aka kin tosatñi yambuk jöhöjöhö aka malgeri, mi enguba luhut al enjiba lilingöba kaiga Sodomgö kinñi yañön Sawe örue (qetñi alanñi Kingö örue) miangören miwikñaiba ekñamgöra anök. ¹⁸ *Nalö miangören Melkizedek Salemgö kinñi mianñön bered aka wain o memba kayök. Yañön Anutu öngöñgöñgöñgö jike nup galömñi ahök. ¹⁹ Mewö aka Abram

---

* **14:18:** Hib 7.1-10

kötuetköm waŋgiba keu kewö jiyök: “Anutu öngöngöŋan suep gölme miwikŋaim etkiyöhi, yaŋön mönö Abram gi kötuetköm gihii malman. ²⁰ Anutu öngöngöŋan kerökurupki göhö böröge al enġiyöhi, mönö i möpöseizin. “Mewö jiiga Abramnöŋ öröyuaini pakpak mendeniga kambu ten asuhuiga miengörenök mohot mohot (10%) memba naluha waŋgiyök.

²¹ Mi waŋgiiga Sodomgö kiŋan Abramgöra kewö jiyök: “Ambazipurupni mia niŋgimanmö, sukinap mia mönö nangi buŋaya akŋa.”

²² Mewö jiyökmö, Abramnöŋ Sodomgö kiŋaŋgöra kewö jiyök: “Keuni köhöimapköra nöŋön böröni Kembu Anutu öngöngöŋi Suep gölme miwikŋaim etkiyöhi, yaŋören göröken memba wahöta jöjöpaŋ keu kewö jizal: ²³ Nöŋön göhören yuai kun mi qahö kötökŋi memam. Möt kösögahö kitipŋi me köna esugahö kösöŋi mi mewöŋanök qahö memam. Mewö akiga göŋön könaŋgep kewö jibanbuk: ‘Nöŋön Abram yuai waŋgibiga yaŋön azi pomŋi qetbuŋaŋambuk aka malja.’ Göŋön mönö mewö jimangö osiba malman. ²⁴ Nöŋön yuai kun qahö toroqeba memam-mö, aziurupnan wani yuaia negeri, mi lök nenġigetka dop köl teköza. Mewöyök azi alaurupni Aner, Eskol aka Mamre nömbuk kageri, yeŋön mönö töwa jijiŋinaŋgö dop meme. “Mewö.

15

Anutunöŋ Abrambuk jöhöjöhö areŋ ahök.

¹ Mewö asuhuiga Abramgö jeŋi meleŋniga imut ehiga Kembunöŋ keu kewö jii kaiga mörök, “Abram, gi keŋgötki kude mötman. Nöŋön göhö

sumanga akzal. Göhö töwagi mönö keta bölökni aka ahöma.”

² Keu mewö kayökmö, Abramnöŋ kewö jiyök, “O Kembu ketanjamni, ni nahönböratni qahö malbiga töwa niŋginöŋga mianön mönö denöwö bauköm niŋgibawak? Nöŋön kömumbiga Damaskus azi Eliezer yaŋön nöŋgö sukinapnaŋgö toni akŋa.” ³ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök, “Göŋön gwölönarökni kun qahö niŋginöŋgöra nup azini bohonŋan nöŋgö mire maljawi, yaŋön mönö nöŋgö öröyuaini pakpak buŋa qem aŋguma.”

⁴ Mewö jiiga Kembugöreŋ keu jit kun mi yaŋgöreŋ kewö kaiga mörök, “Azi mianön sukinapkahö toni qahö akŋapmö, nangi silegeyök morö nahön kun asuhumawi, yaŋön mönö göhö öröyuaigi pakpak buŋa qem aŋguma.” ^{5*} Keu mewö kaiga Anutunöŋ Abram waŋgita gumnöŋ geba keu kewö jii mörök, “Mönö suepnöŋ unöŋ öŋgöiga senjelau oyon engimanöŋgö dop akŋa ewö, mi mönö ölop oyon engiman. “Mewö jiba kewö toroqeba jiyök, “Göhö gwölönarökurupki yeŋgö qötöŋinan mönö miangö dop akŋa.”

⁶ Mewö jiiga Abramnöŋ Kembu möt narim waŋgiiga mötnariŋni ehi dop köliga keuŋi jim teköiga solaniyök.*

⁷ Kembunöŋ toroqeba keu kewö jii mörök, “Nöŋön Kembu akzal. Gi Kaldia gölmegö miri qetŋi Ur miangöreŋ malnöŋga goaŋgita ki kait. Gölme ki gihibi buŋa qem aŋgumangöra aka gi goaŋgita ki kait.”

---

* **15:5:** Rom 4.18; Hib 11.12   * **15:6:** Rom 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23

⁸ Mewö jiyökmö, Abramnöŋ kewö jiyök, “O Kembu ketaŋamni, gölme kiaŋön nöŋgö buŋaya akŋawi, mi mönö wani aiwesöha eka möt kutumam?”

⁹ Mewö jiiga Kembunöŋ yaŋgöra kewö jiyök, “Gi mönö anda bulmakau ambi seramŋi yambuŋi karöbut, meme (noniŋ) ambiŋi yambuŋi karöbut aka lama aziŋi yambuŋi karöbut aka kembö kun aka kembö supsup dölökunŋi kun mi memba nöŋgöreŋ kaman.”

¹⁰ Mewö jiiga Abramnöŋ anda mi pakpak körek memba kaba sömbup mi bibiŋine qesiŋ enŋiba likepŋi likepŋi mi areŋgöiga köna likep likep aröŋnöŋ ahöget. * Mewö ahökmö, nei mi qahö qesiŋnök. ¹¹ Qahö qesiŋda qamötŋini likep likep areŋgöm enŋiiga nei kalŋi yeŋön kaba qamöt yeŋgö qakŋine eta kölgetmö, Abramnöŋ mi közöl enŋiiga anget.

¹² Wehön jeŋi teköba gemangö aiga nalö miaŋgöreŋ Abramnöŋ jeŋi eta meiga gaun lömbötŋi ahöyök. Mewö ahöiga pandaman göjiwinaŋgö kanjamŋi miaŋön kaba turum waŋgiyök.* ¹³ Turum waŋgiiga Kembunöŋ kewö jii mörök, “Keu ki mönö ölna mötman: Göhö gwölönarökurupkan mönö nanŋini gölmeŋini mosöta kantri kunöŋ anda kiana mala mal öŋgöme. Mewö mala yeŋgö welenqequeurupŋini omaŋi aketka i yambu 400:gö dop tulumgöm

---

* **15:10:** Nalö miaŋgöreŋ jöhöjöhö areŋ aka mi silik mewöŋi miaŋön mem köhöizema. Aziŋöŋ sömbup likepŋi yahöt mietkö sutŋire kinda mindirim etkiba jöhöjöhö mi tönguba galöm kölŋapma.

* **15:12:** Job 4.13, 14

engiba malme.*

14 Mewö malmemö, nöñön kantri welenqe-geurupñini omani aka malmei, yeñgö keuñini mewöyök jim teköba likepñi melenbiga qakñine öngöma. Mewö mi öngöiga pösat engigetka kantri mi mosöta sukinapñini gwötpuk memba lilingöba kame.* 15-16 Nöñön Amor könagesö mi gölme kiangören zilañ qahö enjuatanömam. Mutuk singisöndokñi singisöndokñi aka bölimqölim tekögetka likepñi törörök melen enjimamañgö nalöñan akñawi, nalö miangören mönö i enjuatanömam. Miangöra göhö isiurupki yeñgö isiurupñinan asuhaba malmei, † nalö miangören göhö gwölönarökurupkan mönö lilingöba ki kame. (15) Yeñön mewö kamemö, nangak mutuk yambugahö nalöñi ölöm kömuiga luainöñ iwiasaurupki yeñgören anöñga löm köl gihime.”

17 Kembunöñ mewö jiiga wehön jeñan teköba geiga pandaman meiga yuai kewö asuhuiga ehök: Kimbut kungö uruñe könöp bölamñan kököbilikñambuk jeba asariiga köwak köndumñambuk pukpuköyök. Yuai mianöñ asuhaba sömbup qamöt qesinqesinji miengö sutñine kinda anda kayök.

18 Kembunöñ mewö sömbup likepñi likepñi miengö sutñire anda kaba sömañ miangören

* 15:13: Eks 1.1-14; Apo 7.6 * 15:14: Eks 12.40-41; Apo 7.7

† 15:15-16: Yambu 430 nalö mi kewö oyonget: Liwainöñ malmal yambuñi 137 miangörenök yambu 80 mi Ijpt malök. Yangö andöje azi kewöñan yambuñini kewö Ijpt malget: Kehat 133, Amram 137, Moses 80. (Miangö andöje Mosesnöñ Ijpt mosöta toroqeba yambu 40 malök.) Mi mindiriba yambu 430 ahök. Ex 6.16, 18, 29 Dut 34.7

Abrambuk jöjöhö arenj aka (kaisöpsöpñan mi mem köhöiba) keu kewö jii mörök, “Nöñön gölme ki mi göhö gwölönarökurupki yengö buñaya qem engimam. Mianğö jaböñi mi Ijptkö o töwatñi (Nail) mianğörenök könahiba kaba ki oñgita anda o töwatñi ketañi qetñi Yufreitis mianğörenj teköma.*
¹⁹ Nalö kewöñe mi könagesö kewö yengö gölmenjina ahöza: Kin könagesö, Kenas könagesö, Kadmon könagesö, ²⁰ Hit könagesö, Periz könagesö aka Refaim könagesö, ²¹ Amor könagesö, Keinan könagesö, Girgas könagesö aka Jebus könagesö. Yengörenj gölme pakpak mi mönö körekñanök memba dop köla anme. “Mewö.

16

Hagar aka Ismael

¹ Abramğö anömñi Sarainöñ köpin mala morö qahö meyökmö, Saraigö welen ambi qetñi Hagar malök. Mi Ijpt ambia. ² Yanön malöhangöra Sarainöñ Abramğöra kewö jiyök: “Kembunöñ sonjo jöhöm niñgiiga morö qahö mealangöra gi mönö welen ambini menöñga gölöm ala morö kun meiga nöngö buñaya asuhubawak. “Mewö jiiga Abramñöñ Saraigörenj keugöra urumohot ahök. ³ Abramñöñ Keinan gölmenöñ yambu 10 mal teköiga nalö mianğörenj Sarai Abramğö anömñan Ijptkö welen ambini Hagar memba apñangö anömñi akñapköra wañgiyök. ⁴ Mewö wañgiiga memba maliga gölöm alök. Gölöm ala mi möta galöm ambini Sarai könahiba jijiwilit ak wañgiyök.

---

* **15:18:** Apo 7.5

⁵ Mewö ak waŋgiiga Sarainöŋ Abramgöra kewö jiyök: “Urunan böliiga sihimbölö mörakzali, miangö keuŋan mönö göhö qake öngöba ahöma. Nöŋön welen ambini göhö böröge albiga gölöm ala mi möta miangöreŋök könahiba jijiwilit ak niŋgiba malja. Miangöra Kembunöŋ mönö ni aka gi netkö sutnire keu kewöta jim teköma.”

⁶ Mewö jiiga Abramnöŋ kewö jiyök: “Welen ambigi mianön nange böröge maljawangöra wania mötnöŋga dop köljawi, mönö miangö dop i ak waŋgiman. “Mewö jiiga Sarainöŋ Hagar laŋ örömureim ak waŋgiiga mosöta tököba ölöŋ köla anök.

⁷ Aniga Kembugöreŋ garata kunöŋ gölme qararaŋkölkölŋe o jeŋi kungö kösutŋe miwikŋaim waŋgiyök. O jeŋi mi Sur mire anangö köna jitŋe miangöreŋ ahöza. ⁸ Miangöreŋ miwikŋaim waŋgiba kewö jiyök: “Hagar, Saraigö welen ambini, gi mönö denikeyök kazana denike anman?” Mewö jiiga kewö melenök: “Ni galöm ambini Saraigöreŋök asamböta ölöŋ köla kazal.”

⁹ Mewö jiiga Kembugöreŋ garatanöŋ Hagar kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö kunbuk Saraigöreŋ anda welenni qeba yaŋgö keu bapŋe malman.” ¹⁰ Keu mi toroqeba kewö jii mörök: “Hagar, nöŋön mönö göhö gwölönarökurupki ahum sehim eŋgibiga qötöŋini oyoŋoyöŋgö dop qahö aiga malme.”

¹¹ Kembugöreŋ garatanöŋ kunbuk toroqeba Hargargöra kewö jiyök: “Gi moröbuk akzana nahöŋgi meman. Dölki tapötkokorok möta sahötnöŋga mi mönö Kembugö kezapŋe geiga mötza. Miangöra morögö qetŋi Ismael qetman. (Ismael Anutunöŋ

kezapņan mötza.) ¹² Yaņön azi doņki bau kömböt ewö aka (nanņi imbi-imbi qakņe laņ anda kaba) malma. Yaņön böröņan ambazip pakpak qetal eņgiiga ambazip pakpak yeņön i qetal waņgiba malme. Yaņön munurupņi pakpak yembuk kerök-kerök aka nanņök kekelolo malma.”

¹³ Mewö jiiga Hagarnöņ kewö jiyök: “Nöņön mönö dölki kunöņ ni nehakzawi, i ekzal. “Miaņgöra Kembu yaņgöra keu jiyöhi, yaņgö qetņi kewö qet waņgiyök: “Gi Kembu ni nehakzanaņön akzan. “Qetņi mewö qerök. ¹⁴ Könaņi miaņgöra aka o löm miaņgö qetņi mi Ber Lahai Roi (Malmalņambuk mala nehakzawaņgö o lömņi) qetketka ahöza. O löm mi toroqeba miri yahöt qetņiri Kades aka Bered mietkö sutņire ahöza.

¹⁵ *Hagarnöņ Abramgö morö nahöņņi meyök. Abramnöņ nanņi moröņi Hagar meyöhi, yaņgö qetņi Ismael qerök. ¹⁶ Abramnöņ yambuņi 86 aiga Hagarnöņ Ismael morö mi Abramgöra meyök. Mewö.

17

Jöhöjöhö areņgö aiwesökņi mi sile yandiyandi.

¹ Abramnöņ yambuņi 99 aiga Kembunöņ asuhum waņgiba keu kewö jiyök: “Nöņön Anutu kukösum pakpakö Toņi akzal. Miaņgöra gi mönö nöņgö keuni tem köla pöndaņ ahakmeme diņdiņi wuatangöba malman. ² Nöņön jöhöjöhö areņ mi gi aka ni netkö sutņire ahali, mi mem köhöiba ahumsehip gihibi gwölönarökurupki yeņgö jaņgöņinan mönö keta bölöknji akņa.”

---

* **16:15:** Gal 4.22

³ Mewö jiiga Abramnöŋ simin köla bamgöiga Anutunöŋ yanğöra keu kewö jiyök: ⁴ “Mötman, nöŋön jöhöjöhö areŋni göbuk kewö akzal: Göŋön könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋina akŋan. Keu mewö jim jöhöbi ahöma. ⁵ *Göhö qetki Abram mi qahö toroqeba qetketka ahömappmö, göŋön könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋina akŋangöra kuŋgum gihizali, miangöra qetki mönö Abraham qetketka ahöma. * ⁶ Nöŋön ahumsehip gihibiga gwölönarökurupki mi önöŋi qahö asuhume. Yeŋön jula deŋda könagesö kambuŋi kambuŋi gwötpuk akŋe. Göhö gwölönarökurupki yeŋgöreŋök tosatŋan kiŋ kembuŋi kembuŋi akŋe.

⁷ Nöŋön mönö jöhöjöhö areŋni mi nani aka gi, göhö gwölönarökurupki göhö andöge toroqeba asuhum öŋgömei, neŋgö sutnine al köhöibiga teköteköŋi qahö ahöm öŋgöba ahöma. Nöŋön göhö Anutugi aka gwölönarökurupki göhö andöge asuhum öŋgömei, mönö yeŋgö Anutuŋina aka malmam.* ⁸ Gi Keinan gölmenöŋ kiana maljani, nöŋön gölme mi jömukŋanök gi aka göhö gwölönarökurupki eŋgö buŋaya qem eŋgibiga buŋaŋini teteköŋi qahö ahöm öŋgöba ahöma. Mewö ahöiga nöŋön mönö yeŋgö Anutuŋina aka malmam.”*

⁹ Anutunöŋ Abrahamgöra mewö jiba toroqeba keu kewö jiyök: “Mewö malmam-mö, göŋön mönö nöŋgö jöhöjöhö areŋnaŋgö keuŋi mi tem köla wuatangöba malman. Göhö gwölönarökurupki

---

* **17:5:** Rom 4.17 * **17:5:** Abram mi iwi öŋgöŋgöŋi. Abraham mi könagesö gwötpuk yeŋgö iwi bömöŋŋini. * **17:7:** Luk 1.55

* **17:8:** Apo 7.5

göhö andöge toroqeba asuhum öngömei, yeñön mönö mewöñanök mi tem köla wuatangöba mala mal öngöme. ¹⁰ Gi aka göhö gwölönarökurupki embuk jöhöjöhö areñni aka mi wuatangömegöra jizali, miangö aiwesökñi mi kewö: Engö sutñine azi pakpak yeñgö silenine mönö nöngö aiwesökni yandime.* ¹¹ Nöngö aiwesökni mönö silenine yandime. Miañön jöhöjöhö areñ ni aka engö sutñine albi ahözawi, miangö aiwesökña ahöm öngöma.

¹² Nalö kewöñeyök könahiba azi pakpak engö sutñine toroqeba asuhum öngömei, yeñgö silenine mönö sömañini 8 aiga miangören nöngö aiwesökni yandiba malme. Nannine miri uruñe nannini aka welenqequeurupñini yeñgören morönahönurupñini asuhumei, mi mönö öröröñ ak engiba malme. Welenqeque tosatñi mi kian yeñgörenök moneññöñ bohonñini megetka yeñgö morö nahönñini asuhume. Yeñön nannini gwölönarökurupñini qahö akzemö, mi töndup nöngö aiwesökni mi mönö yeñgö silenine mewöñanök yandiba malme.

¹³ Welenqeque tosatñan nannine miri uruñe asuhugetka welenqeque tosatñi mi moneññöñ bohonñini megetka yeñgö morö nahönñini asuhume. Nöngö aiwesökni mi mönö yeñgö silenine mewöñanök yandiba malme. Nöngö jöhöjöhö areñnangö aiwesökñi silenine yandime, mi mönö jöhöjöhö areñ teteköñi qahö ahöm öngömapköra jim köhöizal. ¹⁴ Azi kun dañön nöngö aiwesökni silene qahö yandigetka öne malmawi, yañön mönö nöngö jöhöjöhö areñni

---

* **17:10:** Apo 7.8; Rom 4.11

onġita qetalakza. Mianġöra azi mewöŋi mi mönö nanŋi ambazip kambu enġö sutŋineyök yakörim waŋgetka yaigep eta malma.”

¹⁵ Anutunöŋ toroqeba Abrahamġöra kewö jiyök: “Gi anömgahö qetŋi Sarai mi kude toroqeba qeta malmanmö, yaŋġö qetŋi mönö Sara (jembon ambi) qeta malman. † ¹⁶ Nöŋön Sara kötuetköm waŋgibiga yaŋön göhöra morö nahön kun mema. Nöŋön kötuetköm waŋgibiga yaŋön ambazip kambuŋi kambuŋi gwötpuk yenġö nam bömöŋŋina akŋa. Yaŋġö gwölönarökurupŋi yenġöreŋök tosatŋan könagesö kambu yenġöreŋ azi kembuŋi kembuŋi akŋe.”

¹⁷ Kembunöŋ mewö jiiga Abrahamnöŋ mi möta simin köla bamġöba uruŋan kewö mötmöriba mianġöra gön kölök, “Azi yambuni 100 akiga morö nahönan mönö denöwö asuhubawak? Mewöyök Saranöŋ yambuŋi 90 aiga mönö denöwö morö membawak?” ¹⁸ Abrahamnöŋ mewö mötmöriba welipköba Anutu kewö qesim waŋgiyök: “Göŋön ölöp Ismael kuŋgum waŋginöŋga qetki bisiiga nöŋġö gwölönarökurupni mi yaŋġöreŋök asuhume.”

¹⁹ Mewö qesiiga Anutunöŋ kewö melenök, “Anömgı Saranöŋ mönö göhö morö nahöŋgi mema. Mi meiga qetŋi Aisak (gön kölja) qetman. Nöŋön Aisakpuk aka yaŋġö gwölönarökurupŋi yembuk jöhöjöhö areŋni mi al köhöibiga teteköŋi qahö ahöm öŋġöma. ²⁰ Ismael kötuetköm waŋgimamġö qesim niŋgizani, mi mewöyök ölöp möt gihiba kötuetköm

---

† **17:15:** Qetŋi kewöġöra uteköyök: Yaŋön ambazip kambuŋi kambuŋi gwötpuk aka kiŋ kembu tosatŋi yenġö nam bömöŋŋina akŋa.

wanğimam. Yanğon azi kembu 12 miengö iwi bömönñini akña. Nöñön ahumsehip wanğibiga gwölönarökurupñi yeñgö jañgöñinan mönö keta bölökñi akña. Yeñön sehiba könagesö kambu ketañi akñe.

²¹ Mewö akñemö, Saranöñ nahöngi Aisak mi yambu euneangö nalö kewöñe memawi, nöñön mönö nani jöhöjöhö areñni mi yambuk al köhöimam.” ²² Anutunöñ Abrahambuk keu jiyohori, mi teköiga i mosöta wahöta öñgöyök.

²³ Wehön miangörenök Abrahamnöñ Anutugören keu tem köla nanñi nahönñi Ismaelgö silene Anutugö aiwesökñi yandiyök. Mewöyöhök welenqequeurupñi nanñi miri uruñe asuhugetka tosatñi moneñnöñ bohonñini meiga malgeri, azi pakpak mi yanğö miri uruñe tatkeri, i mönö körek mewöñanök ak enğiyök. ²⁴ Abrahamnöñ yambuñi 99 aiga silene aiwesök mi yandiget. ²⁵ Nahönñi Ismael mi yambuñi 13 aiga silene mi yandiget. ²⁶ Abraham aka nahönñi Ismael yetkö silenire aiwesök mi sömañ mohot miangörenök yandiget. ²⁷ Azi pakpak Abrahamgö miri uruñe tatkeri, tosatñan nanñi miri uruñe asuhugetka tosatñi mi kian yeñgörenök bohonñini meiga malgeri, körek yeñgö silenine aiwesök mi mewöñanök yandiget. Mewö.

18

Saranöñ azi morö memawanğö keuñi Anutunöñ jiyök.

¹ Abrahamnöñ Mamre mire in ip ketañi ketañi miengö sutñine maliga Kembunöñ asuhum

wanġiyök. Silim mianġören wehön jitni sihitni köhöikni qeiga Abrahamnön opo seri kounġanġö numbuġe tarök. ² *Tata uba wahöta ehiga azi karöbutnjan wösöġe kinget. Kingetka enġeka opo seri koun numbuġeyök wölaġ wahöta jömjölönini jiba enġuanġitmangöra kinġinġöba anök. Anda waikni memba simin köla gölmenön bamgöba geyök.

³ Geba kewö jiyök: “O Kembu-urupni, nöġön enġö welenqeqeni aka enġö jeġine kalem möriam miwiknaiba maljal ewö, inġini mönö ni kude nonġita anme. ⁴ Ni enġö welenqeqeni aka ölop o moröni kun memba kaba enġibiga könaġini sanġonġa ip kianġo aumġe tata luhut meme. ⁵ Nöġön ölop nene moröni kun memba kaba enġibiga neme. Mianġön mem köhöim enġiiga ölop köna kunbuk toroqeba anme. Nöġön kewöröpni malbiga inġini ni göda qem niġiba kazeanġöra ölop welen qem enġimam. “Mewö jiiga melenġa kewö jiget: “Saiwap, jizananġö dop mewö ölop akin.”

⁶ Mewö jigetka Abrahamnön ösumġan kinġinġöba seri koun uruġe anda öngöba Saragöra kewö jiyök: “Mönö ösumok plaua ölop kötökni amae (dis) karöbutkö dop memba melenġa yeġöra bered ohoman.” ⁷ Mewö jiba ösumġan bulmakau kambunön anda bulmakau dömni busuġi löwötni möwölöhöba welenqeqeni kun wanġiiga könahiba ösumok qeba möhamgöba ohoyök. ⁸ Mi möhamgöba ohom teköiga mi, kelök kosökni aka juju o tosatni memba anda azi tatkeranġö bapġine alök. Bapġine aliga nemba tatketka nanġi nalö mianġören

---

* 18:2: Hib 13.2

kösutɲine ip kõnaɲe galömnina kinök.

⁹ Kiniga kewö qesim waɲiget: “Anömgi Sara mi denike?” Qesim waɲigetka jiyök: “I opo seri koum uruɲe endu tatza.”

¹⁰ Mewö jüiga azi yeɲgöreɲök kunɲan kewö jiyök: “Yambu mohotkö dop teköiga nöɲön ölɲa lilingöba ki kabiga anömgi Saranöɲ mönö morö nahönɲambuk aka malma. “Mewö jiyökmö, Saranöɲ opo seri koumgö numbuɲe apɲaɲgö andöɲe kinda keu mi kezapɲe geiga mörök.*

¹¹ Abraham aka Sara yetkön lök ambazip namɲi ahotka yambuɲiran gwötpuk ketanɲi aiga malohot. Saranöɲ köiɲgö aɲgeka malöhi, miangö nalöɲan lök oɲgit teköyök. ¹² Miangöra Saranöɲ mi möta uruɲan kewö mötmöriba gön kölok: “Nöɲön lök ambi namɲi sohosoholiɲi akiga apni azi kembunan mewöɲanök azi namɲi aiga yambuk ahöahögö sihimnan kunbuk asuhubawak me qahöpto?”*

¹³ Mewö mötmöriiga Kembunöɲ Abraham qesim waɲigiba kewö jiyök: “Saranöɲ wanigöra gön köla kewö mötmöriza: ‘Nöɲön ambi namɲi kötökɲi aka ölɲa morö membilenɲak me?’ ¹⁴ Kembunöɲ mönö yuai kungöra qahö kötökɲi qakömakza. Miangöra jizali, ‘Yambu mohotkö dop teköiga nöɲön ölɲa lilingöba ki kabiga Saranöɲ mönö morö nahönɲambuk aka malma.’ ”*

¹⁵ Saranöɲ keɲgötɲi möta mi köyatiba kewö jiyök: “Ni gön qahö köljäl. “Mewö jiyökmö, Kembunöɲ kewö jiyök: “Qahö, gi gön ölɲa kölɲan. “Mewö.

---

* **18:10:** Rom 9.9   * **18:12:** 1 Pitö 3.6   * **18:14:** Luk 1.37

Abrahamnōḡ Sodom taongōra köuluköyök.

¹⁶ Mewö jiiga azi karöbut yeḡon wahöta etkömosöta Sodom taonōḡ göröken eleḡda anbingö aket. Abrahamnōḡ mewōḡanök i eḡgubulmamgōra yembuk mohotḡe anget.

¹⁷ Kembunōḡ nanḡaḡgōra kewö jiyök: “Ni yuai akḡamgö mötzali, mi alani Abrahamgōra ölop qahö asambötмам.

¹⁸ Kewögōra mi asambötмамgö osizal: Abrahamnōḡ nōḡgö alani qainḡi kun aka ahumsehip aiga könagesö ketanḡi kukösumḡinambuk aka malme.

Nōḡgö kötumötuetnan mönō yaḡgōra aka gölmegö könagesö kambuḡi pakpak yeḡgö qakḡine öḡgöiga oyaenḡkoyaenḡ akḡe.

¹⁹ Nōḡon i kewögōra möwölöhöm waḡḡial: Yaḡon nahönböraturupḡi aka gwölänarökurupḡi yaḡgö andöḡe asuhiba mal öḡgömei, yeḡgōra Kembangōreḡ köna kondela ahakmeme diḡdiḡi dop kölakzawi, mi wuatḡḡömegōra jim kutum eḡgiba malma. Mewö maliga tem köla wuatḡḡöba malme ewö, Kembu nōḡon Abrahamgōra yuai asuhumapkö jim jöhöyali, mianḡon mönō öḡḡambuk pakpak ahakḡa.”

²⁰ Kembunōḡ nanḡök mewö jiba toroḡeba Abrahamgōra kewö jiyök: “Sodom aka Gomora yeḡon siḡḡisöndok lömbötḡi lömbötḡi aka malgetka kahasililiḡ öḡḡöḡgöḡi ketanḡi asuhuiga gwötḡukḡan mianḡgōra qeta sahörakze. Mianḡgōra yeḡgö siḡḡisöndokḡinanḡgö keuḡan mönō qariba qariba keta bölöḡḡi akza.

²¹ Mianḡgōra nōḡon mönō yeḡgōreḡ geba könaḡamḡini ekḡam. Kahasililiḡ akeranḡgōra aka gwötḡukḡan nōḡgö jene qeta sahöta malgeri, mi pakpak öḡḡa aket me qahö,

mi nöñön kewöta mötmangö mötzal.”

²² Mewö jiiga azi yahötñan elennda Sodom göröken anohotmö, Abrahamnöñ toroqeba Kembangö jemesoholñe kinök. ²³ Kinda Kembangö kösutñe anda kewö qesim wangiyök: “Gi ambazip solanñi aka ambazip añgöjörakñinambuk mi mohotñe ayuhum eñgimangöra jizan me? ²⁴ Taon miangöreñ ambazip solanñi 50 malje ewö, göñön i ölna ayuhum eñgimangö jizan me? Taon mi yeñgöra aka eñgehribanak me qahö? ²⁵ Göñön mewö akñangö osibanak. Mi yapmakek! (qahöpmaöp!) Göñön ambazip solanñi mi ambazip añgöjörakñinambuk yembuk mohotñe mindiriba eñgunönga qahö dop kölbapuk. Mewö öröröñ kömumbepuk. Göñön gölme ambazip pakpak yeñgö keuñini jim tekömakzani, miangöra mönö nanñi könagi diñdiñi wuatangönönga dop köлма.”

²⁶ Abrahamnöñ mewö jiiga Kembunöñ melennda kewö jiyök: “Nöñön Sodom taonöñ ambazip solanñi 50 miwikñaim eñgimam ewö, yeñgöra aka taon pakpak mi ölop eñgehoremam.”

²⁷ Mewö jiiga Abrahamnöñ kunbuk kewö jiyök: “Kembu, ni nesak sömsöm omanñi ewö akzalmö, töndup keu köhöikñi Kembunangöra kunguba jizal. Mi kude dop köljapmö, mi töndup ölop ni möt niñgiman. ²⁸ Taon miangöreñ ambazip solanñi 50 qahöpmö, 45 miyök malbeak ewö, göñön ambazip 5 yeñgöra aka taon pakpak mi töndup ayuhum eñgiman me qahö?” Mewö jiiga Kembunöñ kewö jiyök: “Nöñön ambazip solanñi 45 miangöreñ miwikñaim eñgimam ewö, taon mi mönö qahö ayuhumam.”

²⁹ Abrahamnönj dumņe kunbuk keu kewö jiyök: “Ambazip solanņi 40 miyök miangörenj miwikņaim enņiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melennök: “Ambazip 40 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.”

³⁰ Mewö jiiga jiyök: “O Kembu, urugi öngöbapukmö, ni kunbuk keu jimamgö mötzal. Ambazip solanņi 30 miyök miangörenj miwikņaim enņiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melennök: “Ambazip solanņi 30 miangörenj miwikņaim enņimam ewö, nöņön mönö taon mi qahö ayuhumam.”

³¹ Abrahamnönj toroqeba kewö jiyök: “Kembu, ni keu köhöikņi Kembunangöra kuņguba jizal. Mi kude dop köljapmö, mi töndup ölöp möt niņgiman. Ambazip solanņi 20 miyök miangörenj miwikņaim enņiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melennök, “Ambazip 20 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.”

³² Mewö jiiga Abrahamnönj kunbuk kewö qe-siyök: “O Kembu urugi öngöbapukmö, ni kunbuk sömanņi mohot-töp ki keu jimamgö mötzal. Ambazip solanņi 10 miyök miangörenj miwikņaim enņiman ewö, mönö denöwö akanak?” Mewö jiiga kewö melennök, “Ambazip 10 yengöra aka taon mi qahö ayuhumam.” ³³ Mewö eraum-mörohot teköiga Kembunönj Abraham mosöta aniga yaņön kunbuk lilingöba miriņe kayök. Mewö.

19

Sodom aka Gomora yengö anğöjörak malmalņini

¹ Suep garata yahöt mi Abraham mosöta anda mare aiga Sodom angorohot. Angorohotka Lot azi mianjön taon miangö kiripo nangune tarök. Tata etkeka wahöta jömjölönjiri jiba enguanjitmangöra anda gölmenöñ simin köla bamgöba geyök. ² Geba kewö jiyök: “Ö kembuyahötni, injiri ölop welenqeqenjiri nöngö mire kaba könanjiri sanqonnda mohotje sungem ahöbin. Ahöba wahöta ölop sönanök köna toroqeba anmahot. “Mewö jiyökmö, yetkön kewö jiyohot: “Qahö, niri ölop qenjarök sombem kunöñ anda ahöbit.”

³ Mewö jiyohotmö, Lotnöñ kapañ köhöikñi köla jiba etkuangita nanñi miriñe anda öngöget. Öngöba welenqeqeurupñi jim kutum engiiga bered yistñi qahö ohoget. Mewöyök numbu nene nahömñambuk möhamgöba ohoba etkigetka neyohot.

⁴ Mi nemba gaun ahöbitkö ahotka miangöreñök Sodom ambazipnöñ kaba miri mi liliköget. Sodom taongö bahöñi pakpak miangöreñök ambazip namñi aka sepgwölö mi totnöñ totnöñ lömbötñambuk öröba kanqotket. ⁵ Kanqota Lotköra kewö qetket: “Azi yahöt mare göhöreñ kazahori, mi denike? Azi nini yetpuk sero akingöra mötzin. Miangöra mönö i etkuangita nengöreñ etme.”*

⁶ Mewö qetketka Lotnöñ nanqu metala yengöreñ geba andöñe nanqu kölok. ⁷ Nanqu köla kewö jiyök: “Alaurupni, mewö qahö. Silik bölöñi mi kude akñe. ⁸ Mötket. Nöngö böratni yahöt seram mala nalö kunöñ azibuk qahö ahöyohot. I ölop engöra etkuangita etpiga wanat yuaia akingö mötzei, mi

---

* 19:5: Kemb 19.22-24

ölöp sihimņini meköme. Mewömö, nöngö miri boņan azi yahöt etkualönđa sel jöhöm etkizawi, ia mönö yuai bölönji kun qahöpmahöp ak etkime.”

⁹ Mewö jiyökmö, yeñön kewö melenđa terinđa qetket: “Mönö kesalnöñ. Göñön ki kaba kiana mala nangahöra ninja jiba mötnöñ öngöiga ninia pöndañ jim kutum neñgimangö mötzan? Yetkön qahö kamahot ewö, mönö nangak neñgöreñ kanöñga mönö kahasililin keta bölökñi nangi ak ghibin. “Mewö jiba Lot utalgetka kököndöt aniga öngöba miri nañguñi qesiñbingö aka kinget.

¹⁰ Mewö aka kingetmö, azi yahöt mietkön böröñiri börañđa Lot öröm gilohotka miri uruñe öngöiga nañgu kölohot. ¹¹ Nañgu köla kinda azi ketañi moröñi miri nañguñe yaigep kingeri, mi jiyohotka keu jitñiran eñgualöñniga jeñini gömöliiga jipjap kota nañgu miwikñaibingö mezañqezañ aka jaruba osiget. Mewö.*

Lotnöñ Sodom gölme mosörök.

¹² Azi yahöt yetkön Lotköra kewö jiyohot: “Gi nahönurupki, qinğiböraturupki aka tinilosomurupki tosatñi pakpak taon kiangöreñ maljei, i mönö eñguañgitnöñga taon ki mosöta anme. ¹³ Nini taon ki ayuhuba köndenmöndenbin. Könagesö kienğö kahasililingöra gwötpukñan Kembugö jeñe önöñi qahö qeta sahöta malget. Mianğöra yañön melaim netkiiga gölme ki ayuhuba köndenmöndenbitköra ki kazit.”

¹⁴ Mewö jiyohotka möta Lotnöñ anda qinği buña yahöt böratyahötñi etkömembitkö jiiga malohori, yetköra kewö jiyök: “Injiri mönö ösumok

---

* **19:11:** 2 Kinj 6.18

wahörohotka miri ki mosöta anbin. Kembunöŋ taon ki ayuhuba köndenmöndenmamgö akza. “Mewö jiiga yetköŋ keu mi mörohotka göngönahit tandök ahök.

¹⁵ Miri wangaraŋ suruiga Suep garata yahöt yetköŋ Lot öröm kuŋgum wangiba kewö jiyohot: “Anutunöŋ Sodom yengö singisöndokŋinaŋgö likepŋi melenŋa taonŋini köndenmöndenma. Göŋön yembuk mohotŋe ayuhubanbuköra mönö zilaŋ wahöta anöŋgi aka böratyahötki göbuk tatzahori, mi enŋuaŋgita taon ki mosötket.”

¹⁶ *Mewö jiyohotka Lotnöŋ toroqeba eksekpeksek aiga azi yahöt yetköŋ Lotkö böroŋi melanjiba memba anömŋi aka böratyahötŋi yengö böroŋini mewöŋanök melanjiba memba enŋuaŋgita taon silene anget. Kembunöŋ mewö ak kömum enŋiyök. ¹⁷ Taon silene angetka azi yahöt yetköreŋök kunöŋ keu kewö jiyök: “Malmalŋini aŋgön kölmegöra mönö ösumok misiŋgöba angaitme. Andöŋine kude liliŋgöba uba anda gölme köröŋe endu aŋgota miangöreŋ mewöyök dörök kude alme. Ayuhubepuköra mönö kundune eu öngöba misiŋgöba angaitme.”

¹⁸ Mewö jiyökmö, Lotnöŋ kewö jii mörohot: “O Kembuni, göŋön mewö akingöra kude jiman. ¹⁹ Göŋön malmalnaŋgö bohonŋi jöhöba ak-kömukömu ketanŋi kondelnöŋga göhö jege ölna kalem möriam miwiknaiba welenqegegi akzalmö, mötnöŋ, nöŋön kundune eu misiŋgöba angaitmamgö osimam. Köndenmöndenŋ kianön nöŋgö qakne öngöiga kömumbilenbuköra kenŋötŋi

---

* **19:16:** 2 Pitö 2.7

mötzal. ²⁰ Mötnöŋ, taon moröni kun endu ahöi ekzani, mianjön köröpŋi qahöpmö, ölop anbinanğö dop akza. Mianğöra ölop jinöŋga mianğöreŋ misinğöba angaita ölöwaka malbin. Miri morörökŋi mi eknöŋga dowe ahöiga mianğöreŋ ölop anda malmalninanğö bohonŋi jöhöbin.”

²¹ Mewö jii mörohotka kunöŋ kewö melenŋök: “Mi ölop! Keu jizani, mianğöra mewöyök ölop imbi köl gihimam. Taon moröŋanğöra jizani, mi qahö ayuhumam. ²² Mi qahö ayuhumam-mö, inini mönö ösumok mianğöreŋ misinğöba angaitme. Mianğöreŋ qahö anğotketka nalö sutŋi kewöŋe nöŋön yuai kun akŋamğö osimam. Inini mutuk mianğöreŋ anğotketka mianğö andöŋe ölop jim kutubiga köndenmöndeŋ asuhuma. “Lotnöŋ taongöra ‘morodökŋi’ jiyöhanğöra aka taon mianğö qetŋi mi Zoar (morodökŋi) qetketka ahöza.

Kembunöŋ Sodom aka Gomora köndenmöndeŋök.

²³ Wehönöŋ lök koriga Lotnöŋ Zoar taonöŋ kaŋgorök. ²⁴ *Kaŋgoriga Kembunöŋ jiiga suepnöhök Kembangö mireyök salfa köt könöŋambuknöŋ mi kie ewö Sodom aka Gomora yeŋğö qakŋine eta turum enğiyök. ²⁵ Turum enğiba mianjön taon yahöt mi aka gölme köröŋi pakpak kösutŋire ahözawi, ambazip körek mianğöreŋ malgeri aka ip kösö yuai görökŋi (töŋgönŋi) gölme mianğöreŋ ahögeri, mi ayuhum enğim teköyök. ²⁶ Lotkö anömŋan aŋŋi wuatangöba anda kunbuk

* **19:24:** Mat 10.15; 11.23-24; Luk 10.12; 17.29; 2 Pitö 2.6; Jud 7

elenḡa andöḡe uba miangöreḡök letota sihi köt aka tandö ewö kinök.*

²⁷ Abrahamnöḡ sönanök wahöta mutuk Kembugö jemesoholḡe kinda keu eraum-mörohari, miangöreḡ anök. ²⁸ Miangöreḡ anda kinda Sodom, Gomora aka gölme köröḡi ketanḡi pakpak miangöreḡ göröken ui aniga gölme miangöreḡ köwak injanḡi ketanḡan tokoba koriga ehök. Mi könöp ketanḡi ohogetka köwak ketanḡi wahörakzawi, miangö dop ahök. ²⁹ Anutunöḡ gölme köröḡi miangö taonḡi taonḡi ayuhuba köndenḡmöndenḡa nalö miangöreḡ Abraham mötmörim waḡḡiyök. Behötḡi Lotnöḡ taon miengöreḡ maliga mienön melenḡni gebingö aketka Anutunöḡ nalö miangöreḡök jim kutuiga Lot köndenḡmöndenḡ miangö uruḡeyök waḡḡita kaget. Mewö.

Moab aka Amon könaḡesö yeḡḡö könaḡini

³⁰ Lotnöḡ Zoar taonöḡ malmamgö kenḡötḡi mörök. Miangöra böratyahötḡi etkuwaḡita Zoar mosöta gölme kunduḡambuk miangöreḡ anda tatket. Böratyahötḡi yahöt yetpuk baḡet uruḡe ahöm wahöt aka malget. ³¹ Miangöreḡ mala böratḡi ketanḡan nalö kunöḡ munḡaḡöra kewö jiyök: “Naniri iwiniran lök azi namḡi akza. Ambazipnöḡ gölme dop miangöreḡ amimba nahönbörat miwikḡaim enḡimakzemö, gölme kiaḡöreḡ azi kun netkömemapköra qaḡö malja. ³² Miangöra ölop kaba iwiniri wain o waḡḡizi namba uruḡi enḡololonḡ aiga yambuk ahöba

---

* **19:26:** Luk 17.32

gölöm ala gwölönarök miwikñaiziga könagesöninan toroqeba malme.”

³³ Mewö jiba sun gem miangörenök iwiñiri wain o wanjiyohotka neyök. Nemba uruñi enjololon aiga datñan anda yambuk ahöyök. Wani nalönön qöhörönje kayök aka wani nalönön wahöröhi, mi iwiñan qahö mörök.

³⁴ Ahöba wahöta börtatñi ketanjan munñangöra kewö jiyök: “Nönön uran sun gem iwinambuk ahöyal. Ölop merak sun gem mewöyök wain o kunbuk wanjiñi nemba uruñi enjololon aiga gönön mönö anda yambuk ahömahot. Mewö ahöba iwinirañgörenök gölöm ala gwölönarök miwikñaiziga könagesöninan toroqeba malme.”

³⁵ Mewö jiba sun gem miangören mewöyök iwiñiri wain o wanjiyohotka neyök. Nemba uruñi enjololon aiga munñan anda yambuk ahöyök. Wani nalönön qöhörönje kayök aka wani nalönön wahöröhi, mi iwiñan qahö mörök.

³⁶ Mewö ahotka miangöra mohotñamñire iwiñirañgörenök gölöm alohot. ³⁷ Börtatñi ketanjan morö azia memba qetñi Moab (iwinangörenök) qerök. Moab yanjö gwölönarökurupñan ahumsehip aka kotketka nalö kewönje mewöyök qetñini Moab könagesö qerakzin. ³⁸ Börtatñi morönjan mewönjanök morö azia memba qetñi Ben Ami (könagesönanjö nahönñi) qerök. Azi miangö gwölönarökurupñan ahumsehip aka kotketka nalö kewönje mewöyök qetñini Amon könagesö qerakzin. Mewö.

20

Abraham aka Abimelek.

¹ Abrahamnönj Mamre miri mosöta toroqeba Saut göröken distrik qetnji Negew miangörenj anda miri qetnjiri Kades aka Sur mietkö sutjire malök. Miangö andöñe toroqeba taon qetnji Gerar miangörenj anda kusukñanök malök. ²*Miangörenj mala ambazip mienjöra kewö jii mötket: “Sara mi nena. “Mewö jiiga Gerargö kiñj Abimelek yañön keu ali aniga Sara wañgita jakömbuak miriñe kaget.

³ Mewö aketmö, Anutunönj sunjem kunönj Abimelekörenj kaba gaunönj kewö jiyök: “Ambi buña qem anğuzani, mi azi kungö anömña. Miangöra gi mönö yañgöra aka kömupkö buñaya akñan.”

⁴ Mewö jiyökmö, kiñj Abimeleknönj Sara qahö meyöhañgöra aka kewö jiyök: “Kembu, ni siñgisöndokö keuni qahö. Miangöra göñön ni aka könagesöurupni nini öne töhön ayuhum neñgibanbuk. ⁵Abrahamnönj mönö nanñak nönğöra kewö jiyök: ‘Ambi mi nena.’ Ambinönj mewöyök kewö jiyök: ‘Abraham mi nena.’ Miangöra urune geñmonj qahö ahöiga ambi mi jibi kaiga börönan yuai tölokñi kun qahö ahal.”

⁶ Mewö jiiga Anutunönj gaunönj likepñi kewö jii mörök: “Keu jizani, mi ölña. Göhö uruge geñmonj kun qahö ahöiga göhörenj kayöhi, mi mötzal. Miangöra göñön ambi mi misiriba nönğö jene siñgisöndok akanbuköra sel jöhöm gihiba malal. ⁷ Mewögöra ambi mi mönö kunbuk

---

* **20:2:** Jen 12.13; 26.7

melenḁa apḁaḁgöreḁ waḁgiman. Azi mi kezapḁetok azia aka ölop göhöra köuluköiga qahö kömuman. I kunbuk qahö waḁgiman ewö, keu ki mönö ölna mötman: Gi aka tinitosolomurupki injini mönö körek kömume.”

⁸ Keu mi jii kiḁnöh möta söḁanök wahöta pom jembonurupḁi pakpak eḁgohol tokom eḁgiba Kem-bunöh keu pakpak jiyöhi, mi jii möta töwöratiba keḁgötḁini gwötḁuk mötket. ⁹ Mewö mötketka kiḁ Abimeleknöh Abrahamgöra keu ali öḁgöiga kewö jiba qesim waḁgiyök: “Gi mönö wani kimbiala ak neḁginöh? Nöhön wani bölohḁi kun ak gihibiga göḁön kondotnöhga siḁgisöndokö keu lömbötḁan mönö ni aka könagesöni nöhgö sel tohoḁ uruḁe maljei, neḁgö qaknine öḁgömamgö akza? Göḁön yuai qahö ahakḁaḁgö dop mia sonḁo walöhḁa ak niḁginöh. ¹⁰ Göḁön mönö könaḁi wuanöhgöra silik mi aknöḁe?” Kiḁ Abimeleknöh Abraham mewö qesim waḁgiiga

¹¹ kewö melenöhök: “Nöhön keu mi kewö mötmöriba jial: ‘Gölme kiaḁgö könagesö eḁön Anutugö jḁḁi öḁgitḁinbuköra keḁgötḁini qahö mötḁeak. Miangöra ni anömnahgöra aka nuḁguget kömumbilenḁbuk.’ ¹² Yaḁön ölna neni, iwinahgö böratḁi akza. Namnahgö böratḁi qahö akzawahgöra i anöмна meal. ¹³ Anutunöh Iwinahgö miriḁi mosöta kungen anmahgö jiyöhi, nöhön nalö miangöreḁ Saragöra kewö jial: ‘Niri denike denike anbiri, miangöreḁ nöhgöra nena jiman. Mewö aka mianön ni urukalem kondel niḁgiba malman.’”

¹⁴ Mewö jii möta Abimeleknöh Abrahamgö anömnḁi Sara melenḁa waḁgiyök. Mewöhänök lama

bulmakau aka welenqeqe azi aka ambi mi mo-hotnje i waŋgiyök. ¹⁵ Waŋgiba keu kewö jiyök: “Mötnöŋ. Nöŋgöreŋ gölme ki wösöge ahözawi, mianğöreŋ mönö nangi sihingahö dop malman.” ¹⁶ Mewö jiba Saragöra kewö jiyök: “Mötnöŋ. Nöŋön moneŋ silwö köt 1000:gö dop nengi waŋgibiga mianğön töwagi akza. Töwa mianğön könaŋamgi kon-deliga ambazip körek göbuk maljei, yeŋön mi eka kewö jiba möt yaköme, ‘Singisöndokö keuŋi mi Saragöreŋ qahö ahöza.’” Mewö jiyök.

¹⁷⁻¹⁸ Abrahamgö anömŋi Saragöra aka Kembunöŋ ambi pakpak kiŋ Abimelekö miri uruŋe malgeri, yeŋgö morö memegö könaŋi jöhöyök. Mianğöra Abrahamnöŋ Anutu köuluköiga Abimelek mem ölöwahök. Mewöyök anömŋi aka welenqeqe ambiurupŋi mem ölöwak enğiiga kunbuk moröŋinambuk aket. Mewö.

21

Aisak asuhuyök.

¹ Kembunöŋ Sara kalem möriam waŋgimamgö keuŋi jim jöhöi ahöyöhi, mianğö dop i ek galöm ak waŋgii malök. Keu jiyöhi, mianğö dop i kewö ak waŋgiyök: ² Saranöŋ gölöm aliga Abrahamnöŋ azi namŋi aiga töndup yaŋgö morö nahönŋi meyök. Anutunöŋ morö nahön asuhumapkö keuŋi qeljiŋe jim jöhöyöhaŋgö dop mi mönö nalö mianğöreŋök asuhuyök.* ³ Saranöŋ Abrahamgö morö nahönŋi meiga qetŋi Aisak (gön kölja) qerök. ⁴ Qeriga Aisaknöŋ wehönŋi 8 aiga nalö mianğöreŋ Anutugö aiwesökŋi silene yandiyök.

* 21:2: Hib 11.11

Anutunöŋ keu jim kutui ahöyöhaŋgö dop mi yandiyök.* ⁵ Abrahamnöŋ yambuŋi 100 aiga nahönŋi Aisak asuhuyök. ⁶ Asuhuiga Saranöŋ keu kewö jiyök: “Anutunöŋ gönkölköl miwikŋaim niŋgiyök. Mianğöra denike yeŋön nöŋgö kösohotni mötmei, yeŋön mönö nömbuk gön kölme.” ⁷ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Saranöŋ morö galömkölkölŋa akŋawi, daŋön keu mi qeljiŋe möta Abrahamğöra jibawak? Mewö qahöpmö, nalö kewöŋe yeŋön azi namŋi aiga nöŋön töndup yaŋgö nahönŋi meal. “Mewö. ⁸ Aisaknöŋ qariba juzu mosöriğa wehön mianğöreŋök Abrahamnöŋ nene lömbuan ketanŋi alök.

Saranöŋ Hagar aka Ismael közöl etkiyök.

⁹ Ijpt ambi Hagarnöŋ Abrahamğö morö nahönŋi Ismael meyöhi, yaŋön nalö kunöŋ munŋi Aisak ilita mepaiköba gönawöt ak waŋgiiga Saranöŋ mi ehök.

¹⁰ Mewö eka Abrahamğöra kewö jiyök: “Welen ambigö nahönŋan mönö nöŋgö nahöni Aisakpuk göhöreŋ öroyuai mi qahö mendeŋda buŋa qem anğumahot. Welen ambi mi aka nahönŋi mi mönö közölnöŋga anmahot.”* ¹¹ Saranöŋ keu mi jiyöhi, mianğön Abrahamğö uruŋi qeiga Ismael mi nahönŋi ahöhaŋğöra aka urueret möriğa uruŋi mötökömbuk ahök.

¹² Mewö ahiga Anutunöŋ yaŋğöra keu kewö jiyök: “Nahöŋgi aka welen ambigi Hagar yetköra mönö urugoro ketanŋi kude mötman. Aisakö gwölönarökurupŋi yeŋönök mönö göhö qetbuŋagi

* **21:4:** Jen 17.12; Apo 7.8   * **21:10:** Gal 4.29-30

bisiba malme. Mianğöra Saranöŋ keu göhöra jizawi, mi pakpak mönö möta tem kölman.*

¹³ Welen ambigahö nahönŋan göhö gwölönaröki akzawaŋğöra nöŋön i mewöŋanök ahumsehip waŋgibiga gwölönarökurupŋan könagesö ketanji akŋe.”

¹⁴ Mewö jii möta Abrahamnöŋ ahöba söŋan kötökŋe wahöta nene tosatŋi memba o uu (ou huhu) lama silenŋan memenji mianöŋ o uba kaba Hagargö qamböŋe ala mindiŋgöba nahönŋambuk melaim etkiiga mosöta anohot. Anda Berseba gölme qararaŋkölkölŋe aŋgota liliköba malohot.

¹⁵ Malohotka lama silenje o memba anöhi, mianöŋ qahöwahiga nahönŋi mi böŋbaŋ ip köhösoŋi kungö bapŋe ali ahöyök. ¹⁶ Ali ahöiga kinda kewö mötmöriyök: “Nahönan jeni qakŋe kömumawi, mi ekŋamgö osiba jemörön akzal. “Mewö mötmöriba pokom mulget anakzawaŋgö dop tikep anda tata silata sahöt gigilahöyök.

¹⁷ Morö sahöröhi, mi Anutunöŋ möriga garataŋan suepnöhök Hagargö qeta kewö jiyök: “Hagar, gi wani lömbötkö uruŋe maljan? Keŋgötki kude mötnöŋ. Morönöŋ endu ahöba sahötzawi, Anutunöŋ sahötŋi mi lök mötza.

¹⁸ Mönö wahöta morö nahöŋgi gölmenöhök kököbihinöŋ wahöriga böröŋe memba mökökölim waŋgiman. Nöŋön i könaŋgep ahumsehip waŋgibiga gwölönarökurupŋan sehiba könagesö ketanji qetbuŋaŋinambuk akŋe.” ¹⁹ Suep garatanöŋ mewö jüiga Anutunöŋ jeŋi metohoiga uba o lömŋi kun ehök. Mi eka lama silenji memba anda

* **21:12:** Rom 9.7; Hib 11.18

mianjön o uba kaba nahönñi waŋgiiga neyök.
²⁰ Anutunöŋ Ismaelbuk kiniga qariba gölme qararaŋkölkölñe mala erim nemi azia ahök.
²¹ Gölme qararaŋkölkölñi qetñi Paran mianğöreŋ maliga namñan Ijipt kantrinöhök ambi kun memba anömña waŋgiyök. Mewö.

Abraham aka Abimelek yetkөн urujöhöjöhö ahot.

²² *Nalö mianğöreŋ Abimelek aka yaŋgö yarö kambuŋaŋgö suaöhö galömñi qetñi Fikol yetkөн Abrahamğöra kewö jiyohot: “Göñön öröyuai pakpak aka memakzani, Anutunöŋ mönö mianğöreŋ göbuk kinakza. ²³ Mianğöra göñön mönö merak kianğöreŋ Anutugö jeŋe jöjopaŋ keu kewö jiba jim köhöiman: ‘Nöñön gi, moröurupki aka gwölönarökurupki embuk isimkakalek kun kude aka malmam.’ Mewö jim köhöiba nöñön ak kömum gihiba malali, mianğö dop göñön mönö mewöñanök gölme ki aka ni ak kömum netkiba malman. Gi gölme kianğöreŋ kiana aka maljan.”

²⁴ Mewö jiyohotka Abrahamnöŋ kewö jiyök: “Nöñön jöjopaŋ keu mi ölop jiba jim köhöimam.”

²⁵ Mewö jiyökmö, Abimelekö welenqequeurupñan o löm kun nanñinaŋğöra aŋgön kölgeri, Abrahamnöŋ mianğöra Abimelek jim waŋgiyök.
²⁶ Jim waŋgiyökmö, Abimeleknöŋ kewö melenđa jiyök: “Dañön silik mi ahöhi, mi nöñön qahö mötzal. Nangak mianğö keuñi kun mutuk qahö jinöŋ möta mala merak-kun keu mi mötzal.”

²⁷ Mewö melenđa jiiga Abrahamnöŋ anda lama aka bulmakau memba kaba Abimelek waŋgiiga

---

* **21:22:** Jen 26.26

nalö miangörenök sutnjire jöhöjöhö aka alohot.
²⁸ Mi ala Abrahamnöñ lama kambuñineyöhök
 lama ambiñi moröñi 7 meköm enğiba al enğii
 nanñinök kinget.

²⁹ Mewö kingetka Abimeleknöñ Abraham kewö
 qesim wañgiyök: “Lama ambiñi moröñi 7 kewöta
 endu al enğinöñga nanñinök kinjei, mi könaji
 wuanöñgöra?”

³⁰ Qesim wañgiiga kewö melenök: “Nöñön o
 lömñi ki esiali, keu mi jibiga mi möt narizan ewö,
 lama moröñi 7 ki mönö nöñgö böröneyök buña
 qem añgunöñga nöñgö keunañgö dangunuñi akña.”

³¹ Mewö melenđa azi yahöt mi gölme miangören
 kinda jöjopañ keuñiri jiba jim jöhöm añguyohot.
 Mianğöra miri mianğö qetñi Berseba qerakze. *

³² Berseba mire jöhöjöhö mewö ahot teköiga
 Abimelek aka yañgö yarö kambuñangö
 suahö galömñi Fikol yetkön wahöta lilingöba
 Filistin yengö gölmenöñ anohot. ³³ Anohotka
 Abrahamnöñ berem ip kun Berseba miri
 miangören kömöta Kambu Anutu bem koñkoñ
 yañgö qetñi qeta köuluköyök. ³⁴ Köuluköba kinda
 Filistin yengö gölmenöñ nalö köröpñi kiana aka
 malök. Mewö.

22

Anutunöñ Abraham esapköm wañgiyök.

¹ Yuai mi asuhuiga nalö tosatñi teköiga Anu-
 tunöñ Abraham esapköm wañgiyök. Qetñi “Abra-
 ham!” qeriga yañön “Ni ki kinjal,” jiba melenök.*

* **21:31:** Berseba keu mianğö könaji yahöt: sewengö o lömñi aka
 jöjopañ keugö o lömñi. * **22:1:** Hib 11.17-19

² Mewö melenɲiga kewö jiyök: “Aisak nahöngi nanɲi mohotsirik urugan jöpaköm waɲgimakzani, i mönö waɲgita Moria gölmenöɲ anda kundunɲi kun kondel gihimami, miangöreɲ öngöba i nöngö jöwöwöla ohoman.”*

³ Mewö jiiga Abrahamnöɲ ahöba söɲan kötökɲe wahöta donki qakɲe dum tatatɲi möhamgöba welenqeɲeɲi yahöt aka nahönɲi Aisak enɲuanɲirök. Jöwöwölgö könöpɲi dopɲe köl teköba börangöba ala enɲuanɲita Anutunöɲ gölme jiyöhi, miangöreɲ anök. ⁴ Anda mala wehön karöbutɲi miangöreɲ jeɲan uba wahöta gölme mi ehiga köröwen ahöyök. ⁵ Mi eka welenqeɲe yahötɲi yetköra kewö jiyök: “Iniri donkibuk ki tarohotka ni aka morö nahön netkön endu anda Anutu waikɲi memba möpöseiba kunbuk lilingöba etköreɲ kabit.”

⁶ Abrahamnöɲ mewö jiba jöwöwöl ohohogö könöp böranɲi memba nahönɲi Aisakö qamböɲe ali öngöiga nanɲak könöp jit aka sou meyök. Mewö meiga mohotɲamɲire anohot. ⁷ Mewö anda Aisaknöɲ aɲ ala iwiɲi Abrahamgöra kewö jiyök: “Iwini!” Mewö jiiga kewö melenök: “Nahöni, wania?” Mewö melenɲiga kewö qesiyök: “Könöp jitɲi aka könöp mia ki memba kazitmö, jöwöwöl ohohogö lamanɲi mi denike?”

⁸ Mewö qesiiga iwiɲan kewö melenök: “Nahöni, Anutu nanɲak mönö jöwöwöl ohohogö lamanɲi kun miwikɲaiba netkima. “Mewö melenɲiga toroqeba mohotɲamɲire anohot.

⁹ Anda Anutunöɲ gölme jiyöhanɲöreɲ aɲgota kinda jöwöwöl ohohogö altanɲi kun memba könöp

---

* 22:2: 2 Kor 3.1

mianḡö qakḡe ala areḡöyök. Areḡöba nahönḡi Aisak jöhöba altanöḡ könöp qakḡe al waḡiyök.*

¹⁰ Al waḡiba nahönḡi umamḡöra börönḡi böranda sou memba atönök. ¹¹ Atönḡiga mianḡöreḡök Kembangöreḡ garatanöḡ Suepnöhök Abrahamḡöra kewö qerök: “Abraham, Abraham!” Mewö qeriga “Ni ki kinjal,” jiba melenök.

¹² Mewö melenḡiga kewö jiyök: “Börögan mönö morögö qakḡe kude alman. Yaḡö qakḡe yuai kun kude akḡan. Göḡön nahönḡi mohotsirik mi nöḡöra qahö aḡön köljanaḡöra könaḡamḡi merak kewö möt yaközal: Gi Anutugö keu jitḡi oḡitpanbuköra keḡötḡi mörakzan.”

¹³ Mewö jüiga mianḡöreḡök uba wahöta ehiga lama azinḡi kun ilitḡan böḡbaḡ ip köhösonöḡ gili geiga kinök. Mi eka anda memba kaba nahönḡaḡö salupḡe lama mianön jöwöwöl ohoyök. ¹⁴ Mianḡöra Abrahamnöḡ gölme mianḡö qetḡi mi ‘Kembunöḡ miwikḡaiba netkima,’ jiba qerök. Nalö kewöḡe mewöḡanök keu kewö jimakze: “Kembunöḡ mi kundḡe miwikḡaiba netkima.”

¹⁵ Kembangö garataḡan Abrahamḡöra Suepnöhök kunbuk kewö qeriga yahöt ahök: ¹⁶ “Kembu nöḡön kewö jizal: Nanak nani qetḡi qeta jöjöpaḡ keu kewö jiba jim köhöizal: Göḡön silik ki aka nahönḡi mohotsirik mia nöḡöra qahö aḡön köljani, ¹⁷ mianḡöra nöḡön ölna gi kötuetköba ahumsehip gihibiga gwölönarökurupki yeḡön önöḡi qahö sehime. Sehigetka qötöḡinan mönö suep könakembagö seḡelaḡi ewö akḡa aka köwet

---

* 22:9: Jei 2.21

jitne sakösiñ ahöm anjei, miangö dop akña. Göhö gwölönarökurupki yeñön mönö köhöiba kerökurupñini enguba luhut ala siti gölmeñini enguangita angön köla malme.* * 18 Göñön nöngö keuni tem köljani, miangöra göhö gwölönarökurupki yeñgöreñök kungöra aka nöngö kötümötuetnan mönö gölmegö könagesö kambuñi pakpak yeñgö qakñine öñgöiga oyaenköyaen akñe.”*

19 Kembangö garatanan mewö jiiga Abrahamnöñ moröñambuk lilingöba welenqeqeyahötñi yetkören anda aitonjöba mohotne Berseba mire anget. Abrahamnöñ Berseba miri miangören opo seri koumñi möröreñgöba malök. Mewö.

Nahorgö gwölönarökurupñi

20 Nalö tosatñi teköiga buzup keu kun kewö jigetka Abrahamgöreñ kayök: “Milkanöñ mewöñañök nama akza. Yanön mungi Nahorgö nahönurupñi tosatñi engömeyök.” 21 Moröñi mutukñangö qetñi mi Uz, yangö munñi Buz aiga yangö könañe Kemuel, Aramgö iwiñi. 22 Kemuelgö könañe Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf aka Betuel. 23 Betuelnöñ Rebekagö iwiña ahök. Milkanöñ Abrahamgö munñi Nahorgö nahönurupñi 8 mi engömeyök. 24 Nahorgö anömñi bohonñi qahö memeni qetñi Reuma yanön mewöñañök nahönurupñi tosatñi engömeyök. Yeñgö qetñini mi Teba, Gaham, Tahas aka Maka. Mewö.

23

Saranöñ kömuyök.

---

* 22:17: Hib 6.13-14 * 22:17: Hib 11.12 * 22:18: Apo 3.25

¹ Saranöŋ mala mal öngöiga yambunji 127 ahök. Saranöŋ miangö dop malök. ² Mala Keinan gölmenöŋ miri qetŋi Kiriati Arba, qetŋi alaŋi Hebron qerakzei, miangöreŋ kömuyök. Kömuiga Abrahamnöŋ miangöreŋök anömŋaŋgöra jŋgen köla sahötmangöra anök.

³ Anda sahöt teköba wahöta anömŋaŋgö qamötŋi mosöta anda kinda Hit ambazip yeŋgöra keu kewö jiyök: ⁴ *⁴“Ni eŋgö sutŋine kiana kaba qandak (kusuk) maljal. Miangöra iŋini mönö gölmeŋinaŋgö bahöŋi kun kiangöreŋ niŋgigetka bohonŋi membiga qaksirini aiga alaurupni yeŋgö qamötŋini miangöreŋ ala löm köl eŋgimakŋam.”

⁵ Keu mewö jiiga Hit yeŋön melenŋa kewö jiget: ⁶ “O azi kembu, gi ölop neŋgöreŋ keu ki mötnöŋ. Gi neŋgö sutŋine Anutugö azi jembonŋi maljanaŋgöra aka qaksirigi sihimgan denike ek soroköba memangö mötzani, miangöreŋ mönö ölop qamötki löm kölman. Göŋön qamötki esim kölmam jŋnönŋa neŋgöreŋök kunŋan mi qahö anŋön köl gihima.”

⁷ Mewö jigetka Abrahamnöŋ wahöta gölme tou-rupŋi Hit ambazip yeŋgö wösöŋine geba sipköm eŋgiyök. ⁸ Sipköm eŋgiba kinda yeŋgöra keu kewö jiyök: “Nöŋön qamötŋi esim kölmangö ölop jime ewö, mönö nöŋgöreŋ keu ki möta Zohargö nahönŋi Efron yangöreŋ anda keu jitni ki toroqeba jiba kuŋgum waŋgime. ⁹ Kuŋgum waŋgigetka möta baŋet qetŋi Makpela yangö buŋaya aka nupŋaŋgö imbiŋe göröken ahözawi, mönö mia jim teköiga söŋgöronŋi memam. Mönö qesigetka bohonŋi jömuŋ jim

* **23:4:** Hib 11.9, 13; Apo 7.16

teköiga söngöröñi membiga nöngö qaksirini engö sutñine ahöma.”

¹⁰ Mewö jiiga Efronöñ alapurupñi Hit könagesö pakpak taonñinañgö kiripo nanğunje kaba sombenöñ tokogeri, yengö sutñine tariga keu kezap ala mötketka Efronöñ Abrahamgöra kewö melenj wañgiyök: ¹¹ “O azi kembuni, mewö qahöpmö, mönö nöngöra kezap alnöñ. Nöñön gölme köröñi mi aka bañet mianğoreñ kinjawi, mi kalema gihizal. Nani könagesöurupni yengö jeñine kinda mi gihibiga ekze. Qamötki mi ölop mianğoreñ esim löm kölman.”

¹² Mewö jiiga Abrahamnöñ gölme tourupñi yengö wösöñine kunbuk geba sipköm engiyök. ¹³ Sipköm engiba kinda yengö jeñine Efrongöra kewö jiiga mötket: “Nöngöreñ keu ki mönö kezap ala mötnöñ. Göñön ölop mewö akanakmö, nöñön mönö gölme köröñi mianğö bohonñi mi gihimam. Mi ölop jiba töwa menöñga nöñön qamötni mianğoreñ esim löm kölman.”

¹⁴ Mewö jiiga mötketka Efronöñ Abrahamgöra kewö melenj wañgiyök: ¹⁵ “O azi kembuni, nöngöreñ keu ki mönö kezap ala mötnöñ. Gölme mianğö bohonñi mi 400 silwö kötñi (50 kilogram). Ala-ala akzirangöra aka mianğön mönö netkö sutnire yuai omanñ akza. Mianğöra qamötki ölop esim löm kölman.”

¹⁶ Mewö melenj wañgiiga möta Abrahamnöñ gölme bohonñangö jañgöñi Efronöñ Hit könagesö yengö jeñine jiiga mötkeri, mianğö urumohot ahök. Jañgöñi silwö kötñi 400 mi kölköl-örörö ambazipnöñ nalö mianğoreñ bohonñangö dopñi jiget ahöyöhi, mianğö dop monenñ mi kewöta wañgiyök.

17 Mewö wanjiiga Efrongören gölme köröni Mamre kösutne Makpela miangören ahöyöhi, banet miangören kinöhi aka ip pakpak gölme miangö jabö uruñe kingeri, miangö keuñi teköyök.

18 Keuñi teköiga Abrahamgö buñaya ahök. Hit könagesö pakpak taonñinañgö kiripo nañguñe kaba sombemnöñ tokogeri, yeñön töwanji mi eketka buñani ahök.

19 Miangö andöñe Abrahamnöñ anömñi Saragö qamötñi mi Keinan gölmegö banetne esim löm kölok. Banet mi Mamre qetñi alañi Hebron miangö kösutne gölme köröni qetñi Makpela miangören ahöza.

20 Mewö asuhuiga gölme köröni aka banet miangören kinjawi, mi Hit könagesö yeñön Abrahamgö buñaya qem wanjigetka qaksirinji ahök. Mewö.

24

Aisakö anömñi Rebeka mi wanjita kaget.

1 Abrahamnöñ azi namñi ahiga Anutunöñ yuai pakpak aka meyöhi, miangören i kötuetköm wanji mala korök. 2 Mewö ahiga nalö kunöñ mirinañgö welenqege jembonñi bohonñi, mirinji uruñe öröyuai ahöm wanjiyöhi, miangö galömñi yanğöra keu kewö jiyök, “Gi mönö keugi jim köhöimangöra börögi nöngö tambuni bapne alman. 3 Mewö ala Kambu, Suep aka gölme mietkö Anutunirañgö qetne jöjopañ keu kewö jiman: Nöñön Keinan könagesö yeñgö sutñine ki maljalmö, göñön mönö nahönañgö anömñi mi yeñgö nen böratñina kun kude memba wanjiman. 4 Mewö qahöpmö, gi mönö nane kantrinöñ anda tinitosolomurupni

yeŋgöreŋök nahöni Aisakö anömŋa waŋgita kaman.”

⁵ Mewö jiiga welenqeŋe jembonöŋ kewö qesim waŋgiyök: “Anda jibiga ambi mianöŋ nöm̄buk gölme kiangöreŋ kamamgö tököma ewö, nöŋön mönö denöwö akŋam? Nahöŋgi waŋgita kantri kanöŋaŋgöreŋ kunbuk lilingöba anbit me qahö?”

⁶ Mewö qesim waŋgiiga Abrahamnöŋ kewö melenök: “Qahöp̄mahöp̄! Gi nöŋgö nahöni waŋgita miangöreŋ kunbuk kude anmahot. ⁷ Suepkö Kembuŋi Anutunöŋ ni iwinanöŋ miri aka ahياهو kantrineyök keu kewö jii mötpiga jöjöp̄aŋ keunöŋ jöhöba noaŋgiri kayal: ‘Nöŋön gölme ki mönö göhö gwölönarökurupki yeŋgö buŋaya qem eŋgimam.’ Miangöra yaŋön mönö Suep garataŋi melaiiga mutuk aniga göŋön ölop̄ nahönaŋgö anöm̄ŋi mi miangöreŋök waŋgita kaman. ⁸ Anda jinöŋga ambi mianöŋ göbuk kamamgö tököma ewö, jöjöp̄aŋ keugi kianöŋ mönö qahö toroqeba jöhöm gihima. Nöŋgö nahöni mi mönö qahö kötökŋi waŋgita miangöreŋ lilingöba anmahot.”

⁹ Mewö jiiga welenqeŋe jembonŋan keu mi jim jöhöm waŋgiba jöjöp̄aŋ keunöŋ jim köhöimangöra böröŋi ketaŋamŋi Abrahamgö tambuŋi bapŋe alök.

¹⁰ Mewö jim köhöiba kinda ketaŋamŋaŋgöreŋ kamel 10 aka yaŋgö köweŋeyök yuai aködamunŋinambuk könaŋi könaŋi mohotŋe meyök. Mi memba mosöta Not Mesopotemia (Aram Naharaim) * kantrinöŋ anda Nahornöŋ taon malöhaŋgöreŋ aŋgorök. ¹¹ Aŋgota taon yaigepŋe o

---

* **24:10:** Aram qet mi nalö kewöŋe Siria qerakze. Naharaim o töwatŋi yahöt (Yufreitis aka Taigris) mietkö sutŋire.

lömñi kinöhangö kösutñe kamelurupñi al enğiiga siminñini mösököba geba luhut meget. Wehön jeñi gemamgö aiga taongö ambiñi yeñön o ubingö o lömñe kaka nalöñini mi ahök. ¹² Mianğöreñ kindi kewö köuluköyök: “O Kembu, ketañamni Abrahamgö Anutuñi, gi mönö merak töhötmöriam niñgiba ketañamni Abrahamgöra keu jim jöhönöñi, mianğö ölni asuhuma. ¹³ Mötnöñ, ni o löm kösutñe kianğöreñ kinbiga taongö ambi seramurupñini yeñön o ubingö kame.

¹⁴ Kagetka kewö asuhumapköra köuluközal: Nöñön ambi seram kungöra kewö jimam: ‘Gi ölop köurañengi möñgoninöñga (mondokönöñga) o nembilenjak.’ Mewö jibiga yañön kewö melenđa jima: ‘Ölop nenöñga kamelurupki mewöyök o gumohom enjimam.’ Mewö jimawi, ambi seram ia göñön welenqeçe azigi Aisakö buñaya qenöñi, yañön mönö mia akña. Mewö asuhiğa göñön ketañamnağöra keu jim jöhönöñi, mianñön ölnambuk akza, mewö mötmam.”

¹⁵ Köuluk mi qahö köuluköm teköiga mianğöreñök ambi kun qetñi Rebeka yañön köurañen qamböñe añguba mianğöreñ kañgorök. Yañön Abrahamgö munñi Nahor aka anömñi Milka, yetkö nahönñiri qetñi Betuel yañgö böratña ahök. ¹⁶ Ambi mianğö kaisoñgolomñi mi eksihimñambuk kötökñi aiga ambi seram jömukñi azinöñ qahö memenja malök. Yañön eta o lömnöñ geba o uba korök. ¹⁷ Koriga mianğöreñök welenqeçe jembonöñ ösumñan yañgö kösutñe anda kewö jiyök: “Gi ölop köurañengeyök o kun niñginöñga nembilenjak.”

¹⁸ Mewö jiiga kewö melenñök: “O kembuni, ölop

neman. “Mewö jiba ösumok köurañenji böröñan memba eta moñgoñgoniiga (mondoköiga) o neyök. ¹⁹ Mi neiga kewö jiyök: “Nöñön kamelurupki yeñgöra mewöyök o uba eñgibi memba anda bikñini eñguiga mosötme.” ²⁰ Mewö jiba ösumok köurañenji mokoi o körek joutnöñ geiga kunbuk diñdingöba o lömnöñ o umamgöra geba kamelurupñi pakpak yeñgöra o dopñine uyök. ²¹ Mewö ahiga welenqeçe jembonöñ göröñ kinda i törörök eka kewö möta mötmöriyök: “Ölña, Kembunöñ köna köröpñi ki kayalañgö möriamñi mi mönö kewö kondori asuhuza me denöwö?”

²² Mewö mötmöriba kiniga kamel yeñön o nem tekögetka welenqeçe jembonöñ pinjim (möpöñ) goulnöñ memeni kun lömbötñi 5 gram mi memba ambi seramgö söñgööröñe ala böröjenjen goulnöñ memeni yahöt lömbötñiri 110 gram mi böröñe mei öñgöyök. ²³ Mei öñgöiga kewö qesim wañgiyök: “Gi dagö böratña? Iwigahö miri uruñe neñön suñgem ahöbinakö tiñi kun ahöza me qahö, mi ölop jinöñ mötpileñak.”

²⁴ Mewö qesim wañgiiga kewö melen wañgiyök: “Ni Betuelgö böratña. Abu asani qetñiri Milka aka Nahor.” ²⁵ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Neñgöreñ luplup aip aka kamel yeñgö gwözözak nenenji mi gwötpuk ahöza aka suñgem gaun ahömegö tiñi mi mewöyök ölop kinja.”

²⁶ Mewö jiiga welenqeçe jembonöñ gölmenöñ geba bamgöba Kembangö waikñi memba möpöseiyök. ²⁷ Möpöseiba kewö jiyök: “O Anutu, ketañamni Abrahamgö Kembuñi, nöñön gi möpöseim gihizal. Göñön ketañamnañgöra

kalem möriamgö keugi jim jöhönöni, mi törörök wuatängönönga qahö sörauyök. Miangö dop Kembu göñön noangitnönga köna köröpni ki kaba mala ketanjamngö tinitosolomurupni yengö mire kañgotzal.”

²⁸ Mewö asuhuiga ambi seramnöñ ösumñan kiñkiñgöba anda miangö kösohotni mi namñangö saiwaurupni miriñe malgeri, yengöra jiiga mötket. ²⁹ Rebekagö nenni qetni Laban malök. Yañön mi möta Abrahamgö welenqeçe jembonni ekñamgöra ösumñan yaigep o lömñe kiñkiñgöba anök. ³⁰ Nennangö böröñe goul böröjenjen aka söñgöröñe goul pinjim tari ehiga nenni Rebekanöñ welenqeçe jembonöñ keu jiiga möröhi, miangö kösohotni jii möta yangöreñ anök. Anda o lömñe añgota azi mi ehiga miangöreñ kamelurupni yengö qöhöröñine kinök. ³¹ Kiniga kewö jiyök: “Kembunöñ kötuetköm gihii maljani, gi mönö kanöñga mirinöñ anbit. Yaigep kiangöreñ kude kinman. Nöñön nannini ahömeangö miriñi aka kamelurupki yengö dumñini tok möwölöhözal.”

³² Mewö jiiga welenqeçe jembonöñ mire kaiga kamel qakñine sukinap taröhi, mi Labanöñ musula mei eri jiiga kamel yengöra luplup aip aka gwözözak nene memba kaba engiget. Welenqeçe jembon aka yangö aziurupñan könañini sanjoñmeangö onni mi tok mohotñe uba kaba engiget. ³³ Miangö andöñe nene welenqeçe jembongö wösöñe kölgetmö, yañön kewö jiyök: “Mutuk keu memba kazali, mi jibi mötketkun mönö nene ki nemam. “Mewö jiiga Labanöñ kewö jiyök: “Mi ölop jinöñ mötpin.”

³⁴ Mewö jiiga kewö jiyök: “Nöñön Abrahamgö welenqege azia akzal. ³⁵ Kembunöñ ketañamni önöñi qahö kötuetköm wañgiiga azi öngöngöñi sukinapuk aka malja. Kembunöñ lama aka bulmakau, silwö aka goul, welenqege azi aka ambi aka kamel, donki mi gwötpuk wañgiiga malja. ³⁶ Ketañamnanğö anömñi Sara yañön ambi namñi kötökñi aka nalö miangöreñ ketañamnanğöra nahönñi kun meyök. Iwiñan sukinapñi pakpak mi nahönñanğöra buña qem wañgi malja.

³⁷ “Ketañamnan nöñön jöjöpañ keu kewö jimamgö jim kutum niñgiyök: ‘Nöñön Keinan yengö gölmenöñ ki maljalmö, göñön mönö nahönanğö anömñi mi Keinan yengö nen böratñina kun kude memba wañgiman. ³⁸ Mewö qahöpmö, gi mönö iwinanğö mire nani tinitosolomurupni yengöreñ anda nahönanğö anömñi mi miangöreñök wañgita kaman.’

³⁹ “Mewö jiiga ketañamni mi kewö qesim wañgial, ‘Nöñön anda jibiga ambi mianñön nömbuk qahö kama ewö, nöñön mönö denöwö akñam?’ ⁴⁰ Mewö qesim wañgibiga kewö melenñök: ‘Nöñön Kembangö jeñe anda kaba aka memba malali, yañön mönö Suep garatani melaiiga göbuk aniga köna anmani, mianñön töhötmöriamñambuk akña. Mewö nani iwinanğö mire anda tinitosolomurupni yengöreñök nahönanğö anömñi mi memba kaman. ⁴¹ Nöngö tinitosolomurupni yengöreñ anda jöjöpañ keu nöngöra jinöñi, mianñön mönö miangö andöñe qahö toroqeba jöhöm gihima. Ambi kun qahö gihime ewö, göñön töndup jöjöpañ keu miangö kösönöhök lolohoman.’

⁴² “Mewö jiiga merak o lömŋe kaŋgota kinda kewö köuluközal: ‘O Anutu, ketaŋamni Abrahamgö Kembuŋi, ni köna köröpŋi kazali, mi mönö jitsihitkahö dop mötnöŋga töhötmöriamŋambuk akŋa. ⁴³ Eknöŋ, nöŋön o löm kiangö kösutŋe kinjal. Kewö kinbiga ambi seram kunŋan o umamgö kaiga nöŋön yaŋgöra kewö jimam: “Gi ölop köuraŋengeyök o moröŋi kun niŋginöŋga nembilenak?”

⁴⁴ Mewö jibiga yaŋön kewö melenja jima: “Ölop nenöŋga kamelurupki yeŋgö o mewöŋanök uba enŋimam. “Mewö melenja jima ewö, nöŋön miangöra kewö mötmam: Kembu göŋön i ketaŋamnanŋgö nahönŋanŋgö anömŋa akŋapköra möwölöhözan.’ ⁴⁵ Uruneyök köuluk mi qahö köuluköm teköbiga miangöreŋök Rebeke yaŋön köuraŋen qamböŋe aŋguba miangöreŋ kaŋgotza. Kaŋgota o lömŋe geba o uiga nöŋön yaŋgöra kewö jizal: ‘Ölop o kun niŋginöŋga nembilenak.’

⁴⁶ “Mewö jibiga yaŋön zilaŋ köuraŋenŋi qamböŋeyök mei eriga kewö jiza: ‘Ölop nenöŋga kamelurupki yeŋgö o mewöŋanök enŋibiga neme.’ Mewö jii nembiga kamelurupni mi mewöyök o gumohom enŋiza. ⁴⁷ Gumohom enŋiiga kewö qesim waŋgizal, ‘Gi dagö böratŋa?’ Qesim waŋgibiga kewö melenja: ‘Ni Betuelgö böratŋa. Abu asani qetŋiri Milka aka Nahor.’ Mewö melenjiga nöŋön pinjim söŋgöröŋe möndöba böröjenjen böröŋe membi öŋgöza. ⁴⁸ Nalö miangöreŋök gölmenöŋ geba bamgöba Kembangö waikŋi memba möpöseizal. Anutu ketaŋamni Abrahamgö Kembuŋan mönö köna diŋdiŋi

noanğiri ketanamnağö munğağö mire kaba isinği nahönğağö anömğa akğağkora miwikğaizal. Miangöra Kembu möpöseim wağğizal.

49 “Mewö kaba ki kinjal. Miangöra inini ketananni ek soriba sepkitip akzeanğö keuñi pöndağ wuatagağba ak kömum wağğize ewö, mi mönö kon-dela jigetka mötmam. Mewö qahö akğa ewö, keu mi tok jigetka mötmam. Mi möta kungen eleğda anmamğö mötmörimam.”

50 Mewö jim teköiga Laban aka Betuel yetkön kewö melenğda jiyohot, “Keu ki Kembuğöreñök kaza. Miangöra netkön keu mewö me mewö jibiragağö dop qahö. 51 Mötnöğ, Rebekanöğ ki kinja. Kembunöğ jimğindiğ akzawağö dop ölop i wağğita anda ketanamağahö nahönği wağğinöğga anömği akğa.”

52 Mewö jiyohotka keuñiri möta Abrahamğö welenğeğe jembonğa eta Kembuğö jeğe gölmenöğ geba bamğöyök. 53 Bamğöm teköiga wahöta gösöğeyök goul aka silwö aködamunği eksihimğinambuk aka opo maluku kulemğinambuk ujeta Rebeka wağğiyök. Mewöğanök kalem yuai tosatği söğöröğini ketanği mi nam nenni etkiyök.

54 Etkiba i aka aziurupği yambuk kageri, yeğön nene kulunğ nempa tata mala sunğem aiga ahöget. Ahöba söğan wahötketka kewö jiyök: “Ölop melaim niğğigetka ketanamnağöreğ anmam.”

55 Mewö jiyökmö, nam nenni yetkön kewö melenğnohot, “Ölop nenböratniri mosötnöğga toro-ğeba nalö tosatği silim ten mewö nembuk malma. Miangö andöğe ölop i wağğita anme.”

⁵⁶ Mewö melen_{nohotmö}, welenqe_{qe} jembon_ö kewö melen_{da} jii mötket, “Welen könani kazali, mi Kembun_ö kötuetköiga töhötmöriam_{ambuk} akza. Mian_{göra} nalöni mönö kude qekörime. Mönö melaim ni_{ngigetka} ölop könani lilingöba anda ke-_{ta_{nam}na_{ngöre}} a_{ngot}mam.”

⁵⁷ Mewö jii möta kewö jiyohot, “Ölop ambi seram mi qetzi kaiga nan_{na}ngöra qesim wa_{ngibin}.”

⁵⁸ Mewö jiba Rebeka qerohot kaiga kewö qesim wa_{ngiyohot}, “Gi azi kiambuk anmam_{gö} mötzan me qahö?” Qesim wa_{ngiyohot}ka “Ölop anmam,” jiyök.

⁵⁹ Mewö jiiga kinda nenbörat_{niri} mi welen ambin_{ambuk} melaim etkigetka Abraham_{gö} welenqe_{qe} jembon aka ya_{ngö} aziurup_{ni} ye_{nön} i etku_{angita} anbingö aket. ⁶⁰ Anbingö aketka mian_{göre} iwinam nenmunurup_{nan} Rebeka kötuetköm wa_{ngiba} kewö jiget,

“O nen böratnini, Kembun_ö ölop ahumsehip gi-
hiiga gö_{nön} gwölö_{narök}urupki milyön_{ni} mi-
lyön_{ni} ye_{ngö} bö_{mön} jalön_{jina} ak_{nan}.
Ye_{nön} mönö köhöiba kerökurup_{nini} en_{guba} luhut
ala siti gölmen_{jini} en_{gua}ngita a_{ngön} köla
malme.”

⁶¹ Mewö jiget teköiga Rebekan_ö welenqe_{qe}am-
biurup_{ni} yembuk wahöta kamel qak_{nine} öngöba
tata welenqe_{qe} jembon_{ni} wuat_{angöba} anget.
Jembon ya_{nön} Rebeka wa_{ngiriga} mosöta köna
lilingöba anget. ⁶² Anda kaba mala mala Keinan
gölmen_ö ka_{ngot}ket. Aisak_{nö} gölme mian_{gö} Saut
likep_{ne} distrik qet_{ni} Negew mian_{göre} mala nalö
mian_{göre}ök o löm qet_{ni} Ber Lahai Roi † mi mosöta

† **24:62:** Malmal_{ambuk} mala nehakzawa_{ngö} o löm_{ni}

gölme qararankölkölne kaba malök. ⁶³ Kaba mala miri söñaumangö aiga miangören kounji mosöta gölme köröni ketani miangören anda liliköba keu mötmöriba uba wahöta ehiga tosatjan kamel qakñine tata yañgö kösutne kabingö kaget.

⁶⁴ Mewö kagetka Rebekanöñ uba wahöta Aisak eka kamel qakne taröhi, miangörenök ösumok luhuba gölmenöñ erök. ⁶⁵ Eta welenqege jembongöra qesiba kewö jiyök, “Azi gölme köröne endu kinda mesohol köl neñgiba kazawi, mi dañön?” Mewö jiiga kewö melenök, “Yañön mönö ketanjanñgö nahönñi akza. “Mewö melenniga möta nörop kawöseñi (kawasen) öröba jemesoholñi esuhuyök.

⁶⁶ Esuhuiga aitonögetka welenqege jembonöñ yuai pakpak aka memba malöhi, miangö kösohotni mi Aisaköra jii mörök. ⁶⁷ Möri teköiga Aisaknöñ Rebeke wañgiriga namñi Saragö opo seri kounje öngöba maliga könanğep mei anömñi aiga uruñan jöpaköm wañgiba malök. Aisakö namñan kömuiga wösöbirik uruñe malöhanğöra aka urukölalepñi mewö miwikñaiyök. Mewö.

25

Abrahamgö isiamböurup tosatñi

1 Hist 1.32-33

¹ Aisaknöñ ambi meiga iwiñi Abrahamnöñ anömñi kun qetñi Ketura meyök. ² Meiga Keturanöñ Abrahamgö moröurupñi kewö enğömeyök: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak aka Sua. ³ Joksanöñ nahönyahötñi qetñiri Seba aka Dedan yetkö iwiñira ahök. Dedan yañön

Asur könagesö, Letus könagesö aka Leum könagesö yengö bömönnini ahök. ⁴ Midiangö nahönurupni mi Efa, Efer, Hanok, Abida aka Elda. Mi pakpak Keturagö isiurupni aka malget. Mewö.

⁵ Abrahamnönj sukinapni pakpak mi nahönji Aisak buña qem wanjiyök. ⁶ Mi wanjiyökmö, anömurupni bohonnini qahö memenji yengö nahönurupnini yengöra kalem yuai toto qeba mendenja engiyök. Mendenj engiba jebuk mala melaim engiiga datni Aisak mosöta gölme wehön kotkotnje göröken miangörej anget. Mewö.

Abrahamnönj kömuiga löm kölget.

⁷ Abrahamnönj mala koriga yambuñi mindiriba 175 aiga kömuyök. ⁸ Malmal yambuñangö qötöñan öngöngöñi aka dop köliga öliba azi namni aka söngörö ösum kondikni öröba nönj qeba kömuiga Anutunönj wanji tinitosolomurupñan kömugeri, yengörej anda toroqeyök. ⁹ Kömuiga nahönyahötñi Aisak aka Ismael yetkön iwiñirangö qamötñi memba anda Makpela bañetnönj löm kölohot. Bañet mi Hit azi Efron Zohargö nahönji yanjö gölme köröje Mamre miri gölmenöhök wehön kotkotnje göröken ahöza. ¹⁰ *Abrahamnönj gölme köröñi mi Hit könagesö yengörejök bohönji meyöhi, miangörej i aka anömni Sara mi löm köl etkiget. ¹¹ Abrahamnönj kömuiga Anutunönj nahönji Aisak kötuetköm wanjiiba malök. Yanön Negew gölmenönj o löm qetni Ber Lahai Roi (Malmalñambuk mala nehakzawangö o lömni) miangö kösutnje tata malök. Mewö.

---

* **25:10:** Jen 23.3-16

Ismaelgö könagesöurupņi

1 Hist 1.28-31

¹² Ijpt ambi Hagar yaņön Saragö welen ambia maliga Abrahamnön meiga gölöm ala nahönņi Ismael meyök. Ismaelgö nahönurupņi yengö qet arenņini kewö: ¹³ Ismaelgö nahönurupņi yengö qetņini aka asuhugerangö arenņini mi kewö: Nahönņi mutukņi qetņi Nebaiot. Yangö könaje Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ toroqeba Misma, Duma aka Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafis aka Kedema. ¹⁶ Ismaelgö nahönurupņan mewö asuhuba kambuņinaņgö dop pomņini 12 aka mala kotket. Pomņini qetkeri, miangö dop opo koun tamböņini aka jike miriņini mewöyök qeta memba mala kotket.

¹⁷ Ismaelnön mala koriga yambuņi mindiriba 137 aiga kömuyök. Mewö azi namņi aka söngörö ösum kondikņi öröba nön qeba kömuiga Anutunön waņgiri tinitosolomurupņan kömugeri, yengören anda toroqeyök. ¹⁸ Ismaelgö gwölönarökurupņi yeņön köröpken köröpken denđa anda mala gölme qetņiri Hawila aka Sur mietkö sutņire gölme memba malget. Gölmēņini mi Ijpt kantrigö jaböneyök könahiba wehön kotkotņe Asiria göröken angeri, köna miangö kösutņe miangören ahöza. Ismaelgö gwölönarökurupņi yeņön Abrahamgö gwölönarökurupņi tosatņi pakpak mi kerök-kerök ak engiba malget. Mewö.

Iso aka Jeikob yetkön asuhuyohot.

¹⁹ Abrahamgö nahönņi Aisak yangö gwölönarökurupņi yengö qet arenņini mi kewö: Abrahamgö nahönņi Aisak. ²⁰ Aisaknön yambuņi

40 aiga Mesopotemia (Padan Aram) kantrigö Aram azi qetņi Betuel yaņgö böratņi Rebeka anömnja meyök. Rebekagö nenņi mi Aram azi qetņi Laban. ²¹ Aisaknöņ anömnjan köpin maliga yaņgöra aka Kembu köuluköm waņgiyök. Köuluköm waņgiiga köulukņi möriga Rebekanöņ gölöm alök. ²² Gölöm aliga moröyahöt yetkön namņiraņgö körö uruņe utal aņguyohot. Mi möta kewö jiyök: “Yuai kewöņi mi mönö wuanöņgöra asuhum niņgiza?” Mewö jiba anda mianğöra Kembangö qesim waņgiyök.

²³* Qesim waņgiiga kewö jii mörök: “Göhö körö uruge kambu yahöt mietkö bömöņņiri ahözahot. Yetköreņök könagesö yahöt asuhiba denđa malme. Ambazip kambu kunöņ kambu alaņi eņgongita ösum köhöikņi akņe. Datņan munņi welen qem waņgiba malma.”

²⁴ Morö meme nalöņan kam kuņguiga köröņi uruņe morö nahön siwisiwi yahöt ahöyohot. ²⁵ Mutuk köröņeyök asuhuyöhi, yaņgö silenjan pisikpisik aiga sile jupņan silenji körek dop köla ahöyök. Mianğöra qetņi Iso (jupņambuk) qetket. ²⁶ Mianğö könaje munņan Isogö köna gwakötņe böröņan memba asuhuyök. Mianğöra yaņgö qetņi Jeikob qetket. (Jeikob keu mianğö könaji yahöt: gwaköt aka tilipköza.) Aisaknöņ yambuņi 60 aiga nalö mianğöreņ Rebekanöņ moröyahötņi yahöt mi etkömeyök. Mewö.

Isonöņ börösamot memapkö qet keuņi mi qeapköyök.

---

* 25:23: Rom 9.12

27 Morö nahön yahöt mietkön asuhuba qariba ketanji ahotka Isonöŋ böröjaŋ nupkö könäŋi törörök möt yaköba pöndaŋ jölömnöŋ malmamgö mörökmö, munŋan azi böŋjöŋi aka kapaŋ köla mire malök. 28 Aisaknöŋ arökŋaŋgö sömbupŋi nemamgö möta malök. Miangöra uruŋan Iso gwötpuk jöpaköm waŋgiba malökmö, Rebekanöŋ urukönömŋan Jeikob gwötpuk jöpaköm waŋgiba malök.

29 Nalö kunöŋ Jeikobnöŋ kozinŋ memba nanŋaŋgöra nene kuluŋ ohoi tariga datŋan jölömnöhök kaba silenŋi lömbörii wösöŋi gwötpuk alök. 30 Mewö aiga Jeikobköra kewö jii mörök: “Sileni lömbörii wösöni gwötpuk aljawaŋgöra mönö zilaŋ kozinŋ kuluŋi pisikpisik mi niŋginöŋga nemi. “Miangöra qetŋi Edom (pisikpisik) qetket.

31 Mewö jii möta Jeikobnöŋ jiyök: “Datni, gi mutuk asuhunöŋga miangö qetbuŋagi mi mönö mutuk tököm niŋginöŋga nene kuluŋ mi ölop gihibi neman.”*

32 Mewö jiiga keu kewö melenŋ waŋgiyök: “Muni mötnöŋ, ni mönö kömumamgö akzal. Miangöra mutuk asuhuyalangö qetbuŋanan mönö denöwö bauköm niŋgibawak?”

33 *Mewö melenŋ waŋgiiga kewö jiyök: “Miangö keuŋi mi mönö mutuk jöjöpaŋ keunöŋ jim köhöinöŋga mötŋi. “Mewö jiiga mi jöjöpaŋ keunöŋ jim köhöim waŋgiba mutuk asuhuyöhaŋgö

---

* **25:31:** Mutuk asuhuyöhi, yaŋön munurupŋi yengö sutŋine bohonŋini aiga göda qeba qetbuŋa waŋgiba kalemŋi kalemŋi waŋgiba malget. Iwinamŋinan kömuyohotka buŋaŋiri mendengeri, nalö miangöreŋ mutuk asuhuyöhaŋgö börosamotŋi mi sömaŋi yahöt toroqeba waŋgiget. * **25:33:** Hib 12.16

qetbuŋaŋi mi Jeikob tököm waŋgiiga nenenöŋ bohonŋi meyök. ³⁴ Bohonŋi memba bered aka kosiŋ kulunŋi Iso waŋgiiga nemba wahöta kinda mosöta anök. Isonöŋ mutuk asuhuyöhaŋgö qetbuŋaŋi mi miangö dop möriga eretŋi ahök. Mewö.

26

Aisaknöŋ Gerar taonöŋ malök.

¹ Mutuk Abrahamgö nalöŋe bödi asuhuyök. Mewöyök Aisakö nalöŋe mi kunbuk asuhuba gölme dop köla ahöyök. Mi asuhuiga Aisaknöŋ mosöta Filistin yeŋgö kiŋ kembu qetŋi Abimelek yaŋgö miriŋi qetŋi Gerar miangöreŋ anök. ² Anda maliga Kembunöŋ asuhum waŋgiba kewö jiyök: “Gi Ijpt gölmenöŋ kude anman. Gölmö ki buŋagi akŋapkö jim kutuyali, mönö kiangöreŋ tata malman.

³ Nöŋön iwigi Abrahamgöra jöhöjöhö keu waŋgiba mi jöjopaŋ keunöŋ jim köhöiyali, mi mönö galöm kölbiga ölnambuk akŋa. Nöŋön gölme pakpak ki mi gi aka göhö gwölönarökurupki yeŋgö buŋaya qem enŋimam. Miangöra ölop gölme kiangöreŋ tata kian malnöŋga nöŋön göbuk mala kötuetköm gihibiga malmam.*

⁴ Nöŋön gwölönarökurupki ahumsehip enŋibiga qötöŋinan suepnöŋ könakembagö senŋelau tat anjei, mönö miengö dop akŋa. Mewö aketka gölme pakpak ki mi yeŋgö buŋaya qem enŋimam. Göhö gwölönarökurupki yeŋgöreŋök kungöra aka nöŋgö kötümötuetnan mönö gölmegö könagesö kambuŋi pakpak yeŋgö qakŋine öŋgöiga oyaenŋoyaen akŋe.

---

* **26:3:** Jen 22.16-18

⁵ Nöñön kewögöra mewö akñam: Abrahamnöñ nöñgö keuni tem köla malök. Jöjöpañ keuni, jimkutukutu keuni aka köna keuni wañgiali, yañön mi pakpak wuatangöba malök.”

⁶ Anutunöñ mewö jiiga Aisaknöñ toroqeba Gerar taonöñ tata malök. ⁷ Maliga gölme miangö azini yeñön anömñangö qesim wañgigetka kewö jiyök, “I mi nena. “Mewö jiba uruñan kewö mötmöriyök: “Rebekagö kaisongolomñan eksihimñambuk akzawañgöra azi mienön mönö yañgöra aka ni nuñguget kömumbilenbuk. “Mewö mötmöriba “I anömna,” mewö jimangö kenğötñi möta malök.* ⁸ Aisaknöñ miangöreñ nalö köröñji mala kota nalö kunöñ anömñambuk susuhuba añgum añguyohotka Filistin yeñgö kiñini Abimelek yañön jeñgenañöhök yaigep ui geiga i etkehök. ⁹ Etkeka Aisak oholi kaiga kewö jii mörök: “Mötnöñ, yañön mönö göhö anömgi akza. Mönö wuanöñgöra ‘I mi nena,’ jinöñ?” Mewö möta kewö melen wañgiyök: “Ni yañgöra aka nuñguget kömumbilenbuköra mötmöriba mewö jial.”

¹⁰ Melen wañgiiga kiñ Abimeleknöñ kewö jiyök: “Göñön mönö wani kimbial ak neñginöñe? Nöñgö aziurupni yeñgöreñök kunñan mönö amqeba göhö anömğabuk ahöbawak. Mewö asuhuiga göñön kondotnöñga siñgisöndökö keu lömbötñan mönö neñgö qaknine öñgöbawak.” ¹¹ Mewö jiba könagesö kambuñi pakpak yeñgöra jimkutukutu kewö al eñgiyök: “Kunñan kun azi ki me yañgö anömñi mem bölim etkimawi, i mönö kömupkö buñaya jim teköinga kömuma. “Mewö.

---

* 26:7: Jen 12.13; 20.2

12 Aisaknõŋ gölme miangören nene nup köl kömöriġa Kembunõŋ kötuetköm waŋgiġa yambu miangören kötŋi kömöri, mi 100:kö dop sehiba asuhuyök. 13 Mewö asuhuġa töhötmöriam ketanŋi ketanŋi miwikŋaiba malġa sukinapŋan toroqeba qariba öŋgöġa kindiŋbirik azi qetbuŋaŋambuk ahök. 14 Yangören lama, meme (noniŋ) aka bulmakau kambuŋi kambuŋi mi asuġaba seġiget. Mewöŋanök welenqequeurupŋi gwötpuk engömeġa malġet. Miangöra Filistin yeŋön mi eka könahiba körögisiġisi aka andöqeqe keu jġet. 15 Andöqeqe keu jiba iwiŋi Abrahamgö welenqequeurupŋan o löm yangö nalöŋe esġeri, mi pakpak gölmenõŋ qem turum teköġet.

16 Mewö asuhuġa kiŋ Abimeleknõŋ Aisaköra kewö jiyök: “Gi kukösumgabuk aka gwötpuk neŋgoŋgizanaŋgöra mönö kölolohoba neŋgömosöta kungen anman.” 17 Mewö jii möta gölme mi mosöta Gerar öruenõŋ (rueruenõŋ) anda geġa opo seri koumŋi möröreŋgöba kuŋguba miangören tata malġet. 18 Tata mala o löm iwiŋi Abrahamgö nalöŋe esġetmö, Abraham kömuġa Filistin yeŋön qem turuġeri, mi Aisaknõŋ jiġa kunbuk esim luluŋda möhamgöġet. Möhamgöġetka iwiŋan o löm qetŋini qeröhi, Aisaknõŋ mi mewö kunbuk qerök.

19 Mewö qerġa welenqequeurupŋan öruenõŋ o löm esġa mala o löm kun oŋi sarakŋi sok-sököyöhi, mi miwikŋaġet. 20 Mi miwikŋaġetmö, Gerar yeŋgö lama bulmakau galömninan Aisakö lama bulmakau galömurupŋi yembuk könahiba aŋgururuk aka keu kewö jġet, “O mi neŋgöreŋa!” Nanŋambuk aŋgururuk keu mewö jġeraŋgöra aka

Aisaknõj o lõm miangö qetji Esek (Anjururuk) qerök. ²¹ Miangö andõje o lõm kun kunbuk esigetka miangöra mewöyök anjururuk aket. Mewö akerangöra aka o lõm miangö qetji Sitna (Kerök-kerök) qerök.

²² Mewö qeta gölme mi mosöta anda o lõm kun kunbuk jii esiget. O lõm miangöra anjururuk keu qahö asuhuiga miangöra qetji Rehobot (Tijn ölöpnj) qeta keu kewö jiyök: “Merak Kembunõj tijn ölöpnj nenggiiga ölop gölme kiangöreñ mala ahumsehip akin.”

²³ Mewö jiba miangöreñ mala mosöta Berseba mire anök. ²⁴ Berseba aniga sunjem miangöreñ Kembunõj asuhum wangiba kewö jiyök: “Nõñon iwigi Abrahamgö Anutuñi akzal. Nõñon göbuk mala kötuetkõm gihiba malmam. Miangöra kengetki kude mötman. Nõñon nup azini Abrahamgöra aka göhö gwölönarökurupki ahumsehip engibiga qötõninan õngõngõñi akña.”

²⁵ Mewö jiiga Aisaknõj jöwöwöl alta kun miangöreñ memba Kembangö qetji qeta köuluköyök. Köuluköba opo kounñi mörörengöba kunguba tata malget. Mala jiiga welen aziurupñan o lõm kun miangöreñ esiget. Mewö.

Aisak aka Abimelek yetkõn sutñjire jöhöjöhö ahot.

²⁶ *Aisaknõj Berseba maliga nalö kunõj kin Abimelek yanõn Gerar taon mosöta yangöreñ kayök. Gorojiji alañi Ahuzat aka yarö kambunangö suahö galõmñi Fikol yetkõn yambuk mohotñe kaget. ²⁷ Kagetka Aisaknõj kewö qesim engiyök: “Injini kerök möt niñgiba

---

* 26:26: Jen 21.22

gölmeñneyök közöl niñgigetka töndup mönö wuanöngöra nöngöreñ ki kaze?”

²⁸ Qesim enğiiga kewö melenget: “Kembunöñ göbuk kinjawi, nini mi aukne ek kutuba mötzin. Mianğöra kewö mötmörizin: ‘Neñön göbuk jöhöjöhö akingö sihimnini mötzin. Ölop gi aka neñgö sutnine jöhöjöhö aka mi jöjopañ keunöñ jim köhöininga kewö ahöma: ²⁹ Nini kahasililiñ kun qahö ak gihiinmö, nalö dop ölopñi ak gihiba gömosöringa luainöñ mirigi mosöta anda kaba malnöñ. Mianğö dop göñön mewöñanök nini yuai bölöñi kun kude ak neñgiba malman.’ Nalö kewöñe Kembunöñ kötuetköm gihiiga maljan.” ³⁰ Mewö jigetka Aisaknöñ közölömbuan mözözömgöba ohoba aliga nene kulun nempa tatket. ³¹ Tata ahöba söñan ömandiñe wahöta jöhöjöhöñini jöhöm añguba mi jöjopañ keunöñ jim köhöiget. Jim köhöigetka Aisaknöñ i melaim enğiiga luai qakne mosöta anget.

³² Angetka wehön mianğöreñök Aisakö welen azi yeñön kaba o löm kun esigeri, mianğö kösohotñi i jigetka kewö mörök: ³³ “Nini o miwikñajazin. “Mewö jigetka möta o löm mianğö qetñi Siba qerök.

* Mianğöra taon mianğö qetñi mi nalö kewöñe mewöyök toroqeba Berseba qerakzin. Mewö.

Isonöñ kian ambi yahöt etkömeyök.

³⁴ Isonöñ yambuñi 40 aiga Hit ambi yahöt anömyahötña etkömeyök. Qetñiri Judit, iwiñi qetñi

---

* **26:33:** Siba keu mianğö könañi yahöt: jöjopañ keu aka sewen. Jen 21:31

Beri aka Basemat, iwiŋi qetŋi Elon. ³⁵ Ambi mi-etkön Aisak aka Rebeka urukömbuk aka wösöbirik keta bölökŋi miwikŋaim etkiba malohot. Mewö.

27

Aisaknöh Jeikob kötuetköm waŋgiyök.

¹ Aisaknöh mala kota azi namŋi aiga jeŋi ömun köliga yuai kunbuk ek kutumamgö osiyök. Mewö osiba nahönŋi mutukŋi Iso köl öröm waŋgii kaiga kewö jii mörök: “Nahöni mötnöh. “Mi möta kewö meleş waŋgiyök: “Iwini, ni ki kinjal.”

² Meleş waŋgiiga kewö jii mörök: “Mötnöh, ni azi namŋi aka wani nalönöh kömumami, mi qahö mötzal. ³ Mianğöra göñön ölop timbi liŋgipki aka kesarek gösögi memba jölömnöh anda sömbupkö böröjaŋ memba qeba nöŋgöreŋ kaman. ⁴ Kaba nene nahömŋambuk sihimnağö dop ohoba mözözömgöba memba kaba niŋginöŋga nemam. Mi memba kinda kötumötuet gihimam. Mi mutuk gihibi teköiga nöñön mianğö andöŋe ölop kömumam.”

⁵ Aisaknöh nahönŋi Isogöra keuŋi mewö jiiğa Rebekanöh mi kezap ala mörök. Möriga Isonöh mosöta sömbup böröjaŋ memba qeba iwiŋi waŋgimamğöra jölömnöh anök. ⁶ Aniga Rebekanöh nahönŋi Jeikobköra keu kewö jii mörök: “Nahöni mötnöh, Iwigan datki Isogöra keu kewö jiiğa mötzal: ⁷ ‘Gi mönö sömbup memba kaba niŋgiba nene nahömŋambuk ohoba mözözömgöba niŋginöŋga nemam. Nembagun Kembuğö jemesoholŋe kötumötuet gihimam. Mi mutuk gihibi teköiga mianğö andöŋe ölop

kömumam.’ ⁸ Mianğöra nahöni, kezap ölopñanök ala mötnöñ. Keu dölki jim kutum gihimami, gi mönö mianğö dop akñan. ⁹ Mönö meme kambunöñ anda mianğöreñök meme (noniñ) dömnji kelökñambuk yahöt memba kaba niñginöñga nöñön mianñön iwigahö sihimñanğö dop numbu nene nahömñambuk ohoba mözözömgömam. ¹⁰ Ohoba mözözömgöbiga memba anda iwigi wañginöñga nemba kötumötuet gihibawak. Mianğö andöñe ölop kömuma.”

¹¹ Mewö jii möta namñi Rebekagöra kewö jiyök: “Namni mötnöñ, datni Isonöñ sile jupñambuk akzapmö, nöñgö silenana solanñi akza. ¹² Iwinan ni nömisiriba mötpawak ewö, ni yanğö jemesoholñe tilipqilip azi tandök asuhubiga möt niñgibapuk. Mewö möt niñgiiga kötumötuet qahöpmö, jimqesuk öröbi nani qakne öñgöbapuk.”

¹³ Mewö jiiga namñan kewö jii mörök: “Nahöni, jimqesuk gihibawahi, mianñön mönö ölop nöñgö qakne öñgöma. Göñön mönö töndup keu jizali, mi möt tem köla anda yuai mi memba kanöñ.”

¹⁴ Mewö jiiga anda meme (noniñ) yahöt memba kaba namñi wañgiyök. Wañgiiga nene nahömñambuk iwinan sihimñi möröhi, mianğö dop ohoba mözözömgöyök. ¹⁵ Ohoba nahönñi mutukñi Isogö opo malukunji ölop kötökñi opo köweñe galöm kölöhi, mi memba nahönñi könañgepnji Jeikob wañgiiga löñgörök. ¹⁶ Löñgöriiga meme (noniñ) silenji mi memba böröñi köpeiba jölñi solanñi esuhuyök. ¹⁷ Esuhuba nene nahömñambuk aka bered ohoyöhi, mi memba Jeikobkö böröñe alök.

18 Aliga memba iwiŋaŋgöreŋ anda “Iwini!” jiyök. Jiiga kewö melenök: “O nahöni, gi daŋön?”

19 Mewö meleniga iwiŋaŋgöra kewö jii mörök: “Ni nahöŋgi mutukŋi Iso. Jim kutum niŋginöŋi, ni mönö miangö dop ak teközal. Ölop wahöta tata sömbupni memba kazali, mi nempa kötuatköm niŋgiman.”

20 Mewö jii möta nahönŋi kewö qesim waŋgiyök: “Nahöni, mi mönö denöwö könöpuk miwikŋaizan?” Qesim waŋgiiga kewö melenök: “Anutu, göhö Kembang mönö bauköm niŋgiiga mi zilaŋ miwikŋaizal.”

21 Mewö meleniga Jeikobköra kewö jiyök: “Nahöni, gi ölna nahöni Iso akzan me qahö, mi mötmangöra mönö ölop kösutne ki kanöŋga gömisirimam.” 22 Mewö jiiga iwiŋi Aisakö kösutŋe aniga misirim möta kewö jiyök: “Imbi jölŋan Jeikobkö imbia akzampö, böröŋan Isogö böröŋi ewö.” 23 Böröŋi jupŋambuk datŋi Isogö börö tandök ewö ahöhaŋgöra Aisaknöŋ i qahö möt kutum waŋgiba kötuatköm waŋgimangöra ahök. 24 Töndup kunbuk kewö qesim waŋgiyök: “Gi ölna nahöni Isoya me qahö?” Qesim waŋgiiga kewö melenök: “Ni mönö Isoya.”

25 Mewö meleniga kewö jiyök: “Nahöni, ölop sömbupki tosatŋi niŋginöŋga nempa kötumötuetni gihimam. “Mewö jiiga mi waŋgii neyök. Neiga wain o tosatŋi mohotŋe mokoba waŋgii neyök. 26 Nempa kinda nahönŋaŋgöra kewö jii mörök: “Gi ölop kösutne kaba numbuni yöhötim neman.”

27 Mewö jii möta kösutŋe anda numbuŋi yöhötim neyök. Neiga opo malukuŋaŋgö wörönŋi möta

kötuetköm waŋgiba kewö jiyök: “Aha nahöni, Kembunöŋ urukisigö jölömŋi kötuetköi ahözawi, nöŋgö nahönaŋgö sile qösösökŋi ölopŋan mönö mi ewö aiga mötzal.* 28 Anutunöŋ mönö suepkö umji-jilŋi aka gölmegö töhötmöriamŋi tököm gihiiga yaka yöhagi, sehoŋ padigi aka wain o yuaigi mi önöŋi qahö asuhum sehime. 29 Kantriŋi kantriŋi yeŋön mönö welen qem gihiba malme. Könagesö kambuŋi kambuŋi yeŋön mönö simin köl gihiba malme. Göŋön mönö nani nahönurupni mi kembu ak enŋiba malman. Namgahö nahönurupŋan mönö simin köl gihiba malme. Kunŋan qesuahöm gi-himawi, qesuaknöŋ mönö yaŋgö qakŋe öŋgöma. Kunŋan kötuetköm gihiimawi, kötümötuetnöŋ mönö yaŋgö qakŋe öŋgöma. “Mewö.*

Isonöŋ iwiŋan kötuetköm waŋgimapköra ulerök.

30 Aisaknöŋ Jeikob kötuetköm waŋgim teköiga iwiŋaŋgö miri uruŋi mosöta yaigep aniga wölaŋ miaŋgöreŋök datŋi Isonöŋ böröjaŋ mali teköiga mire kayök. 31 Kaba yaŋön mewöyök nene nahömŋambuk ohoba mözözömgöba memba kaba iwiŋi waŋgiba kewö jiyök: “Iwini, ölop wahöta tata sömbupni tosatŋi nembra kötümötuetki niŋgiman.”

32 Mewö jiiga iwiŋi Aisaknöŋ kewö qesim waŋgiyök: “Gi daŋön?” Qesim waŋgiiga kewö melenŋa jiyök: “Ni nahöŋgi mutukŋi Iso.” 33 Mewö jiyöhaŋgöra Aisaknöŋ töwöratiba sile jönömŋi gwötpuk unduiga kewö jiyök: “Gi qahö kanöŋga miaŋgöreŋ böröjaŋ azi kunöŋ sömbup memba kaba niŋgiyöhi, mi mönö daŋön? Yaŋön mi niŋgiiga

* 27:27: Hib 11.20 * 27:29: Jen 12.3

nemba kötümötuetni lök waŋim teközal. Mi waŋim teközalaŋgöra mianjön mönö ölŋa yaŋgö qakŋe ahöm öŋgöma.”

³⁴ Isonöŋ iwiŋaŋgö keu jitŋi mi möta urukömbuk aka amburereŋ memba silata sahöta iwiŋaŋgöra kewö ulerök: “Iwini, nia mönö mewöyök kötuetköm niŋginöŋ.”

³⁵ Mewö ulerökmö, iwiŋan melenŋa jiyök: “Mungan mönö tilipqilip qakŋe kaba göhö kötümötuetki taköba memba anja.”

³⁶ Mewö jiiga Isonöŋ kewö jiyök: “Munan mönö indimŋi yahöt tilipköm niŋgiiga maljal: Yaŋön mutuk asuhuyalaŋgö qetbuŋaŋi mi mutuk noaŋgit teköyök aka merak nöŋgö kötümötuetni mi mewöyök taköba noaŋgita meza. Miangöra qetŋi Jeikob (tilipqilip azi) qerakzini, mi mönö dopŋe akza. Kötümötuet kun mönö nöŋgöra ahöm gihiza me qahö?”*

³⁷ Mewö jiiga iwiŋan Isogöra kewö melenŋök: “Mötnöŋ, nöŋön mungi göhö azi kembugi malmapköra kuŋgum waŋgizal. Tinitosolomurupŋi pakpak yeŋön i welen qem waŋgiba malmegöra jim kutum engizal. Yaka yöha, sehoŋ padi aka wain o yuai mi lök jim teközalawa Anutunöŋ mi waŋgiba malma. O nahöni, wanat kötümötuetna kun toroqeba ahöm niŋgizawa mia gihibilenŋak? Mi mönö osizal.”

³⁸ Mewö melenŋiga iwiŋaŋgöra kewö jiyök: “O iwini, kötümötuet mohok-kun miyök mönö ahöm gihiza me denöwö? O iwini, mönö nia kun

---

* **27:36:** Jen 25.29-34

kötuetköm niŋginöŋ. “Mewö jiba könahiba silata sahörök.*

³⁹ Sahöriga iwiŋan kewö melenċa jiyök:
 “Mötnöŋ, göŋön mönö gölme töhötmöriamŋambuk
 mosöta köröwen anda malman.
 Mianċörenċ suepkö umjijilŋi mi könakembayök qahö
 erakŋa.

⁴⁰ Gi bingö sou ketanċi mianöŋ ambazip lan
 enċuba malmalgi anċön köla mungahö we-
 lenqeqeŋi eretŋi aka malman.
 Mewö malmanmö, kekelolo aka qetal waŋgiba
 nalö mianċörenċ karim aka yaŋgö galöm kölkölŋi
 qeköba yaköriba nangi kinkin malman.”**

⁴¹ Iwiŋan Jeikob kötumötuetŋi waŋgiyöhi, Isonöŋ
 mianċöra aka könahiba munŋi uruönön möt
 waŋgiba malök. Nanŋi uruŋan mewö möta alaŋi
 kungöra kewö jiyök: “Iwiniraŋgö kömupŋaŋgö
 nalöŋan töriza. Yaŋön kömuiga sahöt jinċeŋ nalöŋe
 mianċörenċ ölöp muni Jeikob qebi kömuma.”

⁴² Isogö mötmötŋe mewö ahuiga kunöŋ mianċö
 buzupŋi möta Rebekagörenċ anda jii möta nahönŋi
 könaŋgeŋi Jeikobköra keu ali anda waŋgita
 kaiga kewö jiyök: “Mötnöŋ, datki Isonöŋ mönö
 likepŋi melenċi qake öŋgöiga guhui kömumangö
 mötmöriza. ⁴³ Mewögöra nahöni, nöŋön keu
 jimami, mi mönö tem kölman. Mönö dölkö wahöta
 ölöŋ köla Haran mire neni Labangörenċ anman.

⁴⁴ Anda yambuk nalö tosatŋi toroqeba malnöŋga
 datkahö urupikŋan amörima. ⁴⁵ Uruönönŋi
 amöriba eriga yuai ak waŋginöŋi, mi ölum
 qeigun nöŋön mianċö andöŋe göhöra keu albi

* **27:38:** Hib 12.17   * **27:40:** Hib 11.20   * **27:40:** Jen 36.8; 2
 Kiŋ 8.20

kaiga goaŋgita kame. Yaŋön guhui kömunöŋga kunjan i qei kömumbapuk. Mönö wanigöra nalö mohok miaŋgöreŋök öröröŋ qahöwahotka etkömosötpileŋbuk. “Mewö.

Aisaknöŋ Jeikob melaiiga Labangöreŋ anök.

⁴⁶ Rebekanöŋ apŋi Aisaköreŋ anda kewö jiyök: “Nöŋön iranyahötni Hit ambi yetköra aka toroqeba malmamgö ölan nöhöi sihimbölä mörakzal. Jeikobnöŋ mewöyök Hit yeŋgö böraturopŋini yeŋgöreŋök kun iranyahötniri ewö anömŋa membapuk. Göłme kiaŋgöreŋ asuhugerı, yeŋgö silikŋinan mönö mewöyök ahöza. Mewöŋi kun memba kabapuk ewö, nöŋön mönö malmalni wuanöŋgöra toroqeba malbilenak? Sihimbölonan mönö toroqeba önöŋi qahö akapuk. “Rebekanöŋ mewö jiyök.

28

¹ Mewö jiiga Aisaknöŋ Jeikob köl öröi kaiga kötuetköba kewö jim kutum waŋgiyök: “Nahöni, gi Keinan yeŋgö nenböratŋini yeŋgöreŋök kun anömgi kude meman. ² Mewö qahöpmö, mönö wahöta Mesopotemia (Padan Aram) göłmenöŋ anda namgahö iwiŋi Betuel yaŋgö mire aŋgota ehongi Labangö böraturopŋi yeŋgöreŋök kun anömga meman. ³ Anömgi menöŋga Anutu, kukösum pakpakö Toŋan mönö gi kötuetköba ahum sehip gihiiga gwölönarökurupki yeŋgö qötöŋinan sehiiga könagesö kambu gwötpuk mienöŋ iwi bömönŋina akŋan. ⁴ *Anutunöŋ mönö gi aka gwölönarökurupki iŋini Abrahamgö kötumötuetŋi

* 28:4: Jen 17.4-8

mi toroqeba engima. Mewöyök gölme asagi Abraham waŋgiiga göjön mianğoreŋ kian aka maljani, mi buŋa qem aŋgume.”

⁵ Mewö jiba Jeikob melaiiga mosöta Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöŋ Labanğoreŋ anmamğöra anök. Laban mi Aram azi Betuelgö nahönŋa aka Jeikob aka Iso yetkö namŋiri Rebeka yaŋgö nenŋa malök. Mewö.

Isonöŋ kakasun ambi kun meyök.

⁶ Aisaknöŋ Jeikob kötuetköba anömŋi memamğöra Mesopotemia gölmenöŋ melaiyöhi, mi Isonöŋ mörök. Kötuetköm waŋgiba kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi Keinan yengö nenböratŋini yengöreŋök kun anömgi kude meman.”

⁷ Mewö jim kutuiga iwinamŋi yetkö keu jit tem köla mosöta Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöŋ anöhi, Isonöŋ mi mewöyök mörök. ⁸ Mi möta iwiŋi Aisaknöŋ Keinan ambi tököba möt bölim aŋguba malöhi, Isonöŋ mi eka möt kutuyök. ⁹ Mi möt kutuba iwiŋaŋgö jeŋe dop kölmapköra asaŋi Abrahamgö nahönŋi Ismaelnöŋ kömuiga yaŋgö mire anda börtatŋi Malahat, Nebaiotkö nenŋi mi meiga anömurupŋi karöbut aket. Mewö.

Jeikobnöŋ Suepkö döŋŋi gaunöŋ ehök.

¹⁰ Jeikobnöŋ mewö Berseba miri mosöta Haran mire anmamğö anök. ¹¹ Anda mala gölme kunöŋ aŋgota wehön jeŋi geyöhaŋğöra aka mianğoreŋ köt tatkeri, miengöreŋök kun memba nörop qömböŋi qeba suŋgem gaun ahöyök. ¹² Gaun ahöba mianğoreŋ imut kun kewö ehök: Döp kungö kitipŋi gölmenöŋ algetka qak kitipŋi mi Suepnöŋ

öngöba kunguba kiniga Anutugö garataurupni yeñön miangöreñ tiba öngöm et aket.*

¹³ Mewö aketka Kembunöñ yangö kösutñe kinda keu kewö jii mörök: “Nöñön Kambu, asagi Abrahamgö Anutuñi aka iwiği Aisakö Anutuñi akzal. Gölme ki ahözani, nöñön mi gi aka göhö gwölönarökurupki engö buñaya qem engimam.*

¹⁴ Göhö gwölönarökurupki yeñön ahumsehip aketka jañgöñinan gölmegö sömsöm ewö akña. Mewö aiga jula denða gölme wehön kotkotñe akagegeñe, Saut likep aka Not likep, eu aka emu miangöreñ göröken dop köla anda malme. Göhöra aka göhö gwölönarökurupki yeñgöreñök kungöra aka nöngö kötümötuetnan mönö gölmegö könagesö kambuñi pakpak yeñgö qakñine öngöiga oayenkoyaen akñe.* ¹⁵ Mötnöñ, nöñön göbuk mala denike denike anda kaba malmani, miangö dop mönö sel jöhöm gihiba mal öngöba goangitpiga gölme kiangöreñ kunbuk lilingöba kaman. Nöñön gi qahö gömosöta keu jim jöhöm gihiali, miangö dop akiga öñi asuhum teköma.”

¹⁶ Mewö jiiga Jeikobnöñ gaun uruñeyök imbiñi möta wahöta kewö jiyök: “Kembunöñ mönö öñña gölme kiangöreñ maljapmö, nöñön mi mutuk qahö mötzal.” ¹⁷ Mewö jiiga jönömñi unduiga keu kewö jiyök: “Gölme ki mönö kömbukñi aka keñgötmötmöñambuk akza. Kianñön mönö öñña Anutugöreñ tatat dundumñi aka Suepkö nanñuñi akza.”

¹⁸ Mewö jiba miri gianñiga söñanök wahöta köt qömböñi qeba ahöyöhi, mi memba wahöta

---

* **28:12:** Jon 1.51   * **28:13:** Jen 13.14-15   * **28:14:** Jen 12.3; 22.18

jabö mötök ewö kuŋguba qakŋe kelök o mokoba miriyök. ¹⁹ Miriba gölme miangö qetŋi Betel (Anutugö miriŋi) qerök. Mutuk taon miangö qetŋi mi Luz qeta malget. ²⁰ Jeikobnön gölme miangö qetŋi dölökŋi Betel qeta keu kewö jim jöhöba jöjöpəŋ keunön jim köhöiyök: “O Anutu, göñön nömbuk mala köna ki anda malmami, miangören nek galöm ak niŋgiba numbu nenenamni aka silenanğö esuŋi miwikŋaim niŋginöŋga ²¹ ölop luai qakŋe iwinangö mire kunbuk lilingöba kamam ewö, nöñön mönö göhö jitsihitki tem köla malbiga göñön nöngö Kembu Anutuni aka malman.

²² Köt ki memba wahöta jabö ewö mötök kuŋguzali, mianğön mönö göhö tatat dundumgi ahöiga yuai pakpak tököm niŋgiba malmani, nöñön mi ölna mendenbiga kambu 10 aketka mienğörenök mohok mohok memba kalema gihiba malmam. “Mewö.

29

Jeikobnön Labangö mire anğorök.

¹ Jeikobnön mewö jiba mosöta könaŋi toroqeba anda wehön kotkotŋangö könagesö yeŋgö gölmenön anğorök. ² Miangören anğota gölme köröŋe o löm kun ehök. Miri toŋi yeŋön lama kambuŋini enğuanğita miangören o enğiba malget. Nalö miangören o löm miangö kösutŋe lama kambu karöbut ahögetka o löm numbuŋangö kötŋi ketəŋi mi qahö metalget. ³ Lama galöm yeŋön mutuk lama kambuŋini pakpak miangören tokom enğiba köt mi o löm numbuŋeyök gwililöŋgöba

lamaurupņini o engiget negetka köt mi kunbuk dundumņe köla malget.

⁴ Jeikobnõņ lama galõm mi kewõ qesim engiyök: “Azi alaurupni, iņini denikegõra?” Qesim engiiga “Nini Harangõra,” mewõ melenņ wanņiget.

⁵ Melenņ wanņigetka kewõ qesim engiyök: “Iņini Nahorgõ isiņi Laban mõt wanņize me qahõ?” Qesim engiiga “Ölöp mõt wanņizin,” jiget.

⁶ Jigetka kewõ qesim engiba jiyök: “I ölöp malja me qahõ?” Mewõ jiiga kewõ jiget: “I ölöp malja. Eknõņ, yanņgõ bõratņi Reizõlnõņ mönõ endu lama enņuanņita kaza.”

⁷ Mewõ jigetka Jeikobnõņ jiyök: “Eket, wehõn ketanņ ahõiga lama mi sunņgemgõra tokom engibingõ nalõņan qahõ töriza. Mianņgõra ölöp lamanņini o engiget negetka kunbuk enņuanņita malmalņine anda al engigetka nenenamņini neme.”

⁸ Mewõ jiiga kewõ melenņget: “Mewõ ölöp qahõ akin. Mutuk lama kambu pakpak tokom engiba köt mi o lõm numbuņeyök gwililõņgõbagun mönõ lamaurupnini o engiinga neme.”

⁹ Jeikobnõņ yembuk keu mewõ eraum-mõta kingetka mianņgõrenņök Reizõlnõņ iwiņanņgõrenņ lama kambuņi enņuanņita kayök. Reizõl yanņõn lama galõm nup memba malök. ¹⁰ Kaiga Jeikobnõņ ehonņanņgõ bõratņi Reizõl aka ehonņanņgõ lama kambuņi enņeka o lõm numbuņe anda köt mi metala ehonņi Labangõ lamaurupņi o engiyök. ¹¹ Enņim tekõba Reizõl numbu yõhõtim nemba kõnahiba kõhõikņi qeta sahõrök.

¹² Sahõta Reizõlgõra jiyök: “Ni gõhõ iwigahõ tinitosolomņi akzal. Ni Rebekagõ nahõnņa.

“Mewö jiiga Reizölnöŋ möta ösumŋan kiŋkiŋgöba iwiŋaŋgöreŋ anda buzup mi jii mörök. ¹³ Labanöŋ nennaŋgö nahönŋi Jeikobkö buzupŋi möta i ösumok miwikŋaimamgöra anök. Anda miwikŋaiba eka aŋgöm waŋgiba numbunŋi yöhötüm namba waŋgita miriŋe öŋgöyohot. Öŋgöba yuai pakpak asuhuyöhi, Jeikobnöŋ miangö kösohotŋi jii mörök. ¹⁴ Mi möta kewö jiyök: “Ölöp, göŋön nani sepkitipni akzan. “Mewö jiiga köiŋ mohotkö dop yambuk tata malök. Mewö.

Jeikobnöŋ Lea aka Reizöl anömyahötŋa etkömeyök.

¹⁵ Mewö maliga Labanöŋ Jeikob kewö jii mörök: “Gi tinitosolomni maljanaŋgöra töwagi qahö öne welen qem niŋgibanbuk. Mi qahö dop kölma. Mianaŋgöra töwagi dawik memangö mötzani, mi ölöp jinöŋga mötmam.” ¹⁶ Labangö böratyahötŋi yahöt malohot. Ketaŋaŋgö qetŋi Lea. Munŋaŋgö qetŋi Reizöl. ¹⁷ Leagö jeŋan eksihimŋambuk ahökmö, Reizölgö silenŋaŋgö kaisoŋgolomŋi aka jemesoholŋi mi körek eksihimŋambuk kötökŋi ahök.

¹⁸ Jeikobkö urusihimŋi mi Reizölgöreŋ ahöyöhaŋgöra aka keu kewö jiyök: “Nöŋön böratki könaŋgeŋi Reizöl memangöra ölöp yambu 7 welen qem gihiba malmam.”

¹⁹ Mewö jiiga kewö jiyök: “I azi murutŋi kun waŋgibiga qahö dop kölbapukmö, gi gihibiga dop kölma. Mianaŋgöra ölöp nömbuk ki malman.” ²⁰ Mewö jiiga Reizöl memangöra yambu 7 welen qem waŋgiba malök. Urusihimŋan Reizölgöra ahöhaŋgöra aka yambu miengö möriga wehön awamŋi tandök ahök. Mewö.

21 Yambu 7 teköiga Jeikobnön ehonji Laban kewö jii mörök: “Nöngö nup meme nalönan lök teközawangöra ölop anömni Reizöl ninginönga yambuk ahöba malmam.” 22 Labanön keu mi möta miri tonji pakpak öröm tokom engiba lömbuan aliga nem söngai aket. 23 Mi aket teköiga miri söngai Labanön börtatji Lea wangita anda Jeikob wangiga miri uruñe öngöba mohotje ahöyohot. 24 Labanön welen ambini qetji Zilpa mi börtatji Leagö welenqeqeña malmapköra wangiyök. 25 Mohotje ahöyohotka miri gianjiiga Jeikobnön anömni eka möri Reizöl qahöpmö, i Lea aiga yöwöñangören anda kewö jim wangiyök: “Gi mönö wani kimbiam ak ningizane? Ni Reizöl memangöra welen qem gihiba malalmö, gi mönö wuanöngöra tilipköm ningizan?”

26 Mi möta melenja kewö jiyök: “Gölme kiangören datji öne maliga munñan azi memapkö ahakmemeni mi nengören qahö ahöza. 27 Miangöra ölop maren sösongai mi Leabuk sonda mohotkö dop mal söngainön teköiga munñi mewöyök gihimam. I memangöra mönö mewöyök yambu 7 toroqeba welen qem ningiba malman.”

28 Mewö jiiga urumohot aka Leabuk maren sösongai nalö mi sonda mohotkö dop mali teköiga Labanön börtatji Reizöl mewöyök anömni akrjapköra wangiyök. 29 Labanön welen ambini qetji Bilha mi börtatji Reizölgö welenqeqeña malmapköra wangiyök. 30 Jeikobnön Reizöl i mewöyök anömña meyök. Urusihimñan Reizölgöra ahöyöhanğöra aka Reizöl mi Lea onğita jöpaköm wangiba malök. Miangöra yambu 7 toroqeba

Laban welenni qem waŋgiba malök. Mewö.

Jeikobkö moröurupŋi asuhuget.

³¹ Jeikobkö uruŋan Leagö gwötpuk qahö ahöiga boromdökŋi tököiga Kembunöŋ ehi qahö dop köliga Lea gölöm almapköra bauköm waŋgiyökmö, munŋi Reizölnöŋ köpinŋa malök. ³² Leanöŋ köröbuk aka mala morö azia memba keu kewö jiyök, “Kembunöŋ tapötkokorokni ehiga apnan ölop könahiba jöpaköm niŋgiba malma. “Mewö jiba qetŋi miangö dop Ruben qerök. (Ruben Tapötkokorokni ehök.) ³³ Könaŋgep kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Apnan boromdökŋi jöpaköm niŋgiiga Kembunöŋ mi möta morö ki mewöyök niŋgiza. “Mewö jiba qetŋi miangö dop Simeon qerök. (Simeon Kezapŋan mörök.)

³⁴ Miangö andöŋe kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Ni nahönurupŋi karöbut apnaŋgöra mealangöra yaŋön mönö könahiba uruŋi nömbuk jöhöma. “Mewö jiba qetŋi miangö dop Liwai qerök. (Liwai Uruŋi jöhöma.) ³⁵ Miangö andöŋe dumŋe kunbuk körö ala morö azi kun memba keu kewö jiyök: “Nöŋön nalö kewöŋe Kembu möpöseizal. “Miangöra qetŋi miangö dop Juda (möpöseip) qerök. Miangö andöŋe morö kunbuk qahö meyök. Mewö.

30

¹ Reizölnöŋ köpinŋi mala Jeikobköra nahönbörat kun qahö memba nanŋi könaŋi mewö eka datŋi Lea andö qeba uruŋan mututqutut möta Jeikobköra keu kewö jiyök: “Gi mönö morö

qiwikᵇainönᵇ. Mi qahö qiwikᵇainönᵇga nöᵇön mönö malmamgö osiba kömumam.”

² Mewö jiiga Jeikobnönᵇ irimᵇni seholiiga uruönön möt waᵇgiba kewö jiyök: “Ni mönö morö denöwö qiwikᵇaibilenᵇak? Anutunönᵇ gi morö memangö jöhöm gihiba malökmö, nöᵇön Anutuya qahö.”

³ Mewö jiiga Reizölnönᵇ kewö jiyök: “Nöᵇgö welen ambini Bilha mi ki. Ölop yambuk ahönönᵇga nöᵇgöra morö mema. Yaᵇön nam köliga nöᵇön mewöyök yaᵇgöreᵇök nahönbörat miwikᵇaim eᵇgiba namᵇini aka malmam.” ⁴ Mewö jiba welen ambiᵇi Bilha waᵇgiiga anömᵇᵇa memba yambuk ahöyök. ⁵ Ahöiga Bilhanönᵇ gölöm ala Jeikobkö nahönᵇni meyök. ⁶ Nahönᵇni meiga Reizölnönᵇ kewö jiyök: “Anutunönᵇ kewöt niᵇgii dop kölbiga köuluk keuni möta morö azia niᵇgiza. “Miaᵇgöra qetᵇi Dan qerök. (Dan Kewöt niᵇgii dop köljäl.) ⁷ Reizölgö welen ambiᵇi Bilha yaᵇön kunbuk gölöm ala Jeikobkö nahönᵇni kun meiga yahöt ahök.

⁸ Mewö meiga Reizölnönᵇ kewö jiyök: “Datnambuk gwötpuk aum-möriba luhut aljal. “Mewö jiba miaᵇgö dop morö qetᵇi Naftali (Aum-mörial) qerök. ⁹ Leanönᵇ kunbuk gölöm qahö ala mi eka miaᵇgöra nanᵇi welen ambiᵇi qetᵇi Zilpa memba Jeikob waᵇgii anömᵇᵇa ahök. ¹⁰ Anömᵇᵇa aka Jeikobkö morö azia meyök. ¹¹ Meiga Leanönᵇ “Simbawoᵇ!” jiba qetᵇi Gad (simbawoᵇ) qerök. ¹² Zilpa, Leagö welen ambiᵇi miaᵇön Jeikobkö nahönᵇni kun kunbuk meiga yahöt ahök.

¹³ Mewö aiga Leanönᵇ keu kewö jiyök: “Nöᵇön uruölöwak ketᵇi mötzal. Ambi yeᵇön mönö

nöngöra oyaenƙoyaen qeta malme. “Mewö jiba miangö dop morö qetƙi Aser qerök. (Aser Oyaenƙoyaen qetme.) ¹⁴ Witnöŋ öliiga yandiyandi nalöŋe sömaŋi kunöŋ Rubenöŋ yaigep anda gölme köröŋe asagwalim amöt * miwikŋaiyök. Amöt mi miwikŋaiba memba kaba namŋi Lea waŋgiyök. Waŋgiiga Reizölnöŋ datŋaŋgöra kewö jiyök: “Göhö nahöŋgan amöt memba kazawi, miangö tosatŋi mönö niŋginöŋga nembı.”

¹⁵ Mewö jiiga Leanöŋ kewö jiyök: “Göŋön apni noaŋgitnöŋga dop kölmakö mötmörialmö, gi mönö nahöŋgöreŋ asagwalim amöt ki mewöŋanök noaŋgitmamgö mötzan. Mi qahö dop kölja. “Mewö jiiga Reizölnöŋ kewö jiyök: “Ölöp! Nahöŋgahöreŋ amöt mi niŋgiman ewö, mönö ölöp Jeikobpuk suŋgem ki ahömahot.”

¹⁶ Mewö jiiga Jeikobnöŋ mare miangöreŋ nup mosöta kaiga Leanöŋ anda miwikŋaim waŋgiba kewö jiyök: “Nöŋön nahöŋgöreŋ asagwalim amöt mianön lök göhö söŋgörügi mezal. Miangöra mönö nömbuk ahöbit. “Mewö jiiga Jeikobnöŋ suŋgemŋi miangöreŋ yambuk ahöyohot.

¹⁷ Yambuk ahöyohotka Anutunöŋ Leagöreŋ keu köulukŋi möriga gölöm ala Jeikobkö nahönŋi 5:ŋi meyök. ¹⁸ Mi memba keu kewö jiyök: “Nöŋön welen ambini mi apni waŋgialaŋgöra Anutunöŋ miangö töwaŋi ki niŋgiza. “Mewö jiba miangö dop qetƙi Isakar (töwa) qerök. ¹⁹ Miangö andöŋe Leanöŋ kunbuk gölöm ala Jeikobkö nahönŋi 6:ŋi meyök. ²⁰ Mi memba keu kewö jiyök: “Anutunöŋ

---

* **30:14:** Ambi yeŋön asagwalim amöt memba amqeba gölöm albingö akeri, mewö möt nariget.

kalem qetpuk ninggiza. Apni Jeikobkö nahönurupni 6 mealangöra yañön mönö pöndañ nömbuk mala qetbuña ninggiba malma. “Mewö jiba miangö dop morö qetni Zebulun qerök. (Zebulun qetbuña) ²¹ Nalö tosatni teköiga Leanöñ morö börat memba qetni Daina qerök.

²² Anutunöñ dumñe Reizöl mewöyök mötmörim wañgiba keu köulukni möta gölöm almangö bauköm wañgiyök. ²³ Bauköm wañgiiga gölöm ala morö nahön kun memba keu kewö jiyök: “Anutunöñ gamuni meköza.”

²⁴ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Kembunöñ mönö nahöni kun toroqeba ninggima. “Mewö jiba miangö dop morö qetni Josef (Toroqeba ninggima.) qerök. Mewö.

Jeikobkö lama kambuñan sehiyök.

²⁵ Reizölnöñ nahönñi Josef meiga miangö andöñe Jeikobnöñ Labangöra kewö jiyök: “Ni nani miri gölmene anmangö mötzal. Miangöra ölop melaim niñginöñga lilingöba anmam. ²⁶ Anöm moröurupni kiengöra aka göhö welengi qeba malali, mönö i niñginöñga mohotñe köna anbin. Nöñön nup gwötpuk ketani memba malali, mi nangak ölop mötzan.”

²⁷ Mewö jiiga Labanöñ kewö jiyök: “Gi möt ölowak ninggizan ewö, mönö ölop ki malman. Kembunöñ göhöra aka ni kötuetköm ninggiba malöhi, nöñön unju qebiga keu mewö asuhui mötzal.”

²⁸ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Möno nupkahö töwanangö jañgöñi jinöñga söñgöroni mi ölop gihimam.” ²⁹ Mewö jiiga Jeikobnöñ kewö jiyök: “Nöñön göhö welengi denöwö qeba mala

göhö mirigö sömbup kambuñi kambuñi galöm köl engibiga qarigeri, mi nangak ölop mötzan. ³⁰ Mutuk ni ki qahö kabiga mianğoreñ sömbup yuaigi gwötpuk qahö ahöm gihiyökmö, mianñon mönö ni kabiga nalö mianğoreñ sehiba jesöngö akze. Ni denike denike anda kayali, mianğoreñ Kembunöñ kötuetköm ghiiga malnöñ. Mewö malnöñmö, ni mönö wani nalönöñ ölop nani könagesöurupni nanğöm engimamğöra aka nup yuai könahiba membilenak?”

³¹ Mewö jiiga Labanöñ kewö qesiyök: “Ni mönö wania gihibilenak?” Mewö qesiiga Jeikobnöñ melenđa kewö jiyök: “Yuai kun kude niñgimanmö, yuai mohot ki nöngöra akñan ewö, ni ölop toroqeba göhöreñ lama kambuñi kambuñi mi köyan köla jegalöm ak engiba malmam. ³² Ni ölop göhöreñ lama aka meme kambugi pakpak mi merak engek kewötmam. Mi kewöta lama moröñi baröm pakpak aka meme (noniñ) dömñi tiktokñinambuk aka kulemñini diriweñ, soño me korombongi mi pakpak mendenđa nanñini tokom engiman. Mienñon ölop nup memba malalanğö töwani akñe. ³³ Könangep nupnanğö töwani, lama aka meme mi engek kewötmamğöra kabanak, nalö mianğoreñ uruni diñdiñanğö könani mi amqeba kewö miwikñaiman: Meme (noniñ) tiktokñini qahö aka diriweñ, soño me korombongi qahö mi pakpak aka lama baröm qahö pakpak nöngö kambunöñ kinmei, mi nöñon yonğoro meal, mewö möt kutuman.”

³⁴ Mewö jiiga Labanöñ kewö melenñök: “Ni ölop urumohot akzal. Keu jizan ewö köna mi ahöma.” ³⁵ Mewö melenđa silim mianğoreñök La-

banöŋ meme (noniŋ) aziŋi kulemŋini jinjalalan aka diriweŋ soŋo me korombonŋi aka meme ambini pakpak kulemŋini tiktokŋinambuk aka diriweŋ soŋo me korombonŋi me sile jupŋine yuai tuatŋi taröhi, mi pakpak aka lama moröŋi baröm pakpak mi kewöta meköm enŋiba nanŋi nahönurupŋi yeŋgö böröŋine al enŋiyök. ³⁶ Labanöŋ mi al enŋiba yembuk Jeikobköreŋ lama aka meme kambu mi enŋuanŋita silim karöbut anangö dop anda mianŋöreŋ malget. Köröwen mewö malgetka Jeikobnöŋ toroqeba Labangöreŋ lama aka meme kambuŋi kambuŋi mi galöm köl enŋiba malök.

³⁷ Mewö mala sau, kömin aka kuŋgam ip mienŋö böröŋini gwölögwölö kutuba memba silenini jölanjölan (jöraŋjöraŋ) köndölatiiga sutŋe sutŋe tuariiga jinjalalan ahök. †

³⁸ Mewö aiga ip böröŋini köndököndölatiŋi mi memba sömbup yeŋgö o joutŋini pakpak mianŋöreŋ aliga o nemingöra kagetka wösöŋineyök ahöyök. Mewö ahöiga lama aka meme kambu yeŋön aziŋan enŋualöŋmegö sihim könöŋi möta o nemingöra kaba miwikŋaiba eket.

³⁹ Mewö eka meme aziŋi yeŋön ip böröŋi mienŋö kösutŋine ambini enŋualöŋget. Mewö enŋualöŋgetka gölöm ala malgeraŋgöra moröurupŋini jinjalalan, tiktokŋinambuk aka diriweŋ, soŋo me korombonŋi mi enŋömemba malget.

⁴⁰ Mewö malgetka Jeikobnöŋ lama aka meme

---

† **30:37:** Ip böröŋi mi selgöra qahö alök. Mewöyök tiripqözölqözöl me jinan akŋamgöra qahö. Anutunöŋ yauerŋ aka suŋa jinan akingöra qahö jiyökmö, Jeikobkö uruŋan diŋgiiga tem köla malöhaŋgöra töhötmöriamgö könaŋi mewö kusum wanŋiyök.

(noniŋ) moröŋi mewöŋi mi kewöta menden enġiba nanġök nanġök kambu köl enġiyökmö, sömbup ketani mi areŋgöm enġiiga jeŋini Labangöreŋ sömbup baröm aka kimbiŋini tiktokŋinambuk yeŋgöreŋ göröken uba kinget. Mewö aka nanŋaŋgöra lama aka meme (noniŋ) kambuŋi kambuŋi meköba miwikŋaim enġiyök. Mi miwikŋaiba jöhöm enġiiga Labangö lama kambunöŋ qahö anda toroqem enġiget.

⁴¹ Sömbup ambiŋi köhöikŋi yeŋön aziŋan enġualöŋmegö sihim könöpŋi mötketka Jeikobnöŋ nalö dop miangöreŋ ip böröŋi mi o joutnöŋ alök. Miangöra sömbup aziŋi yeŋön kaba mi wösöŋine miwikŋaiba eka kösutŋe miangöreŋ ambiŋi mi enġualöŋda malget.

⁴² Mewö malgetmö, sömbup ambiŋan ösumŋini eretŋi aket ewö, yaŋön ip böröŋi mi yeŋö wösöŋine qahö ala malök. Mewö aka maliga sömbup ösumŋini eretŋi mienöŋ Labangöreŋ kambunöŋ toroqegetka ösumŋini köhöikŋi yeŋön Jeikobkö kambunöŋ anda toroqeget. ⁴³ Jeikobnöŋ mewö aka kindiŋbirik azi qetbuŋaŋambuk aka töhötmöriam miwikŋaiyök. Lama aka meme kambu gwötpuk buŋa qem aŋguba welenqeŋe ambazip enġuaŋgiriga kamel aka doŋki kambuŋi kambuŋi asuhum sehigetka toŋini ahök. Mewö.

31

Jeikobnöŋ Laban mosöta ölöŋ köla anök.

¹ Labangö nahönurupŋan keu kewö jigetka Jeikobkö kezapŋe geiga mörök: “Iwiniŋan yuai buŋa qeba malöhi, Jeikobnöŋ mi pakpak kalöpköba könjörata aŋgön kölöc. Iwiniŋaŋgö sukiŋapŋi

galöm köla miangörenök inapni pakpak mi nanjangöra miwiknjaiba kindinbirik akza.”² Keu mi mörök aka yöwöjangö jemesoholni eka kewö möt asariyök: “Labanöŋ mutuk ala ölöpni ak niŋgiba mala korökmö, mewö qahö toroqeba aka malja.”

³ Mewö möt asariiga Kembunöŋ Jeikob kewö jii mörök: “Göŋön mönö lilingöba iwiasaurupki yeŋgö gölmenöŋ anda tinitosolomurupki yembuk malman. Anda malnöŋga nöŋön göbuk kinda malmam.”

⁴ Jeikobnöŋ keu mi möta Reizöl aka Lea yetköra keu ali aniga gölme köröŋe lama kambuŋi kambuŋi galöm köl enġiyöhi, miangören kayohot.⁵ Kayohotka kewö jii mörohot: “Nöŋön iwiŋirangö jemesoholni eka kewö möt asarizal: Yaŋön mutuk ala ölöpni ak niŋgiba mala korökmö, mewö kunbuk qahö aka malja. Iwinangö Anutuŋan mönö töndup nömbuk kinda mala korök.”⁶ Ni ösumni pakpak qezaköba miangö dop iwiŋiri welen qem waŋgiba mala koral, iŋiri mi ölop mötzahot.

⁷ “Mewö malalmö, yaŋön isimkakalek qakŋe ak niŋgiba mala nupnangö töwaŋi mi sömaŋi 10:gö dop utekutek ala malök. Mewö ak niŋgiba malökmö, Kembunöŋ angön köl waŋgiiga geŋmororoŋ kun qahö ak niŋgiiga malal.”⁸ Nalö kunöŋ kewö jiyök, ‘Lama aka meme (noniŋ) tiktokŋinambuk asuhumei, mi mönö göhö nup töwagi akŋe.’ Mewö jiiga sömbup kambu jömukŋi yeŋön moröŋini tiktokŋinambuk enġömeget. Nalö kunöŋ kewö jiyök, ‘Lama aka meme (noniŋ) jinjalalaŋ asuhumei, mi mönö göhö nup töwagi akŋe.’ Mewö jiiga sömbup kambu jömukŋi yeŋön

moröñini jinjalalañ engömeget. ⁹ Anutunöñ mewö aiga asuhuiga iwinirañgö kambuñeyök sömbup könjörata enguañgita niñgiiga sehiyök.

¹⁰ “Sömbup aziñan ambiñi engualöñda malgeri, nalö kun mianğöreñ gaun kunöñ jeni uba wahöta ekiga meme (noniñ) aziñan ambiñi engualöñda kingeri, yeñgö sileñini mi jinjalalañ, tiktokñinambuk aka diriweñ, soño me korombonçi pakpak aket.

¹¹ Nöñön gaun ekiga mianğöreñ Anutugö garata kunñan nöñgöra ‘Jeikob!’ qerök. Mewö qeriga ‘Ki kinjal,’ jiba melenjal. ¹² Melenjiga kewö toroqeba jiyök: ‘Labanöñ yuai pakpak ak gihimakzawi, nöñön mi eka mötzal. Mianğöra ölop jegi uba wahöta eknöñ: Meme (noniñ) aziñi pakpak ambiñi engualöñda kinjei, yeñgö sileñinan jinjalalañ, tiktokñinambuk aka diriweñ, soño me korombonçi akza. ¹³ *Nöñön Betel mianğöreñ asuhum gihibiga köt dangunu kun kuñguba miriba nöñgöra keu jöhöba jöjöpañ keunöñ jim köhöinöñ. Nöñön Anutu mi aka göhöra keu kewö jizal: ‘Gi mönö dölki wahöta kantri ki mosöta nangi ahuahü gölmege kunbuk liliñgöba anman.’ ”

¹⁴ Jeikobnöñ keuñi mewö jiiga Reizöl aka Lea yetkөн kewö melenj wañgiba jiyohot: “Iwinirañgö mire börösamotkö bahöñi kun mi neñgöreñ qahö toroqeba tatza. ¹⁵ Yañön azi netkiiga söñgöroniran kaiga mi nanñañgörök memba gil teköyök. Mianğöra niri mönö kian tandök ak netkiiga mala korit. ¹⁶ Mianğöra Anutunöñ iwinirañgö kambuñeyök sukinap öroyuai könjörata wañgiri sehiyöhi, mi pakpak mönö ölna nanine aka

---

* **31:13:** Jen 28.18-22

nahönböraturupnini neŋgö buŋaya akza. Miangöra Anutunöŋ jim kutum gihiyöhi, göŋön mönö mi pakpak tem köla wuatangöman.”

¹⁷ Mewö jiyohotka wahöta mem mözözöm aka anöm-moröurupŋi kököbihim eŋgiiga kamel qakŋine öŋgöget.

¹⁸ Mirigö sömbup kambuŋi pakpak közöl eŋgiiga mutuk anget. Sukinap yuaiŋi (merömbuŋi) pakpak Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöŋ mala miwikŋaim sehiyöhi, mi körekbörek kölolohoba iwiŋi Aisaköreŋ anbingöra Keinan gölmenöŋ göröken anget. ¹⁹ Nalö miangöreŋ Labanöŋ lama juŋŋini mitimamgö aniga Reizölnöŋ iwiŋangöreŋ miri domlopion morörökŋi yongorö meyök. ²⁰ Yongorö meiga Jeikobnöŋ toroqeba yöwöŋi Aram azi Laban i kewö tilipköm wangiyök: Anbingö keuŋi mi qahö jii mörökmö, mönö ölöŋ mosöta anget. ²¹ Mewö ölöŋ angetka kamel yeŋön öroyuaiŋi pakpak mem bisiget. Anda Yufreitis o kutuba Gilead gölme kundunambuk miangöreŋ göröken anget. Mewö.

Labanöŋ Jeikob wuatangöba anök.

²² Angetmö, silim karöbut aiga miangöreŋ keu kewö jigetka Labanöŋ mörök, “Jeikobnöŋ mönö tököba ölöŋ köla anök.” ²³ Mi möta wahöta tinitosolom aziurupŋi eŋgömemba wehön 7:gö dop eŋguatangöba anda mala Gilead gölme kundunambuk miangöreŋ miwikŋaiba eŋgömeget. ²⁴ Eŋgömemba suŋgem miangöreŋök Anutunöŋ Aram azi Labangöra gaunöŋ asuhuba keu kewö jii mörök: “Göŋön Jeikobköra kötümötuet me qesuak keu kun jibanbuköra mönö möt kutuba

galöm mem anġuman.” ²⁵ Enġömegetka Jeikobnön opo seri koumņi Gilead gölme kundunambuknön möröreņġöba kuņguiga Laban aka aziurupņi yeņön mewöyök opo seri koumņini miangöreņ kuņguba ahöget.

²⁶ Ahöba wahöta qingņi Jeikobkoreņ anda kewö jii mörök: “Gi mönö wani kimbial ak niņginöņe? Gi tilipköm niņgizan. Kerök yeņön yarö gila ambi yonġorö örömakzei, mönö miangö tandök nöņġö böratyahötņi ölöņ etkuangita kanöņ. ²⁷ Gi wuanöņġöra isimkakalek ak niņgiba ösumok ölöņ köla nömosöta kanöņ? Gi mönö wuanöņġöra keu kun qahö jinöņ mötpi laņ kanöņ? Mi mötpileņak ewö, nöņön ölöp liņet gwawet albi kömam köla gita kulele qegetka sösoņgai qakņe gumbulbi könanöņ kabeak.

²⁸ “Mi mötpileņak ewö, mönö ölöp isiurupņi aka böratyahötņi numbuņini yöhötim namba yaizökökņini jibileņak. Gi mönö uruqahö kimbial aknöņ. ²⁹ Nöņön kukösumnambuk kaba ölöp ayuhum gihibileņakmö, suņgem ahöbiga iwigahö Anutuņan keu kewö jii mötzal: ‘Göņön Jeikobköra kötumötuet me qesuak keu kun jibanbuköra mönö möt kutuba galöm mem anġuman.’ ³⁰ Miangöra muat, nangi iwigahö miri gölmeņe lilingömangö urusihingı ketanı möta malagun lök mosöta könanöņ kaba maljan. Miangöra ölöp anmanmö, nöņġö domlopionurupņi mi mönö wuanöņġöra yonġorö memba kanöņ?”

³¹ Labanöņ mewö jiiga Jeikobnön kewö melen waņgiyök: “Göņön böratyahötki yarö ösum qakņe noaņgitpanbukö mötmöriba keņġötņi möta ölöņ köla kain. ³² Kainmö, kunņan domlopionurupki meiga

miwikñaimani, i ölop qenönga kömuma. Öroyuai pakpak memba maljali, mi ölop tinitosolomurupniri yengö jeñine ek kewöta kinda göhöreñ yuaigi kun miwikñaiba eka mi ölop meman. “Jeikobnön mewö jiyökmö, anömñi Reizölnön domlopion mi yongorö meyöhi, apñan mi qahö möröhañgöra mi tönpin jiyök.

³³ Mewö jiiga qinñi Jeikobkö opo seri kounje öngöba qezanda jaruba Leagö opo seri kounje öngöba toroqeba welen ambiyahöt mietkö opo seri kounjire öngöba qezanda jaruba yuai kun qahö miwikñaiyök. Leagö kounji mosöta miangö andöñe Reizölgö kounnön öngöyök. ³⁴ Öngöyökmö, Reizölnön domlopionurup mi memba gösönön löngöta kamel qakñe tatatkö dum uruñe ala qakñe öngöba qelanjim engiba tarök. Mewö tariga iwiñan opo kounjañgö uruñi körek qezanökmö, mi qahö miwikñaiyök. ³⁵ Reizölnön iwiñi kewö jii mörök: “Ketañamni, ni köiñnön nehiga tatzalañgöra aka göhö jemesoholge ölop qahö wahötmam. Miangöra uruönön kude möt niñgiman. “Mewö jiiga miriñgö domlopionurupñi miengöra jaruyökmö, mi qahö miwikñaiyök.

³⁶ Qahö miwikñaiiga kinda Jeikobnön irimñi sehiliiga tembula Laban kewö jim wañgiba qesim wañgiyök: “Nöñön wani könaya ak siñgial? Mönö wani silik bölöñi ak gihialañgöra kahasililñnön böröjan suhum niñgizan? ³⁷ Nöngö sukinapni pakpak qezan teköbagun mönö wanat yuaia kun miwikñainönga nangi mirigahö buñaya akawak? Mi ölop memba yuhu kaba tinitosolomurupniri yengö jeñine alnön eketka sutnire keu lömböt

ahöiga mi kewöta jim teköba mindingöm netkime.

³⁸ “Nöñön göbuk lök yambu 20 mala koral. Nalö mianjö uruñe nupki membiga göhöreñ lama aka meme (noniñ) yeñön morö membingö pömsöm qahö qegetmö, ölöpñanök ahumsehip aka malget. Mewöyök lama aziñi kun göhö sömbup kambunöhök qahö qem Neal. ³⁹ Nalö tosatñe sömbup kalñan lama qeba yöhöqöhötiyöhi, mi qahö memba kaba gihiba malalmö, mianjö kitipñi mi nani kambunöhök memba salupñe ala malal. Lamagi sunjemñe me asakñe yonçorö memba malbeahi, mi töndup mianjö salupñi almamgö jimkutukutu alnönça mi wuatangöba malal.

⁴⁰ “Silimnönç miri könöpñan nohotiriiga sunjemnönç amötñan nuñguiga sançenñi möta malal. Nalö gwötpuk gaun guli mem niñgiiga malal. ⁴¹ Yambu 20:gö dop mewö göhö mire mala kotpi teköza. Yambu 14 mi böratyahötki etkömemamgöra welen qem gihiba malal. Mianjö andöñe yambu 6 mi lama bulmakau miwikñaimamgöra göhöreñ nup memba malal. Mewö malalmö, göñön nup memegö töwani mi sömañi 10:gö dop utekutek ala malnönç.

⁴² “Asani Abrahamgö Anutuñi iwini Aisaknönç waikñi memba möpöseimakzawi, yañön andöne awörök qahö aka kötöngöm niñgibawak ewö, göñön mönö börobörak melaim niñginönça köna anbileñak. Mewö ak niñgibanakmö, Anutunönç nöñgöreñ sihimbölo kahasililiñ möriça nup böronan sileqeçe aka memba malali, mi eka merak sunjem nöñgö keuni kewöta jim teköiga mötzan. “Mewö.

Jeikob aka Laban yetkön jöhöjöhö ahot.

⁴³ Jeikobnön mewö jiiga Labanön kewö melenj wanjiyök: “Ambi yahöt ki mönö nongö bōratyahötna. Yetkö nahönbōraturupñiri mi nongöreña. Lama bulmakau kambuñi kambuñi ki mi nongöreña. Yuai pakpak ki ekzani, mi körek nongö buñayök akza. Mewömö, muat nönön merak bōratyahötni ki aka nahönbōraturupñiri enjömeyohori, yeñön anmegö keuñini jigetka mi qeapkömamgö lömbörizal. ⁴⁴ Miangöra ölop kaba gou köl anguba sutnire jöhöjöhö akit. Mi qendenbitpuköra mötmörim netkiba dangunu ewö sutnire ahöma.”

⁴⁵ Mewö jiiga Jeikobnön köt kun memba kuñguiga timbetuat ewö dangunu jaböñiri aka kinök. ⁴⁶ Mianön kiniga Jeikobnön tinitosolomurupñi yeñgöra köt memba tokomegöra jiyök. Mewö jiiga köt memba qaknön qaknön ala tokoget öngöiga miangö kösutje nene lömbuan ohoba neget. ⁴⁷ Labanön köt kambu miangö qetñi Jegar Sahaduta qeri Jeikobnön qetñi Galed qerök. *

⁴⁸ Mewö qerohotka yöwöñan qingñi Jeikob kewö jii mörök: “Köt kambu ki mönö merak netkö sutnire dangununira ahöma. “Miangöra Jeikobnön miangö qetñi Galed qerök. ⁴⁹ Labanön keu toroqeba kewö jiyök: “Kembunön mönö denja malbiri, nalö miangöreñ sutnire jeñan netkek tiba galöm mem netkiba malma. “Miangö dop gölme miangö

---

* **31:47:** Dangunu köt kambu mi Hibru keunöñ Galed aka Arameik keunöñ Jegar Sahaduta.

qetnji kun Mizpa qerök. (Mizpa Galöm meme miri köröpñi.)

⁵⁰ Labanöñ keu mi toroqeba kewö jiyök: “Göñön börtayahötñi öröm ureim ak etkiman me toroqeba kakasun ambi tosatñi engömeman ewö, mönö keu ki möta malman: Gölme azi kunñan kösutnire qahö mala netkehiga Anutunöñ mönö töndup ölop netkeka sutnire jöhöjöhö ahözawañgö keunji mi nañgöba jiba malma.”

⁵¹ Mewö jiba kunbuk toroqeba kewö jiyök: “Qinçini mötnöñ, köt kambu ki aka mötök ki kuñguzali, mietkön mönö netkö sutnire dangunu ewö tat öñgömahot. ⁵² Köt kambu ki mönö dangununira aka tat öñgöma aka mötök ki mi mewöyök dangununira aka tat öñgöma. Mi-etkön jöhöjöhönirawañgöra kewö mötmörim netkiba tat öñgömahot: Nöñön mem bölim gihimangö möta köt kambu ki qahö oñgita göhöreñ kamam. Göñön mewöñanök mem bölim niñgimangöra möta köt kambu aka mötök ki qahö etkoñgita nöñgöreñ kaman. ⁵³ Abraham, Nahor aka yetkö iwiñiri yeñgö bemñini Anutu yañön mönö keu sutnire asuhuiga mi kewöta jim teköm netkima. “Labanöñ mewö jiiga Jeikobnöñ keu mi jöhöba Anutugö qetnje jöjopañ keunöñ jim köhöiyök. Iwiñi Aisaknöñ Anutu miançgö waikñi memba möpöseiba malök.

⁵⁴ Jeikobnöñ mewö aka gölme kundunje sömbup qeba miançön jöwöwöl ohoba tinitosolomurupñi öröm ençiiga lömbuañnöñ kaget. Kaba nene memba sunçem liñet unduba kundunje miançöreñ ahöget. ⁵⁵ Ahögetka miri asariiga Labanöñ söñanök wahöta isiurupñi aka börtayahötñi numbuñini yöhötim

nemba kötuetköm enġiba yaizözköknini jiyök. Mi jiba enġömosöta lilingöba miriġe anök. Mewö.

32

Jeikobnöŋ Isobuk aitonġöbitkö jörömqöröm ahök.

¹ Yöwöŋan aniga Jeikobnöŋ mewöyök könanöŋ aniga Anutugö garataurupŋi tosatŋan miwikŋaim waŋġiget. ² Miwikŋaim waŋġigetka enġeka kewö jiyök: “I Anutugöreŋ yarö kambuya akze. “Miaŋgö dop gölme miaŋgö qetŋi Mahanaim (yarö kambu yahöt) qerök.

³ Jeikobnöŋ könanöŋ anda mala kolek aziurupŋi tosatŋi mutuk melaim enġii Edom kantrigö gölme qetŋi Seir miaŋgöreŋ datŋi Iso ekingöra anget. ⁴ Melaim enġiba kewö jim kutum enġiyök: “Inini mönö anda dat kembuni Iso kewö jigetka mötma: ‘Ketaŋamni mötnöŋ, ni welen azigi Jeikob. Ni ehoniri Labanbuk mala kota mal teköba nalö kewöŋe i mosöta kazal. ⁵ Miaŋgöreŋ mala bulmakau, doŋki, lama, meme (noniŋ) kambuŋi kambuŋi aka welenqeŋe ambazip miwikŋaiba enġömemba könanöŋ kazal. O azi kembuni, nöŋön göhö jege ak-kömukömu miwikŋaimangöra möta keu buzupni ki mutuk albi göhöreŋ kaza.’ ”

⁶ Mewö jim kutum enġiiga anda lilingöba kaba kewö jigetka mörök: “Nini datki Isogöreŋ anin. Yaŋön mönö aziurupŋi 400 enġömemba könanöŋ kaba göbuk aitonġöbingö jöjöröba malje.” ⁷ Mewö jigetka möta awöwöliba köŋjiliŋ ketani mörök. Mewö möta kinda könagesöurupŋi yambuk kageri, mi aka lama meme kambuŋi kambuŋi, bulmakau kambuŋi kambuŋi aka kamelurupŋi mi menden

enjiiga kambu yahöt aket. ⁸ Kewö mötmöriba mewö ahök: “Isonöŋ kaba yarö gila kambu kun enjum ayuhuma ewö, kambu kun yeŋön mönö ölöp ölöŋ köla anbeak.”

⁹ Mewö mötmöriba kewö jiba köuluköyök: “O Anutu, asani Abrahamgö aka iwini Aisakö bemñiri, göŋön ölöp möt niŋgiman. Kembu, gi nangok keu kewö jinöŋ möral: ‘Gi mönö wahöta nangi gölmenöŋ lilingöba nangi tinitosolomurupki yeŋgöreŋ anman. Endu anöŋga nöŋön töhötmöriam gihibiga malman.’ Mewö jinöŋ möral. ¹⁰ Mönöwök nani öröpnanök memba Jordan o töwatŋi ki kutuba analmö, ölöp ahum sehiba merak lilingöba kambu yahöt aka ki kazal. Ni welen azigi etqeŋeŋi aka malalmö, göŋön töndup keugi pöndaŋ wuatangöba ak-kömükömugi pakpak kondel niŋgiba malnöŋ. Ni eretŋi aka urukalemgi mi buŋa qem aŋgumamaŋgö dop qahö aka malal.

¹¹ “Datni Isonöŋ könanöŋ kaba nani, nam aka moröurupnini nini neŋguba ayuhum neŋgibapuköra nöŋön keŋgötni mötzal. Miangöra göŋön mönö bauköm neŋgiba yangö böröŋeyök meköm neŋgiman. ¹² *Gi nangok keu kewö jinöŋga möral: ‘Nöŋön töhötmöriam gihiba gwölönarökurupki ahumsehip eŋgibiga qötöŋinan qariba köwetkö sakösiŋi ahözawaŋgö dop akŋa. Mi gwötpuk ketanŋi ahömawaŋgöra aka oyoŋoyoŋgö dop qahö. Keu mi ölna.’”

¹³ Mewö köuluköba suŋgemŋi mi gölme miangöreŋ ahöyök. Ahöbagun sömbup kambuŋi kambuŋi miengöreŋök datŋi Iso kalem

---

* **32:12:** Jen 22.17

wanjımamgöra sömbup kewö kewöt menden enjiba nanjinök al enjiyök: ¹⁴ Meme (nonin) ambinji 200, azinji 20, lama ambinji 200, azinji 20, ¹⁵ kamel 30 moröurupnini juzunöŋ, bulmakau ambinji 40, azinji 10, donki ambinji 20, azinji 10.

¹⁶ Kambu mewö mewö kewöt menden da kambu nanjök nanjök mi welenqequeurupni yengö böröŋine al enjiba kewö jii mötket: “Inini ölop mutuk anda sömbup kambunji kambunji kienjö sutnine tirin kutuba enguanğita awatan anme.”

¹⁷ Mewö jiba kambu mutukni anmeanjö galömnji kewö jim kutum wanjiyök: “Könanöŋ angetka datni Isonöŋ miwiknaim enjiba kewö qesim gihima: ‘Gi dagö welenqeçe azia akzan? Gi denike anmam jiba kazan? Sömbup wösöge anjei, mi dagöreŋa?’ ¹⁸ Mewö qesim gihiiga kewö jiman: ‘Mi welen azigi Jeikobköreŋa. Mi ketaŋamni Iso kalem wanjımamgöra al enjii kaze. Nanjak mönö andöŋine könanöŋ kaza.’ ”

¹⁹ Mewö jim kutum wanjiba sömbup kambu 2:ŋi, kambu 3:ŋi aka sömbup kambu tosatni pakpak yengö galömnini andöŋine kageri, i mewöyök jim kutum enjiiga kewö mötket: “Inini datni Iso miwiknaime, mönö keu tandökni miyök jigetka mötma.” ²⁰ Mewö jim kutum enjiba kewö mötmöriyök: “Nöŋön esapköba urunji memba eta ala kalem wanjımamgöra sömbup kambunji kambunji melaim enjibi mutuk anme. Datnan mi engeka urunji bönjöŋ köliga amöribawak. Urunji amöriiga ölop nanak yangö jemesoholne ösöŋ angotpi sinğisöndokni mosöta ala ak ningibawak. “Mewö mötmöriba toroqeba kewö jiget mötmapkö

jiyök: “Göhö welen azigi Jeikobnöh mönö andönine ösöh kaza.”

²¹ Mewö jiba kalemñi al engii mutuk könanöh angetmö, nanñak sunjem mi opo koumnöh tammam jiba miangören tarök. Mewö.

Jeikobnöh Suep garatabuk aum-möriyohot.

²² Sunjem miangören Jeikobnöh wahöta anömyahötñi, welen ambiyahötñi aka morönahönurupñi 11 mi enguanñiriga anda Jabok o sakñi qöleqöleleñi kutubingö aket. ²³ Enguanñiri o kutuba anda sukinap yuaini pakpak bunñi ahöyöhi, mi mewöyök memba an teköget.

²⁴ An tekögetmö, Jeikobnöh nanñök o likepñe miangören kunbuk tarök. Nanñök tariga azi kunñan kaiga yambuk sunjem aum-möriba malohotka miri gianiyök.* ²⁵ Azi mianñon luhut al wanñimamgö osiba eka miangöra Jeikob mi ikinñe qeyök. Qeiga mohotñe aum-möriba malohotka miangören Jeikobkö ikin sihitñan sulök. ²⁶ Sihitñan suliga azi mianñon kewö jiyök: “Miri gianñimamgö akzawanñöra mönö ölop nömosötnönga anmam. “Mewö jiyökmö, Jeikobnöh kewö melen wanñiyök: “Ni qahö kötuetköm niñgiman ewö, nöñon mönö gi qahö gömosötpi anman.”

²⁷ Mewö melen wanñiiga “Gi qetki niñi?” jiba qesim wanñiiga “Jeikob,” jiyök.

²⁸ Mewö jiiga keu kewö jiyök: “Gi Anutu aka ambazip yembuk aum-möriba mala luhut al enginöh. Miangöra göhö qetki mönö kunbuk Jeikob

---

* **32:24:** Hos 12.3-4

qahöpmö, Israel qetme. “(Israel Anutubuk aum-möriyök.)”*

²⁹ Mewö jiiga kewö jiyök: “Gi ölop qetki qetnonga mötmam. “Mewö jiyökmö, garatanöŋ mianjön kewö melen wanjiyök: “Gi denöwögöra nöngö qetnangöra qesizan?” Mewö melen wanjiba mianjören kinda kötuetköm wanjiyök.*

³⁰ Kötuetköm wanjiiga Jeikobnöŋ kewö jiyök: “Ni Anutubuk mesohol köl anjuba jeŋi törörök ekzalmö, töndup nehoriiiga jebuk maljal. “Mewö jiba mianjöra gölme mianjögö qetŋi Penuel qerök. (Penuel Anutugö jemesoholŋi) ³¹ Wehön jeŋan lök koriga Jeikobnöŋ Penuel gölme mi mosöta onjita kaba ikinŋi sulöhanjöra aka timkorik anök. ³² Azi mianjön Jeikobkö ikin sihit toroqeqeŋjögö ginimuramŋe (bidororo) qeyöhanjöra aka Israel könagesö yeŋön nalö kewöŋe mewöyök sömbup namba mianjören ikin sihit toroqeqeŋjögö ginimuramŋi mi tököba qahö nemakze. Mewö.

33

Jeikobnöŋ Isobuk aitonjögöyohot.

¹ Jeikobnöŋ jeŋi uba wahöta Isonöŋ aziurupŋi 400 yembuk mohotŋe könanöŋ kageri, mi engehök. Mianjöra nahönböraturupŋi mendenj engiba Lea, Reizöl aka welen ambiyahötŋi yeŋgö böröŋine al enjiyök.

² Mewö al engiba kewö arengöm enjiyök: Welen ambiyahötŋi yetkön nahönböraturupŋiri enjuaŋgita mutuk anget. Yeŋgö andöŋine Leanöŋ

* **32:28:** Jen 35.10   * **32:29:** Kemb 13.17-18

nahönböraturupñi yembuk angetka Reizöl aka nahönñi Josef yetkön qöndökñi anohot.

³ Saiwanñi mewö arengöm engiba nanñak yeñgö wösöñine mutuk anda simin köla gölmenöñ bamgöba wahoriga indimñi 7 aiga anda datñangö jemesoholñe angorök. ⁴ Angorökmö, Isonöñ munñi ekñangöra ösumñan kiñkiñgöba kaba suhumgöm wañgiba böröñan imbiñe gili geiga numbunñi yöhötüm neiga urusahöt auyohot. ⁵ Isonöñ jeñi uba wahöta Jeikobkö anöm-moröurupñi engeka munñi qesim wañgiyök: “Ki denike yeñön göbuk kaze?” Qesim wañgiiga kewö melenñök: “Anutunöñ kalem möriamñi qakñe nahönbörat ki welen azigi ni niñgiyök.”

⁶ Mewö melenñiga welen ambiyahötñi yetkön nahönböraturupñiri yembuk dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöget. ⁷ Miangö andöñe Lea aka nahönböraturupñi yeñön mewöñanök dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöget. Teteköñe Josef aka Reizöl yetkön dowe kañgota simin köla gölmenöñ bamgöyohot.

⁸ Mewö aketka Isonöñ kewö qesim wañgiyök: “Azi aka sömbup kambu pakpak könanöñ mi-wikñaim engizali, mi könañi denöwögöra melaim enginöñga kaze?” Mewö qesim wañgiiga kewö jiyök: “O azi kembuni, nöñön mi göhö jege ak-kömükömu miwikñaimangöra aka melaim engial.”

⁹ Mewö jiyökmö, Isonöñ keu kewö jiyök: “O muni, mi nöñgören gwötpuk lök dopne ahöze. Miangöra mi ölop toroqeba nangi buñaya aka ahöma.”

¹⁰ Mewö jiiga Jeikobnöñ kewö jiyök: “Mewö qahö. Göñön neksihim aka ala ölopñi ak

niŋginöŋga göhö jemesoholgi ekiga Anutugö jemesoholŋi ewö akza. Mianğöra nöŋön göhö jege ak-kömukömu miwikŋaizal ewö, mönö kalemni ki ölop buŋa qem aŋguman. ¹¹ Anutunöŋ kalem möriam kondel niŋgiiga mala kotpiga yuai pakpak osimakzali, mi pakpak ölop ahöm niŋgiza. Mewögöra uruölöwak kalemni memba kageri, mi ölop meman. “Mewö jiba kapaŋ köla malöhaŋğöra Isonöŋ uruölöwak kalemŋi mi buŋa qem aŋguyök.

¹² Buŋa qem aŋguba kewö jiyök: “Mönö ölop mosöta köna anbin. Nöŋön köiputŋini akiga eŋön ölop nömbuk kagetka anbin.”

¹³ Mewö jiyökmö, Jeikobnöŋ kewö jiyök: “Azi kembuni, mötnöŋ. Nahönböraturupni yeŋön ösumŋini eretŋi akze aka lama namŋi aka bulmakau namŋi moröŋini juzu eŋgimakzei, nöŋön mi köyan köl eŋgimakzal. Mewö aiga i köna anmegöra wehön mohotkö dop könöpuk eŋguataŋgöbinak ewö, yeŋön mönö ösumŋini eriga kambu körek pakpak kömumbeak. ¹⁴ Mewögöra azi kembuni, gi ölop mutuk anöŋga welen azigi nöŋön ösöŋösöŋ andöge guataŋgöba kamam. Sömbup eŋguataŋgöbi wösöne mutuk anmei aka nahönböraturupni ösumŋinaŋgö dop ösöŋösöŋ kaba mala mala bian Seir mire ketaŋamni göhöreŋ kaŋgotpin.”

¹⁵ Mewö jiiga Isonöŋ kewö jiyök: “Mewö aiga nöŋön ölop aziurupni tosatŋi eŋgömosötpiga göbuk ösöŋ kame. “Mewö jiiga Jeikobnöŋ kewö qesiyök: “Gi mönö wuanöŋğöra mewö akanak? O azi kembuni, ni göhö jege ak-kömukömu miwikŋaibiga lök dop köl niŋgim teköza.”

16 Mewö jiiga Isonöŋ wehön miangöreŋök lilingöba anda Seir miriŋe aŋgorök. 17 Jeikobnöŋ Sukot mire anda miangöreŋ nanŋi miriŋi esiba sömbupurupŋi yeŋgöra koumŋi koumŋi qeyök. Mewögöra miri gölme miangö qetŋi Sukot (Koumkoum) qerakze. Mewö.

18 Jeikobnöŋ mewö Mesopotemia (Padan Aram) gölme mosörök. Mosöta kaba Keinan gölmegö taon qetŋi Sekem miangöreŋ ölöpŋanök ölülp kaŋgorök. Kaŋgota opo seri koumŋi taon kösutŋe gölme köröŋe möröreŋgöba kuŋguba tatket. 19 *Opo seri koumŋi gölme köröŋe kuŋguyöhi, yaŋön gölme kitipŋi mi Sekemgö iwini Hamor yaŋö nahönurupŋi yeŋgöreŋök silwö kötŋi 100 miangön bohonŋi meyök. 20 Bohonŋi memba miangöreŋ jöwöwöl alta kun memba qetŋi “El, Israelgö bem Anutuŋi,” mewö qerök. (El bem)

34

Sekem yaŋön Daina mem bölim waŋgiget.

1 Leanöŋ Jeikobkö böratŋi Daina meyöhi, yaŋön nalö kunöŋ Keinan ambi seram eŋgekŋamgöra anök. 2 Aniga gölme miangö azi kembuŋi Hamor yaŋön Hiwi könagesögö azia malök. Yaŋö nahönŋi Sekem yaŋön Daina eka miangöreŋök eksihim möta öröba mem bölim waŋgiyök. 3 Sekemnöŋ wölbötŋi Jeikobkö böratŋi Dainagöra pöröraköiga jöhöba urukalemŋan jöpaköm waŋgiba kelök keuŋan jiba tutuhum waŋgiba malök. 4 Tutuhum waŋgiba mala iwini Hamor kewö jii mörök: “Iwini,

* 33:19: Jos 24.32; Jon 4.5

gi ölop ambi seram ki nöngö anömna akñapköra keu nup meman.”

⁵ Nalö miangöreñ Jeikobkö nahönurupñi yeñön gölme köröñe anda mirigö sömbupurupñini galöm köl enjiba malgetka Sekemnönñ Daina mem böliiga iwiñi Jeikobnönñ böratñangö keu buzupñi mi mewö mörök. Mi mörökmö, mi mösamböta nahönurupñan mire kañgotmegöra keu bök mamböta tarök. ⁶ Mamböta tariga Sekemgö iwiñi Hamor yañön keu nup memangöra Jeikobköreñ kayök. ⁷ Kaba tariga Jeikobkö nahönurupñan gölme köröñeyök kañgotket. Kañgota miangöreñök yuai asuhuyöhangö kösohotñi mi kewö mötket: Sekemnönñ Jeikobkö böratñi mem böliba Israel könagesö sutñine silik gamuñambuk ahök. Silik mi kude ahakñangö dop ahök. Mi möta uruñinan kömbuhiiga wösöbirik möta urupik aket.

⁸ Urupik aketmö, Hamornönñ kewö jii mötket: “Nahöni Sekemgö uruwölbötñangö sihimñi mi enjö nemböratñinangöreñ mösölatiba tatza. Miangöra ölop jim tekögetka Dainanönñ yañgö anömñi akawak. ⁹ Ölop nembuk nemböراتurupñini utekutek aka añguin anda kaiga malbin. Mewö ölop qenaqena aka malbin. ¹⁰ Mewö aka ölop neñgö sutñine tata malme. Nini gölmenini ki mi qahö añgön kölbinmö, iñini ölop miangöreñ lañ anda kaba sihimñinangö dop gölme kitipñi kitipñi buña qem añguba miriñini memba nembuk añgumnep-qañgumnep aka malbin.”

¹¹ Mewö jiiga Sekemnönñ Dainagö iwinenurupñi yeñgöra kewö jiyök: “Nöñön enjö jeñine ak-kömukömu miwikñaimangö möta qesim enjizal.

Miangöra i me waigö qesim niŋgimei, nöŋön mi ölop engimam. ¹² Ambi bohonŋi aka kalem memba kaba engimami, miangö qötöŋi mi ölop sihimŋinangö dop memba öngöme. I me waigö qesim niŋgimei, nöŋön mi ölop engimam. Keuni kötŋi ki: Eŋön mönö jim teköba nenböratŋini niŋgigetka nöngö anömna akŋa.”

¹³ Sekemnöŋ nenŋini Daina mem böliyöhaŋgöra aka Jeikobkö nahönurupŋi yeŋön isimkakalek qakŋe Sekem aka iwiŋi Hamor melenj etkiba ¹⁴ keu kewö jigetka mötket: “Azi kungö silene Anutugö aiwesökŋi qahö yandigeri, nini nenböratnini azi mewöŋi ölop qahö waŋgibin. Mewö ahinga gamumamusumnöŋ qaknine öngöbapuk. Miangöra nini i waŋgibingö osizin. ¹⁵ Injini silik mohok-kun kewö aketka neŋön urumohot akin: Mutuk Anutugö aiwesökŋi mi aziurupŋini pakpak engö silene yandiget teköiga nini maljin ewö akŋe ewö, mönö nenböratnini ölop engibin. ¹⁶ Mewö aketka ölop embuk nenböraturupnini utekutek aka aŋuin anda kaiga malbin. Mewö ölop engö sutŋine tata könagesö kambu mohok aka malbin. ¹⁷ Mewö malbinmö, Anutugö aiwesökŋi silene yandibingö urumohot qahö akŋe ewö, nini mönö nenböratnini waŋgita kungen anbin.”

¹⁸ Keu mewö jigetka Hamor aka nahönŋi Sekem yetköŋ keu mewöŋi miangöra mörohotka dop kölok.

¹⁹ Mewö mörohotka azi gwabö Sekemnöŋ iwiŋangö saiwaurupŋi yeŋö sutŋine tosatŋi eŋgongita qetbuŋa ketanŋi memba malök. Yangö urusihimŋan Jeikobkö börtanŋgöra gwötpuk ahöyöhaŋgöra aka keu jigeri, mi wuatangömangö

eksekpeksek qahö aka nalö qahö qem körüi öngöyök.

²⁰ Mewö aiga Hamor aka nahönñi Sekem yetkön Sekem taongö azi alaurupñi yembuk keu jibingöra taongö nanğu kösutñe totoko sombemñine anda kewö jiyohot: ²¹ “Azi kienön nembuk ala ölopñi ak anğumakze. Mianğöra nini ölop jim teköinga yeñön neğgö gölmenöñ tata lañ anda kaba miriñini memba nembuk anğumnep-qanğumnep aka malbin. Yeñön gölme kitipñi memegöra tiñi gwötpuk ahöza. Nini ölop yembuk nenböraturupnini utekutek aka anğuin anda kaiga malbin. ²² Nini silik mohok-kun kewö ahinga azi mienön nembuk malbingö urumohot akñe: Anutugö aiwesökñi mi azi miengö silenine yandiget ahözawi, mianğö dop mi mutuk körek neğgö silenine mewöyök yandiin teköiga nini ölop yembuk könagesö kambu mohot aka malbin.

²³ “Mewö ahinga yengören mirigö sömbup kambunini aka sukinap yuainini pakpak mi mönö nanini buñaya akñe. Mianğöra keu jigeri, mi ölop möta imbi kölinga yeñön neğgö sutnine tatat dundunini miwikñaiba malme.”

²⁴ Mewö jiyohotka taongö kiripo nanğune kaba tokogeri, yeñön körek Hamor aka nahönñi Sekem yetkö keugöra urumohot aka jigetka Anutugö aiwesökñi mi Sekem taongö azi pakpak yengö silenine yandim teköget.

²⁵ Yandim tekögetka wehön 3:ñi aiga mianğören uziñinağgö sihimbölöñi mi tok toroqeba möta tatketka Jeikobkö nahönñi yahöt Simeon aka Liwai, Dainagö nenyahötñi yetkön bimgö souñiri ketañi memba taon mianğören sanğabanğa anda

tihitᵒᵒini qahö möta tatketka wölaᵒ bim qeba azi pakpak qaurapaᵒ enᵒguyohotka kömum teköget. ²⁶ Hamor aka nahöᵒᵒi Sekem mi mewöᵒᵒanök bimgö sou ketaᵒᵒan etkuyohotka kömuyohot. Kömuyohotka Sekemgö mireyök nenᵒiri Daina mi öröba eta waᵒᵒgita anohot.

²⁷ Mewö ahotka Jeikobkö nahönurupᵒᵒan Sekemnöᵒ nenᵒini mem bölim waᵒᵒᵒiyöhöᵒᵒora aka taonöᵒ kiᵒkiᵒᵒᵒgöba anda azi qamötᵒᵒini enᵒgeka taongö sukinap yuaiᵒi kiom qeba yoᵒᵒorö meget. ²⁸ Lama, meme, bulmakau aka doᵒᵒki kambuᵒi kambuᵒi aka öryuaiᵒiᵒini pakpak taon uruᵒe aka gölme köröᵒe ahögeri, mi pakpak kalöpköba mem teköget. ²⁹ Sukinap yuaiᵒiᵒini pakpak otoᵒda ambimoröurupᵒᵒini körek enᵒᵒuaᵒᵒgita miriᵒine yuaiᵒiᵒini tosatᵒi ahöyöhi, mi mönö kölolohoba kiom qeba yoᵒᵒorö memba tököba anget.

³⁰ Mewö aketka Jeikobnöᵒ Simeon aka Liwai kewö jii mörohot: “Iᵒiri mewö ahotka kahasililiᵒ ketaᵒᵒaᵒᵒᵒ keuᵒᵒan mönö nöᵒᵒᵒ qakne öᵒᵒᵒᵒiga mal-mam. Gölime kiaᵒᵒᵒ toᵒi Keinan könagesö aka Periz könagesö yeᵒᵒön mönö kazik möt niᵒᵒᵒgiba malme. Nöᵒᵒᵒᵒ könagesöni nini awamdökᵒi maljin. Miaᵒᵒᵒora yeᵒᵒön yarö aziurupᵒᵒini tokom enᵒᵒgiba qetala bim yarö gil niᵒᵒᵒime ewö, yeᵒᵒön mönö ölöᵒ qaurapaᵒ nuᵒᵒguba ni aka könagesöni ayuhum nenᵒᵒime.”

³¹ Jeikobnöᵒ mewö jii mörohotmö, yetköᵒ keu kewö jiyohot: “Kunöᵒ nenᵒiᵒi köna ketaᵒᵒi ambi tandök ak waᵒᵒᵒiyöhi, nini mönö miaᵒᵒᵒ likeᵒᵒi melenᵒ enᵒᵒᵒinga dop kölja. “Mewö.

35

Jeikobnõḡ Betel ani Anutunõḡ kötuetkõm waḡḡiyõk.

¹ Anutunõḡ Jeikob keu kewõ jii mõrõk: “Gi mõnõ wahõta Betel mire anda tatat dundumgi mi-wikḡaiba miangõreḡ Anutugõra jõwõwõl alta kun meman. Datki Isogõra õlõḡ kõla anõḡga Anutunõḡ nalõ miangõreḡ asuhum gihiyõhi, mõnõ yaḡgõra alta mi meman.”*

² Mewõ jii mõta Jeikobnõḡ saiwaḡi aka ambazip pakpak yambuk malgeri, i kewõ jim kutum eḡḡiyõk: “Lopionḡ bem yuai tõmbuḡi sutḡḡine ahõzei, mi mõnõ qekõba gilget geiga kõl kõḡjõrat mem aḡguba silenini saḡḡõḡda opo malukuḡini utekõme.

³ Ni kõḡjiliḡ uruḡe mala Anutu kõulukõbiga melenḡ niḡḡiyõk aka denike denike anda kaba malali, yaḡõn miangõreḡ nõmbuk mala korõk. Miangõra iḡini mõnõ kagetka Betel mire anbin. Nõḡõn miangõreḡ Anutugõra jõwõwõl alta kun memam.”

⁴ Mewõ jim kutum eḡḡiiga bõrõḡine lopionḡ yuai tõmbuḡi pakpak ahõgeri aka kezapḡine jenjen mõndõgeri, mi qekõba kõlolohoba Jeikob waḡḡiget. Waḡḡigetka anda in ip kun Sekem mire kinõhi, miangõ kõnaḡe gõlmenõḡ esim lõm kõlõk.

⁵ Mewõ aka wahõta angetka taonḡi taonḡi lilikõba tatkeri, Anutunõḡ kõnagesõḡini miengõ uruḡini kuḡḡuiga waekanjam mõta elemḡini eri Jeikob aka nahõnurupḡi mi qahõ eḡḡuatḡõget.

⁶ Mewõ anda mala Jeikobnõḡ kõnagesõḡi pakpak yambuk malgeri, mi eḡḡuaḡḡita Luz mire aḡgotket. Luz qetḡi alaḡi Betel mi Keinan gõlmenõḡ

---

* **35:1:** Jen 28.11-17

ahöza. ⁷ Mianğoreñ aņgota Jeikobnöñ jöwöwöl alta kun meyök. Datņañğöra ölöñ köla anöhi, nalö mianğoreñ Anutunöñ gölme mianğoreñ asuhum waņgiyök. Mianğöra Jeikobnöñ miri gölme mianğö qetņi El-Betel qerök. (El-Betel Betelgö Bemņi.) ⁸ Betel mianğoreñ malgetka Rebekagö welen ambiņi Debora yaņön kömuyök. Kömuiga Betel miri bapņe qerema ip kungö könaņe löm kölget. Jiņgeñ qeta sahötkeraņğöra aka qerema ip mianğö qetņi Jiņgeñ sahötkö qeremaņi mewö qetket.

⁹ Jeikobnöñ Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöhök liliņgöba kaiga Anutunöñ kunbuk asuhum waņgiba kötuetköm waņgiyök. ¹⁰ Kötuetköm waņgiba kewö jii mörök: “Göhö qetki Jeikob (tilipqilip azi) qerakzemö, mewö toroqeba kude qeta malme. Merak könahiba öņgöba qetki mi Israel ahöma. “Kembunöñ mewö jiba qetņi Israel qerök. (Israel Anutubuk aum-möriyohot.)”*

¹¹ Qetņi mewö qeta toroqeba Jeikob kewö jii mörök: “Nöñön Anutu kukösum pakpakö Toņi akzal. Gi ölöp ahumsehip aknönga gwölönarökurupki yeņgö qötöñinan mönö qarim öņgöma. Göhöreñök könagesö gwötputuk aka könagesö kambuņi kambuņi asuhume. Gi kiņi kiņi yeņgö bömön jalöñina akņan. ¹² Nöñön gölme Abraham aka Aisak buņa qem etkiali, mi mönö göhö buņaya qemam aka göhö andöge gwölönarökurupki yeņgö buņaya mewöyök akņapköra mi qemam.”*

¹³ Anutunöñ keu mewö jii möriga Jeikob mosöta miri mianğoreñök öņgöyök. ¹⁴ Anutunöñ keuņi jii möröhi, Jeikobnöñ gölme mianğoreñ mötök köt

* **35:10:** Jen 32.28   * **35:12:** Jen 17.4-8

kun memba wahöta kuᅅguba mi wain o nalukᅅan miriba miangö qakᅅe oil ipkö kelökᅅi mokoï geyök. ¹⁵ Anutunöᅅ yambuk keu jiyöhi, Jeikobnöᅅ miri gölme miangö qetᅅi Betel (Anutugö miriᅅi) qerök. Mewö.*

Reizölnöᅅ kömuyök.

¹⁶ Miangö andöᅅe Jeikobnöᅅ saiwaurupᅅi enᅅuangita Betel miri mosöta anda mala Efrata miri dopdowigetka Reizölgö morö meme nalöᅅan kam kuᅅguiga masö keta bölökᅅi qeyök. ¹⁷ Masö qönsihimᅅambuk ketanᅅan qeyöhi, nalö miangöreᅅ anjö meme ambinöᅅ keu kewö jii mörök: “O Reizöl, keᅅgötki kude mötnöᅅ. Gi mönö nalö kewöᅅe mewöyök morö azia kun kunbuk meman.”

¹⁸ Mewö jiiga morö memba kömumangö aka timotᅅi mem kuᅅgui ahöba qetᅅi miangöra Benoni qerök. (Benoni sihimbölönaᅅgö nahöni) Mewö qerökmö, iwiᅅan qetᅅi Benjamin qerök. (Benjamin Simbawoᅅ nahöni)

¹⁹ Reizölnöᅅ mewö kömuiga Efrata köna töwokᅅe Betlehem miangöreᅅ löm kölget. ²⁰ Löm kölgetka Jeikobnöᅅ mötök köt kun memba Reizölgö qak-sirinöᅅ kuᅅguyök. Reizölgöreᅅ mötök köt mi nalö kewöᅅe mewöyök toroqeba kinja.

²¹ Mewö asuhuiga Israelnöᅅ miri mi mosöta toroqeba anda mala Eder miri * köröpᅅaᅅgö likepᅅe aᅅgota opo seri koumᅅi miangöreᅅ möröreᅅgöba kuᅅguyök. Mewö. ²² *Jeikobkö

---

* **35:15:** Jen 28.18-19   * **35:21:** der lama kambugö jegalöm
meme miri köröpᅅi   * **35:22:** Jen 49.4

saiwaurupņi yeņön gölme mianğöreņ tata mala nahönņi mutukņi Ruben yaņön iwiņaņgö anömņi bohonņi qahö memenı Bilha yaņğöreņ anda mohotņe ahöyohotka iwiņi Israelnöņ mianğö buzupņi mörök.

Jeikobkö nahönurupņi

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobkö nahönurupņi 12 mi kewö: Leagö nahönurupņi Ruben mi Jeikobkö nahönņi mutukņi. Yaņğö andöņe Simeon, Liwai, Juda, Isakar aka Sebulun. ²⁴ Reizölgö nahönyahötņi qetņiri Josef aka Benjamin. ²⁵ Bilha Reizölgö welen ambigö nahönyahötņi mi Dan aka Naftali. ²⁶ Zilpa Leagö welen ambigö nahönyahötņi mi Gad aka Aser. Jeikobkö nahönurupņi mewö mi Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöņ asuhuget. Mewö.

Aisaknöņ kömuyök.

²⁷ *Jeikobnöņ anda mala Kariat Arba (qetņi alaņi Hebron) mianğö kösutņe Mamre mire iwiņi Aisaköreņ aņgorök. Asaņi Abraham aka iwiņi Aisak yetkön mutuk gölme mianğöreņ kian aka malohot. ²⁸ Iwiņi Aisakö malmal nalöņi mi yambu 180 aiga kömuyök. ²⁹ Azi namņi aiga yambunjan öliiga nöņ qeba kömumba ambösakonurupņi yeņğöreņ toroqeyök. Nahönyahötņi Iso (Esau) aka Jeikob yetkön qamötņi mi löm kölohot. Mewö.

36

Isogö gwölönarökurupņi

1 Hist 1.34-36

---

* 35:27: Jen 13.18

¹ Iso qetņi alaņi Edom yaņgö gwölönarökurupņi yeņgö qet areņini kewö: ² Isonöņ Keinan ambi karöbut eņgimeyöhi, mięgö qetņini kewö: Ada mi Hit azi Elon yaņgö böratņa, Oholibama mi Hiwi azi Zibeongö nahönņi Ana yaņgö böratņa.* ³ Basemat mi Ismaelgö böratņi Nebaiotkö nenni.* ⁴ Adanöņ Isogö nahönņi Elifaz meiga Basematnöņ yaņgö nahönņi Reuel meyök. ⁵ Oholibamanöņ Jeus, Jalam aka Kora eņgömeyök. Isogö nahönurupņi mewö mi Keinan gölmenöņ asuhuget.

⁶⁻⁷ Jeikob aka Iso yetköreņ mirigö sömbup kambuņi kambuņi gwötpuk ahögeraņgöra gölme kiana malohori, mianjön qahö dop kölök. Sukinapņiran keta bölökņi aiga mohotņe tata malbingö osiget. (6) Miangöra Isonöņ anömurupņi, nahönböraturopņi aka könagesöurupņi pakpak yaņgö mire malgeri, mi eņguaņgirök. Mi eņguaņgita lama bulmakau kambuņi kambuņi, doņki kamelurupņi aka suk- inap yuaini pakpak Keinan gölmenöņ mala mi- wikņaiyöhi, mi memba munņi Jeikob mosöta gölme kunöņ anök. ⁸ Iso qetņi alaņi Edom yaņön mewö aka Seir gölme kunduņambuk miangöreņ anda mal- get.

⁹ Isonöņ Seir gölme kunduņambuk miangöreņ mala Edom könagesö yeņgö bömön jalöņini ahöhi, yaņgö gwölönarökurupņi yeņgö qet areņini kewö: ¹⁰ Isogö nahönurupņi yeņgö qetņini kewö: Anömņi Ada yaņgö nahönņi qetņi Elifaz. Anömņi Base- mat yaņgö nahönņi qetņi Reuel. ¹¹ Elifazkö nahönurupņi 5 mi Teman, Omar, Zefo, Gatam aka Kenaz. ¹² Isogö nahönņi Elifaz yaņgö anömņi bo-

* **36:2:** Jen 26.34 * **36:3:** Jen 28.9

honji qahö memeni qetnji Timna yanön Elifazkö nahönnji Amalek meyök. Isogö anömnji Ada yangö isi aziurupnji mi mewö. ¹³ Reuelgö nahönurupnji 4 mi Nahat, Zera, Sama aka Miza. Isogö anömnji Basematkö isi aziurupnji mi mewö.

¹⁴ Isogö anömnji Oholibama yanön Isogö nahönurupnji karöbut engömeiga qetjini Jeus, Jalam aka Kora qetket. Oholibama mi Zibeongö nahönnji Ana yangö bōratnji ahök.

¹⁵ Isogö gwölōnarōkurup kambuñji kambuñji yengö azi kembuñjini mi kewö: Isogö nahönnji mutukñji Elifaz yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini Teman, Omar, Zefo, Kenaz, ¹⁶ Kora, Gatam aka Amalek. Elifazkö gwölōnarōkurupnji azi kembu Edom gölmenōñ asuhugeri, mi mewö. Mi Isogö anömnji Ada yangö isiurupnji aket.

¹⁷ Isogö nahönnji Reuel yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini kewö: Nahat, Zera, Sama aka Miza. Reuelgö gwölōnarōkurupnji azi kembu Edom gölmenōñ asuhugeri, mi mewö. Mi Isogö anömnji Basemat yangö isiurupnji aket.

¹⁸ Isogö anömnji Oholibama yangö nahönurupnji mi azi kembu qetjini kewö: Jeus, Jalam aka Kora. Azi kembu mi Isogö anömnji Oholibama, Anagö bōratnji yangö nahönurupnji aket. ¹⁹ Iso (Esau) qetnji alañi Edom yangö nahönurupnji mewö aka yengö könagesōurup miengö azi kembuñjini mi mewö.

Seir könagesögö qet areñi

1 Hist 1.38-42

²⁰ Hor könagesögö azi Seir yangö nahönurupnji mutuk Edom gölmenōñ malgeri, yengö qetjini kewö: Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹ Dison, Ezer

aka Disan. Seirgö nahönurupñi mi mutuk Edom gölmenöñ Hor könagesö yeñgö azi kembuñina malgetka Isonöñ könanğep kayök.

²² Lotangö nahönyahötñi yahöt mi qetñiri Hori aka Heman. Lotangö nenñi qetñi Timna.

²³ Sobalgö nahönurupñi qetñini kewö: Alwan, Manahat, Ebal, Sefo aka Onam.

²⁴ Zibeon yañgö nahönyahötñi yahöt qetñiri Aia aka Ana. Anagö kösohotñi kewö: Yañön iwini Zibeongö donkiñi gölme qararanğölkölñe galöm köl enğii nene jaruba negetka miangören o jeñi jeñi könöpñinambuk miwikñaiyök. ²⁵ Anagö nahönböratyahötñi yahöt mi nahönñi Disan aka böratñi Oholibama. ²⁶ Disongö nahönurupñi qetñini kewö: Hemdan, Esban, Itran aka Keran.

²⁷ Ezergö nahönurupñi qetñini kewö: Bilhan, Zawan aka Akan.

²⁸ Disangö nahönyahötñi yahöt qetñiri Uz aka Aran.

²⁹ Hor könagesöñi könagesöñi yeñgö azi kembu-urupñini yeñgö qetñini mi Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰ Disan, Ezer aka Disan. Hor könagesöñi könagesöñi yeñgö azi kembu-urupñini mi arenjanğö dop Seir gölmenöñ mewö malget. Mewö.

Edom yeñgören kiñ kembu areñi

1 Hist 1.43-54

³¹ Israel könagesö yeñgören kiñ kembu kun qahö galöm köl enğiiga qeljiñe nalö miangören kiñ kembu kewöñan lök Edom gölme miangören galöm köl enğiba malget: ³² Beorgö nahönñi Bela yañön Edom yeñgö kiñ kembuñini ahök. Yañgö sitiñanğö qetñi Dinhaba.

³³ Belanöŋ kömuiga Bozra mirigö azi qetŋi Jobab, Zeragö nahönŋi yaŋön Belagö salupŋe kiŋ aka malök. ³⁴ Jobabnöŋ kömuiga Teman gölmegö azi qetŋi Husam yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. ³⁵ Husamnöŋ kömuiga Hadad, Bedadkö nahönŋi yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. Hadadnöŋ Moab gölmenöŋ anda Midian azi yembuk yarö gila enguba luhut alök. Yangö sitiŋangö qetŋi mi Awit. ³⁶ Hadadnöŋ kömuiga Masreka mirigö azi qetŋi Samla yaŋön salupŋe kiŋ aka malök.

³⁷ Samlanöŋ kömuiga Saul yaŋön salupŋe kiŋ aka malök. Yangö miriŋi Rehobot mi Yufreitis o töwatŋangö kösutŋe ahöyök. ³⁸ Saulnöŋ kömuiga Balhanan, Akborgö nahönŋi yaŋön Saulgö salupŋe kiŋ aka malök. ³⁹ Akborgö nahönŋi Balhanan kömuiga Hadarnöŋ salupŋe kiŋ aka malök. Yangö sitiŋangö qetŋi mi Pau. Anömŋangö qetŋi Mehetabel. I Matredgö böratŋi aka Mezahabgö isiŋi malök.

⁴⁰ Isogö gwölönarökurupŋi yeŋgö azi kembu qet areŋi mi isikŋinangö dop aka miri gölmeŋinangö dop kewö ahök: Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenaz, Teman, Mibzar, ⁴³ Magdiel aka Iram. Azi mi Edom könagesögö azi kembu-urupŋina malgetka qetŋinangö dop miri gölmeŋinangö qetŋini qetket. Edom qetŋi alaŋi Iso yaŋön mutuk gölme memba tata mala Edom könagesögö bömön jalöŋi ahök. Mewö.

37

Josef aka darumunurupŋi

¹ Aisaknöḡ Keinan gölmenöḡ kian aka maliga nahönḡḡi Jeikobnöḡ miangöreḡ toroqeba malök. ² Jeikobkö gwölönarökurupḡḡi miengö kösohotḡḡini kewö: Josefnöḡ azi gwabö yambuḡḡi 17 aiga darumunurupḡḡi, iwiḡangö anömyahötḡḡi bohonḡḡiri qahö memeni Bilha aka Zilpa yetkö nahönurupḡḡi yembuk lama aka meme (nonin) kambuḡḡi kambuḡḡi galöm köl engiba malget. Mewö mala darumunurupḡḡan silik akeri, miangö kösohotḡḡi bölöḡḡi bölöḡḡi mi iwiḡangö jii möta malök.

³ Jeikobnöḡ azi namḡḡi aiga nahönḡḡi Josefnöḡ asuhuyöhi, miangöra iwiḡan i nahönurupḡḡi tosatḡḡi pakpak engongita uruḡan jöpaköm waḡgiba malök. Nalö kunöḡ maluku köröpḡḡi ekjeritḡḡambuk böröḡḡi köröpḡḡi mi memba Josef waḡgiyök. ⁴ Iwiḡan i darumunurupḡḡi pakpak engongita uruḡan jöpaköm waḡgiba malöhi, yaḡḡo darumunurupḡḡan mi eka könahiba kazik ak waḡgiba yambuk ala-alagö keuḡḡi kun qahö eraum-möta malget.

⁵ Sunḡem kunöḡ Josefnöḡ gaun kun eka miangö kösohotḡḡi mi darumunurupḡḡi jiiga mötket. Mi mötketka uruḡinan öngöiga kazik gwötpuk ak waḡgiba malget. ⁶ Kösohotḡḡi mi kewö jiiga mötket: “Mötket, ni gaun kun ekzali, mi kewö: ⁷ Nini nupnöḡ mala wit padi böranini jöhöbingö tandök akzin. Mewö ahinga nöḡgöreḡ wit padi börani miaḡön wahöta köḡgep kiniga engöreḡ böran mienön mönö nöḡgöreḡ böran liliköba sököba kinje.”

⁸ Mewö jiiga möta darumunurupḡḡan Josefköra kewö jiget: “Gi neḡgöreḡ kiḡ kembuya akanak me? Gi ölna galöm köl neḡgimamgöra mötzan

me?” Josefnöj gaunji eka miangö kösohotnji jiyöhi, miangöra yejgö urujinan kunbuk toroqeba öngöiga kazik keta bölökni möt wangiba malget.

⁹ Miangö andöje gaun kun kunbuk eka miangö kösohotnji darumunurupnji kewö jiiga mötket: “Nönön gaun kun ekiga miangörenj wehön, köinj aka senjelau 11 mienön nöngöra sipköget.”

¹⁰ Kösohotnji mi iwiñi aka darumunurupnji jii mötketka iwiñan tembula kewö jim wangiyök: “Gi gaun tandökñi mewöñi mi denöwögöra ekzane? Ni, namgi aka darumunurupki neñön mönö denöwö aka göhöreñ kaba jemesoholge simin köla gölmenöj bamgöbinak?” ¹¹ *Mewö asuhuiga darumunurupñan urujinan mututqutut (jelös) möt wangiba malgetmö, iwiñan keu mi uru könömñe ali ahöiga mötmöriba malök. Mewö.

Josef bohonji memba wangita Ijipt gölmenöj anget.

¹² Nalö kunöj Josefkö darumunurupnji yeñön iwiñinangörenj lama kambu-urupnji galöm köl enjibingöra Sekem miri kösutje anda malget.

¹³ Miangörenj malgetka Israelnöj Josef kewö jii mörök: “Nahöni, göhö darumunurupkan Sekem kösutje lama kambunini galöm köl enjiba maljei, mi mötzan. Ölöp kanönga melaim gihibi yejgörenj anman. “Mewö jiiga möta “Ölöp anmam,” jiyök.

¹⁴ Jiiga kewö jii mörök: “Gi mönö anda darumunurupki aka lama kambunini engeka denöwö maljei, miangö keu kösohotnji mi memba lilingöba kaba jinönga mötmam. “Mewö jii möri Hebron

---

* **37:11:** Apo 7.9

örueneyök (ruerueneyök) melaim wanjiiga anda mala Sekem gölmenöŋ angorök.

15 Sekem gölmenöŋ angota gölme köröŋe köna jaruba laŋ anda maliga azi kunŋan miwikŋaiba eka kewö qesim wanjiyök: “Gi wani yuaia jaruba maljan?”

16 Qesim wanjiiga kewö melenök: “Ni darumunurupni yengöra jaruzal. Yeŋön denikeanğoreŋ mala lamaaurupŋini galöm köl enğizei, mi ölop jinöŋga mötmam.”

17 Mewö meleniiga kewö jiyök: “Yeŋön lök gölme ki mosöta anget. Dotan mire anbingöra jigetka möral. “Mewö jiiga möta darumunurupŋi yengö könaŋine enğuatagöba mala Dotan miri kösutŋe anda miwikŋaim enğiyök.

18 Miwikŋaim enğiba kösutŋine qahö angorökmö, tikep endu kaiga darumunŋan i eka tokoba Josef qebingö anğonaŋ alget. 19 Anğonaŋ ala nanŋinök kewö eraum-mötket: “Eket, gaun ehek azi mianŋön mönö endu kaza. 20 Ayop, mönö kagetka anda qein kömuiga qamötŋi o lömŋi kunöŋ gilin geiga kewö jibin: ‘Sömbup kalŋan mönö i qei kömuyök.’ Gaunŋaŋgö ölnan denöwö asuhumawi, mi mönö mianğö andöŋe ekin.”

21 Mewö eraum-mötketka Rubenöŋ mi möta Josef böröŋineyök meköba malmalŋi jöhömangöra möta kewö jiyök: “I mönö kude qeinga kömuma.”

22 Toroqeba kewö jii mötket: “Sepŋi mönö kude mokome. Gölme qararaŋkölkölŋe o löm ki kinjawi, i ölop mianğoreŋ gilgetka gemapmö, böröŋinan mönö yangö silenŋe kude misiriba qeme. “Rubenöŋ Josef böröŋineyök meköba anğön köla wanğita

iwiŋaŋgöreŋ liliŋgöba anbitköra möta keu mewö jiyök.

²³ Mewö jii möta kingetka Josefnöŋ darumunurupŋi yeŋgöreŋ kaŋgorök. Kaŋgoriga malukuŋi köröpŋi ekjeritŋambuk böröŋi köröpŋi wöta kayöhi, mi laŋ öröba munjurata qeköget. ²⁴ Mi qeköba munŋini qeraköba memba anda o lömnöŋ gilgetka geyök. O löm mi oŋi qahöpmö, gwamönŋa kinök.

²⁵ Mewö aka nene nemingö eta tatket. Eta tata jeŋini uget aniga Ismael könagesögö kölköl-örörö azi tosatŋan Gilead miri mosöta kamelŋini totnöŋ totnöŋ al eŋgiba awataŋ kagetka eŋgeket. Yeŋön kamel qakŋine gipmi bakötök, sile mirim-irigö kelökŋi aka marasin ip tokuŋi qetŋi mör gipit mi algetka bisiba Ijpt kantrinöŋ anbingöra kaget.

²⁶ Mewö eŋgeka Judanöŋ darumunurupŋi kewö jii mötket: “Nini munini qein kömuiga sepŋaŋgö keuŋi köyatiba asambötpin ewö, miaŋön mönö denöwö bauköm neŋgibawak? ²⁷ Yaŋön nanini munini aka nanini sepkitipnini akzawaŋgöra mönö böröninan sileŋe kude misiriba qebinmö, ölop kagetka anda Ismael azi mienön i söŋgöröŋi memegöra eŋgibin. “Mewö juiga darumunurupŋan mi möta urumohot aka imbi kölget.

²⁸ *Mewö aketka Midian gölmegö Ismael könagesögö kölköl-örörö azi mienön kaba kaŋgota eŋgoŋgitpingö aket. Mewö aketka munŋini Josef mi o lömnöhök öröget koriga silwö kötŋi 20:nöŋ söŋgöröŋi memegöra al waŋgiget. Al waŋgigetka Ismael azi mienön i bohonŋi memba waŋgita Ijpt kantrinöŋ anget.

---

* **37:28:** Apo 7.9

29 Angetka Rubenöŋ kungenök lilingöba o lömnöŋ kaiga Josefnöŋ mianğöreŋ kunbuk qahö kiniga eka wösöŋi juliga wösöbirikŋi kondela malukuŋi munjurarök. 30 Malukuŋi munjurata munurupŋi yeŋğöreŋ lilingöba kaba kewö jiyök: “Morö gwabönöŋ mönö denike ayapköba sohoza? Yei! Mianğö keuŋan nöŋğö qakne öŋğöiga mönö denöwö akilenjak?”

31 Mewö jiiga meme (noniŋ) aziŋi kun memba qeget kömuiga Josefköreŋ malukuŋi memba meme mianğö sepŋan kundumğöba membiliget. 32 Membiliba malukuŋi köröpŋi ekjeritŋambuk böröŋi köröpŋi mi memba mire anda iwiŋi kondela kewö jiget: “Nini ki miwikŋaizin. Mi nahöŋgi Josefköreŋa me qahö, mi ölop ek kewötman.”

33 Mewö jigetka ek kewöta kewö jiyök: “Ki mi nahönaŋğöreŋ malukuya. Sömbup kalŋi kunŋan mönö yaijapaleleŋ qei kömuiga gwahörök. Ölna, Josef mi yöhöqöhötiiga boromborom ahök.”

34 Mewö jiba amburereŋ aka wösöbirikŋi kondela malukuŋi munjurata silenŋi gölmenöŋ membiliba nahönnaŋğö nalö köröpŋi jiŋgeŋ köla sahöta malök. 35 Mewö maliga nahönböراتurupŋi pakpak yeŋön kaba urukölalep mem waŋgibingö aketmö, yaŋön mi qetala tököba urukondumök möta kewö jiyök: “Qahö! Nöŋön mönö jiŋgeŋ köla sahöta mala kömumba uŋem mire nahönaŋğöreŋ gemam. “Mewö jiba Josefköra sahöta malök.

36 Mewö maliga nalö mianğöreŋ Midian gölmegö kölköl-örörö azi yeŋön Josef waŋgita Ijpt kantrinöŋ aŋgota bohonŋi memegöra algetka

Farao kingö jembonji kun qetji Potifar, kingö malmalñangö sikiriti yenjö suahö galömñina malöhi, yañön i söngöröñi meiga welenqeqeni omanji ahök. Mewö.

38

Juda aka Tamar

¹ Nalö miangören Judanöñ darumunurupñi engömosöta yagömanñe Adulam mire geba azi kun qetji Hira yambuk tata malök. ² Miangören mala Judanöñ Keinan azi kun qetji Sua yangö böratñi eka anömña meiga mohotñe ahöyohot. ³ Mohotñe ahöyohotka anömñan gölöm ala morö nahön memba qetji Er qerök. ⁴ Mewö qeta kunbuk gölöm ala morö nahön kun memba qetji Onan qerök. ⁵ Miangö bapñe dumñe kunbuk morö nahön kun memba yangö qetji Sela qerök. Morö nahön mi Kezib mire mala miangören meyök.

⁶ Mewö malgetka Judanöñ nahönñi mutukñi Er yangöra ambi kun qetji Tamar wanjiiga anömña ahök. ⁷ Anömña ahökmö, Judagö nahönñi mutukñi Er yañön Kembugö jeñe bölöñi aka memba malöhi, miangöra Kembunöñ jim teköm wanjiiga kömuyök. ⁸ Kömuiga Judanöñ nahönñi Onangöra kewö jiyök: “Gi ölop datkahö malöñi memba qambötñi akzananjö köna keñi wuatangöba yambuk ahöba datkahöra gwölöñarök qiwikñaiman.”

⁹ Mewö jiyökmö, Onanöñ gwölöñarök mi yangö bunaya qahö akñawi, mewö möta silik kewö aka malök: Datñangöra gwölöñarök qiwikñaiabapüköra yangö anöm malöñambuk ahöba malöhi, nalö miangören nalö dop morö qiwiqiwikñai gö sile onji

mi öne gölmenöŋ qokoba malök. ¹⁰ Silik mewö aka malöhi, mi Kembugö jeŋe bölöni ahök. Mianğöra Kembunöŋ i mewöyök jim teköm waŋgiiga kömuyök. ¹¹ Kömuiga Judanöŋ iranŋi Tamargöra kewö jiyök: “Gi mönö iwigahö mire lilingöba anda malöya mala malnöŋga nahöni Selanöŋ qariba ketanŋi akagun gi gömima. “Keŋgötŋi kewö mötmöriba mewö jiyök: Selagö datyahötŋan kömuyohotka yaŋön mianğö dop mala mewöyök kömumbapuk. Mewö mötmöriba Tamargöra jiiga iwiŋaŋgö mire lilingöba anda mianğöreŋ tata malök.

¹² Mianğöreŋ tata maliga nalö köröpŋi teköiga Suagö böratŋi, Judagö anömŋi yaŋön kömuyök. Kömuiga jinŋeŋ köla sahöta mali teköiga Judanöŋ miri gölme qetŋi Timna mianğöreŋ azi tosatŋan nanŋi lamaurupŋi yeŋgö jupŋini mitigeri, i eŋgekŋamgöra öŋgöyök. Adulam mirigö azi alaŋi Hira yambuk mohotŋe mianğöreŋ öŋgöyohot.

¹³ Öŋgöyohotka Tamargöra buzup kewö jigetka mörök: “Mötnöŋ, göhö azi irangan mönö lamaurupŋi yeŋgö jupŋini mitimamgöra aka Timna miri gölmenöŋ anja.”

¹⁴ Mewö jigetka mörök. Judagö nahönŋi Selanöŋ lök qariba ketanŋi aiga töndup i anömŋi akŋapköra qahö waŋgiyök. Mianğöra Tamarnöŋ malö malmamgö malukuŋi qeköba nörop kawöseŋnöŋ nörop jeŋi esuha turum aŋguyök. Mewö aka Timna anangö könanöŋ anda taon qetŋi Enaim mianğöreŋ aŋgota kiripo nangu kösutŋe tarök.

¹⁵ Tariga Judanöŋ kaba eka jemesoholŋi esuhuyöhaŋgöra i qahö ek kutuba mi köna ketanŋi ambia mewö mötmöriyök. ¹⁶ Iranŋa taröhi, mi

qahö möt kutuyöhanğöra aka köna jitne yangören anda kewö jiyök: “Ölöp kanönga nöñön göbuk ahöbit. “Mewö jiiga möta kewö qesiyök: “Nömbuk ahömanangö töwanı mönö wani yuaia niñgiman?”

¹⁷ Mewö qesiiga kewö jiyök: “Ni nani kambunöhök meme moröñi gwaböñi kun albi göhöreñ kama. “Mewö jiiga kewö qesiyök: “Mi mutuk qahö kaba kañgoriga keugahö ölni akñawanğö yuai kun mi niñgiman me qahö?”

¹⁸ Mewö qesiiga kewö jiyök: “Nöñgö keunanğö ölni akñawanğö yuai kun mi mönö wani yuaia gihibileñak?” Mewö jiiga kewö melenök: “Köpep supapkan qetki mekötahömakzani, mi, miangö kösö wötñi aka öröpki börögan memba kinjani, mönö mia niñgiman. “Mewö melenniga yuai mi wanğiba yambuk ahöiga gölöm alök. ¹⁹ Yambuk ahöba wahöta miriñe anda nörop kawöseñi lulunđa qeköba malö malmangö malukunı mi kunbuk löñgöta malök.

²⁰ Mewö maliga Judanöñ nalö kunöñ Adulam mirigö azi alañi Hira melaiba kewö jiyök: “Gi mönö meme (noniñ) moröñi gwaböñi memba anda ambi mi wanğinöñga nöñgö keunanğö ölni akñawanğö yuaiñi mi melen gihiiiga memba kaman. “Nup mewö memapköra Hira melaiiga anökmö, Hiranöñ ambi mi qahö miwikñaiyök.

²¹ Qahö miwikñaiba Enaim azi tosatñi kewö qesim enğiba jiyök: “Jöwöwöl jikegö köna ketanı ambinöñ Enaim kianğöreñ köna görañe taröhi, mi denike?” Mewö jiiga kewö melenđa jiget: “Ambi mewöñi kun mi kianğöreñ qahö malök.”

²² Mewö jigetka Hiranöñ öne liliñgöba Judagören

kaba jiyök: “Nöñön anda ambi mi qahö ehal. Miri miangö toñi yeñön mewöyök keu kewö jigetka möral: ‘Jöwöwöl jikegö köna ketañi ambiñi kun mi kiangöreñ qahö malök.’”

²³ Mewö jiiga Judanöñ kewö jiyök: “O alani, muat! Yanñön yuai mi ölop memba malma. Yuai kun akirak, mönö gön köl netkigetka gamunöñ turum netkibapuk. Nöñön meme moröñi gwaböñi ki mi ölop albiga anökmö, göñön ambi mi qahö miwikñainöñ.”

²⁴ Mewö jiiga köiñ karöbutkö dop teköiga tosatñan Judagöra buzup keu kewö jigetka mörök: “Göhö irangi Tamarnöñ mönö serowilin aka gölöm ala malja. “Mewö jigetka Judanöñ mi möta Mosesgö köna keugö dop jimkutukutu kewö alök: “I mönö wañgita örörahöba könöpnöñ gilgetka geba jema.”

²⁵ I wañgita örörahöba angetka iranñan Judagöra keu kewö aliga anök: “O irani, yuai kiengö toñan mönö nömeiga gölöm ala maljal. Miangöra köpöp supap ki, miangö kösö wöñi aka öröp ki mönö ek kewöta toñi miwikñaiman.”

²⁶ Keu mewö ali aniga möta nanñi yuaiñi mi ek kewöta kewö jiyök: “Yanñön keu mi ölña jiza. Nöñön i nahöni Selagö anömñi akñapköra qahö wañgial. Miangöra yanñön mönö ni nonñgita ambi diñdiñi aka keu mi jiza. “Mewö jiba ambi miambuk kunbuk qahö ahöyök.

²⁷ Könangep morö memangö nalöñan kam kuñguiga morö gösöñangö uruñe siwisiwi azi moröñi yahöt tarohot. ²⁸ Tarohotka morö memangö aiga kunöñ böröñi suluiga erök. Eriga

anjö meme ambinöŋ mi eka möt kösö pisikŋi pötpöt memba böröŋe jöhöba kewö jiyök: “Yaŋön mutuk asuhuza.”

²⁹ Mewö jiyökmö, morö mianöŋ böröŋi kunbuk öröi öŋgöiga alaŋan mutuk asuhuyök. Yaŋön asuhuiga anjö meme ambinöŋ kewö jiyök: “O mönö mewö aka könagi munjurata asuhuzan. “Mewö jiiga qetŋi Perez qetket. (Perez Könäŋi munjuratza.) ³⁰ Miangö andöŋe alaŋangö böröŋe möt kösö pisikŋi pötpöt ahöyöhi, yaŋön asuhuiga qetŋi Zera qetket. (Zera pisikŋi pötpöt) Mewö.

39

Josef aka Potifargö anömnŋi

¹ Nalö sutŋe miangörenŋ Ismael könagesögö kölköl-örörö azi yeŋön Josef waŋgita Ijpt kantrinöŋ aŋgota bohonŋi memegöra alget. Algetka Ijpt azi kun qetŋi Potifar, Farao kiŋgö jembonŋi kun aka malmalŋangö sikiriti yeŋgö suahö galömnŋina malöhi, yaŋön i söŋgöröŋi meiga welenqeqeŋi omanŋi ahök.

² Mewö aka maliga Kembunöŋ Josefpuk kiniga yuai pakpak aka memba malöhi, miangörenŋ mönö töhötmöriam miwikŋaiyök. Yaŋön tonŋi Ijpt azi yaŋgö mire malök.* ³ Mewö maliga Kembunöŋ Josefpuk kinda kondot waŋgiiga yuai pakpak böröŋan memba malöhi, mianöŋ mönö töhötmöriamŋambuk ahök. Mewö aiga tonŋan mi ehök. ⁴ Tonŋan mi ehi ölop dop köliga yaŋgö jeŋe eksihim miwikŋaiiga jiiga nanŋi malmalŋangö galömnŋi ahök. Potifarnöŋ Josef kuŋgum waŋgiiga

---

* 39:2: Apo 7.9

mirinangö yuai pakpak galöm kölīga sukinap buñani pakpak yangö böröñe aliga köyan köla malök. ⁵ Mirinangö yuaini aka sukinap buñani mi pakpak Josefnöñ galöm kölmapköra böröñe ala malöhi, Kembunöñ nalö mianğöreñök könahiba Ijpt azi mianğö miri yuaini mi Josefköra aka kötuetköba malök. Potifargö miriñe aka nupñe öröyuaini pakpak ahöyöhi, mi mönö kötümötuet qakñe ahöyök. ⁶ Mewö ahöiga Potifarnöñ öröyuaini ahöm wangiyöhi, mi pakpak Josefkö böröñe al teköba kinda nanñak i me wai mianğö waimanjatñi kun qahö mörök. Yañön nene nemamğöra mohot mötkurumkurum aka malök. Josefkö silenji öndölböndöl qariiga kaisongolomñan eksihimñambuk ahöiga malök.

⁷ Mewö maliga nalö tosatñi teköiga Potifargö anömñan Josef eka eksihimñi möta kewö jiyök: “Gi mönö kanöñga nömbuk ahöbit.”

⁸ Mewö jiyökmö, yañön mi tököba toñangö anömñi kewö jii mörök: “Qahö! Mötnöñ, toni nanñak miriñe öröyuai ahözawangö waimanjatñi qahö ahakzapmö, sukinap buñani pakpak mi mönö nöñön galöm köla malmamğöra nöñgö böröne al teköiga ahöza.

⁹ Mewö ahöiga miri kianğö uruñe i aka ni netkö kukösumniran mönö öröröñ ahöza. Göñön anömñi akzananğöra gi anğön köl niñgiyökmö, yuai tosatñi kun mi nöñgöra qahö anğön kölöc. Mianğöra nöñön denöwögöra aka ahakmeme bölöñi kötökñi mewöñi mi aka mianğön Anutu qetala siñgisöndok akilenjak?” ¹⁰ Mewö jii möta keu mewöñi mi wehön dop Josefköra jiba malökmö, yañön tönđup mi qe-

tala mala yaŋgö ahöahö dumnöŋ anda yambuk ahöbitkö imbi qahö kölök. Mewö yambuk mo-hotŋe malbitkö mewöyök tököyök.

¹¹ Mewö tököba maliga wehön kunöŋ mirigö welenqequeurupŋi yeŋgöreŋök kunŋan miri uruŋe qahö maliga Josefnöŋ nupŋi jijiŋi memamgöra miri uruŋe öŋgöyök. ¹² Öŋgöiga ambi mianöŋ Josefkö malukuŋe qelanjiba memba kewö jiyök: “Gi mönö kanöŋga nömbuk ahöbit. “Mewö jiyökmö, Josefnöŋ malukuŋi mi yaŋgö böröŋe mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba sombemnöŋ silene erök. ¹³ Malukuŋi yaŋgö böröŋe mosöta ölöŋ köla sombemnöŋ eröhi, ambi mianöŋ mi ehök.

¹⁴ Mi eka mirigö welenqequeurupŋi engoholi kagetka yeŋgöra kewö jiyök: “Mötket, apnan Hibru azi mi waŋgita mirinine kayöhi, yaŋön mönö göngönahit ak neŋgiba malja. Yaŋön nömbuk ahöbitköra nöŋgöreŋ kotzapmö, nöŋön qet gigilahözal. ¹⁵ Qet gigilahöbiga möta malukuŋi nöŋgö wösöne mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba silene geza.”

¹⁶ Mewö jiba Josefkö malukuŋi kösutŋe ali ahöi Josefkö toŋan liliŋgöba kamapkö mamböta tari kayök. ¹⁷ Kaiga kösohotŋi mewöyöhök jii möriga kewö jiyök: “Hibru welenqeque azi mi waŋgitnöŋga neŋgöreŋ kayöhi, yaŋön mönö nömbuk göngönahit akŋamgöra nöŋgöreŋ kotza. ¹⁸ Kotzapmö, nöŋön qet gigilahöbiga möta malukuŋi nöŋgö wösöne mosöta ölöŋ köla diŋdiŋgöba silene geza.”

¹⁹ Mewö jiiga Josefkö toŋan anömŋan kösohot mewö jii möriga kewö jiyök: “Göhö welenqequegan mönö mewö ak niŋgiza. “Mewö jii möta irimŋi seholiiga uruŋi könöp jeyök. ²⁰ Uruŋi könöp

jeiga jiiga Josef memba Farao kingö kösö mirinön azi galöm köl engiba malgeri, mönö kösö miri miangören alget geba ahöba malök. ²¹ Josefnön kösö miri miangören malökmö, Kembunön Josefpuk kinda kötuetköba ak kömum wangiba mali kösö mirigö galöm bohonjan mi eka yangöra eksihim mörök.* ²² Eksihim möröhanğöra azi pakpak kösö mire tatkeri, mi Josefnön galöm köl engimapköra yangö böröñe al engiyök. Yuai pakpak miangören aka memba malgeri, mi Josefnön jim kutum engiyöhanğö dop aka memba malget.

²³ Kembunön Josefpuk kinda kötuetköm wangiba kondoriga yuai pakpak aka memba malöhi, mi töhötmöriamñambuk asuhuba ahöyök. Miangöra kösö mirigö galöm bohonjan Josefnön yuai pakpak denöwö galöm köla jim kutum engiba malöhi, miangö waimanjatñi kun qahöpmahöp möta malök. Mewö.

40

Josefnön azi yahöt yetkö gaunñiranğö könani jiyök.

¹ Nalö tosatñi teköiga Ijptkö kiñ kembuñangö wain o qambigö galömñi aka bered ohohogö galömñi yetköñ ketañamñiri Ijptkö kiñi qetala köna siñgiyohot. ² Mewö ahotka Farao kiñnön jembonñi yahöt, wain o qambigö galömñi bohonñi aka bered ohohogö galömñi bohonñi yetköra aka irimñi sehohiyök. ³ Irimñi sehohiiga jiiga etkuangita kingö malmalñangö sikiriti yengö suahö galömñinangö kösö mire yangö böröñe al etkigetka geyohot.

---

* **39:21:** Apo 7.9

Josefnöŋ kösö miri mianğöreŋök malök. ⁴ Sikiriti yeŋgö suahö galömninan Josef jim kutum waŋgiiga i welen qem etkiba malök. Mewö maliga nalö tosatŋi toroqeba kösö mire malget.

⁵ Mewö mala malgetka Ijpt kingö wain o qam-bigö galömnı aka bered ohohogö galömnı yetköŋ sunğem mohot mianğöreŋök gaunŋiri inanŋök inanŋök ehot. Gaunŋiraŋgö könarı mi inanŋök inanŋök. ⁶ Mi ehotka Josefnöŋ söŋanöhök yetköreŋ öŋgöba etkehi urueret aka bosoliba tarohot.

⁷ Mewö tarohotka Farao kingö jembon yahötŋi yetköŋ Josefkö ketaŋamŋaŋgö kösö mire yambuk mohotŋe tarohori, i kewö qesim etkiyök: “İŋiri merak denöwögöra jemesoholŋiri wösöbirikjeje uba tatzahot?”

⁸ Qesim etkiiga kewö melenđa jiyohot: “Niri nanŋök nanŋök gauniri ekzitmö, mietkö könarı mi daŋön jii mötpirak?” Mewö jiyohotka Josefnöŋ kewö jiyök: “Anutunöŋ mönö gaungö könarıni jiji Toŋi akzapmö, ölop töndup gaunŋiri jiyohotka mötmam.”

⁹ Mewö jiiga wain o qambigö galöm bohonŋan gaunŋi ehöhi, mianğö kösohotŋi mi Josef kewö jii mörök: “Nöŋön gauni uruŋe wain ip kun mi nöŋgö wösöne kiniga ekzal. ¹⁰ Wain ipkö böröŋi karöbut kingetka könahiba söŋi jula kota kuŋguzawi, nalö mianğöreŋök jurarı kota tuliga kaŋeŋi kaŋeŋi asuhuba öligetka ölnaŋgö köŋŋi pisihize. ¹¹ Pisihigetka ni Farao kingö qambinı mi börönan memba kinda ölnaŋgö köŋŋi memba mözöhölbıga oŋi Farao kingö qambinöŋ geıga kingö böröŋe aljal.”

¹² Mewö jii möta Josefnöŋ kewö jii mörök: “Gaungahö könaŋi mi kewö: Ip böröŋi karöbut mi wehön karöbutkö söpsöpŋi akza. ¹³ Wehön karöbut teköiga Farao kiŋnöŋ göhö nöröpki mem wahöta pösat gihiba kunbuk nupke al gihima. Gi mutuk yangö wain o qambigö galömŋa mala qambi Farao kiŋgö böröŋe ala malnöŋi, miangö dop mönö kunbuk aka malman.

¹⁴ Mewö malmanmö, sösoŋgai qakŋe malmani, nalö miangöreŋ mönö ni mötmöriba ak kömum niŋgiba nöŋgö kösohotni Farao kiŋgöra jinöŋga mötma. Mewö aka bauköm niŋginöŋga kösö miri ki mosöta etpilenak. ¹⁵ Mötnöŋ, ni Hibru könagesögö gölmenöhök ösum-mumu qakŋe yoŋgorö noaŋgittetka kaba kiangöreŋ mewöyök yuai bölöŋi kun kösö miri kiangö dutŋe al niŋgigerangö dop mi qahö ahal.”

¹⁶ Josefnöŋ mewö jii möriga bered ohohogö galöm bohonnaŋ alanaŋgö gaunnaŋgö könaŋi ölöpŋi jim asariyöhi, mi eka kewö jii mörök: “Nöŋön mewöyök gauni ekiga miangöreŋ bered könde karöbut nöŋgö nöröpne kunduta kazal. ¹⁷ Kaba könde qakŋe eu tatzawi, miangöreŋ bered yuai nahömŋinambuk könaŋi könaŋi Farao kiŋgöra ahözapmö, neiŋi neiŋi yeŋön kaŋgota könde kunduta kazali, miangöreŋök mi nem teköze.”

¹⁸ Mewö jii möta Josefnöŋ kewö melenŋa jiyök: “Gaungahö könaŋi mi kewö: Könde karöbut mi wehön karöbutkö söpsöpŋi akza. ¹⁹ Wehön karöbut teköiga Farao kiŋnöŋ jiiŋa liŋgipnöŋ geriba qetohom gihiba nöröpki aka qamötki mem wahöta ipnöŋ möndögetka neiŋi neiŋi yeŋön kaŋgota busugi nem teköme.”

²⁰ Mewö melenđa juiga wehön karöbut teköiga Farao kiŋgö ahuahu nalöŋan kam kuŋguiga jembonurupŋi pakpak i nene lömbuanj ohoba enġiyök. Mi ohoba enġiba wain o qambigö galöm bohonŋi aka bered ohohogö galöm bohonŋi yetkö nöropŋiri mi jembonurupŋi yeŋgö jeŋine memba wahörök. ²¹ Wain o qambigö galömŋan mutuk nupŋi memba malöhi, mi toroqeba memapköra kuŋgum waŋgiiga dumŋe kunbuk qambi mi Farao kiŋgö böröŋe ala malök.

²² Mewö malökmö, kiŋnöŋ bered ohohogö galöm bohonŋaŋgö keuŋi jim teköiga Josefnöŋ gaunŋiraŋgö könaŋi jii mörohoraŋgö dop i liŋgipnöŋ eriba qetohoba nöropŋi aka qamötki mi mem wahöta möndöget. ²³ Mianġö andöŋe wain o qambigö galöm bohonŋan Josef qahö mötmörim waŋgiyökmö, i ölum qeiga laŋ malök. Mewö.

41

Kiŋnöŋ gaunŋi ehiga Josefnöŋ könaŋiri jim asariyök.

¹ Yambu yahöt teköiga Farao kiŋnöŋ gaun kun kewö ehök: Yaŋön Nail o töwatŋaŋgö göraŋe kiniga ² bulmakau döŋŋi 7 ölop sorokŋi kelök busuŋinambuk mi o töwatŋi mianġöreŋök kota jejepözaŋ sutŋine kinda tembam keuqaŋ neget. ³ Mienġö andöŋine bulmakau tosatŋi 7 sihitqarambuŋinanök kaisoŋgolomŋini piromŋi mi o töwatŋi mianġöreŋök kota bulmakau mutukŋi mienġö kösutŋine anda o töwatŋaŋgö göraŋe kinget. ⁴ Bulmakau piromŋi sihitqarambuŋinanök mienöŋ bulmakau döŋŋi ölop sorokŋi kelök

busunambuk 7 mi gwahöt engiget. Farao kinönö gaun mi eka mianğöreñök imbiñi möta wahörök.
⁵ Wahöta gaunñangö kunbuk möta gem anda ahöba gaun kun kewö ehök: Wit padi ip mohotkö kemañe ölni kötñi ketañi ketañi kañenambuk 7 ölop kötökñi mi loñkam gili eta kinget.

⁶ Mienğö andöñine ölni kañenambuk 7 mi kunbuk loñkam gili eta kingetka gölme qararañkölkölnangö luhut könöpñan mi engohotiriiga soholiba gilipitñi (ambetakñi) aket. ⁷ Ölni morömorö kañenambuk mi ölni kañenambuk kötñini ketañi ketañi kuñgukuñguni mi gwahöt engiget. Farao kinönö mianğöreñök imbiñi möta wahöriga ölni qahöpmö, mi gauna ahök. ⁸ *Miri asariiga Farao kinönö gaunñangö mötkurumkurum möta Ijpt kantrigö tiripqözölqözöl aka mötkutukutu azi pakpak öröm enği yanğö jemesoholñe kañgotket. Kañgotketka gaun ehöhañğö kösohotñi mi jii mötketmö, körek yeñön gaunñangö könañiri mi Farao kinğöra jim asaribingö osiget.

⁹ Osigetka wain o qambigö galöm bohonñan kinda Farao kin kewö jii mörök: “O kin, nöñön köna siñgiali, mianğö keuñan döлки urune kañgoriga mötmörizal. ¹⁰ Nalö kunöñ Farao kinönö jembonurupñi neñğöra aka irimñi seholiiga nömemba malmalñangö sikiriti yeñğö suahö galömñangö kösö mire al niñgiyök. Ni aka bered ohohogö galöm bohonñi mi nömbuk nanñi kösö miriñe al netkiiga tarit.

¹¹ “Mianğöreñ tata mala netkön sunğem mohot

---

* **41:8:** Dan 2.2

miaᅅgöreᅅök gauniri inanᅅök inanᅅök ehit. Gauniraᅅgö könaᅅi mi inanᅅök inanᅅök. ¹² Gauniri ekziga Hibru azi gwabö kunöᅅ miaᅅgöreᅅ netpuk malök. Yaᅅön sikiriti yeᅅgö suaᅅö galömᅅaᅅgö welenᅅeᅅeᅅi maliga niri gauniri yaᅅgöra jizi mörök. Yaᅅön gauniraᅅgö könaᅅiri mi inanᅅök inanᅅök jim asarim netkiyök. ¹³ Könaᅅiri jii möriraᅅgö dop öᅅi mönö törörök kewö asuhuyök: Nöᅅön nupni mutuk memba malali, Farao kiᅅnöᅅ ni nup miaᅅgöreᅅ kunbuk al niᅅgiyökmö, alani bered ohohogö galömᅅaᅅgö keuᅅi jim teköiga liᅅgipnöᅅ eriba qetohoba nöropᅅi aka qamötki mi mem wahöta möndöget.”

¹⁴ Mewö jiiᅅa Farao kiᅅnöᅅ möta Josefnöᅅ jemesoholᅅe kaᅅgotmapköra jim kutuba tosatᅅi melaim eᅅgiiga anda kösö mirigö dutᅅeyök zilaᅅ waᅅgita kaget. Kagetka jiiᅅa nörop jupᅅi mitigetka opo malukuᅅi uteköba Farao kiᅅgö jemesoholᅅe kaᅅgorök. ¹⁵ Kaᅅgoriga Farao kiᅅnöᅅ Josefköra kewö jiyök: “Nöᅅön gaun kun ekiga körekᅅan miaᅅgö könaᅅi jibingö osizemö, kunöᅅ göhö könaᅅi kewö jiiᅅa mötzal: ‘Kunᅅan göhöra gaunᅅi jii möta göᅅön miaᅅgö könaᅅi ölop jim asarimakzan.’ ”

¹⁶ Mewö jiiᅅa Josefnöᅅ Farao kiᅅgöra kewö melenᅅ waᅅgiyök: “O Farao kiᅅ, nöᅅön qahöpmö, Anutunöᅅ mönö gaungahö könaᅅi jim asariba keu ölopᅅi gihiiga urugan ölöwakᅅa.”

¹⁷ Mewö melenᅅ waᅅgiiga Farao kiᅅnöᅅ kewö jiyök: “Nöᅅön gauni ekzali, miaᅅgö uruᅅe nanak Nail o töwatᅅaᅅgö göraᅅe kiᅅjal. ¹⁸ Miaᅅgöreᅅ kinbiga bulmakau döᅅᅅi 7 ölop sorokᅅi busuᅅini kelökᅅinambuk mi o töwatᅅi miaᅅgöreᅅök

kota jöjöpözan sutņine kinda tembam keuqaņ neze. ¹⁹ Mienģö andöņine bulmakau tosatņi 7 sihitqarambuņinanök kaisoņgolomņini piromņi kötökņi mi o töwatņi mianģöreņök kotze. Nöņön bulmakau bölöņi kötökņi mewöņi mi nalö kunöņ Ijpt gölme pakpak kianģöreņ qahö enģeħal. ²⁰ Bulmakau sihitqarambuņinanök kaisoņgolomņini piromņi mienģön bulmakau dömņi busuņini kelökņinambuk 7 mutuk kotzei, mi gwahöt enģize.

²¹ “Mi gwahöt enģizemö, mi töndup kaisoņgolomņinan gwahöt enģizeaņģö dop utekutek qahö aiga enģekzalmö, mutuk kaisoņgolomņinan piromņi kötökņi kota kinjei, yeņön mewöņanök tok kinje. Ni gaun mewö eka imbini möta wahötzal. ²² Wahöta kunbuk ahöba gaun kun kewö ekzal: Wit padi ip mohotkö kemaņe ölni kötni ketañi ketañi kaņģeņinambuk 7 ölop kötökņi mi loņkam gili eta kinje.

²³ “Mienģö andöņine ölni kaņģeņinambuk tosatņi 7 mi sötni jula kota loņkam gili eta kingetka gölme qararaņkölkölnaņģö luhut könöpņaņ mi enģohotiriiga soholiba moröņi aka gilipitņi (ambetakņi) akze. ²⁴ Ölni morömorö gilipitņi kaņģeņinambuk mi ölni kaņģeņinambuk ölop sorokņi mi gwahöt enģize. Nöņön gaun yahöt mi eka tiripqözölqözöl aziurupni jibi mötzemö, yeņön körek mietkö könaņiri jim asarim niņģibingö osize.”

²⁵ Farao kiņnöņ mewö jiiga Josefnöņ keu kewö jiyök: “O Farao kiņ, göhö gaunyahötki mietkö könaņiri mi mohok akza. Anutunöņ yuai könaņģep

akɲamgö mötzawi, yaɲön mi Farao kiɲ göhöra indelja. ²⁶ Bulmakau dömɲi 7 ölop sorokɲi mi yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Wit padi ölni kaɲɛɲinambuk ölop kötökɲi 7 mi mewöyöhök yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Könaɲiri mi öröröɲ aka mohok akzahot.

²⁷ “Bulmakau sihitqarambuɲinanök kaisoɲgolomɲini piromɲi 7 könaɲɛp kotzei, mi yambu 7:gö söpsöpɲi akze. Wit padi ölni kaɲɛɲinambuk 7 gölme qararaɲkölkölnaɲgö luhut könöpɲaɲ ɛɲgohotiriiga soholiba gilipitɲi (ambetakɲi) akzei, mi bödi (buörö) malmalgö yambu 7 miaɲgö söpsöpɲi akze. ²⁸ Anutunöɲ yuai könaɲɛp akɲamgö mötzawi, yaɲön mi göhöra indela kondelja. Farao kiɲgöra keu dölki mewö jizali, mi mönö mewögöra aka jizal. ²⁹ O kiɲ, yambu 7:gö dop nene möriam keta bölökɲi asuhuba Ijpt gölme pakpak dop köla ahöma.

³⁰ “Mi ahömapmö, yambu 7 miɛɲgö andöɲine bödigö yambu 7 asuhuba ayuayuhu ketaɲi kondoriga Ijpt kantrinöɲ bölima. Miaɲön asuhuiga nene möriam mutuk Ijpt gölmenöɲ ahöyöhi, mi gölme dop yeɲön ölum ɛɲgum teköma. ³¹ Bödi mi köhöikɲi kötökɲi ahömawaɲgöra aka gölme dop ambazip yeɲön nene möriamgö yambuɲi 7 mutuk Ijpt gölmenöɲ ahöyöhi, miaɲgö keuɲi mi kunbuk qahö möta malme. ³² Anutunöɲ gaun könaɲi mohot mi indimɲi yahöt gihii ekzani, mi könaɲi kewögöra: Anutunöɲ keu mi lök jöhöba jim köhöiba alök. Mi jim köhöiba alöhi, miaɲgöra miaɲön mönö zilaɲ asuhuma.

³³ “Miaɲgöra Farao kiɲ göɲön ölop mötkutukutu azi kun keu törörök kewörakzawi, mi möwölöhöba

kuṅgunöṅga Ijpt kantri ki galöm köla malma. ³⁴ Mewöṅanök kiap bohonṅi bohonṅi kuṅgum enṅinöṅga gölme dop köla galömnina malme. Yeṅön nene möriamgö yambuṅi 7 miengö uruṅine nene ölninambuk Ijpt gölmenöṅ asuhumei, miangöra jüiga mendengetka bahöṅini 5 asuhugetka miengöreṅök mohot mohot memba gawmangö köwenöṅ tokoba malme.

³⁵ “Yeṅön mönö kinda jimkutukutu algetka yambu ölöṅni 7 asuhumei, miengö uruṅine nene ölnini körek pakpak tokoba kewöta malme. Mewö aka wit padi mi Farao kiṅgö köwe miriṅi miriṅi miangöreṅ qezaköba malme. Mi taon dop gawmangö köwe miriṅi miriṅi miangöreṅ qezaköba galöm köla malgetka könangepkö neneṅa ahöma.

³⁶ Nene mewö tokoba malmei, mi mönö gawmangö köwe miri dop galöm kölgetka kahaimök ahöiga könangep bödigö yambu 7 Ijpt gölme dop asuhumawi, nalö miangöreṅ mi ölöṅ memba mendenḍa nemba malme. Mewö aketka kantrigö könagesö neṅön bödi miangö nalöṅe nenegö qahö kömumba gororonḡöbin. “Mewö.

Farao kiṅnöh Josef Ijptkö azi kembuya kuṅguyök.

³⁷ Josefnöṅ keu mewö jüiga Farao kiṅ aka jembonurupṅi pakpak yeṅön areṅ miangöra mötket dop köliga sihimṅi mötket.

³⁸ Mewö mötketka Farao kiṅnöh jembonurupṅi kewö jii mötket: “Azi kiangö uruṅe bem yeṅgö uṅaṅan kini maljawi, nini i ewö azi kun ölöṅ qahö miwikṅaibin.”

³⁹ Mewö jii mötketka Josefköra kewö jiyök: “Anutunöṅ keu areṅ pakpak ki indel

gihizawi, mianğöra gi ewö mötkutukutu azi keu törörök kewötpawak, mi kun qahö malja. ⁴⁰ Mianğöra göñön mönö jakömbuak mirinağgö galömñi bohonñi aka malman. Göñön nönğö könagesöurupni pakpak jim kutum enğinönğa yeñön mönö göhöreñ keu tem köla keugi bapñe malme. Nönñön jakömbuak dum tatatnönğ tarakzali, miyök mötmöriba mianğöra aka gi gonğita ketanğangi aka malmam.”*

⁴¹ Mewö jiba toroqeba kewö jiyök: “Mötnönğ, nönñön gi Ijpt kantri pakpak kianğö azi kem-buya malmangöra kuñgum gihizal.” ⁴² Mewö jiba börö kesötñanğö jenjenñi mianñön supap köpew ewö qetñi mekötahöba malöhi, mi qeköba Josefko börö kesötñe löngörök. Opo maluku eksihimñambuk opo tuatñan memenñi mi löngöt wañgiba sorom goulñön memenñi kun mi memba Josefko imbiñe kölök.*

⁴³ Mewö aka hos kare qetpuk sorokñi nanñi karenğö qorembiñi mi yanğöra jim teköiga mianğöreñ öngöiga hosnönğ örögetka anda kaba malök. Mewö anda maliga kiñgö sikiriti yarö azi kunönğ mutuk anda göda qem wañgibingöra kewö qeri qetketka malök: “Kezap! Mönö kesalget!” Mewö ak wañgiba Ijpt kantri pakpakö azi kembuya kuñgum wañgiyök. ⁴⁴ Farao kiññönğ Josefköra kewö jiyök: “Nönñön Farao kiñ akzalmö, Ijpt kantri pakpak kianğöreñ kunñan kun mönö göhö jitki qetala börönñi me könanñi mi kude mem wahötma.”

⁴⁵ Mewö jiba Josefko qetñi dölökñi (Ijpt ke-unönğ) Zafenat-Panea qerök. Mewö qeta Heliopolis

* **41:40:** Apo 7.10   * **41:42:** Dan 5.29

taongö jike nup galöm qetñi Potifera yangö bōratñi Asenat mi anōmña akñapkōra wañgiyök. Mewö kantrigö azi kembuya aka Ijipt kantri ekñamgōra anda lilikōyök. ⁴⁶ Josefnōñ yambuñi 30 aiga miangōreñ Farao Ijiptkō kiñi yangö jakōmbuak nupñi könahiba meyök. Mi memba Farao kiñgö sitiñi mosōta Ijipt uruñe dop kōla lilikōba malök.

⁴⁷ Nene mōriamgö yambuñi 7 miangö nalōñe gölmeñine nene önōñi qahö asuhum enñiyök. ⁴⁸ Nene mōriamgö yambuñi 7 kam kuñgugeri, miangö nalōñe Josefnōñ jiiga nene könani könani Ijipt gölme asuhugeri, mi tokoba taonñine dop anda gawmangōra alget. Gölme körōñi taon dop lilikōba tat angeri, miangōreñ nene ölni asuhugetka mi memba taonñine dop anda qenjarök köwe miriñine alget. ⁴⁹ Josefnōñ jiiga wit padiñi padiñi mi qenjarök köwe miriñine önōñi qahö tokoba alget. Mi sakōsiñ köwet jitñe ahözawañgö dop öñgōba kinök. Nene mōriam sesegilgil asuhaba toroqeba ahöyöhañgōra nene toruñini mi toroqeba oyoñ bibihigetka lömbōriiga osiba mosōtket.

⁵⁰ Bödi nalōñan qahö kam kuñguiga qeljiñe miangōreñ anōmñi Asenatnōñ Josefkō nahōnyahōtñi yahöt etkömeyök. Asenat mi Heliopolis taongö jike nup galöm qetñi Potifera yangö bōratña. ⁵¹ Nahōnñi mutukñi asuhuiga Josefnōñ keu kewö jiyök: “Anutunōñ baukōm niñgiiga kahasililiñ waimanjatni pakpak aka iwinangö mirigö yuaini pakpak mi lök ölum nuñgui maljali, miangōra. “Mewö jiba nahōnñangö qetñi Manase (Ölum nuñguza.) qerök. ⁵² Nahōnñi

könaŋgeŋi asuhuiga Josefnöŋ keu kewö jiyök: “Ni sihimbölonanğö gölmeŋe malbiga Anutunöŋ ahumsehip niŋgizawi, miangöra. “Mewö jiba qetŋi Efraim qerök. (Efraim Ahumsehip niŋgiza.)

⁵³ Nene möriam ketaŋanğö yambuŋi 7 Ijpt gölme dop köla kam kuŋgugeru, mi ahöm kota teköget. ⁵⁴ Yambu mi tekögetka Josefnöŋ keu jiyöhanğö dop bödigö yambuŋi 7 mi könahiba kam kuŋguget. Bödi mi gölme tosatŋi pakpak dop köla asuhaba ahöyökmö, Ijpt gölmenöŋ nene mi miri dop köweŋine ahöyök.* ⁵⁵ Ijpt könagesö körek pakpak yeŋön könahiba bödi möta Farao kiŋğö qeta nene eŋgimapköra uletket. Uletketka möta Farao kiŋnöŋ körek yeŋöra kewö jiyök: “İjini mönö Josefköreŋ angetka yuai mi me mi akŋegö jim kutum eŋgimawi, mi mönö tem köla ahakŋe.”*

⁵⁶ Bödinöŋ kantri jömukŋi dop köla ahöba İjptkö miriŋi miriŋi pakpak miengöreŋ toroqeba gwötpuk lömböriyök. Mewö asuhuiga Josefnöŋ jiiga qeŋjarök köwe miriŋi miriŋi miengö nanuŋini öröba nene mi Ijpt yeŋön söngöröŋi memegöra alget. ⁵⁷ Bödi mi gölme pakpak dop köla lömböriba ahöyöhanğöra ambazipnöŋ gölme dop miangöreŋök İjpt kaba Josefköreŋ kaŋgota nene söngöröŋi memba malget. Mewö.

42

Josefkö daturupŋan İjpt gölmenöŋ anget.

¹ İjpt miangöreŋ nene ahöyöhi, keu mi Keinan gölme miangöreŋ jigetka Jeikobnöŋ möta nahönurupŋi kewö jii mötket: “İjini mönö

* **41:54:** Apo 7.11   * **41:55:** Jon 2.5

wuanöngöra silekmalek aka kuruk je angeka malje? ² Ijpt miangören wit padi ahözawi, nöñön keu mewö möral. Nini qahö kömumba malmal toroqeba malbingöra injini mönö wahöta Ijpt geba miangören nene tosatñi bohonñi memba kagetka nembra malbin.”*

³ Mewö jii möta Josefko daturupñi 10 yeñön mirinini mosöta nene bohonñi membingöra Ijpt gölmenöñ anbingö aket. ⁴ Iwiñini Jeikobnöñ Josefko munñi Benjamingö qakñe ayuayuhu kun öngöbapuköra kenjötni möröhanjöra i daturupñi yembuk qahö melaim wanjiiga anget.

⁵ Keinan gölmenöñ bödi mi mewöñanök ahöyöhanjöra Israelgö nahönurupñi yeñön Keinan azi tosatñan angeri, yeñgö sutñine wit padi bohonñi membingöra mohotñe anget. ⁶ Angetmö, Josefnöñ Ijpt kantrigö azi kembuñini tata malök. Yanöñ wit padi mi könagesöñi pakpak yeñön bohonñi memegöra aliga yangören kangota malget. Miangöra daturupñan kageri, yeñön kangota miangörenök yangö wösöñe simin köla gölmenöñ bangöget. ⁷ Mewö bangögetka Josefnöñ daturupñi engeka möt kutum engiyökmö, könañamñi köyatim enjiba kian azigö tandök ak enjiba örömoreim keu könöpñambuk jiba kewö qesim engiyök: “Inini mönö denikepköra kazeye?” Qesim enjiiga kewö melenget: “Nini Keinan gölmenöhök nene söngöröñi membingöra kazin.”

⁸ Mewö melengetka Josefnöñ daturupñi möt kutum engiyökmö, yeñön i qahö möt kutum wanjiget. ⁹ Qahö möt kutum wanjigetka Josefnöñ mönöwök

---

* 42:2: Apo 7.12

gaunji yengöra ehöhi, mi mötmötne kanoriga mötmöriba jihip je suñini mitiba kewö jii mötket: “Yei! Injini mönö kegwek azia akze. Nini kantrinini denikeangören göröken awörök aka yarö gilbingö lömbörizini, injini mi ek kewöta mötpingöra ki kaze.”*

¹⁰ Mi möta kewö melen wangiget: “Azi kem-bunini, mewö qahö. Welenqequeurupki nini mönö nene söngöröñi mendingöra kazin. ¹¹ Nini körekñanök azi mohotkö nahönurupñi akzin. Nini azi diñdiñi mala muneñ qahö jimakzin. Göhö welenqequeurupki neñön mönö gölme ek-kewötkö yarö azia qahö aka maljin.”

¹² Melen wangigetka “Qahö!” töhöreñ qeta kewö toroqeyök: “Nini kantrinini denikeangören göröken awörök aka yarö gilbingö lömbörizini, injini mi ek kewöta mötpingöra ki kaze.”

¹³ Mi möta kewö melen wangiget: “Welenqe-queurupki nini Keinan gölmegö aziñi mohotkö nahönurupña, darumun 12 akzin. Munini qöndökñan nalö kewöñe iwininambuk mire tariga kunñan qahö toroqeba malja.”

¹⁴ Mewö melen wangigetka kewö jim engiyök: “Mewö aiga injini ölna gölme ek-kewötkö yarö azia akzei, mi lök jibi mötze.

¹⁵ Mewö maljeangöra nöñön kewö esapköm engimam: Farao kiñnöñ jebuk maljawi, nöñön keu ö! töhöññi miangö dop jöjöpañ keu kewö jim köhöizal: Munñini qöndökñan ki qahö kama ewö, injini mönö gölme ki qahö mosöta anme. ¹⁶ Injini keu ölni jize me qahö, nöñön mi esapkömamgöra kewö

---

* **42:9:** Jen 37.5-10

jizal: Injini mönö sutñineyök kun melaigetka anda munñini qöndökñi wañgita ki kamahot. Tosatñi injini mönö ki mamböta kösö mire tata malme. Mewö qahö akñe ewö, injini mönö ölna gölme ek-kewötkö yarö azia akze. Farao kiññöñ jebuk malja ewö, nöñön keu öl töhöññi miangö dop jöjöpañ keu mi jim köhöizal.”

¹⁷ Mewö jim engiba jiiga kösö miriñe al engigetka wehön karöbutkö dop tatket. ¹⁸ Wehön karöbut aiga Josefnöñ kaba keu kewö jii mötket: “Jeñinambuk toroqeba malbingö mötze ewö, injini mönö yuai jimami, mi aketka nöñön ölop malmalñini jöhömam. Nöñön mewöyök injini ewö Anutugö jitñi oñgitpilenbuköra keñgötni mörakzal. Miangöra injini mönö kewö akñe: ¹⁹ Injini azi diñdiñi munenñini qahö malje ewö, darumun engöreñök mönö kunñan kösö miri kiangöreñ toroqeba tariga tosatñi injini ölop wit padi memba miriñine lilingöba anme. Miangöreñ anda miriñine könagesöurupñinan bödi aka maljei, mi nene engime. ²⁰ Injini mönö mewö anda munñini qöndökñi wañgita nöñgöreñ kame. Kagetka keuninañgö ölnan mewö asuhuiga eka möt kutuba qahö engubi kömume. “Keuñi mewö jiiga mönö miangö dop aket.

²¹ Yeñön nanñini Hibru keunöñ sutñine keu kewö eraum-mötket: “Nini munini silik ak wañgiini, miangö likepñi bölöñan mönö ölna qaknine öngöza. Yañön malmalñi jöhöba ak kömum wañgibingöra uleta kuñgum neñgiiga kahasililiñi ketañi ehinmö, yañgö keuñi möta mi qahö wuatangöin. Miangöra kahasililiñ lömbötñambuk kianön neñgö qaknine öngöza.”

22 Mewö eraum-mötketka Rubenöŋ kewö jiyök: “Nöŋön kewö jibi mötket: ‘Injini azi gwabö mi silik bölöŋi kude ak waŋgime.’ Mewö jialmö, injini nöŋgö keuni mi möta silekmalek aket. Mötket, nalö kewöŋe yaŋgö seŋŋaŋgö keugö likeŋŋan mönö qaknine öŋgöiga kahasililiŋ mötzin.”*

23 Mewö eraum-mötketka Josefnöŋ yembuk Ijpt keunöŋ keu jiiga kunöŋ mi melenök. Miaŋgöra yeŋön keuŋini jigetka ölop möt asariyöhi, mi daturuŋŋan qahö möt kutuget. 24 Josefnöŋ keuŋini möt asariba liliŋgöba sahörök. Sahöta kunbuk liliŋgöba eŋgeka yembuk keu jiyök. Yembuk keu jiba Simeon sutŋineyök memba jiiga yeŋgö jeŋine jöhöget. Mewö.

Josefkö daturuŋŋan Keinan gölmenöŋ liliŋgöget.

25 Josefnöŋ jimkutukutu kewö alök: “Welenqeŋe injini mönö azi miengö toru gösöŋine wit padi löŋgötketka numbuŋe kotketka mohot mohot yeŋgö monen esuŋini mi totonine inannik inannik toruŋine alme aka köna anangö nene semönŋi mi tok eŋgime. “Mewö jim kutum eŋgiiga miaŋgö dop ak eŋgiget. 26 Mewö ak eŋgigetka wit padi toruŋini mi doŋki qakŋine ala mosöta anget. 27 Anda mala gaun ahöbingöra miri kunöŋ aŋgota darumun yeŋgöreŋök kunŋan doŋkiŋi gumohomamgöra aka toru kösöŋi pösata monen esuŋi mi toru numbuŋe nene qakŋe kiniga ehök. 28 Mi eka darumunŋi kewö jii mötket: “Eket, nöŋgöreŋ monen mi mönö melenŋda torune utketka kinja. “Mewö möta wösöŋini juliga aurum tililiŋgöba aŋgeka

---

* 42:22: Jen 37.21-22

kewö jiget: “Anutunöŋ mönö wani yuaia ki ak nenŋizawe?”

²⁹ Anda mala Keinan gölmenöŋ iwiŋini Jeikobköreŋ aŋgota yuai asuhum enŋiyöhi, miangö kösohotŋi mi körek kewö jigetka mörök: ³⁰ “Kantri miangö azi kembuŋi yaŋön örömureim keu könöpuk jiba gölme ek-kewötkö yarö azia akinak, miangö tandök ewö ak nenŋiyök.

³¹ “Mewö ak nenŋiyökmö, nini yaŋgöra kewö jiin: ‘Nini azi diŋdiŋi muneŋnini qahö mala gölme ek kewötpingöra aka qahö kazin. Qahöpmahöp!

³² Nini azi mohotkö nahönurupŋa, darumun 12 aka maljin. Kunŋan qahö toroqeba maliga munini qöndökŋan nalö kewöŋe Keinan gölmenöŋ iwini-nambuk mire tatza.’

³³ “Mewö jiinga gölme miangö azi kembuŋan nenŋöra keu kewö jiyök: ‘Iŋini azi diŋdiŋi me muneŋi maljei, mi kewö kewöt enŋiba mötmam: Enŋöreŋöhök darumunŋini kun i mönö mosötketka nömbuk ki tariga tosatŋi iŋini ölop wit padi memba liliŋgöba anme. Anda miriŋine könagesöurupŋinan bödi aka maljei, mi nene enŋime. ³⁴ Iŋini gölme ek-kewötkö yarö azia qahöpmö, azi diŋdiŋi muneŋini qahö maljei, mi kewö kewöt enŋiba mötmam: Iŋini mönö anda munŋini qöndökŋi mi waŋgita nöŋgöreŋ kame. Mewö kagetka darumunŋini melen enŋibiga ölop gölme kiangöreŋ aŋgumnep-qanŋumnep aka malme.’ ”

³⁵ Mewö jiba toru gösöŋineyök nene köweŋine mokogetka moneŋ esuŋini moneŋinambuk mi toruŋine mohot mohot totonine kini miwikŋaiget. Moneŋ esuŋini miwikŋaiba eka i aka iwiŋini mohotŋe auruba keŋgötkotkot mötket. ³⁶ Mewö

mötketka iwiñini Jeikobnõñ kewö jii mötket: “Inini nahönurupni körek pakpak noañgitpingö mötze: Josefnõñ qahö malja. Simeon nembuk qahö malja. Benjamin mi mewõñanök noañgita wañgita anbingö jize. Sihimbölö pakpak mianñon mönõ nõngö qakne õngöza.”

³⁷ Mewö jii möta Rubenõñ iwiñangöra keu kewö jiyök: “Ni Benjamin qahö wañgita lilingöba kaba gihimam ewö, gi ölop nani nahönyahötni yahöt mi etkunõnga kömumahot. Benjamin mi ölop nõngö böröne alnõnga i mönõ galöm köla anda mala wañgita lilingöba kaba gihimam.”

³⁸ Mewö jiyökmö, Jeikobnõñ melenða jiyök: “Nahönyahötni qöndökñi yahöt yetkörenök datñan kömuiga munñan mohot malja. Inini könanõñ anbingö mötzei, mianğoren ayuayuhu kunñan yañgö qakñe õngöma ewö, inini mönõ kondotketka wösöbirik õngõngõñan nõngö qakne õngöiga kömumba nõröp jupni yañgonambuknõñ uñem mire gemam. Mianğöra nõngö nahönan mönõ nõmosöta embuk qahö anma. “Mewö.

43

Josefkö darumunurupñan lilingöba Ijpt anget.

¹ Keinan gölmenõñ bödi lömbötñambuk mi toroqeba ahöyök. ² Jeikobkö könagesourupñan wit padi Ijpt kantrinöhök memba kageri, mi körek nem tekögetka qahöwahiga iwiñinan nahönurupñi mi kewö jii mötket: “Inini mönõ kunbuk lilingöba anda nenenamnini tosatñi söngörõñi meme.”

³ Mewö jii mötketka Judanõñ kewö jiyök: “Azi mianñon mönõ kapan köla nenğöra galöm meme

keu köhöikņi kewö jiyök: ‘Munņinan embuk qahö kama ewö, iņini mönö nöngö jemesoholne kunbuk kaņgotpingö osime.’⁴ Mianğöra göņön munini melainöņga nembuk kama ewö, neņön ölöp gömosöta neneņamnini söņgöroņi membingöra anbin.⁵ Azi mianğön keu kewö jii mörin: ‘Munņinan embuk qahö kama ewö, iņini mönö nöngö jemesoholne kunbuk kaņgotpingö osime.’ Mianğöra göņön Benjamin aņğön kölman ewö, nini qahö anbin.”

⁶ Mewö jiiga Israelnöņ kewö jiyök: “Iņini mönö wanigöra munņini kun maljawi, keu mi azi mianğö jiget möröhaņğöra ni urulömböt ketañi niņgize?”

⁷ Mewö jiiga kewö melenđa jiget: “Azi mianğön nini aka könagesöurupnini engöra törörök qeçesi könaņi könaņi neņgiba kewö jiyök, ‘Iwiņinan jebuk malja me qahö? Darumunņini kun malja me qahö?’ Mewö jiyöhaņğöra qeçesiņi mi neņön ölhaņök jiba melenņin. Yaņön könaņep munini waņgita kameğöra jibawak, mi mönö qeljiņe nalö mianğoreņ denöwö mötpinak?”

⁸ Mewö jigetka Judanöņ iwiņi Israelğöra kewö jiyök: “Mianğöra azi gwabö mi nöngö böröne ala melainöņga mohotņe anbin. Mewö aknöņga amqeba zilaņ gömosöta könanöņ aninga nini, gi aka anöm-moröurupnini neņön qahö kömum gororonğöbin.⁹ Benjamingö malmalhaņğö sohopņi mianğö keuņan mönö nöngö böröne ahöiga liliņğöba kaba gihimamğö jim köhöizal. Nöņön i qahö waņgita liliņğöba ki kaba göhö jemesoholge qahö almam ewö, mianğö keu lömbötņan mönö

nöngö qakne öngöiga göhö jege bisiba malbiga gölmenöŋ malmalnan teköma. ¹⁰ Nalö köröpŋi eksekpeksek aka qahö mambötpinak ewö, neŋön lök endu anda lilingöba ki kainga ambemŋi yahöt akawak.”

¹¹ Mewö jiiga iwiŋini Israelnöŋ kewö jii mötket: “Mewö akza ewö, iŋini mönö kewö akŋe: Göhme kiangö töhötmöriamŋi ölop kötökŋi tosatŋi kewöŋi mi memba toru gösöŋine löngöta anda azi mi kalema waŋgime: Sile mirimirigö kelökŋi tosatŋi, moroŋ oŋi tosatŋi, gipmi bakötök, marasin ip tokuŋi qetŋi mör gipit, kömin, kuŋgam aka saugö alaŋi almond miengö ölni. ¹² Silwö moneŋ walŋi toru gösöŋinangö numbuŋine algetka memba kageri, mi aka miangö dop qakŋe toroqeba ala mindirigetka jaŋgöŋan qariba 2:kö dop aiga mi memba lilingöba anda waŋgime. Tosatŋan köpösihira aka mi gösöŋine alget me denöwö? ¹³ Munŋini mewöyök waŋgita zilaŋ wahöta azi miangöreŋ kunbuk lilingöba anget. ¹⁴ Anutu kukösum pakpakö Toŋan mönö azi miangö jeŋe ak-kömukömuŋi enŋiiga yaŋön darumunŋini kun aka Benjamin mi embuk mire lilingöba kamegöra imbi kölma. Nöngö moröurupnan tönbirin akŋe ewö, nöŋön mönö öne töhöŋ malmam.”

¹⁵ Mewö jiiga kalem yuai mi memba silwö moneŋ memba kageri, miangö dop qakŋe toroqeba ala mindirigetka jaŋgöŋan qariba 2:kö dop ahök. Mi memba Benjamin mohotŋe waŋgita wahöta ösumŋinan Ijpt anda Josefkö jeŋe angotket. ¹⁶ Angotketka Josefnöŋ Benjamin mi yeŋgö sutŋine eka miangöreŋök mirinangö galömŋi kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö azi ki enŋuanŋita

nani mire anda al enjinönga tatme. Tatketka anda sömbup kun qeba ohoba silimgö neneji mözözömgönönga yejön ölop nömbuk mohotje nene nembin.” ¹⁷ Josefko mirinangö galömnan jim kutum wangiyöhangö dop azi mi enguanğiriga Josefko mire anget.

¹⁸ Enguanğiriga Josefko mire anda jönömni unduiga kenğotni möta kewö mötmöriba sutjine jiget: “Mutuk kainga monejnini melenđa toru gösönine algetka memba anini, mianğöra yejön mönö nenğuanğita kaba ki al nenğigetka tatzin. Yejön mönö qeraköba nenğum ureiba luhut al nenğiba nenğomegetka welenqeçeurupni omanı ahinga donkiurupnini kalöpköba anğön köl enğibepuk.” ¹⁹ Mewö jiba kinda Josefko mirigö galömni yanğorej öngöba angetka miri nanğuje kiniga yanğöra keu kewö jiget: ²⁰ “O ketanamnini, nini nalö mutukna nene bohonni memingöra ki kain. ²¹ Kaba nene bohonni memba kunbuk lilingöba anda könanöj miri kunöj anda ahöbingöra tata toru gösönanğö kösöni pösata monejnini totonine mi köreknanök gösöni nanğök nanğök numbuşine nene çakje ahöiga ehin. Mianğöra monej mia merak kunbuk melenđa memba kazin. ²² Silwö monej mi danön toru gösönine melenđa kunbuk alöhi, mi nejön qahö mötzin. Nejön mi aka silwö monej tosatni mi çakje juhuköba nene söngöröni kunbuk memingöra gösönine ala memba kazin.”

²³ Mewö jigetka miri galömnan kewö jiyök: “Waimanjat kude mötme. Nanjnini aka iwininangö Anutuñan mönö kungö urunji kunğuga silwö

moneŋ mi toru gösöŋine aliga miwikŋaiget. Nöŋön enğöreŋ silwö moneŋ mi lök meal. Mianğöra keŋğötŋini kude möta urubönjön tatme. “Mewö jiba Simeon wangita yengöreŋ kayohot.

²⁴ Kayohotka mohotŋe enğuanğita Josefkö mire öngögetka könaŋini saŋonmegöra o enğiyök aka doŋkiŋini gwözözak neneŋini mianön gumohom enğiyök. ²⁵ Yeŋön silimgö neneŋi Josefkö mire mohotŋe nemeaŋgö keuŋi mötket. Mianğöra Josefnön silimnön miriŋe kaŋgotmapköra mamböta kalem yuainiŋi mi aukŋe areŋgöba tatket.

²⁶ Tatketka Josefnön mire kaiga kalem yuainiŋi memba kaba miriŋe öngögeri, mi wangiba wösöŋe simin köla gölmenön bamğöget. ²⁷ Bamğöba wahötketka jölönini jiba denöwö maljei, qesim enğiba kewö jiyök: “Iwiŋini azi namŋaŋgö jigeri, yaŋön denöwö malja? Toroqeba jebuk malja me qahö?”

²⁸ Mewö jiiga kewö melenget: “Göhö welenqe-qegi, neŋgö iwininan mönö ölop malja. Mönö toroqeba jebuk malja. “Mewö melenđa göda qem wangiba simin köla gölmenön bamğöget.

²⁹ Mewö aketka jeŋan ui anda kaiga munŋi Benjamin, nanŋi namŋaŋgö nahönŋi mi eka kewö qesim enğiyök: “Munŋini qöndökŋaŋgö jigetka mörali, yaŋön mönö ki akza me denöwö?” Qesim enğiba toroqeba kewö jiyök: “Nahöni, Anutunön mönö ak kömum gihiiga malman.”

³⁰ Mewö jiba munŋi eka wösöŋi pöröraköiga jeŋi asöliiga sahötmamğö möta mianğöreŋök wölaŋ lilingöba enğömosöta ösumŋan miri uruŋi ölöŋi kunön öngöba nanjök mala sahörök.

³¹ Sahöt teköba je imbilñi sanğonđa miri uruñi ölöñi mi mosöta kaba törörök mökösoñđa kinda nanñi galöm köl anguba numbu nene kölmegöra jiyök. ³² Ijipt yeñön Hibru ambazip yembuk mohotñe nene nemingö mötketka imbilonlonambuk akzawañgöra mi osimakze. Mianğöra Josefko neneñi mi inanñök köl wañgetka tari darumunurupñi yeñgö mi inanñök köl engiget tatketka Ijipt ambazip yambuk nene nemingö kaba tatkeri, yeñgö neneñini mi inanñök kölgetka tatket. ³³ Josefnöñ jiiga darumunurupñi mi ahugerañgö dop areñgöm engigetka mutukñan qaikñe tariga bezupñinan qöndökñe tariga Josefnöñ mesohol köl engiba tarök. Mewö tata nanñini angek kutuba welipköba tatket.

³⁴ Mewö tatketka Josefnöñ jiiga nanñi teibolnöhök nene tosatñi mendenđa memba kaba köl engigetka munñi Benjamingöra ambemñi 5:gö dop toroqeba kölgetka neyök. Mewö nembra Josefpuk közölömbuañ ala awamñanök o köhöikñi nembra sösoñgai qakñe tatket. Mewö.

44

Josefnöñ darumunurupñi qambigö esapköm enğiyök.

¹ Mianğö andöñe Josefnöñ miriñangö galömñi jim kutum wañgiba kewö jiyök: “Gi mönö azi miengö toru gösoñine wit padi mi sirimeangö dop löngötnöñga numbuñine kotme. Mewöñanök mohot mohot yeñgö monen esuñini mi nanñök nanñök toto qeba toru gösoñinañgö numbuñine alman. ² Munñini qöndökñi yañgö toru gösoñangö

numbuŋe mianğöreŋ nane qambi silwönöŋ memeni mi wit padigö moneŋi memba kayöhi, miambuk alman. “Mewö jim kutum waŋgiiga mianğö dop ahök.

³ Miri asariiga söŋanök azi mi melaim enğigetka donkiŋini enğuaŋgita könanöŋ anget. ⁴ Anda siti mosöta köröwen qahö angetka Josefnöŋ mirinaŋğö galömŋi kewö jim kutum waŋgiyök: “Gi mönö zilaŋ wahöta azi mi enğuaŋğöba anda miwikŋaim enğiba enğeka kewö qesim enğiman: ‘Azi kembunöŋ ölöŋŋi ak enğiiga iŋini mönö wuanöŋğöra mianğö kitipŋi bölöŋi melen waŋgiba kaze?’ ⁵ Nöŋğö ketaŋamnan qambiŋeyök kulun nemakzawi aka qambiŋi mianğön unji aka keu asa-asambötŋaŋğö könaŋi miwikŋaimakzawi, iŋini qambi mi mönö wuanöŋğöra yoŋğorö memba kaze? Iŋini mönö silik mi bölöŋi kötökŋa akze.’ ”

⁶ Josefnöŋ mirinaŋğö galömŋi mewö jim kutum waŋgiiga anda miwikŋaim enğiba keuŋi mi jiyöhaŋğö dop jii mötket. ⁷ Jii mötketka kewö melen waŋgiget: “Ketaŋamninan keu tandökŋi mewöŋi mi mönö wuanöŋğöra jiza? Göhö welenqeçeurupki neŋön silik bölöŋi mewöŋi mi qahöpmahöp akzin. Mi yapmakek! ⁸ Mötnöŋ, nini toru gösöninaŋğö numbuŋine silwö moneŋ esu miwikŋainini, mi mewöyök Keinan gölmenöhök memba kaba gihiin. Nini mönö wuanöŋğöra silwö me goul mi ketaŋamgahö mireyök yoŋğorö membinak? ⁹ Welenqeçeurupki neŋğöreŋğök kungö toru gösöŋe silwö qambi mi miwikŋaiman ewö, yaŋön mönö kömupkö buŋaya aiga tosatŋi neŋön ketaŋamnini, göhö welenqeçe omani aka malbin.”

¹⁰ Mewö melenj wanjigetka kewö jiyök: “Mewö mianjön ölop. Jizeanjö dop mi ölop akin. Kungö toru gösönöhök silwö qambi mi miwikñaimami, yanjön mönö nönjö welenqeqeni omanj akñapmö, tosatñi enjö silenine keu qahö ahöiga ölop nanjinök mirinjine anme.” ¹¹ Mewö jii möta körekñan gösöñini nanjök nanjök ösumok qeköba memba eta gölmenöñ ala numbuñanjö kösöñi pösatket. ¹² Pösatketka Josefkö mirinjö galömñam datñini mutukñanjö toru gösöñeyök könahiba qezanja jaruba anda anda munñini qöndökñi Benjamingö toru gösöñe teteköñe eka qambi mi mianjörej miwikñaiyök. ¹³ Mi miwikñaiiga yeñön uruñini kot gwözöñniga wösöbirikñini kondela malukuñini munjukunjuritket. Mewö aka sukinapñini donji qakñine ala kunbuk lilingöba sitinöñ anget.

¹⁴ Juda aka darumunurupñi yeñön lilingöba Josefkö mire angetka yanjön tok mirinjeyök tarök. Tariga wösöñe angota simin köla gölmenöñ bamgöget. ¹⁵ Bamgögetka Josefnöñ kewö jiyök: “Injini mönö wani siliha mi akzeye? Azi ni ewöñan mönö ölop unju memba yuai yonjorö megetka mi miwikñaimakzali, injini mi qahö mötze me?”

¹⁶ Mewö jiiga Judanöñ kewö melenjök: “O ketanjamni, nini mönö wani keuya göhöra jibinak? Nini keugö jaruzin. Neñön yuai bölöñi qahö ahini, mi kondel gihibinjö dop qahö. Anutunöñ mönö welenqeqeurupki, nengö pinjtkö keuñi indeli aukñe ahöza. Mianjöra kungö toru gösöñeyök qambi mi miwikñaiizawi aka tosatñi neñön mewöyök mönö azi kembunanjö welenqe-

qeurupni omanji aka malbin.”

¹⁷ Mewö melenökmö, Josefnöj kewö jiyök: “Nöjön yuai mewöni mi qahö ak engimam. Mi saumban! Azi dagö toru gösöje qambi mi mi-wikjaizawi, yanönök mönö nöngö welenqeqeni aka malmapmö, tosatni injini ölop luai qakje lilingöba iwiñanğöreñ mire anme.”

Judanöj Benjamingöra Josefulet wañgiyök.

¹⁸ Mewö jiiga Judanöj Josefkö wösöje anda keu kewö jiyök: “O azi kembuni, ölop imbi kölnönga welenqeqegi nöjön keu tosatni azi kembuni göhöra jibilenak. Göjön Farao kiñ nanñambuk öröröj akzanmö, töndup welenqeqegi nömbuk kazik kude ak niñgiman. ¹⁹ Azi kembuni göjön welenqeqeurupki nini mutuk kainga kewö qesim neñginöj: ‘Engö iwiñini aka darumunñini kun maljahot me qahö?’

²⁰ “Mewö qesim neñginönga neñön azi kembuni göhöra kewö melenñin: ‘Neñgö iwinini azi namñi aka munini azi gwaböya kun mire tatzahot. Munini mianñön iwininan lök azi namñi aiga nalö mianğöreñ asuhuyök. Namñan azi morö yahöt etkimeiga datñan kömuiga nanñök töhön malja. Yanñön mönö iwiñanğö wölböt (jojopan) nahönñi akza.’ ²¹ Mewö melenñinga göjön welenqeqeurupki neñgöra keu kewö jinöj, ‘Injini mönö munñini mi wañgita nöngöreñ ki kagetka i ölop nani jenan uba ekñam.’

²² “Mewö jinönga neñön azi kembunini göhöra kewö melenñin: ‘Azi gwabö mi iwiñi mosötмамgö osima. Iwiñi mosötpawak ewö, iwiñan mönö kömumbawak.’ ²³ Mewö melenñinmö, göjön

welenqequeurupki nenğora keu kewö jim kutunöŋ: ‘Munŋini qöndökŋan embuk ki qahö kama ewö, inini mönö nöŋgö jemesoholne kunbuk kude asuhume.’

²⁴ “Mewö jim kutunöŋga mirinine lilingöba anda nöŋgö iwini, göhö welenqegegi yaŋğora azi kembuni göhö keugi mi jiinga mörök. ²⁵ Mi jiinga möta iwininan könaŋgep kewö jiyök: ‘Inini mönö kunbuk anda nenğora nene tosatŋi söŋğöröŋi memba kame.’

²⁶ “Mewö jiyökmö, nini kewö jiin, ‘Neŋön naninök anbingö osibin. Munini qöndökŋan nembuk mohotŋe anmapkö jiman ewö, mönö ölop anbin. Munini bezupŋi qahö waŋgita anbin ewö, neŋön mönö azi miangğö jemesoholŋe asuhubingö osibin.’

²⁷ “Mewö jiinga nöŋgö iwini göhö welenqegegi yaŋön kewö jiyök: ‘Anömmi Reizölnöŋ nahönyahötni yahöt etkimeyök. Mi nanŋini ölop mötze. ²⁸ Datŋan nömosöta anda sohoiga kewö jial, “Sömbup kalŋan mönö yöhöqöhöi kömumbawak me denöwö?” Nalö miangğöreŋök könahiba i qahö ehal. ²⁹ Merak munŋi ki mewöyök noaŋgita angetka könanöŋ ayuayuhu kunŋan yaŋgö qakŋe öŋgöma ewö, inini mönö kondotketka wösöbirik öŋgöŋgöŋan nöŋgö qakne öŋgöiga köŋjiliŋ möta kömumba nörop jupni yaŋgonambuknöŋ uŋem mire gemam.’ ”

³⁰ Judanöŋ toroqeba keu kewö jiyök: “O azi kembuni, nöŋön munini azi gwabö mi qahö waŋgita anda iwini, göhö welenqegegi yaŋgö mire aŋgotpilenak ewö, iwininan mönö ayuhubapuk. Yaŋön mönö uruŋi pakpak nahönŋi bezupŋi

yangöreŋ jöhöiga malmalŋiri mohot maljahot.
³¹ Mianğöra azi gwabö mi qahö waŋgita aninga iwininan mi eka mönö kömup miwikŋaibapuk. Göhö welenqegeurupki neŋgöreŋ mewö asuhuiga nini mönö kondoringa wösöbirik öŋgöŋgöŋan iwinini göhö welenqegegi yangö qakŋe öŋgöiga kömumba nörop jupŋi yanğonŋambuknöŋ uŋem mire gema. ³² Göhö welenqegegi nöŋön azi gwabönöŋ qahö ayuhumapkö keuŋi mi iwinanğöra jim jöhöba kewö jial: ‘I qahö waŋgita göhöreŋ lilingöba kamam ewö, mianğö keu lömbötŋan mönö göhö jege nöŋgö qakne öŋgöba ahöiga gölmenöŋ malmalni mewö mal öŋgöm tekömam.’ ³³ Mianğöra göŋön ölop jim tekönöŋga nöŋön azi gwabö yangö salupŋe azi kembuni göhö welenqegegi omanŋi aka ki malbiga yanğön daturupŋi yembuk lilingöba miriŋine anme.

³⁴ “Azi gwabö mianğön nömbuk qahö kama ewö, nöŋön mönö denöwö aka iwinanğöreŋ anbilenaŋak? Wösöbirik öŋgöŋgöŋan iwinanğö qakŋe öŋgöbawak, nöŋön mönö mi ekŋamgö tököm köhöizal. Mianğöra i mönö kude jöhöman.”

45

Josefnöŋ nanŋi könanŋi indelök.

¹ Judanöŋ mewö jiiga ambazip liliköm enğiba kinda enğekeri, Josefnöŋ körek yeŋgö jeŋine toroqeba könanŋi köyatiba nanŋi galöm köl anğumamgö lömböriba osiyök. Mianğöra Josefnöŋ kewö silata qerök: “Enğön mönö körekŋanök nömosöta denget. “Mewö jiiga dengetka Ijipt azi kunŋan kösutŋine

qahö kiniga Josefnöŋ nanŋi könaŋi mi darumunurupŋi yeŋgöra kewö indelök:* ² Yanön amburereŋ aka ötömbepuk qei sahöriga Ijpt ambazip gumnöŋ malgeri, yeŋön mi möta Farao kingö jakömbuak mire anda buzup keuŋi mi jigetka mötket.

³ Josefnöŋ sahöta kinda darumunurupŋi mi kewö jii mötket: “Ni Josef! Iwinan tok jebuk malja me qahö?” Mewö jii mötketmö, darumunŋan uruŋinan kot gwözöŋniga aurum tililingöba jeŋe öne kinda keu kun qahö mötmöriba melen waŋgibingö osiget. ⁴ Osiba kingetka Josefnöŋ yeŋgöra kewö jiyök: “Eŋön mönö nöŋgö kösutne ki kaget. “Mewö jii kagetka kewö jiyök: “Ni Josef, darumunŋini bohoni memegöra algetka Ijpt kayali, mönö mia.

⁵ “Mönö uruköŋjiliŋ kude mötme. Anutunöŋ eŋön kömumbepüköra ni mutuk melaim niŋgiiga qeljiŋe ki kabiga iŋini kaze. Ni bohoni memegöra al niŋgigetka ki kayali, miangöra mönö nanŋinaŋgöra irimsesewöl kude möt aŋgume. ⁶ Bödi kianön lök yambu yahötkö dop gölme dop köla ahöza. Mi toroqeba kunbuk yambu 5:gö dop ahöiga nalö miangö uruŋe gölme qem kömöt qahö aka nene ölni qahö miwikŋaiba tokoba malbin.

⁷ “Anutunöŋ mönö köna wewelipköŋambuk wuatangöba eŋgö malmalŋinaŋgö bohonŋi jöhöiga toroqeba jebuk mala gwölönarök miwikŋaim eŋgiba gölme qakŋe malmegöra mötza. Miangöra aka ni mutuk melaim niŋgiiga qeljiŋe ki kabiga iŋini kaze. ⁸ Miangöra eŋön qahö melaim niŋgiget tandök akzapmö, Anutunöŋ mönö ölna melaim

---

* 45:1: Apo 7.13

ninggiiga ki kayal. Yanön kuḡum ninggiiga Farao kingö jembonḡi mutukḡi aka jakömbuak miriḡe wanat nup memakzei, körek yeḡö ketanḡamḡina akzal. Mewö akiga Anutunöḡ Ijpt kantri jömukḡanök mi nöḡö böröne aliga azi kembuḡina akzal.

⁹ “Inini mönö dölki wahöta ösumḡinan iwinanḡoreḡ lilingöba anda keu kewö jigetka mötma: ‘Göhö nahöḡi Josef yanön keu kewö jiza: Anutunöḡ ni kuḡum ninggiba Ijpt kantri jömukḡanök nöḡö böröne aliga azi kembuḡina akzal. Miangöra göḡön mönö nalö kude qem körimanmö, zilaḡ nöḡöreḡ kaman. ¹⁰ Ki kaba ölop tatat dumdungi Gosen gölmenöḡ möhamgöba nane kösutne malman. Gi aka isimoröurupki, göhöreḡ lama bulmakau kambuḡi kambuḡi aka öroyuai pakpak buḡagi ahözawi, mi mönö memba kölolohoba kame.

¹¹ “Bödi kianön mönö kunbuk toroqeba yambu 5:ḡö dop ahöm öḡöma. Nalö miangö uruḡe gi, mirigahö saiwaurupki me tinitosolomurupki tosatḡi yeḡöreḡök kuḡḡan bödi mala nenegö mözöqözöröm aka kömum gororonḡöbapuk. Miangöra mönö Gosen gölmenöḡ kaba mala wani yuaigöra osimei, nöḡön mi enḡiba malmam.’ Iwininanḡöra keu mi mönö mewö jigetka mötma.*

¹² “Ni nanak ölna ki kinda enḡöra keu jizali, mi ölop nanḡini jeḡinan nek kutuze aka muni Benjam-inöḡ mewöyök ni nek kutuza. ¹³ Miangöra inini mönö iwinanḡoreḡ anda Ijpt kantrinöḡ qetbuḡa ketanḡi pakpak ningigetka maljali aka yuai pakpak

---

* 45:11: Apo 7.14

ekeri, miangö kösohotņi mi iwini jigetka mötma. Mi möriga mönö ösumok wangita eta ki kame.”

¹⁴ Mewö jiba böröņi munņi Benjamingö imbiņe gili geiga sahoriga Benjaminöņ mewöņañök añgöm wangiba sahörök. ¹⁵ Toroqeba böröņi daturupņi körek yeņgö imbiņine gili geiga sahöta numbuņini yöhötim neyök. Miangö andöņe darumunurupņan yambuk keu eraum-mötket. ¹⁶ Josefko darumunurupņan kageri, miangö buzupņan Farao kiņgö jakömbuak mire aniga Farao kiņ aka jembonurupņi pakpak yeņön mi möta uruölöwak mötket.

¹⁷ Mewö möta Farao kiņnöņ Josefköra kewö jiyök: “Darumunurupki mönö jinöņga kewö akņe: ‘Sukinapņini mönö donki qakņine ala kunbuk lilingöba miriņine Keinan gölme anme. ¹⁸ Anda iwiņini aka saiwaurupņini eņguaņgita lilingöba nöņgöreņ kame. Ki kagetka nöņön gölme ölop kötökņi Ijipt kantri uruņeyök möwölöhöba eņgibiga ölop miangö kelökņi miwikņaiba nem söņgaip aka malme.’

¹⁹ “Mewöyök kewö jim kutum eņginöņga akņe: ‘Ijipt kiangöreņök mönö hosgö karenji tosatņi memba anda anöm-moröurupņini miangöreņ al eņgiba iwiņini wangita mohotņe ki kame. ²⁰ Miriņinaņgö yuaini tosatņi Keinan gölmenöņ mosötmei, miangö waimanjatņi kude akņe. Nöņön miangö salupņe Ijipt kantri jömuk kiangö yuaini ölop kötökņi mi eņgibiga buņaņini akņa.’”

²¹ Farao kiņnöņ mewö jiiga Israelgö nahönurupņan miangö dop aket. Josefnöņ Farao kiņgö jimkutukutu keuņi wuatangöba hosgö karenji tosatņi eņgiyök. Mewöyök köna anangö

nene semön tosatni engiyök. ²² Mi engibagun daturupni mohot mohot yengö opo malukunini dölökni totonine engiyökmö, munni Benjamingöra opo maluku dölökni börö kun wangiba monen silwö köt 300 wangiyök. ²³ Iwiñangöra Ijipt kantrigö yuai ölop sorokni jesöngö memba donki ten miengö qaknine aliga anget. Mewöñanök donki ambini ten miengö qaknine wit padi, bered aka nene tosatni iwiñangö köna semöna aliga bisiba anget. ²⁴ Angetka Josefnöñ darumunurupni melaim engii anbingö aketka keu kewö jii mötket: “Inini könanöñ anda angururuk kude akñe.”

²⁵ Mewö jüiga Ijipt mosöta anda Keinan gölmenöñ iwiñini Jeikobkören angotket. ²⁶ Angota iwiñinangöra keu kösohot kewö jiget: “Josefnöñ mönö toroqeba jebuk malja. Ijipt kantri jömukñanök mi yangö böröñe ahöiga azi kembunina aka malja. “Mewö jigetka keu mi qahö möt nariyöhangöra uruñi toroqeba amöriiga tarök.

²⁷ Mewö tarökmö, Josefnöñ keu pakpak jiyöhi, mi jiget mörök aka hosgö karenji tosatni i wangita Ijipt anmapköra ali kayöhi, iwiñini Jeikobnöñ mi eka kinda uru silenjan köleñni könöpkönöp ahök. ²⁸ Könöpkönöp aka kewö jiyök: “O mi alakña! Mi möt köhöizal. Nahöni Josefnöñ mönö toroqeba jebuk malja. Nöñön mönö anda i ekagun könanjep ölop kömumam. “Mewö.

46

Jeikobnöñ könagesöurupni yembuk Ijipt anget.

¹ Israelnöñ sukinap yuaini pakpak kölolohoba memba wahöta köna anök. Anda Berseba

mire angota kinda miangören iwiñi Aisakö Anutuñangöra umjowöwöl ohoyök. ² Mi ohoba sunjem ahöiga jeni meleniga imut eka miangören Anutunöñ Israelgöra keu jiba qetñi “Jeikob, Jeikob!” qeriga “Ni ki,” jiba melenök.

³ Meleniga kewö jiyök: “Ni Anutu, göhö iwigahö bemñi. Gi Ijipt gemamgö kenötki kude mötman. Nöñön miangören kötuëtköm gihibiga könagesö kambu ketani akñe. ⁴ Nöñön mönö göbuk Ijipt gemam aka mewöyök gwölönarökurupki miangörenök enguanjitpiga kunbuk lilingöba kame. Göñön kömunöñga Josef nanni böröñan mönö göhö je jupki kusui etma.”

⁵ Miangö andöñe Jeikobnöñ Berseba miri mosötpin jiiga Israelgö nahönurupñan iwiñini aka anöm-moröurupñini mi közözohom engigetka hosgö karenöñ öñgöget. Farao kiñnöñ hosgö kare mianön engömemba kamegöra jiba ali memba anget. ⁶ Sukinapñini aka miri sömbupñini pakpak Keinan gölmenöñ mala buña qeba memba malgeri, mi tok mohotñe memba anget. Jeikob aka gwölönarökurupñi pakpak mienön mewö Ijipt anget.* ⁷ Gwölönarökurupñi pakpak, isimoröurupñi azi aka ambi mi körek enguanjita Ijipt anget.

⁸ Israel qetñi alani Jeikob aka yangö gwölönarökurupñi Ijipt angeri, yengö qetñini kewö: Jeikobkö nahönñi mutukñi Ruben. ⁹ Rubengö nahönurupñi qetñini Hanok, Palu, Hezron aka Karmi. ¹⁰ Simeongö nahönurupñi qetñini Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar aka Saul. Saulgö namñi

---

* **46:6:** Apo 7.15

mi Keinan ambi kun. ¹¹ Liwaigö nahönurupñi qetñini Gerson, Kohat aka Merari.

¹² Judagö nahönurupñi qetñini Er, Onan, Sela, Perez aka Zera. (Er aka Onan yetkön lök Keinan gölmenöñ kömuyohot.) Perezkö nahönyahötñi mi Hezron aka Hamul. ¹³ Isakargö nahönurupñi qetñini Tola, Puwa, Jasub aka Simron. ¹⁴ Zebulungö nahönurupñi qetñini Sered, Elon aka Jalel. ¹⁵ Jeikobkö nahönurupñi anömñi Leanöñ Mesopotemia (Padan Aram) gölmenöñ engömeyöhi, yeñgö qetñini mewö. Börañjiri Daina mi mewöyök meyök. Jeikob aka Lea yetkö isimoröurupñiri mi mewö oyoñda mindirigetka 33 ahök.

¹⁶ Gadkö nahönurupñi qetñini Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eri, Arodi aka Areli. ¹⁷ Asergö nahönurupñi qetñini Imna, Iswa, Iswi aka Beria. Nenninañgö qetñi Sera. Beriagö nahönyahötñi qetñiri Heber aka Malkiel. ¹⁸ Labanöñ ambi qetñi Zilpa borañji Leagö welen ambia malmapköra wañgiyöhi, yañön Jeikobkö nahönurupñi mewö engömeyök. Jeikob aka Zilpa yetkö isimoröurupñiri mi mewö oyoñda mindirigetka 16 ahök.

¹⁹ Jeikobkö anömñi Reizölgö nahönyahötñi mi Josef aka Benjamin. ²⁰ Josefkö nahönyahötñi Ijipt kantrinöñ asuhuyohori, mi qetñiri Manase aka Efraim. Namñiri qetñi Asenat mi Heliopolis (On) taongö jike nup galöm qetñi Potifera yañgö borañja.* ²¹ Benjamingö nahönurupñi qetñini Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim aka Ard. ²² Jeikobkö nahönyahötñi

---

* **46:20:** Jen 41.50-52

Reizölnöŋ etkömeyöhi, yetkö qetŋiri mewö. Jeikob aka Reizöl yetkö isimoröurupŋiri mewö oyoŋda mindirigetka körekmakörek 14 ahök.

²³ Dangö nahönŋi qetŋi Husim. ²⁴ Naftaligö nahönurupŋi qetŋini Jaziel, Guni, Jezer aka Silem.

²⁵ Labanöŋ ambi qetŋi Bilha bōratŋi Reizölgö welen ambia malmapkōra waŋgiyöhi, yaŋön Jeikobkö nahönurupŋi mewö eŋgömeyök. Jeikob aka Bilha yetkö isimoröurupŋiri mi mewö oyoŋda mindirigetka körekmakörek 7 ahök.

²⁶ Jeikobkö isimoröurupŋi diŋdiŋi töhön yambuk Ijipt angeri, miengö jaŋgöŋini oyoŋda mindirigetka köreknanök könagesö 66 aket. Nahönurupŋi yeŋgö anömŋini mi jaŋgö miangöreŋ qahö toroqet. ²⁷ Josefkö nahönyahöŋi Ijipt kantrinöŋ asuhuyohori, mi yahöt. Jeikobkö könagesöurupŋi Ijipt angeri, miengö jaŋgöŋini mi mewö oyoŋda mindirigetka 70 ahök. Mewö.*

Jeikob könagesöurupŋi yembuk Ijipt aŋgotket.

²⁸ Könanöŋ anda mala Jeikobnöŋ Juda mutuk melaiba kewö jiyök: “Gi mönö Josefkōreŋ anda Gosen gölmenöŋ anangö könaŋgōra qesim waŋgiman. “Mewö jii möta anda kaiga Gosen prowinsnöŋ aŋgotket. ²⁹ Josefnöŋ aŋgotkerangö buzupŋi möta jiiga hos karenöŋ jöhöba mözözömgögetka qakŋe öngöba iwiŋi Israelbuk aitöŋgöbitkö Gosen gölmenöŋ anök.

Anda eka yaŋgö jeŋe aŋgota bōrōŋi imbiŋe gili geiga aŋgum waŋgiba nalö köröpŋi titipepeŋi memba urusahöt qeyök. ³⁰ Israelnöŋ Josef kewö jii

---

* **46:27:** Apo 7.14

mörök: “Göñön toroqeba jebuk maljani, mi nanak gekzala nalö kewöñe ölop jöjöröba kömumam.”

³¹ Mewö jiiga Josefñöñ darumunurupñi aka iwinangö könagesöñi kewö jii mötket: “Nöñön mönö Farao kingören öngöba keu kewö jibi mötma: ‘Darumunurupni aka iwinangö könagesöñi Keinan gölmenöñ malgeri, yeñön lök nöñgören kaze.

³² Darumunurupni mienön lama bulmakau galömñini aka mi galöm köl engiba maljeangöra kabingö aka lama kambuñini, bulmakau kambuñini aka sukinap öroyuainini pakpak mi enguangita kaze.’ ³³ Miangöra Farao kinñöñ engoholi jemesoholñe angotketka kewö qesim engima: ‘Inini wani nuwa memakze?’

³⁴ “Mewö qesim engiiga inini kewö melen wangime: ‘Welenqequeurupki neñön mönö abu asaurupnini mutuk memba malgerangö dop moröröpnineyök lama bulmakau galöm kölköl nupñi memba mala maljin.’ Mewö melen wangigetka yanön ölop Gosen prowinsñöñ tatat dumdumñini möhamgömegöra oñ jiiga malme. Ijpt ambazip yeñön lama bulmakau galöm kölköl ambazip pakpak yengöra mötketka imbilonloninambuk ahakze. “Josefñöñ keunji mewö jii mötket.

47

Josefñöñ kingö jeñe korök.

¹ Josefñöñ anda Farao kingöra kewö jiyök: “Nöñgö iwi darumunurupni yeñön lama bulmakau kambuñini aka sukinap öroyuainini pakpak memba Keinan gölme mosöta kaba mala

dölki Gosen gölmenöŋ kaŋgota malje.” ² Yaŋön darumunurupŋi yeŋgöreŋök azi 5 eŋguaŋgita Farao kiŋgö jeŋe öŋgöba kiŋgetka eŋgehök.

³ Eŋgeka kewö qesim eŋgiyök: “Iŋini wani nuwa memakze?” Mewö qesim eŋgiiga kewö melenŋ waŋgiŋet: “Welenqeŋeurupki neŋön iwiurupninan mutuk malgeraŋgö dop lama bulmakau galöm kölköl nupŋi memba mala maljin.”

⁴ Mewö jiba toroŋeba kewö jiget: “Keinan gölmenöŋ bödi lömbötŋambuk ahözawaŋgöra welenqeŋeurupki neŋön lama bulmakau kambunini yeŋgöra nene qahö miwikŋainin. Mianŋgöra neŋön gölme kianŋgöreŋ kusuk malbingöra kain. Mewö aiga welenqeŋeurupki ölop oŋ jiba jim teköm neŋginöŋga nini Gosen prowins mianŋgöreŋ tatat dumdumnini möhamgöbin.”

⁵ Mewö jigetka Farao kiŋnöŋ Josef kewö jii mörök: “Iwi darumunurupkan göhöreŋ kaget.

⁶ Ijpt kantri ki aukŋe göhö jege ahözawaŋgöra ölop iwi darumunurupki gölme bahöŋi kelökŋi ölopŋi mianŋgöreŋ al eŋginöŋga malme. Ölop Gosen prowinsnöŋ malme. Sutŋine nup qetpuk meme azi tosatŋi maljei, mi möt eŋgiman ewö, ölop nöŋgö mirigö sömbup kambuni mi yeŋgö böröŋine al eŋginöŋga galöm köl eŋgiba malme.”

⁷ Mewö jii möta Josefnöŋ iwiŋi Jeikob Farao kiŋgö jeŋe waŋgita kaiga ehi Farao kiŋ mi kötuatköm waŋgiyök. ⁸ Kötuatköm waŋgiiga kewö qesim waŋgiyök: “Göhö yambugi dawik akza?”

⁹ Qesim waŋgiiga kewö melenök: “Nöŋön yambu 130:gö dop gölmenöŋ liliköba mala kota maljal. Nöŋgö malmalnaŋgö yambuŋi

pakpak mi awamdökni aka osikosiñinambuk aket. Iwiurupnan yambu sehisehiñi gölmenöñ liliköba malgeri, nöngö yambu qötönan yengörenambuk dop mohot qahö akza.”

¹⁰ Mewö jiba Farao kiñ mi kunbuk kötuetköm wangiba jemesoholneyök eta anök. ¹¹ Josefnöñ iwi darumunñi mi Farao kiñnöñ jim kutuyöhangö dop Ijipt kantrinöñ al engiba Ijiptkö gölme bahöñi kelökni ölopñi kun mi Rameses prowins (Gosen) miañgöreñ engiyök. ¹² Josefnöñ mewöyök iwi darumunurupñi aka iwiñangö könagesöurupñi pakpak mi nenenini anöm-moröurupñini malgeri, qötö miañgö dop dopñine engiba malök.

Bödi nalöñi lömbötñambuk.

¹³ Bödi ketani mi lömbötñambuk ahöiga nenenöñ gölme dop qahöwahiga Ijipt aka Keinan kantri mi-etkö könagesöñiran mönö nenegö kömum soholip aka malget.

¹⁴ Mewö mala Josefköreñ kaba wit padi söngöröñi megetka yañön monen pakpak Ijipt aka Keinan kantri uruñe ahöyöhi, mi tokoba memba Farao kiñgö jakömbuak mirigö köweñe alök. ¹⁵ Ijipt könagesö aka Keinan könagesö yengöreñ monen qahöwak teköiga Ijipt körek yañön Josefköreñ kaba kewö jiget: “Moneñninan qahöwak teközawangöra göñön mönö nene nenñiman. Nene qahö nenñiman ewö, neñön mönö göhö jemesoholge kömumbin.”

¹⁶ Mewö jigetka Josefnöñ kewö jiyök: “Moneñninan qahöwakzawangöra engöreñ lama aka bulmakau ahözei, mönö mi memba kaba niñgigetka nöñön nene engimam.”

17 Mewö jiiga anda lama bulmakaunini enğuangita kaba Josef waŋgiget. Yeñön hosñini, lamaanini, memenini, bulmakaunini aka doŋkiñini mi enğuangita kaba nenegö söŋgörona Josef waŋgiba nene memba malget. Lama bulmakaunini pakpak mi Josef waŋgigetka yañön nene enğiba mewö mianñön yambu mohotkö uruñe malmalñini naŋgöiga qahö kömuget.

18 Qahö kömugetka yambu mianñön teköyök. Teköiga yambu dölökñe dumñe kunbuk yaŋgöreñ kaba kewö jiget: “Azi kembunini, moneñnini qahöwakzawaŋgöra könañamnini ölñi mi göhö jege ölöp qahö köyatibin. Neŋgöreñ lama bulmakaunini mi mewöyök gihiinga göhö buñaya ak teköza. Nini mi pakpak azi kembunini gi gihim teköinaŋgöra nanini aka gölmenini miyök ahöm neŋgiza. Mianğöra mönö wania kun gihibinak? 19 Nini mönö könañi wuanöŋgöra göhö jege töndup kömumbinak? Nanini kömuinga gölmeninan mönö wuanöŋgöra öne ahöba apopam köla bölibawak? Mianğöra mönö nanini aka gölmenini bohonini memba mianñön numbu nene neŋginöŋga nini ölöp Farao kiŋgö welenqeqe omani ahinga gölmeninan mewöyök yaŋgö buñaya akña. Neñön toroqeba jebuk mala kömumbinbuköra mönö nene köñji neŋgiman. Neŋginöŋga gölme nup waŋgiinga öne qahö ahöba gönjañ akña.”

20 Bödi köhöikñi kötökñi mianñön Ijpt könagesö yembuk ahöyöhaŋgöra yeñön körek mohot mohot nup gölmeñini köroni mi bohonñinaŋgöra algetka Josefñöñ Ijpt gölme pakpak mi söŋgöroni meiga Farao kiŋgö buñaya ak teköyök. 21 Josefñöñ Ijpt

könagesö miri dop kantrigö jabö teteköni uruñe malgeri, mi pakpak engömeiga gawmangö welenqeçe omani aka malget. ²² Farao kiñnöñ jike nup galöm yeñgö fotnait töwanini engiiga memba mianjón malmalñini nanğöba malget. Mewö aiga nenenjanğöra qahö lömböriiga gölmeñini Josefnöñ söngöröñi memapköra qahö alget. Mianğöra jike nup galöm yeñgöreñ gölme mienjón mohot kiñ Faraogö buñani qahö aket.

²³ Josefnöñ könagesö yeñgöra kewö jiyök: “Mötket, nöñön nanñini aka gölmeñini söngöröñini mem teköbiga Farao kiñgö buñaya akze. Mianğöra nöñön nene kötni engibiga mi ölop memba gölmeñöñ kömötme. ²⁴ Kömötketka ölni asuhuiga mi mönö kewötketka kambu 5 asuhugetka miengöreñök mohot mohot mi Farao kiñgöra ala wañgiba malmemö, kambu 4 mi kunbuk gölmeñöñ kömötmeañgöra aka nenenjanğöra ahöma. Mi nanñini, anöm-moröurupñini aka tosatñi mirinje maljei, mönö enğö nenenjina ahöma.”

²⁵ Mewö jiiga kewö jiget: “Göñön neñgö malmalnini bödinöhök mekönöñ. Mianğöra azi kembunjanğö jeñe ak-kömükömu miwikñaibin ewö, neñön ölop Farao kiñgö welenqeçe omani aka malbin.” ²⁶ Josefnöñ Ijipt yeñgö gölmegöra jimkutukutu ali ahöba kota ki ohozali, nalö kewöñe mewöyök toroqeba ahöza. Jimkutukutu mi kewö: Nene nupkö ölnini mi mönö mendeñgetka kambu 5 aiga miengöreñök mohot mohot mi Farao kiñgö buñaya akñapköra ala malme. Jike nup galöm yeñgöreñ gölme mienjón mohot Farao kiñgö buñani qahö aket.

Jeikobnõḡ qamõtḡaḡõra Josef qesiiga oḡ jiyök.

²⁷ Israel yeḡõn Ijpt gölmegö prowins qetḡi Gosen miangöreḡ tatat dundumḡini memba gölme aḡõn kõla malget. Miangöreḡ mala ahumsehip aketka qõtõḡinan gwõtḡuk qariyök. ²⁸ Jeikobnõḡ malmalḡi yambu 17 mi Ijpt gölmenõḡ malök. Malmalḡi jömukḡaḡõ yambuḡi mi mindiriba 147 ahök.

²⁹* Israelgö kömup nalõḡan dopdowiiga nahõḡḡi Josef jii kaiga kewö jii mörök: “Nõḡõn göhö jege ak-kömukömu miwikḡaizal ewö, göḡõn mönö dölki urukalem kondela keu kewö põndaḡ wuatangöba mem yakömamgö jiba börögi nõḡgö tambuni bapḡe ala kewö jim jöhöman: Nõḡõn kömumbiga qamõtḡi mi mönö Ijpt gölme kiangöreḡ kude lõm kõlman.

³⁰ Nõḡõn kömumba iwi asani yembuk luhut memba ahömami, nalö miangöreḡ nõḡgö qamõtḡi mi mönö Ijpt kantrinöhök memba anda iwi asani lõm kõl eḡgigeri, yeḡgö qaksiriḡine nesim kõlman. “Mewö jiiga kewö jiyök: “Jizanaḡgö dop mi ölop akḡam.”

³¹ Mewö jiiga iwiḡan kewö jiyök: “Keu mi mönö jöjõpaḡ keunõḡ jim köhöim niḡgiman. “Mewö jiiga Josefnõḡ mi jöjõpaḡ keunõḡ jim köhöiiga Jeikobnõḡ mi möta bilipköba nõrõpḡi memba geba örõpḡaḡgö kitipḡe ala nariba Anutugö waikḡi memba möpõseyök. Mewö.

48

Jeikobnõḡ Manase aka Efraim kötuetsköm etkiyök.

¹ Nalö tosatḡi teköiga Jeikobnõḡ kawöl mi-wikḡaiiga keu mi Josefköra jigetka mörök. Mi

* **47:29:** Jen 49.29-32; 50.6

möta nahönyahötņi yahöt Manase aka Efraim mi etkuangita iwiņangöreņ anök. ² Aniga tosatņan Jeikobkōra kewō jigetka mōrök, “Nahōngi Josefnōņ mōnō gi gekņamgōra kaza. “Israelnōņ keu mi möta ösumņi ahöyōhi, mi qezakōba ahōahō dumņeyök wahöta tarök. ³ Wahöta tata Josefkōra kewō jiyök: “Anutu kukōsum pakpakō Toņi yaņōn Keinan gölmegō Luz miri miangöreņ nōņgöreņ asuhuba kötuetkōm niņgiba

⁴ kewō jiyök: ‘Nōņōn ahumsehip gihibiga gwölōnarökurupki yeņgō qötōņinan mōnō qariba qariba öņgōiga göņōn kōnagesō kambuņi kambuņi gwōtpuk yeņgō bōmōn jalōņina akņan. Gwölōnarökurupki kōnage asuhum öņgōmei, nōņōn gölme ki mi i buņa qem eņgibiga yeņgō buņaņina tetekōņi qahō ahōm öņgōma.’*

⁵ Anutunōņ mewō jiyök. Mutuk nōņōn Ijipt gölmenōņ göhöreņ qahō kayalaņgöreņ anōmğan nahönyahötki yahöt Ijipt kiangöreņ etkōmeyōhi, yetkōn mōnō nōņgō buņaya akņahot. Manase aka Efraim yetkōn mōnō Ruben aka Simeon ewō nōņgō buņaya akņahot. ⁶ Mewō ahotka kōnaņep gölme mesiņa yetkōra distrik yahöt etkime. Efraim aka Manase yetkō bapņire nahōnbōraturupki tosatņi asuhugeri, mienōn mōnō nange buņaya akņe. Yeņōn gölme bahōņini buņa qem aņgumei, mi mōnō Efraim aka Manase yetkō distrik yahötņiri mietkō uruņe ahōgetka bohon toņiri ahotka datyahötņiri yetkō nembō bapņire malme. ⁷ Nōņōn Mesopotemia (Padan Aram) mosöta liliņgōba Keinan gölmenōņ kaba Efrata

---

* **48:4:** Jen 28.13-14

taon dopdowibiga anömni Reizölnöŋ kömuiga wösöbirik ketanji ahum niŋgiyök. Kömuiga qamötŋi mi Efrat anangö köna töwokŋe löm kölal. Efrat mirigö qetŋi alanji mi Betlehem.”*

⁸ Israelnöŋ mewö jiba Josefkö nahönyahötŋi etkeka kewö qesim waŋgiyök: “Azi moröŋi yahöt ki daŋön daŋön?”

⁹ Qesim waŋgiiga Josefnöŋ iwiŋaŋgöra kewö jiyök: “Nöŋgö nahönyahötŋi Anutunöŋ Ijpt kianaŋgöreŋ niŋgiyöhi, i mönö mia. “Mewö jiiga Israelnöŋ jiyök: “Nöŋön kötuetköm etkimamaŋgöra i ölop etkuangitnöŋga nöŋgö kösutne kamahot.”

¹⁰ Mewö jiiga Josefnöŋ nahönyahötŋi etkuangita kösutŋe kagetka böröŋi giliga imbiŋire geiga numbuŋiri yöhötüm neyök. Israelnöŋ azi namŋi aiga jeŋi ömuŋ köliga yuai kun ek kutumamgö tönpin aka osiyök. ¹¹ Numbuŋiri yöhötüm namba Josefköra kewö jiyök: “Nöŋön mutuk göhö jemesoholgi kunbuk gekŋamgöra qahö al mamböta malalmö, Anutunöŋ köna mesariga döлки nangi aka nahönyahötki mewöyök eŋgekzal.”

¹² Mewö jiiga Josefnöŋ nahönyahötŋi iwiŋaŋgö tambuŋeyök etkömemba simin köla bamgöba geyök.

¹³ Bamgöba geba wahöta nahönyahötŋi böröŋire memba etkuangiriga nanŋi iwiŋaŋgö wösöŋe kayohot. Efraim mi böröŋi ölnan memba Israelgö böröŋi qaniŋe ala Manase mi böröŋi qaniŋan memba Israelgö böröŋi ölna alök. ¹⁴ Mewö al etkiyökmö, Efraim munŋi aiga asaŋan töndup

---

* **48:7:** Jen 35.16-19

böröñi ölñan böranda yangö nöröpñe alök. Man-
 asenöñ Josefko nahönñi mutukñi ahökmö, asañan
 töndup böröñi qaniñan yangö nöröpñe alök. Mewö
 aka böröñi maripom ewö al kutuba nöröpñire alök.

¹⁵ Mewö ala tata Josef kötuetköm wañgiba kewö
 jiyök:

“Asani Abraham aka iwini Aisak yetkön Anutugö
 jeje anda kaba aka memba malohot. Nöñön
 asuha mala koral,

Anutunöñ mönö nalö miangöreñ pöndan köyan köl
 niñgiba mala korök.

¹⁶ Suep garatanöñ ni bölöñi pakpak
 miangöreñök meköba angön köl niñgiba
 malöhi, yañön mönö azi gwabö yahöt ki
 kötuetköm etkiba malma.

Ambazipnöñ yetkö qetñiri qetketka mianön mönö
 ni aka iwi asani Aisak aka Abraham neñgö
 qetbuñanini bisiba malmahot.

Yetkö könagesöñiran mönö gölme qakñe önöñi qahö
 sehiba malme.”

¹⁷ Mewö jiyökmö, Josefnöñ iwiñan böröñi ölñan
 Efraimgö nöröpñe ali mi ehi dop qahö köliga
 miangöra möt böliba iwiñangö böröñi ölñe memba
 Efraimgö nöröpñeyök meköba Manasegö nöröpñe
 almangö ahök. ¹⁸ Mewö aka iwiñangöra kewö
 jiyök: “Iwini, mewö kude aknöñ. Morö kianön
 nahöni mutukñi akza. Miangöra börögi ölñan mönö
 yangö nöröpñe alnöñ.”

¹⁹ Mewö jiyökmö, iwiñan mi akñamgö qetala
 Josef kewö jii mörök: “Nahöni, mi ölop mötzal.
 Nöñön mi mötzal. Manasenöñ mewöyök
 qetbuñañambuk aiga yangö gwölönarökurupñan
 mewöyök ahumsehip aka könagesö ketañi akñemö,

Efraimgö qetbuñan mönö Manasegöreñ qetbuña oñgita ahöma. Yañgö gwölönarökurupñan mönö ahumsehip ketañi aka könagesö kambuñi kambuñi gwötpuk aka malme.”

²⁰ Mewö jii möriga silim miangöreñök kötuetköm etkiba kewö jiyök: “Israel yeñön mönö etkö qetñiri qeta könagesöñini kötuetköm enjiba kewö jime: Anutunöñ mönö oyaenköyaen ak enjiiga enñön Efraim aka Manase ewö akñe. “Mewö jiba Manase mi Efraimgö nembö bapñe alök.*

²¹ Israelnöñ kötuetköm enjii teköiga Josefköra keu kewö jiyök: “Mötnöñ, nöñön kömumamgö akzalmö, Anutunöñ embuk mal öngöma. Yañön mönö enjuañgiriga iwi asaaurupñini yeñgö gölmenöñ lilingöba anme. ²² Miangöreñ anda sutñine gölme mesinjetka nöñön göhö gölmeği toroqeba Sekem gölme kelökñambuk mi gihizal. Nöñön kukundu gölme mi Amor könagesö yembuk bim qeba nani timbi aka bingö sou ketañi mianñön yeñgöreñök meal. Josef gi darumunurupki yeñgö bohonñini akzananğöra mi darumunurupki yeñgöra qahöpmö, göhö buñaya jim teköbi ahöma. “Mewö.

49

Jeikobnöñ nahönurupñi kötuetköm enjiyök.

¹ Miangö andöñe Jeikobnöñ nahönurupñi engehoholi kagetka keu kewö jiyök: “Inñini mönö öröm tokogetka nöñön malmalñine könanğep denöwö asuhumawi, miangö kezapqetok keuñi indela jibi mötme.

---

* **48:20:** Hib 11.21

² Jeikobkö nahönurupñi, inñini mönö kaba tokoba iwinñini Israelgörenñ keu kezap ala mötket.

³ O Ruben, göñön nani nahöni mutukñi akzan. Göñön nöngö ösum-mumuni aka ambi membiga ösumnañgö ölni mutukñi asuhunöñ.

Qetbuñagahö aködamunñi aka kukösumñi mianñön mönö munurupki yengörenñ engongitza.

⁴ Luhutnöñ köwet siri kunduriga kalöpmaalöp anda kamakzawi, göhö urugan mönö mianñgö dop wahöri kalöpköba lañ anda kamakzan.

Göñön iwigi nöngö ahöahö dumne öngöba qömböñne qeba anömnambuk ahönöñga dum mianñön mönö añgöjörakñambuk aka tölohoyök.

Mianñgöra göhö qetbuñagahö aködamunñan mönö munurupki qahö toroqeba engongita ahöma.

⁵ Simeon aka Liwai yetkön darumuna akzahot.

Yetkö timbi liñgip nupñiran mönö kegwek kahasililiñ kondorakza.

⁶ Yetkön irimsesewöl qakñe azi enguyohot kömugetka öne töhön sihimñañgöra bulmakau aziñi miengö köna börö yuaiñini lañ engum yandiyohotka porinñ aket.

Mianñgöra yetkön keu goro jöhömakzahori, nöñön miambuk urumohot qahö ahakzal.

Totoko almahori, nöñön mianñgörenñ yetpuk qahö toroqeba tatmam.

⁷ Urukazikñiran könöpñambuk akzawañgöra i jim qesuahöm etkizal.

Urusingokñiran kanjamñambuk akzawanğöra i jim jörahöm etkizal.

Nöñön könagesöñiri köndenñ engibiga yeñön Jeikobkö gölme dop köla anme.

Nöñön mendenñ engibiga yeñön Israel sutñine lañ lalöpköba malme.

⁸ O Juda, göhö darumunurupkan gi möpöseim gihiba malme.

Göhö börögan mönö kerökurupki yeñgö imbi jölñine tatma.

Iwigahö nahönurupñi yeñön mönö göhöra geba simin köla malme.

⁹* O Juda, göñön laion gwaböñi ewö maljan.

O nahöni, gi böröjan suhuba sömbup qem nemala miañgöreñök lilingöba kazan.

Yeñön laion ewö silenñi al kötöteiba laion ambiñi ewö eta köla ahömakza.

Köreknjan i suahö aka utuba möndöbingö keñgötñini mörakze.

¹⁰ Kukösumgö aiwesökñi mi kunñan Juda yeñgö böröñineyök qahö enñuanñitma.

Azi kembugö öröpñan könañi sutñire kiniga kunñan mi qahö qeköma.

Nanñi aka gwölönarökurupñan jakömbuak dumñe tata mal öngögetka könañgep kunöñ asuhuiga könagesö kambuñi kambuñi yeñön yanğö jitñi tem köla malme.

¹¹ Yeñön doñkiñi wain ip kembrañe jöhöi kinma.

Doñkiñi moröñi mi wain kösö sutñire gwaröhöiga ahöma.

Yeñön oponñi mi wain oñan sanğonñma.

---

* 49:9: Jan 24.9; Ind 5.5

Malukuŋi mi wain kötnangö sepŋe kusahöla közöhölma.

¹² Wain o neiga jeŋan wain oŋi ewö pisihiba injaŋ kölma.

Juzu oŋi neiga jitŋan juzu oŋi ewö tuarima.

¹³ Zebulun könagesö yeŋön köwet jitŋe malme.

Yeŋgö gölmenöŋ waŋeŋi waŋeŋi surumakŋe.

Gölmeŋinaŋgö jaböŋi miaŋön mönö Saidon taonöŋ göröken anda ahöma.

¹⁴ Isakar mi doŋki sihitŋi kotkotŋi miaŋgö dop akza.

Doŋki qakŋe dum tatatkö gösöŋi yahöt mietkö sutŋire al kötöteiba lokoliba söloŋda ahömakza.

¹⁵ Lokoliba söloŋda luhut memba ahöiga dum miriŋi mi ölop dop kölīga gölmeŋan sihim kötökŋi akŋa.

Mi eka andöŋi yuai lömbötŋi aŋgumangöra sipköba geiga tosatŋan welenqeŋe nup memapköra kuŋguba jöhöm waŋgime.

¹⁶ Tosatŋan Dangö könagesöurupŋi mulumgöm eŋgigetka Dan yaŋön mönö awörök aka keu diŋdiŋaŋgöra bim qeba malma.

Dan kambu yeŋön Israelgö kambu tosatŋi i ewö aka malme.

¹⁷ Dan yaŋön qatö mokoleŋ ewö könanöŋ ahöba hosgö gwakötŋe yöhöiga töwöratiba giliga qakŋe tatmawaŋön mönö tala andöandö gölmenöŋ gema.

¹⁸ O Kambu, göŋön ni kösö gwarönöhök meköba aŋgön köl niŋgimangöra uba mambörakzal.

19 Kegwek kahasililiŋ kambu yeŋön Gad
könagesö enġum ohoba malmemö,
Gad yeŋön mönö melenġa könaŋine enġuataŋgöba
nanŋini enġum ohoba malme.

20 Asergö gölmenöŋ nene möriam gwötpuk
asuhumakŋa.

Kiŋ yeŋön nene nahömŋinambuk nemakzei,
yaŋön mönö nene mewöŋi mi gölmeŋe kömöt se-
hiba mianŋön tosatŋi bauköm enġiba malma.

21 Teunöŋ sihimŋaŋgö dop ösumŋan laŋ
lalöpkömakzawi,

Naftalinöŋ mönö mianġö dop aka moröurupŋi
enġeksihimŋinambuk enġömemba malma.

22 Wain ip o jeŋaŋgö kösutŋe kömötkeŋa kötŋi
gwötpuk kuŋguba böröŋi giliga anda sel
qösököba yaigep anakzawi,

Josefnöŋ mönö mianġö dop akza.

23 Yaŋgö kerökurupŋan timbi jaugemŋini
mamba urukönöp qakŋe Josefkö kambu
mi enġuataŋgöba enġeriba enġum ohoba
malme.

24 Mewö malmemö, Jeikobkö bemŋi Anutu
kukösumŋambuk yaŋgö böröŋan mönö mem
köhöim waŋgiiga

yaŋön timbi töhöŋi qahö mosöta börö sihitŋi
kakŋi qahö qeiga malma.

Anutu yaŋön mönö urugö lama galömŋi aka Is-
raelgö aŋgönkölköl Toŋi akza.

25 Iwigahö Anutuŋan mönö bauköm gihiba
malma.

Bem kukösum pakpakö Toŋan mönö kewö
kötuetköm gihiiga malman:

Kiegö kötümötuetñan mönö könakembayök göhöreñ eriga gölme dutñi emuyangö oñan göhöreñ koriga nahönbörat aka sömbup gwötpuk mi-wikñaim engiba malman.

²⁶ Kunduñi kunduñi miengö kötümötuetñinan nalöñi nalöñi ambazip dop köl engii mala kotket.

Kunduñangö sörokñe yambu dop nene nupñini memba malgetka nene möriam asuhui mala kotketmö,

göhö iwigahö kötümötuetñan mönö mi pakpak oñgitza.

Kötümötuet mienön mönö Josefkö nörop qakñe öngöme.

Darumun sutñine pom jembon tök-kutukutuñi akzawangö malmalñe mi pakpak mönö ahöm öngöme.

²⁷ Benjamin mi kiam kalñi ewö akza.

Söñan dop böröjañ suhuba sömbup enguba nem gwahöt engimakza.

Silinnöñ yuai kiom qemakzawi, mi sungem dop mendenmakza. “Mewö.

²⁸ Israelgö kambu pakpak jañgöñini 12 mi mewö. Iwiñinan kötuetköm engiba keu mewö mewö jiga mötket. Kötümötuetñini murutñi murutñi mi nanñök nanñök mendenja körek kötuetköm engiyök. Mewö.

Jeikobnöñ kömuyök.

²⁹ Kötuetköm engiba kinda keu kewö jim kutum engiyök: “Anutunöñ mönö noañgiri nöñön isik alaurupnan kömugeri, yembuk toroqemangö akzal. Nöngö qamötni mi mönö iwiurupni yengö qöhöröñine banjet Hit azi Efrongö gölme köröñe

ahözawi, mianğoreŋ löm köl niŋgime. ³⁰ Baŋet mi Keinan gölmenöŋ Makpela gölme köröŋe Mamre kösutŋe ahöza. Abrahamnöŋ gölme köröŋi baŋetŋambuk mi isikninaŋgö çaksirinŋi ahömapköra Hit azi çetŋi Efron yaŋğoreŋök söŋğöröŋi meyök.*

³¹ Abraham aka anömŋi Sara mi baŋet mianğoreŋ löm köl etkiget. Mewöyök Aisak aka anömŋi Rebeka mi mianğoreŋ löm köl etkiget. Nöŋön toroçeba Lea mianğoreŋ löm köl waŋgial.*

³² Abrahamnöŋ gölme köröŋi baŋetŋambuk mi mutuk Hit yeŋğoreŋök bohonŋi meiga ahöza.”

³³ Jeikobnöŋ nahönurupŋi keu mewö jim kutum eŋgim teköba könayahötŋi öröi ahöahö dumnöŋ öŋgöiga nöŋ çeba kömuiga Anutunöŋ waŋgiri isik alaurupŋi yeŋğoreŋ toroçeyök. Mewö.*

50

Jeikob löm kölget.

¹ Jeikobnöŋ kömuiga Josefnöŋ luhuba iwiŋi kepölaköm waŋgiba lipköba anda imbiŋi gili geiga numbuŋi yöhötim neyök. ² Mianğö andöŋe Josefnöŋ doktaurupŋi jimkutukutuŋaŋgö bapŋe malgeri, mi iwiŋaŋgö çamötŋi sile mem köhököhöi kelöknöŋ mirimegöra jim kutum eŋgiyök. Jim kutum eŋgiiga yeŋön Israelgö çamötŋi mewö ak waŋgiget. ³ Nup mi memba malgetka wehön 40 jömuç teköyök. Çamötŋini kelöknöŋ mirizema, mianğö nupŋi mi nalö köröpŋi mewö memba maljema. Ijipt könagesö yeŋön Jeikobköra wehön 70:gö dop jinçen kölâ sahöta malget.

---

* **49:30:** Jen 23.3-20   * **49:31:** Jen 25.9-10   * **49:33:** Apo 7.15

⁴ Sahöta jinjen köla wösöbirik malgerangö nalöni mianjön teköiga Josefnöŋ Farao kiŋgö jakömbuak mire nup memba malgeri, yeŋgöra keu kewö jiyök: “Nöŋön engö jeŋine ak-kömukömu miwikŋaial ewö, injini mönö nöŋgö jitne memba Farao kiŋgöra keu kewö jigetka mötma: ⁵ *Iwinan jebuk mala keu kewö jöhöba jöjopaŋ keunöŋ jim köhöimamgöra jim kutum niŋgiyök: ‘Nöŋön kömumamgö akzal. Ni nanangöra köt köteŋ Keinan gölmenöŋ esibi kinjawi, nöŋgö qamötni mi mönö miangöreŋ anda löm kölman.’ Miangöra ölop merak jinöŋga nöŋön miangöreŋ anda iwinangö qamötni löm kölagun kunbuk lilingöba kamam.”

⁶ Mewö jii jigetka Farao kiŋnöŋ mi möta kewö jiyök, “Gi iwigahöra keu jöhöba jöjopaŋ keunöŋ jim köhöinöŋi, miangö dop ölop anda iwigahö qamötni löm kölman.”

⁷ Mewö jiiga Josefnöŋ iwiŋangö qamötni löm kölmamgöra öngöyök. Farao kiŋgö jembonurupŋi qetbuŋaŋinambuk pakpak, jakömbuak miriŋangö aka Ijpt kantrigö jitŋe memeurupŋi qetbuŋaŋinambuk mi körek yambuk mohotŋe anget. ⁸ Josefkö mirigö saiwaurupŋi körek pakpak, yaŋgö darumunurupŋi aka iwiŋangö könagesöurupŋi yeŋön mewöyök mohotŋe anget. Anöm-moröurupŋini, lama, meme aka bulmakau kambuŋi kambuŋi miyök mönö engömosötketka Gosen gölmenöŋ tatket. ⁹ Hosgö karenŋi karenŋi aka azi hos qakŋine tatkeri, mi mewöyök anget. Mewö mindiriba kambu keta bölökŋi anget.

---

* **50:5:** Jen 47.29-31

10 Anda mala Jordan o kutuba likepɲe toroqeba anda Atad mire wit padigö ölni aka kamböni mendenɗa kewötkeɲi, miri gölme miangöɲeɲ angota köhöikɲanök jingɲeɲ köla silata sahöt böliba malget. Josefɲöɲ iwiɲangöra wehön 7:gö dop jingɲeɲ köla sahöta malök. 11 Atad mire jingɲeɲ köla sahötkeɲka gölme toni Keinan könagesö yeɲön mi eka möta kewö jiget, “Ijpt yeɲön jingɲeɲ sahötkö areɲi öngöngöɲi alje. “Mewö jigetka miri gölme miangö qetɲi mi könahiba Abel Mizraim * qetket. Mi Jordan ogö wehön kotkotɲe ahöza.

12 Jeikobɲöɲ nahönurupɲi jim kutum engiyöhi, yeɲön miangö dop mewö ak waɲgiget. 13 *Yeɲön qamötɲi anguba Keinan gölmenöɲ anda Mamre kösutɲe Makpela gölme köɲöɲe baɲet ahözawi, miangöɲeɲ anda löm kölget. Abrahamɲöɲ mutuhök gölme köɲöɲi baɲetɲambuk mi qaksiriɲini ahömapköra Hit azi Efron yaɲgöɲeɲök söngöɲöɲi meyök. 14 Josefɲöɲ iwiɲangö qamötɲi löm köli teköiga nannɲi, darumunurupɲi aka tosatɲi pakpak yambuk iwiɲangö qamötɲi löm kölbingö angeri, mienön kunbuk Ijpt gölmenöɲ lilingöba kaget. Mewö.

Josefɲöɲ likepɲi qahö melenmamgö kunbuk jiyök.

15 Josefkö darumunurupɲan iwiɲinan kömuiga mi eka tata kewö mötmöriba jiget: “Josefköra silik bölöɲi pakpak ak waɲgiini, yaɲön miangöra urukondum möt neɲgiba nalö kewöɲe könahiba likepɲi melen neɲgibapuk.” 16 Mewö jiba Josefköra keu jit kewö algetka anök, “Iwigan kömumamgö

---

* **50:11:** Abel Jingɲeɲ sahötkö areɲi. Mizraim Ijpt. Hibru keu mewö. * **50:13:** Apo 7.16

aka neŋgöra keu kewö jim kutuyök: ¹⁷ ‘Inini mönö Josefköra keu kewö jigetka mötma: Darumunurupkan silik bölöŋi aka ayuhum gihibingö akeri, göŋön mönö yeŋgö siŋgisöndokŋini aka kahasililiŋini mi mosötman. Miangöra göŋön ölop iwigahö Anutuŋaŋgö welenqeœurupŋi neŋgö siŋgisöndokŋini mosötman. “Yeŋön keu jit mi algetka Josefköreŋ kaiga möta mönö qeta sahörök.

¹⁸ Miangö andöŋe Josefkö darumunurupŋan nanŋinak kaba gölmenöŋ tala wösöŋe sipköba eta kewö jiget: “Mötnöŋ, nini göhö welenqeœurupki omaŋi akzin.”

¹⁹ Mewö jigetmö, Josefnöŋ melenđa kewö jiyök: “Mönö keŋgötŋini kude mötme. Nöŋön Anutugö salupŋe qahö kinjal. ²⁰ Ölna, eŋön silik bölöŋan ayuhum niŋgibingöra kapan köla aketmö, Anutunöŋ mi möŋaiiga salupŋe yuai ölopŋi asuhumapköra kapan köla ahök. Mewö aka kondota kuŋgum niŋgiiga könagesö gwötpuk eŋgö malmalŋini jöhöbiga miangö ölnan nalö kewöŋe aukŋe asuhuiga ek kutuzin. ²¹ Miangöra mönö keŋgötŋini kude mötket. Nöŋön mönö nanŋini aka anöm-moröurupŋini eŋgö malmalŋini körek nanŋöm eŋgiba malmam. “Mewö jiba bölöŋamŋinaŋgö likepŋi qahö melenmamgö kunbuk jim köhöiba guŋböjönjön ak eŋgiyök. Mewö.

Josefnöŋ kömuyök.

²² Josefnöŋ iwiŋaŋgö könagesöurupŋi yembuk toroqeba Ijpt gölmenöŋ malget. Josefnöŋ mal öŋgöiga yambuŋi 110 aiga kömuyök. ²³ Josefnöŋ isi amböurupŋi Efraimgöreŋök asuhugetka mi

enğehök. Mewöyök Manasegö nahönñi Makir yañgö nahönböراتurupñi asuhugetka Josefkö tambuñe al enğigetka dohongöm enğiyök.

²⁴ Mianğö andöñe Josefnöñ darumunurupñi yengöra keu kewö jii mötket, “Nöñön kömumamgö akzalmö, Anutunöñ mönö köyan köl enğiiga malme. Yañön inini gölme kianğöreñök enğuañgita gölme Abraham, Aisak aka Jeikob yengö buñañina akñapköra jim teköba jöjöpañ keunöñ jim köhöiyöhi, mönö mianğöreñ anda malme.”

²⁵ *Mewö jii mötketka Israelgö nahönurupñan keu jim jöhöba jöjöpañ keunöñ kewö jim köhöimegöra jim kutum enğiyök: “Anutunöñ köyan köl enğii malgetka nöñön kömumbiga nöñgö sihitni mi mönö gölme kianğöreñök añguba Keinan gölmenöñ anme.” ²⁶ Mewö jiba yambuñi 110 aiga kömuyök. Kömuiga Ijpt mianğöreñ qamötñi mi sile mem köhököhöigö kelökñan miriba qamöt bokisnöñ algetka ahöyök. Mewö.

---

* **50:25:** Eks 13.19; Jos 24.32; Hib 11.22

Burum-Mindik Bible
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Somba-Siawari language of Papua New Guinea,
also called the Burum Mindik language.
Sampela hap Buk Baibel long tokples Burum Mindik
long Niugini

Copyright © 1992, 2002 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Burum-Mindik or Somba-Siawari (Somba-Siawari or Burum-Mindik)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

c0871260-68cc-5a50-953f-52200e105d1e